

סדרות:

החלטות שלמה

יהושע. לעצור

את השמש

סיבה «כל כאבי התורה»

מקורות

של השליח
תחת עטיפה אחת

חומר נוסף
לפרקים

25-32

תלקיט מקורות: תנ"ך, תלמוד, מדרש, שיחות ועוד

THIS EDITION IS LICENSED AND LOCALIZED FOR THE 'STARS' EDUCATIONAL PROJECT IN THE COUNTRIES OF THE CIS (SNG)

בשנת ב' אלפים תשע מאות עשרים ושבע שם לגבעון פעמיו גם שלמה הצעיר. רגע זה מתברר כרגע היסטורי. כאן מתקבל לא רק קרבנו של שלמה, כי אם גם בקשתו האישית לזכות בחכמה שיהיה בה די כדי לשפוט את העם ולהבין בין-טוב לרע.

20

תניא מספרת

20 תורת מנחם כרך ל' עמ' 125

העולם – מלשון העלם, הסתרה – נראה מערכת עצמאית, אך לאמתו של דבר הוא נמצא במגע מתמיד עם עולמות עליונים, אשר משפיעים על עולם החומר בהתאם לפעולתו של האדם.

21 פרקי אבות פרק א, פרקי אבות פרק ג על התהליך שזה עתה תיארונו ניתן להשפיע בשלוש רמות – באמצעות מחשבות, מילים ומעשים.

22 תניא פרק לח

23

תשובה מס 1

23 מלכים א פרק ג עם פירוש רשי

שלמה מבין את שפת החיות, צופה בחייהם הנסתרים של הצמחים וחודר לסודותיהן של כל אחת מתריג המצוות.

25

ברכת שלום

25 אברבנאל על מלכים א פרק ג פסוק טז

היכול אדם, אשר ניחן בחוש אמת על טבעי, לזהות את הנוכלת? היצליח להביאה לכך שתסגיר את עצמה במו פיה? היפסוק נוכחה בפרשה, שכל פרט בה מסופק?

26

בית המקדש

26 מלכים א פרק ט עם פירוש רשי

שלמה מתחיל להגשים את חלום אביו על הקמת בית הבחירה. במיזם זה ייטלו חלק פעיל מעל מאה חמישים אלף בונים בעלי הכשרה מתאימה, כשלושת אלפים ושלוש מאות קבלנים וחמש מאות וחמישים מנהלים מקצועיים.

27 מלכים א פרק ו עם פירוש רשי

חומרי הבניין העיקריים של בית המקדש הם אבן ירושלמית וארז לבנון.

33 הלכות בית הבחירה להרמב"ם עם חידושים וביאורים

חלק א. שיעור 25-26

09

פתיחה

09 מלכים א פרק ג עם פירוש רדק

בשנת ב' אלפים תשע מאות עשרים ושבע תשומת לב הציבור התמקדה בסיפור חידתי, אשר אירע באחד המחוזות המרוחקים של ישראל.

10 מלכים א פרק ה עם פירוש רדק

על רקע נתוני הפשיעה של תקופת מלכות שלמה השואפים לאפס, פרשה זו נראית כמקרה יוצא דופן.

11

שנת מלכותו הראשונה של שלמה

11 מלכים א פרק א עם פירוש רדק

עוד דוד המלך, בהכריזו על שלמה כעל יורש העצר, הודה בסגולותיו שאין כדוגמתו, וקרא לו המועמד הראוי ביותר לתפקיד מנהיג המדינה.

13 מלכים א פרק ד עם פירוש רדק

בלא משים וללא רעש מיותר יוצאת לה לדרך רפורמה מנהלית רחבת היקף.

14 מלכים א פרק יא עם פירוש רדק

מאמצים ניכרים מושקעים בהעצמת הכוחות המזוינים. לאחר שמונה עשר מסעות צבאיים שערך אביו, ארבעים שנות מלכות שלמה יהיו שלווים לחלוטין.

15 מלכים א פרק י עם פירוש רדק

פעילות פוליטית בתחום ענייני החוץ מקבלת תנופה מוגברת.

16 מלכים א פרק ה עם פירוש רדק

כל מדינות תבל רואות לנכון לכונן יחסי שלום ושכנות טובה עם ממלכתו של שלמה.

18

הבקשה המיוחדת

18 מלכים א פרק ג עם פירוש רדק

שלמה המלך מצליח להגדיל משמעותית את היקף
המסחר בים האדום, שאיננו נגיש לבעלי בריתו
הצפוניים...

בהיותו בשיא תהילתו, מקבל שלמה בירושלים את פניה של אחת המשלחות הבינלאומיות הראוותניות והמטורזנות ביותר המייצגת את אחת המדינות הקטנות בשם שבא (בשווא נע תחת השין). מלכת המדינה גוררת אחריה לירושלים פמליה עצומת ממדים ומכולת תמימות של אשכרים למזכרת.

39 מאת הזהב

39 ילקוט שמעוני קהלת סימן תתקסח

בשיאה של מלכות שלמה הכסף והזהב מאבדים את ערכם. רבי שמעון בר יוחאי בתלמוד הירושלמי (פרק ב, הלכה ו) קובע חד וחלק: כה רב היה הזהב בימי שלמה, שאפילו משקולות למאזניים הכינו ממנו!

40 שמואל ב פרק ח עם פירוש הרדק

את שליטתה של ישראל בשטח ארם (סוריה כיום), בחופי הים התיכון ובעבר הירדן המזרחי – בארצותיהם של מואב ואדום – ביסס כבר דוד המלך.

41 מלכים א פרק ט עם פירוש הרדק

במחוות נאמנות שלא תאמן פרעה מוותר את שליטתו בעסקאות הייצוא החשובות ביותר של מדינתו שלו לטובת שלמה המלך.

42 מלכים א פרק ה עם פירוש הרדק

הדיפלומטיה השקטה של שלמה מניבה פרות בהתאם. לקרנות המדינה נוהרים הרווחים מסחר בינלאומי. אחד

יישומן של מספר טכנולוגיות באתר הבנייה של בית המקדש נוגד את התקנים המקובלים. כך, בעת תיאור חלונותיו המקרא משתמש בשמות תואר שנראים ממבט ראשון כמנוגדים זה לזה: צהרי המקדש הם שקופים ואטומים בעת ובעונה אחת.

34 שמות פרק כז (פרשת תרומה) עם פירוש רשי

שטחו של חצר המשכן היה מאה על חמישים אמות, שהן בערך אלף מאתיים חמישים מטרים רבועים.

36 משנה מסכת מידות פרק ב

המכלול החדש של בית המקדש משתרע על פני כששת אלפים ושלוש מאות מטרים רבועים – מאה שמונים ושבע על מאה שלושים וחמש אמה.

37 כוכבי תהלים

37 תהלים פרק מח עם פירוש ראבע

הרושם החזק שבירתה המחודשת של ארץ ישראל עושה כעת, משתקף היטב בפרק מח מספר תהלים.

38 קופסה שחורה

38 מלכים א פרק י עם פירוש ראבע

מהשיאים השנתיים מסתכם בשמונה עשרה טונות של זהב טהור. כשליש ממנו מגיע ממיסוי עסקאות מסחריות בכיוון הים התיכון.

חלק ב. שיעור 27-28

43

קדימון

45 מלכים א פרק ג עם פירוש הרד"ק, מצודת דוד ומלבים

בשנת ב אלפים תשע מאות עשרים ושבע בית דינו של שלמה המלך מנסה לעשות סדר בתיק מסובך ומורכב - בתביעתן ההדדית של כלה וחמותה במטרה לזכות בעזרתה של הוצאה לפועל הממלכתית בתינוק, שכל אחת מהן קוראת לו בן.

48 ילקוט מעם לועז על מלכים א פרק ג

56 ילקוט שמעוני על מלכים א פרק ג

57 פירוש בית הבחירה למאירי מסכת יבמות דף י"ז ב

בשנת ב אלפים תשע מאות עשרים ושבע בית דינו של שלמה המלך מנסה לעשות סדר בתיק מסובך ומורכב - בתביעתן ההדדית של כלה וחמותה במטרה לזכות בעזרתה של הוצאה לפועל הממלכתית בתינוק, שכל אחת מהן קוראת לו בן.

58 דברים פרק טז (פרשת שופטים) עם פירוש רש"י

החלטתו אמורה לקבל גושפנקא של פסק דין משותף לשבעים דיני הסנהדרין הנוכחים בעת הדיון תוך כדי שמירה על הליכים משפטיים מקובלים.

59 דברים פרק יז (פרשת שופטים) עם פירוש רש"י

60 משנה תורה להרמבם ספר שופטים הלכות סנהדרין פרק א

61 תניא אגרת הקודש פרק כד

אשראת העל של הדיין אינה יכולה להיות הגורם היחיד, שקובע את כיוון הדיון המשפטי, גם במקרה שבידו שלטון מוחלט.

62 ליקוטי תורה פרשת ראה לב א

63 שמות פרק כב (פרשת משפטים) עם פירוש רש"י

65

תשובה

65 משנה תורה להרמבם ספר שופטים הלכות עדות פרק א

אך בדרכה של החקירה הופיעה עוד בעיה בלתי-פתירה אחת. החל משעת הולדת התינוק הראשון ועד לרגע האירוע העומד בלב החקירה הכלה והחמות היו בביתן לבדן. לא נודע על אף מבקר מזדמן, שעדותו עשויה הייתה לעזור בקביעת האמת.

66

מסקנות ראשונות

66 משנה תורה להרמבם ספר שופטים הלכות

סנהדרין פרק כא

לאחר שמענו את טענות הצדדים וראיותיהם, שלמה המלך כבר מוכן לפסוק דין ראשוני. אך בטרם יאמר את המילה האחרונה, בהתאם לסדר ההתנהלות המקובל הוא מסכם את דבריהן של בעלות הדין. נוהל שגרתי זה נועד להוכיח, כי הדין אכן הבין את טענות הצדדים נכונה.

67

תשובה

67 משנה תורה להרמבם ספר משפטים הלכות

טוען ונטען פרק א

העדות שהעד עצמו מסופק בה - אין שמה עדות, ואין בדבריו לא כדי להוסיף ולא כדי לגרוע מחקירת התיק.

68 קהלת רבה פרשה י סימן טז

לאחר שחזר בקצרה על טענות הצדדים, שלמה ידאג להראות כאילו הוא עומד לפסוק את הדין: הוא יבקש להביא הרב, כדי לבתר את התינוק הנותר לשני חצאים - שווה בשווה לכל טוענת.

69

משנה פתוחה

69 משנה תורה להרמבם ספר משפטים הלכות

טוען ונטען פרק ט

אחד הידועים ביותר מתקדימים אלה מתואר במשנה הראשונה של מסכת בבא מציעא: שנים אוזזין בטלית זה אומר אני מצאתיה וזה אומר אני מצאתיה זה אומר כולה שלי וזה אומר כולה שלי זה ישבע שאין לו בה פחות מחציה וזה ישבע שאין לו בה פחות מחציה ויחלוקו.

70 בבא מציעא דף ב א

71

עברית ב-5 דקות

71 קהלת פרק ח פסוק א עם פירוש רש"י ורבי ישעיהו מטראני

ברם שלמה המלך שולט באמנות מיוחדת במינה: די לו במבט חטוף על פני אדם בשביל לדעת את טיבו. עדות עקיפה לכשרון פלאי זה ניתן למצוא באחת מתצפיותיו, אשר מופיעה כעת בריש הפרק השמיני של ספר קהלת ונפוצה כיום כפתגם ידוע:

72 מלכים א פרק ו עם פירוש הרדק, מלבים ומצודת דוד

חשוון שנת ב אלפים תשע מאות שלושים וארבע. בסתיו מגיעה לסיימה הקמתו של בית המקדש הירושלמי. עוד מעט בניין זה יהפוך למוקד משיכה לכל באי תבל.

95 ילקוט מעם לועז על מלכים א פרק ו

118 מלכים א פרק ח עם פירוש הרדק

שלב ההכנה אורך אחד עשר חודשים - עד לתחילתה של שנת ב אלפים תשע מאות שלושים וחמש.

127 ילקוט מעם לועז על מלכים א פרק ח

151 מסכת מועד קטן דף ט א

152 מסכת ראש השנה

בחודש הקרוי בפי בעל ספר מלכים חודש איתנים, בניינה העיקרי של ירושלים ימשוך מילוני מבקרים.

153 במדבר פרק ט (פרשת בהעלותך) עם פירוש רשי

לקבל את פני המבקרים, את חללו המרכזי ממלא ענן עבה ובלתי-חדיר. תופעה זו ידועה היטב לציבור המתכנסים. לפני חמש מאות שנה ענן זה ליווה את מסעותיו של דור חוקרי מדבר סיני.

154 מסכת ברכות דף ו א

בנאום טקס פתיחת בית המקדש שלמה המלך מזכיר שלושה סוגים של פניות אל ה': תחינה, רינה ותפילה.

155 מסכת ברכות דף לא א

156 מדרש רבה על דברים פרק ג פסוק כג (פרשת ואתחנן)

157 שולחן ערוך אדמור הזקן, אורח חיים חלק א, הלכות ברכות השחר, סימן נא

158 שולחן ערוך אדמור הזקן, אורח חיים חלק א, הלכות ברכות השחר, סימן קיב

כיום נהוג להקדים לכל פניה אישית אל ה' כמה מילות הודיה. להקדמה זו ניתן להתייחס כאל סוג של רינה, הלא היא הקריאה, ובמקרה שלנו קריאת תודה.

159 מסכת ברכות דף לב א

160 מסכת עבודה זרה דף ז א

161 בית אלוקים לרבי משה מטראני, שער התפי לה, ב

162 בראשית פרק ל (פרשת ויצא) עם פירוש רשי

המילה תפילה נגזרת אמנם מהשורש פלל, אך משקלה רומז אל השורש תפל, שלצד משמעויותיו העיקריות שטויות ודברים חסרי טעם משמש לעתים כחלופה

לשורש טית פא למד במשמעות של לוואי, דבר מה טפל הנלווה אל העיקר.

163 מלכים א פרק ה עם פירוש רשי, הרדק, מלבים ומצודת דוד

שלמה המלך נמנה עם אלה ששואפים לגלותם לא רק לעצמו, כי אם גם לאחרים. הוא מפרש כל פסוק בתורה בשלושת אלפים אופנים.

166 ילקוט שמעוני על מלכים א פרק ה

168 ילקוט מעם לועז על מלכים א פרק ה

174 תורה אור צא ג

הרי אמיתות פשוטות אינן זקוקות אפילו למילים, אבל כאשר מדובר ברעיון מסובך - הפיכתו למובן מאליו לכל תינוק היא פסגת הבהירות, ולשם כך יש צורך במשל.

175 תורה אור יא ג

176 תורה אור מב ב

יסודות המיומנות הזאת מונחים בבסיס מבנה העולם. כל החומרי הוא הקרנת הרוחני.

177 שיר השירים פרק ב פסוק ו עם פירוש רשי

במשפט מאל' חת לראי התרגום הארמי רואה רמיזה היסטורית. יד שמאל היא סמלה של הגנה בטוחה שהובטחה למשתתפי מסע המחקר במדבר סיני בימי משה רבנו.

178 מדרש רבה על שיר השירים פרק ב

179 מסכת בבא בתרא דף כה ב

אמר רבי יצחק: הרוצה שיחכים - ידרים, ושיעשיר - יצפין.

180 שמות פרק כו (פרשת תרומה) עם פירוש רשי

העובדה, שצפון קשור באופן מיוחד לעמידות כלכלית, משתקף גם במבנהו של בית המקדש.

181 שולחן ערוך לאדמור הזקן סימן קצד

184 מלכים א פרק י עם פירוש הרדק

בבואה לפגוש לראשונה את שלמה המלך, מלכת שבא,

בישול במים רותחים, צלייה בגריל ואפייה בתנור חימום – כל אלה שייכים לאותה הקטגוריה – "מבשל". את כל המלאכות האלה עלינו לסיים לפני כניסת השבת.

202

שאלה מס 2

202 שולחן ערוך אדהז אורח חיים סימן שא

כל אב מלאכה הוא אבטיפוס של פעילות כדי לדעת היכן עובר הגבול בין מנה שמבושלת המסייעת בידי האדם להשפיע על החומר בצורה יצרנית ויצירתית.

203

39 טכנולוגיות

203 שולחן ערוך אדהז אורח חיים סימן רנג א

כדי לדעת היכן עובר הגבול בין מנה שמבושלת חלקית לבין מנה שמבושלת לגמרי, חזל קבעו מושג מאכל בן דרוסאי. הוא נקרא כך על שמו של שודד ידוע, שהיה חסר סבלנות כל-כך, עד שתמיד אכל מזון שלא התבשל עד הסוף.

204 שולחן ערוך אדהז אורח חיים סימן רנג יג

נניח, אם המאכל שהה על האש פחות מ-50% מזמן ההכנה הדרוש, מדובר במאכל בן דרוסאי, כלומר, אוכל שרק אדם שממהר מאוד יהיה מסוגל לאכול ממנו.

205 מסכת מנחות דף נז א

206 משנה תורה להרמבם ספר זמנים הלכות שבת פרק ט

207 מסכת חולין דף קח ב

208 מסכת שבת דף כ א

209

אורחים משבא

209 מסכת בבא בתרא דף טו ב

מדובר בביקור הרשמי של המלכה ממדינת שבא בארץ ישראל. שבא היתה מדינה קטנה אך משגשגת באפריקה.

210 שמואל פרק ב כג עם פירוש הרדק

האורחת החשובה שלו, מצטיידת באוסף שלם של חידות קשות במיוחד. אין להן פתרונות פשוטים, וגם לא יכולים להיות להן.

185 פירוש מעם לועז על מלכים א פרק י

191

כוכבי תהלים

191 מקראות גדולות על תהלים עב

בשנות הארבעים והחמישים של המאה החל מסתמן טרנד חדש בתחום ההשכלה: במוסדות הניהול היוקרתיים ביותר החלו ללמוד את שיטות ההנהגה של שלמה המלך.

197 מלכים א פרק י עם פירוש הרדק

בין האספקות הקבועות היו: נשק, כלי תחבורה, תכשיטים ויקרים ובגדים.

198

כוכבי תהלים (המשך)

198 ילקוט מעם לועז על מלכים א פרק י

כך לדוגמה, השולחן הייצוגי של המלך גרם אפילו לאיני טעם ידועי-שם להתפעל באופן חריג. התפריט לא היה תלוי בעונת השנה, וחלק מן המנות יובאו במיוחד מיבשות אחרות.

200 מלכים א פרק ה עם פירוש הרדק

מסמר הערב – בשר עוף אקזוטי בשם ברבורים אבוסים, שהובא לירושלים מדי יום מחופי צפון אפריקה.

201

39 טכנולוגיות

201 שולחן ערוך אדהז אורח חיים סימן שיח

בזמן הקמת המשכן, כמו בכל תהליך בנייה, השתמשו בצבע. הצבעים נוצרו בשיטות הקלאסיות, כלומר הם הורכבו מיסודות צמחיים שחוממו.

—שיח שמוזכר בשיר השירים, כופר לבן, או בשמו העממי חינה.

222 פרק שמות פרק ל עם פירוש רשי

לתבלינים אין ערך קולינרי בלבד. יש להם תכונות מיוחדות שחשובות דיון כדי להיזכר בתורה. למשל, משתמשים בהם בעבודת בית המקדש.

223 סידור תהלת ה תפילת השחר עמ 20-21

למשל, משתמשים בהם בעבודת בית המקדש. מדי יום על מזבח הזהב של בית המקדש היו מקטירים את קטורת הסמים, תרכובת בשמים ריחנית, המורכבת מאחד-עשר סמים (צמחים) שעברו תהליך הכנה מיוחד.

225 יומא לח א

בית אבטינס התמחו בהכנת הקטורת בימי בית שני. הסודות של עיבוד וערבוב הצמחים לקבלת התוצאה המיטבית עברו במשפחה מדור לדור.

226 משנה סדר מועד מסכת יומא פרק ג

את מיומנותם המיוחדת הם היו צריכים להוכיח גם במאבק נגד מתחרים. פעם אחת היה ניסיון להביא מאלכסנדריה שני מומחים לקטורת, אך הוא נכשל.

227 משנה סדר קדשים מסכת תמיד פרק ג

תכונה נוספת של הקטורת היא שהיא בעלת ריח יציב למדי. הוא חזק כל-כך עד שהוא מתפשט למרחק 23 קילומטרים, כלומר, עד העיר יריחו. עזים שרעו על הר מכור, הריחו אותו והתעטשו.

228 מאמר אדמור מוהרש"ב ה תערב חלק א פרשת לך לך תמט

על פי הקבלה, הדרך ללב האדם עוברת דרך הפה, אך הדרך למחו עוברת דרך האף. לכן לריח חזק יש יכולת להחזיר להכרה את מי שמתעלף.

229 שולחן ערוך אדה"ז אורח חיים סימן תריב

אפילו ביום כיפור אין איסור להריח ריחות טובים.

230 מאמר כק אדמור התשכט חלק ג יום ב דחג השבועות עמ 339

בהבנה מסורתית משמעות המילה ניחוח היא השפעה שבאה ממקור כלשהו, כאשר המקור עצמו נותר רחוק מאתנו ואינו משתנה. לכן, בספרי התנך ריח טוב הוא סימן וסמל לשם טוב, ופיזור חומרים ארומטיים דומה להפצת מידע.

232 שיר השירים ד עם פירוש רשי

בספרו שיר השירים שלמה המלך מקביל בין שם טוב לבין ריח בשמים.

כך למשל, שומרי המלך, שבזמנו של דוד מנו 37 איש, בתקופת שלמה מספרם הגיע ל-60.

211 שיר השירים פרק ג עם פירוש רדק

212 דברי הימים ב פרק ט עם פירוש רדק

חלק בלתי נפרד מכל ביקור אצל שלמה המלך היה ביקור בבית המקדש. ניתן היה להגיע לבית-המקדש ישירות מארמונו של שלמה. לשם כך, נבנו מדרגות מיוחדות מגושים שלמים של אלמוגים.

213

גנו של שלמה

213 מסכת פסחים דף נו א

בתקופתו של שלמה יצא לאור ספר רפואה שעסק בריפוי באמצעות חומרים מן הטבע.

214 הקדמת רמבן לספר בראשית

216

גנו של שלמה (המשך)

216 ירמיה פרק לט עם פירוש הרדק

גנו של שלמה מוזכר בספרי התנך ארבע פעמים נוספות.

217 ירמיה נב ז עם פירוש מלבים

218 מכלים ב כה ד עם פירוש הרדק

219 נחמיה ג טו עם פירוש ראבע

220 קהלת פרק ב פסוק ה עם פירוש רשי

ליד הבריכה הייתה חלקה סגורה שבה צמחו עצי פרי וצמחים אשר כלל אינם מאפיינים את עולם הצומח של אגן ים התיכון.

221

קופסא שחורה: פיתרון

221 שיר השירים עם פירוש רשי

בגנו של שלמה ניתן לפגוש מגוון גדול כל-כך של ניחוחות, שאפילו תעשיות הבושם הגדולות של היום לא חלמו עליו. ביניהם

שיעורים 25-26

החלטות שלמה

החלטות שלמה

פתיחה

Вступление

בשנת 2017, כמעט 2927 תינוקות נולדו בישראל. בשנת 2018, כמעט 2927 תינוקות נולדו בישראל. בשנת 2019, כמעט 2927 תינוקות נולדו בישראל. בשנת 2020, כמעט 2927 תינוקות נולדו בישראל. בשנת 2021, כמעט 2927 תינוקות נולדו בישראל. בשנת 2022, כמעט 2927 תינוקות נולדו בישראל. בשנת 2023, כמעט 2927 תינוקות נולדו בישראל. בשנת 2024, כמעט 2927 תינוקות נולדו בישראל. בשנת 2025, כמעט 2927 תינוקות נולדו בישראל. בשנת 2026, כמעט 2927 תינוקות נולדו בישראל. בשנת 2027, כמעט 2927 תינוקות נולדו בישראל. בשנת 2028, כמעט 2927 תינוקות נולדו בישראל. בשנת 2029, כמעט 2927 תינוקות נולדו בישראל. בשנת 2030, כמעט 2927 תינוקות נולדו בישראל.

Проснувшись утром, одинокая женщина, проживающая в малонаселенном месте, обнаруживает, что ее новорожденный младенец исчез. И к счастью, быстро находит его в другой половине дома — на руках у своей единственной соседки.

Однако соседка не только отказывается вернуть младенца, но и утверждает, что этот ребенок — ее сын.

Счастливая мать заявляет, что ее ребенка украли. Второго отрицают любые обвинения в свой адрес.

На фоне почти нулевой криминальной статистики времен правления Шломо ha-Melech это дело кажется из ряда вон выходящим. Но главная тайна следствия еще впереди.

בשנת 2017, כמעט 2927 תינוקות נולדו בישראל. בשנת 2018, כמעט 2927 תינוקות נולדו בישראל. בשנת 2019, כמעט 2927 תינוקות נולדו בישראל. בשנת 2020, כמעט 2927 תינוקות נולדו בישראל. בשנת 2021, כמעט 2927 תינוקות נולדו בישראל. בשנת 2022, כמעט 2927 תינוקות נולדו בישראל. בשנת 2023, כמעט 2927 תינוקות נולדו בישראל. בשנת 2024, כמעט 2927 תינוקות נולדו בישראל. בשנת 2025, כמעט 2927 תינוקות נולדו בישראל. בשנת 2026, כמעט 2927 תינוקות נולדו בישראל. בשנת 2027, כמעט 2927 תינוקות נולדו בישראל. בשנת 2028, כמעט 2927 תינוקות נולדו בישראל. בשנת 2029, כמעט 2927 תינוקות נולדו בישראל. בשנת 2030, כמעט 2927 תינוקות נולדו בישראל.

Встав утром, одинокая женщина, проживающая в малонаселенном месте, обнаруживает, что ее новорожденный младенец исчез. И к счастью, быстро находит его в другой половине дома — на руках у своей единственной соседки.

Однако соседка не только отказывается вернуть младенца, но и утверждает, что этот ребенок — ее сын.

Счастливая мать заявляет, что ее ребенка украли. Второго отрицают любые обвинения в свой адрес.

На фоне почти нулевой криминальной статистики времен правления Шломо ha-Melech это дело кажется из ряда вон выходящим. Но главная тайна следствия еще впереди.

מרחוק	здесь: быть, занятый, удаленный	בית פרקליטים	בית פרקליטים
מרחוק, נדח	дальний, удаленный	אדליף	אדליף
מאכלס בריליות	многообитательный	לחלוקה	מחולק
רך טהר, ילד	младенец в возрасте до 4-х недель	מבוזבז	מבוזבז
לחצות, לחיצה, לחץ	кидать, бросать	מחוקקת	מחוקקת
לחטוף	украсть, насильно увести	מחוקקת	מחוקקת
פלילי	распутный, угловатый	מחוקקת	מחוקקת
יצאן מן הכלל	необычный, нестандартный	מחוקקת	מחוקקת
הקדיר, כדור	распавшийся, выскочивший обстоятельство	מחוקקת	מחוקקת

... Уже на следующее утро Шломо обнаруживает, что его знания охватывают всю Вселенную

- POKHICHIENIE, KOTOROGO NE BYLO
- CHETYRE NEZAMETNYKH REFORMY SHLOMO
- TALANT K BEZUPRECHNYM RESHENIYAM
- NA CHTO VLIYAYUT MYSLI?

בטקסט בשיעור:
חוברת מרצה 25-26,
עמ' 2

מלכים א פרק ג

זאת אמרת זה-בני החי ובגד המת וזאת אמרת לא כי בגד המת ובני החי: **כד** ויאמר המלך קחו לי-חרב ויביאו החרב לפני המלך: **כה** ויאמר המלך גזרו את-היגלד החי לשנים ותנו את-החצי לאחת ואת-החצי לאחת: **כו** ותאמר האשה- אשר-בנה החי אל-המלך כי-נכמרו רחמיה על-בנה ותאמר בי אדני תנו-לה את-היגלד החי והמת אל-תמיתהו וזאת אמרת גם-לי גם-לך לא יהיה גזרו: **כז** וינען המלך ויאמר תנו-לה את-היגלד החי והמת לא תמיתהו היא אמו: **כח** וישמעו כל-ישראל את-המשפט אשר שפט המלך ויראו מפני המלך כי ראו כי-חכמת אלהים בקרבם לעשות משפט:

טז אז תבאנה שתיים נשים זנות אל-המלך ותעמדנה לפניו: **יז** ותאמר האשה האחת בי אדני והאשה הזאת ישבת בבית אחד ואלד עמה בבית: **יח** ויהי ביום השלישי ללדתי ותלד גם-האשה הזאת ונאנחנו יחדו אין-זר אפתנו בבית זולתי שתיים-אנחנו בבית: **יט** וימת בן-האשה הזאת לילה אשר שכתה עליו: **כ** ותקם- בתוך הלילה ותקח את-בני מאצלי ואמתך ישנה ותשפיכהו בחיקה ואת-בנה המת השפיכה בחיקי: **כא** ואקם בבקר להיניק את-בני והנה-מת ואתבונן אליו בבקר והנה לא-היה בני אשר ילדתי: **כב** ותאמר- האשה האחרת לא כי בני החי ובגד המת וזאת אמרת לא כי בגד המת ובני החי ותדברנה לפני המלך: **כג** ויאמר המלך

רד"ק

לקחה אותו אחר שהאחרת אמרה תנו לה, כי ידעה כי מרחמת עליו אמרה וחשבה, כי המלך לא יתנהו לה.
(כז) לא תמיתהו -
הראשון אל תמיתהו.
היא אמו -
כיון שמרחמת עליו. ובדברי רבותינו ז"ל: יצתה בת קול ואמרה היא אמו.
(כח) לעשות משפט -
לפיכך יראו מפניו לעשות דבר רע ואפילו בסתר, כי ראו כי ברוב חכמתו יוציא לאור משפט, כמו שנעשה בזה המשפט.

(כא) ואתבונן -
הסתכלתי בבקר בצורתו.
(כב) ותדברנה -
אלה הטענות שנו ושלשו לפני המלך כמנהג בעלי הדין, שכל אחד שונה בטענותיו, לחד קו ולהטיבו ולהבינו לשופט.
(כג) ויאמר המלך זאת אומרת -
אמרו רבותינו זל: מכאן שצריך הדיין לשנות טענות בעלי הדין, כדי שישמעו בעלי הריב שהבין טענותיהם ועליהם ישפטם.
(כו) גם לי גם לך לא יהיה -
ואמר כנגד אוחזי החרב גזורו, ומה שלא

(טז) אז תבאנה -
כמו באו ועם מלת אז יבא רוב עתיד במקום עבר, כמו: אז ישיר משה אז ישיר ישראל אז יבדיל משה אז ידבר יהושע אז יבנה שלמה, ופירש אז כאשר שב מגבעון ובא לו לירושלם לים בא לו זה הדין לידו ונראתה בו המתנה הטובה שנתן לו הקבה חכמה ובינה.
(יט) אשר שכבה עליו -
נראה כי מפני ששכבה עליו מת, כי אילו לא מת כך אלא שקדמו חולי, לא נולד הספק הזה כי היו מבקרות אותו שאר נשים בחוליו והיה נודע למי הוא, לפיכך אמרה: אשר שכבה.

בטקסט בשיעור:
חוברת מרצה 25-26,
עמ' 2

מלכים א פרק ה

א וְשִׁלְמָה הָיָה מוֹשֵׁל בְּכָל-הַמְּמַלְכוֹת מִן-הַנְּהָר אֲרָץ פְּלִשְׁתִּים וְעַד גְּבוּל מִצְרַיִם מִגְּנָשִׁים מִנְּחָה וְעַבְדִּים אֶת-שִׁלְמָה כָּל-יְמֵי חַיָּו: **ב** וַיְהִי לְחֵם-שִׁלְמָה לְיוֹם אֶחָד שְׁלֹשִׁים כָּר סֵלֶת וְשֵׁשִׁים כָּר קֶמַח: **ג** עָשְׂרָה בָּקָר בְּרֵאִים וְעֶשְׂרִים בָּקָר רְעִי וּמֵאָה צֹאן לְבָר מֵאֵיל וְצִבִי וַיַּחְמוֹר וַיְבַרְבְּרִים אַבְוִסִים: **ד** כִּי-הוּא רָדָה בְּכָל-עֵבֶר הַנְּהָר מִתַּפְסַח וְעַד-עֵזָה בְּכָל-מַלְכֵי עֵבֶר הַנְּהָר וְשָׁלוֹם הָיָה לוֹ מִכָּל-עֵבְרָיו מִסְבִּיב: **ה** וַיָּשֶׁב-יְהוֹרָדָה וַיִּשְׁרָאֵל לְבֶטַח אִישׁ תַּחַת גַּפְנוֹ וְתַחַת תְּאֵנָתוֹ מִדָּן וְעַד-בְּאֵר שָׁבַע כָּל יְמֵי שִׁלְמָה:

כד"ק

כלומר היו יראים ממנו ומגישים לו כל מלכי עבר הנהר מנחה תמיד.

מתפסח ועד עזה -

מדינות הם בעבר הנהר. ורבותינו זל נחלקו בזה מהם אמרו: תפסח - בסוף העולם ועזה בסוף העולם. ומהם אמרו: תפסח ועזה סמוכות היו וכמו שמלך על תפסח ועל עזה, כן מלך על כל העולם כלו.

וברבורים אבוסים -

תרגום יונתן: ועופא פטימיא, ולא פירש איזה עוף הם. ויש מפרשים: כי הם העופות המסורסים כי הם שמנים מהאחרים. ובדב"ר רי רבותינו זל: עוף הבא מברבריא נקראים ברבורים, על שם מקומם.

(ד) כי הוא רודה -

הטעם כי האיל וצבי ויחמור וברבורים אבור סים שהיו בשלחנו בכל יום שהיו מביאים לו מנחה מכל עבר הנהר כי מושל בהם היה,

(א) מושל בכל הממלכות -

שהיו יראים ממנו ומגישים לו מנחה ועובדי דים אותו.

מן הנהר ארץ פלשתים -

כתרגומו: מן נהר פרת עד ארע פלשתאי:

(ג) בריאים -

שמנים ומפוטמים. וכן תרגם יונתן: פטימים, וכן: ועגלון איש בריא. וכן: להבריאכם.

רעי -

מן המרעה, אבל הבריאים הם המפוטמים בבית.

בטקסט בשיעור:
חוברת מרצה 25-26,
עמ' 3

מלכים א פרק א

וְכָל-הַקְּרָאִים אֲשֶׁר אֵתוּ וְהֵם כָּלוּ לְאָכַל וַיִּשְׁמַע יוֹאָב אֶת-קוֹל הַשּׁוֹפָר וַיֹּאמֶר מַדּוּעַ קוֹל-הַקְּרִיָּה הוֹמָה: **בב** עוֹדְנוּ מְדַבֵּר וְהִנֵּה יוֹנְתָן בֶּן-אֲבִיתָר הִכְהֵן בָּא וַיֹּאמֶר אֲדֹנָיְהוּ בֹא כִּי אִישׁ חָיִל אִתָּה וְטוֹב תְּבַשֵּׂר: **בג** וַיַּעַן יוֹנְתָן וַיֹּאמֶר לְאֲדֹנָיְהוּ אֲבִל אֲדֹנָיְהוּ הַמֶּלֶךְ-דָּוִד הַמְּלִיךְ אֶת-שְׁלֹמֹה: מִד וַיִּשְׁלַח אֹתוֹ-הַמֶּלֶךְ אֶת-צְדוֹק הַכֹּהֵן וְאֶת-נָתָן הַנָּבִיא וּבְנֵיהוּ בֶן-יְהוֹיָדָע וְהַפְּרָתִי וְהַפְּלִתִי וַיִּרְכְּבוּ אֹתוֹ עַל פָּרָדֹת הַמֶּלֶךְ: **בד** וַיִּמְשְׁחוּ אֹתוֹ צְדוֹק הַכֹּהֵן וְנָתָן-הַנָּבִיא לְמֶלֶךְ בְּגַחֹן וַיַּעֲלוּ מִשֶּׁם שְׁמַחִים וְתַהֲם הַקְּרִיָּה הוּא הַקּוֹל אֲשֶׁר שָׁמַעְתֶּם: **בה** וְגַם יָשָׁב שְׁלֹמֹה עַל כֶּסֶף הַמְּלוּכָה: **בו** וְגַם-בָּאוּ עֲבָדֵי הַמֶּלֶךְ לְבָרֵךְ אֶת-אֲדֹנָיְהוּ הַמֶּלֶךְ דָּוִד לֵאמֹר יֵיטִיב (אֱלֹהִיךָ) [אֱלֹהִים] אֶת-שֵׁם שְׁלֹמֹה מִשְׁמֹךְ וַיִּגְדֵּל אֶת-כֶּסֶף אֶת-מִשְׁתַּחוּי הַמֶּלֶךְ עַל-הַמִּשְׁכָּב: **בז** וְגַם-כָּכָה אָמַר הַמֶּלֶךְ בְּרוּךְ יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר נָתַן הַיּוֹם יָשָׁב עַל-כֶּסֶף וְעֵינֵי רְאוּת: **בח** וַיִּתְּרֵדוּ וַיִּקְמוּ כָּל-הַקְּרָאִים אֲשֶׁר לְאֲדֹנָיְהוּ וַיִּלְכוּ אִישׁ לְדַרְכּוֹ: **בט** וְאֲדֹנָיְהוּ יָרָא מִפְּנֵי שְׁלֹמֹה וַיִּקֶּם וַיִּלְךְ וַיִּתְּחַק בְּקִרְנוֹת הַמִּזְבֵּחַ: **ב י** וַיִּגֵּד לְשְׁלֹמֹה לֵאמֹר הִנֵּה אֲדֹנָיְהוּ יָרָא אֶת-הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה וְהִנֵּה אֶחָד בְּקִרְנוֹת הַמִּזְבֵּחַ לֵאמֹר וַיִּשְׁבַּע-לִי כִּיּוֹם הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה אִם-יָמִית אֶת-עַבְדּוֹ בְּחָרָב: **בי** וַיֹּאמֶר שְׁלֹמֹה אִם יִהְיֶה לְבֶן-חַיִל לֹא-יִפֹּל מִשְׁעַרְתּוֹ אֲרָצָה וְאִם-רָעָה תִמְצָא-בּוֹ וְמָת: **בג** וַיִּשְׁלַח הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה וַיִּירָדְהוּ מֵעַל הַמִּזְבֵּחַ וַיָּבֹא וַיִּשְׁתַּחוּ לְמֶלֶךְ שְׁלֹמֹה וַיֹּאמֶר-לוֹ שְׁלֹמֹה לֵךְ לְבֵיתְךָ:

בא וַיִּשְׁבַּע הַמֶּלֶךְ וַיֹּאמֶר חַי-יְהוָה אֲשֶׁר-פָּדָה אֶת-נַפְשִׁי מִכָּל-צָרָה: לֹכִי כִּי כִּי פֶאֶשֶׁר-נִשְׁבַּעְתִּי לָךְ בִּיהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר כִּי-שְׁלֹמֹה בְנִךְ יִמְלֹךְ אַחֲרַי וְהוּא יָשָׁב עַל-כֶּסֶף תַּחְתִּי כִּי בֶן אֶעֱשֶׂה הַיּוֹם הַזֶּה: **בב** וַתִּקַּד בַּת-שָׁבַע אֶפְיָם אֶרֶץ וַתִּשְׁתַּחוּ לְמֶלֶךְ וַתֹּאמֶר יְחִי אֲדֹנֵי הַמֶּלֶךְ דָּוִד לְעֵלָם: **בג** וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ דָּוִד קְרָאוּ-לִי לְצְדוֹק הַכֹּהֵן וּלְנָתָן הַנָּבִיא וּלְבְנֵיהוּ בֶן-יְהוֹיָדָע וַיָּבֹאוּ לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ: **בד** וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ לְהֵם קְחוּ עִמָּכֶם אֶת-עַבְדֵי אֲדֹנֵיכֶם וְהִרְכַּבְתֶּם אֶת-שְׁלֹמֹה בְנֵי עַל-הַפָּרָדָה אֲשֶׁר-לִי וְהוֹרְדְתֶם אֹתוֹ (עַל) [אֶל-גַּחֹן]: **בה** וַיִּמְשַׁח אֹתוֹ שֵׁם צְדוֹק הַכֹּהֵן וְנָתָן הַנָּבִיא לְמֶלֶךְ עַל-יִשְׂרָאֵל וַתִּקְעֹתֶם בַּשּׁוֹפָר וַאֲמַרְתֶּם יְחִי הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה: **בז** וַעֲלִיתֶם אַחֲרָיו וּבָא וַיָּשָׁב עַל-כֶּסֶף וְהוּא יִמְלֹךְ תַּחְתִּי וְאֹתוֹ צִוִּיתִי לְהִיּוֹת נָגִיד עַל-יִשְׂרָאֵל וְעַל-יְהוּדָה: **בח** וַיַּעַן בְּנֵיהוּ בֶן-יְהוֹיָדָע אֶת-הַמֶּלֶךְ וַיֹּאמֶר אָמֵן כֵּן יֹאמַר יְהוָה אֱלֹהֵי אֲדֹנֵי הַמֶּלֶךְ: **בט** כֹּכָאֲשֶׁר הָיָה יְהוָה עִם-אֲדֹנֵי הַמֶּלֶךְ בֶּן (יְהוֹ) [יְהוֹנָדָה] עִם-שְׁלֹמֹה וַיִּגְדֵּל אֶת-כֶּסֶף מִכֶּסֶף אֲדֹנֵי הַמֶּלֶךְ דָּוִד: **כ** וַיִּירָד צְדוֹק הַכֹּהֵן וְנָתָן הַנָּבִיא וּבְנֵיהוּ בֶן-יְהוֹיָדָע וְהַפְּרָתִי וְהַפְּלִתִי וַיִּרְכְּבוּ אֶת-שְׁלֹמֹה עַל-פָּרָדֹת הַמֶּלֶךְ דָּוִד וַיִּלְכוּ אֹתוֹ עַל-גַּחֹן: **כא** וַיִּקַּח-צְדוֹק הַכֹּהֵן אֶת-קָרְנֵי הַשֶּׁמֶן מִן-הָאֵהָל וַיִּמְשַׁח אֶת-שְׁלֹמֹה וַיִּתְקַעוּ בַּשּׁוֹפָר וַיֹּאמְרוּ כָּל-הָעָם יְחִי הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה: **כב** וַיַּעֲלוּ כָל-הָעָם אַחֲרָיו וְהָעָם מְחַלְלִים בְּחַלְלִים וְשִׂמְחִים שִׂמְחָה גְדוֹלָה וַתִּבְקַע הָאֶרֶץ בְּקוֹלָם: **כג** וַיִּשְׁמַע אֲדֹנָיְהוּ

כד"ק

חלול ונקוב נקבים קטנים.

ותבקע הארץ -

מרוב השמחה והוא לשון הגדלה ותוספת,

כמו: גדולות בצורות בשמים.

(מא) מדוע קול הקריה הומה -

מדוע הוא זה הקול, שהקריה הומה.

(מב) איש חיל אתה -

כלומר אדם זריז וטוב. ותרגם יונתן: גבר

דחיל חטאין, כלומר בעל כח לכבוש את

יצרו.

(מג) אבל אדונינו -

כלומר אינו כמו שאתה חושב כי טוב אבשר

לך אבל הוא להיפך, כי אדונינו המלך דוד

המליך את שלמה.

(מז) את שם שלמה משמך -

אמרו רז"ל: בכל אדם מתקנא חוץ מבנו ותל-

מידו, בנו משלמה ותלמידו מיהושע.

על המשכב -

השתחוה לאל על המשכב שהיה שוכב

עליה. וכן: וישתחו ישראל על ראש המטה.

(נ) ויחזק בקרנות המזבח -

המזבח שהיה בירושלים, כי היתר הבמות

היה אז והחזיק במזבח להנצל שם.

(נא) אם ימית את עבדו -

מזה שאני מפחד תמיד ומסופק בו, ישבע לי

שלא ימיתני.

(נב) אם יהיה לבן חיל -

כמו בן חיל לאדוניו וירא מפניו וסר אל

משמעו. ותרגם יונתן: אם יהא לגבר דחיל

חטאין,

פירש בן חיל -

בעל כח לכבוש את יצרו.

מאהל מועד, כי שם היה שמן המשחה ואף על

פי שאהל מועד היה בזמן ההוא בגבעון, הלך

שם צדוק או שלח להביאו ואף על פי שאמר,

כי צלוחית של שמן המשחה היתה נתונה לפני

הארון, זה היה כשהארון היה באהל מועד,

אבל כשהוציאו אותו משם למלחמת פלש-

תים הצלוחית וצנצנת המן הניחו שם באהל

מועד ולא לקחו משם אלא הארון ואם הביאו

הצלוחית אחר כך והניחוה לפני הארון בירוש-

לם, יהיה פירוש האהל אשר נטה לו דוד, אבל

רחוק הוא שהוציאו מאהל מועד שום דבר, עד

שהביאוהו לבית עולמים, כש אם היה הארון

שהיה בירושלם היה הארון שבו שברי לוחות

והארון שבו הלוחות היה באהל מועד כמו

שכתבנו בספר שמואל. והקרן הזה מלא היה

מדת המשיחה, כמו שאמר לשמואל: מלא

קרנך שמן ולך אשלחך אל ישי והיה יוצק ממנו

על ראש המלך תחלה ואחר כך מושח בצורת

נזר בין ריסי עיניו.

ויש אומרים: כי מתחלה היה מושח בין ריסי

עיניו ואחר כך הנותר בקרן היה יוצק אותו

על ראשו, כי מלא הקרן יהיה השיעור מה-

משיחה. ועוד: המליכו שלמה ומשחו אותו

פעם שניה, כמו שכתוב בדברי הימים וימלי-

כו שנית לשלמה, מפני כי עתה לא היו הם

אלא אנשי ירושלים ואחכ הקהיל המלך כל

שרי ישראל מכל השבטים אל ירושלם ושרי

האלפים ושרי המאות ולעיני כל הקהל מש-

חוהו לנגיד, ואז משחו גם כן לצדוק לכהן גדול

ואז עשו שמחה גדולה וחבחו זבחים לרוב.

(מ) מחללים בחלילים -

מזמרים בכלי זמר ששמו חליל והוא כלי

(לא) יחי וגו לעולם -

פירש חיי נפש לעולם הבא, כי בעולם הזה

קרוב היה למיתה. וכן תרגם יונתן: יתקיים,

וכל שאר יחי המלך תרגם: יצלח.

(לג) עבדי אדוניכם -

על הכרתי ועל הפלתי אמר. ומה שאמר:

עבדי אדוניכם כאילו אמר עבדי. וכן: ואל

משה אמר עלה אל ה', רל אלי. ואת יפתח

ואת שמואל, רל אותי.

אשר לי -

שהייתי רוכב בה וזה יהיה סימן למלוכה,

שהרי אין הדיוט רוכב על סוסו של מלך.

אל גיחון -

הוא שילוח. וכן תרגם יונתן: לשילוחא, וני

קרא בשני שמות וצוה להמליכו אל גיחון

למשחו שם, לסימן טוב שתמשך מלכותו,

כמו שתמשך המעיין.

(לד) ומשח אותו -

אף על פי שלא היה צריך למשחו, שאין

מושחים מלך בן מלך כי כשנמשח דוד לו

ולזרעו נמשח למלכות, אלא מפני מחלוקתו

של אדניהו צוה למשחו.

יחי המלך -

יצלח מלכא. וכן תרגם יונתן כל יחי המלך,

כי התפילה על החיים וההצלחה, כי אינם

חיים בלא הצלחה.

(לח) ויוליכו אותו על גיחון -

ראוי אל גיחון. וכן ותתפלל על ה כמו אל ה.

וכן הרמתה על ביתו, כמו אל ביתו.

(לט) את קרן השמן -

הוא שמן המשחה.

מן האהל -

בטקסט בשיעור:
חוברת מרצה 25-26,
עמ' 4

מלכים א פרק ד

חות- ואיר בן-מנשה אשר בגלעד לו חבל ארגב אשר בפשן ששים ערים גדלות חומה וברית נחשת: **יד** אחינדב בן-עדא מחנימה: **טז** אחימעץ בנפתלי גם-הוא לקח את-בשמת בת-שלמה לאשה: **טז** בענא בן-חוישי באשר ובעלות: **יז** יהושפט בן-פרוח ביששכר: **יח** שמעי בן-אלא בבנימן: **יט** גבר בן-ארי בארץ גלעד ארץ סיחון מלך האמרי ועג מלך הכשן ונציב אחד אשר בארץ: **כ** יהודה וישראל רבים פחול אשר-על-הים לרב אכלים ושתים ושמחים:

ז ולשלמה שנים-עשר נציבים על-כל-ישראל וכלכלו את-המלך ואת-ביתו חדש בשנה יהיה על-(אחד) [האחד] לכלכל: **ח** ואלה שמותם בן-חור בחר אפרים: **ט** בן-דקר במקץ ובשעלבים ובית שמש ואילון בית-חנן: **י** בן-חסד בארבות לו שכה וכל-ארץ חפר: **יא** בן-אבינדב כל-נפת דאר טפת בת-שלמה היתה לו לאשה: **יב** בענא בן-אחילוד תענך ומגדו וכל-בית שאן אשר-אצל צרתנה מתחת ליזרעאל מבית שאן עד אבל מחולה עד מעבר ליקמעם: **יג** בן-גבר ברמת גלעד לו

כד"ק

ורבותינו זל מהם אמרו: כמו שפיר רש. ומהם אמרו: ונציב אחד לחדש העבור.

(כ) כחול אשר על הים -

כמו על שפת הים והספור הזה, רל כי היו מבורכים בימי שלמה בפרי בטנם והיו רבים, וכן בפרי בהמתם ובפרי אדמתם והיו אוכלים ושותים ושמחים, כי לא היה להם פחד מאויב.

גלה מה שכתוב בתורה דלתים ובריח כי בריח נחשת ר"ל.

(טז) באשר ובעלות -

בנחלת אשר ובעלות שהיה מארץ יהודה.

(יט) ונציב אחד אשר בארץ -

בכל הארץ אשר זכר היה נציב אחד ממונה על שנים עשר הנציבים לגב בות מכל אחד הכסף לכלכל המלך.

(ז) ואלה שמותם -

אלה שמות שנים עשר נציבים לא היה ממונה כל אחד על שבט אחד, אלא לפי עלוי הנחלות שעשו שנים עשר חלקים בכל ארץ ישראל וגבו המס בשוה.

בן חור -

זה והאחרים שלא זכרם בשמם אלא בשם אבותם, לפי שהיו נודעים בשם אבותם יותר משמותם, לפיכך לא חשש להזכיר שמם.

(יג) ובריח נחשת -

בטקסט בשיעור:
חוברת מרצה 25-26,
עמ' 5

מלכים א פרק יא

מא וַיִּתֵּר דְּבָרֵי שְׁלֹמֹה וְכָל-אֲשֶׁר עָשָׂה וַחֲכֻמָּתוֹ הִלּוּא-הֵם פְּתָבִים עַל-סֵפֶר דְּבָרֵי שְׁלֹמֹה:
מב וְהַיְמִים אֲשֶׁר- מָלַךְ שְׁלֹמֹה בִירוּשָׁלַם עַל-כָּל- תַּחְתָּיו:

רד"ק

אמרו: כי קרוב למיתתו שרתה עליו רוח הקודש וחבר שלשה ספרים אלה.

ולא אמר על ספרי כי לכל דבר בענינו חבר ספר בפני עצמו. ומרז"ל שאמרו: שלשה ספרים כתב שלמה: שיר השירים בילדותו, משלי בבחורותו, קהלת בזקנתו. ומהם

(מא) על ספר דברי שלמה – בספרים שחבר בחכמתו לא נמצאו היום אצלנו וגם בג הנמצאים אצלנו: משלי, שיר השירים, וקהלת. ומה שאמר על ספר

בטקסט בשיעור:
חוברת מרצה 25-26,
עמ' 5

מלכים א פרק י

כב כִּי- אָנֹכִי תִרְשִׁישׁ לְמֶלֶךְ בְּיָם עִם אָנֹכִי חִירָם אַחַת-
 לְשָׁלֹשׁ שָׁנִים תָּבוֹא אָנֹכִי תִרְשִׁישׁ נִשְׂאֵת זֶהָב וְכֶסֶף
 שְׁנֵהָבִים וְקָפִים וְתַכְיִים: **כג** וַיִּגְדַּל הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה
 מִכָּל מַלְכֵי הָאָרֶץ לְעֹשֶׂר וּלְחֻקָּה: **כד** וְכָל-
 הָאָרֶץ מִבְּקָשִׁים אֶת-פָּנָי שְׁלֹמֹה לְשִׁמֵּעַ אֶת-חֻקְמֹתָיו
 אֲשֶׁר-נָתַן אֱלֹהִים בְּלִבּוֹ: **כה** וְהָמָּה מְבִיאִים אִישׁ
 מִנְחָתוֹ כֶּסֶף- וְכֶלֶי זָהָב וְשִׁלְמוֹת וְנִשְׁק וּבְשָׂמִים
 סוּסִים וּפָרָדִים דְּבַר-שְׁנָה בְּשָׁנָה:

כד"ה

מדהוּו עם מלכא בירושלם, פירש אלה היו בערי הרכב מלבד אותם, שהיו עם המלך בירושלים ועל כן נקראו ערי הרכב שהיו שם הסוסים והמרכבות.

תרגם: בענין וינחם ואשרינון. ויש לפרש כמשמעו, אחרי שאספם כלם בירושלם הנחה אותם בערי הרכב שיהיו שם ונשארו מהם עם המלך בירושלם. ויונתן תרגם: בר

(כו) וינחם בערי הרכב ועם המלך בירו-
 שלם -
 וינחם - מבנין הפעיל, כמו אשר הנחני בדרך אמת. ובדברי הימים: ויניחם, מן הניח. ויונתן

בטקסט בשיעור:
חוברת מרצה 25-26,
עמ' 5

מלכים א פרק ה

דברי שלמה וישמח מאד ויאמר ברוך יהוה היום אשר נתן לדוד בן חכם על-העם הרב הזה: **כב** וישלח חירם כל-הימים: **טז** וישלח שלמה אל-חירם לאמר: **יז** אתה ידעת את-דוד אבי כי לא יכל לבנות בית לשם יהוה אלהיו מפני המלחמה אשר סבבהו עד תת-יהוה אתם תחת כפות (רגליו) [רגלי]: יח ועתה הנית יהוה אלהי לי מסביב אין שטן ואין פגע רע: **יט** והנני אמר לבנות בית לשם יהוה אלהי פאשר דבר יהוה אל-דוד אבי לאמר בנה אשר אתן תחתיך על-כסאך הוא-יבנה הבית לשמי: **כ** ועתה צנה-ויכרתו-לי ארזים מן-הלבנון ועבדי יהיו עם-עבדיך ושכר עבדיך אתן לך ככל אשר תאמר כי אתה ידעת כי אין בנו איש ידע לכרת-עצים כצדונים: **כא** ויהי כשמע חירם את-

טז וישלח חירם מלך-צור את-עבדיו אל-שלמה כי שמע כי אתו משחו למלך תחת אביהו כי אהב היה חירם לדוד כל-הימים: **טז** וישלח שלמה אל-חירם לאמר: **יז** אתה ידעת את-דוד אבי כי לא יכל לבנות בית לשם יהוה אלהיו מפני המלחמה אשר סבבהו עד תת-יהוה אתם תחת כפות (רגליו) [רגלי]: יח ועתה הנית יהוה אלהי לי מסביב אין שטן ואין פגע רע: **יט** והנני אמר לבנות בית לשם יהוה אלהי פאשר דבר יהוה אל-דוד אבי לאמר בנה אשר אתן תחתיך על-כסאך הוא-יבנה הבית לשמי: **כ** ועתה צנה-ויכרתו-לי ארזים מן-הלבנון ועבדי יהיו עם-עבדיך ושכר עבדיך אתן לך ככל אשר תאמר כי אתה ידעת כי אין בנו איש ידע לכרת-עצים כצדונים: **כא** ויהי כשמע חירם את-

כד"ק

כלם, וכן זוכר אותם ביחד, מה אתם לי צור וצידון צור וצידון כי חכמה מאד.
(כג) דוברות -
הם הקורות הגדולות שקושרין ראשיהן ביחד ומשליכין אותם בים, לכן נקראו דוברות ובלעז צאטארה.
ונפצתים -
אתירם ואשליכם שם. וכן תרגום: וארמינון תמן, ואמר בו לשון נפוץ שהוא ענין פיזור על השבר, לפי שהדוברות כשמוליכין אותם בים הם קשורות בראשיהם וכשמוציאין אותם ליבשה, מתירין הקשרים ומנפצים הקורות הנה והנה.
לחם ביתי -
בשכר עבדי שיכרתו העצים ויוליכום עד

גם לדוד שם אויביו תחת כפות רגליו והקרי אומר על שלמה, כלומר אני איש מנוחה ולא היתה לי מלחמה, ויש לי פנאי לבנות הבית.
(יח) הניח ה' אלהי -
כי אחר המנוחה היתה המצוה לבנות בית המקדש, כמו שכתוב: והניח לכם מכל אויביכם מסביב וגו' והיה המקום אשר יבחר וגו' לשכנו תדרשו.
(כ) מן הלבנון -
הלבנון בארץ ישראל היה ולא היה שואל ממנו העצים, אלא שישלח לו חרשי עץ שידעו לכרות העצים, וכן שלח לדוד חרשי עץ.
כצדונים -
צידון וצור קרובים וחירם היה מושל על

(טו) וישלח חירם -
שלח עבדיו אל שלמה להקים עמו אהבת דוד אביו ואם יבקש דבר מארצו ישלח לו, כמו ששלח לדוד אביו עצי ארזים.
(טז) וישלח שלמה -
ביד מלאכי חירם השיב לו זה הדבר.
(יז) מפני המלחמה -
לא רצה לגלות לו הטעם כי האל מנעו, כי לא היה כבוד אביו ואמר לו זה הטעם הני ראה.
אשר סבבוהו -
כל מלחמה ומלחמה. וכן: כי תקראנה מלחמה. ויונתן תרגם: עבדי קרבא דאקפוהי.
רגלו -
כן כתיב וקרי רגלי הכתוב אומר על דוד, כי

בטקסט בשיעור:
חוברת מרצה 25-26,
עמ' 5

(המשך מעמ' 16)

כד"ק

אשר בנה נראתה חכמתו כמו שאמר במ־
לכת שבא ותרא מלכת שבא את כל חכמת
שלמה והבית אשר בנה וגו'.

ויהי שלום -

והלא גם עם המלכים האחרים היה לו שלום
אלא שלום קיים וחזק בברית שכרתו שניהם
והספיק לו עצים לבנין זה אשר בנה.

ביתה.

שנה בשנה -

כל זמן שהתעסקו עבדי חירם במלאכת
שלמה.

(כו) וה' נתן חכמה לשלמה -

טעם הספור הזה הנה, כי ברוב הבנינים

המקום אשר תרצה.

ופירש ביתי -

האוכלים על שלחני ומה שזכר בדברי הימים
הוא למאכל החוטבים כורת העצים.

(כה) מכולת לביתו -

כמו מאכל ומשפט המלה מאכולת ונבלעת
האלף בדגש. וכן תרגם יונתן: פרנוס לאנש

בטקסט בשיעור:
 חוברת מרצה 25-26,
 עמ' 7

מלכים א פרק ג

יוכל לשפט את-עמך הכבד הזה: **י** ויטב הדבר בעיני אדני כי שאל שלמה את-הדבר הזה: **יא** ויאמר אלהים אליו וען- אשר שאלת את-הדבר הזה ולא-שאלת לה עשר ולא שאלת נפש איביך ושאלת לה הבין לשמע משפט: **יב** הנה עשיתי כדברך הנה נתתי לה לב חכם ונבון אשר כמוך לא-היה לפניך ואחריו לא-יקום כמוך: **יג** וגם אשר לא-שאלת נתתי לה גם-עשר גם-כבוד אשר לא-היה כמוך איש במלכים כל-ימיה: **יד** ואם תלך בדרךי לשמר חקי ומצותי פאשר תלך דויד אביך ותארכתי את-ימיה: **טו** ויקץ שלמה והנה חלום ויבוא ירושלם ויעמד לפני ארון ברית-אדני ויעל עלות ויעש שלמים ויעש משתה את-עמך להבין בין-טוב לרע כי מי

ג ויאהב שלמה את-יהוה ללכת בחקות דוד אביו רק בבמות הוא מזבח ומקטיר: **ד** וילך המלך ונבענה לזבח שם כי היא הבמה הגדולה אלף עלות ועלה שלמה על המזבח ההוא: **ה** בנבעון נראה יהוה אל-שלמה בחלום הלילה ויאמר אלהים שאל מה אתן-לה: **ו** ויאמר שלמה אתה עשית עם-עבדך דוד אבי חסד גדול פאשר- תלך לפניך באמת ובצדקה ובישרת ללב עמך ותשמר-לו את-החסד הגדול הזה ותתן-לו בן ישב על-כסאו פיום הזה: **ז** ועתה יהוה אלקי אתה המלכת את-עבדך תחת דוד אבי ואנכי נער קטן לא אדע צאת ובא: **ח** ועבדך בתוך עמך אשר בחרת עם-רב אשר לא-ימנה ולא יספר מרב: **ט** ונתת לעבדך לב שמע לשפט את-עמך להבין בין-טוב לרע כי מי

רד"ק

אלא במזבח אשר לפני הארון בירוש-ליים, או בבמה אשר בנבעון ולא ראינו לו שזבח וקטר בבמות אחרות, כי הרבות הב-מות מביא האדם לעבודת גילולים, כי הוא משפט הגוים שבונים במה בכל הר וגבעה ותחת כל עץ רענן.

(ד) היא הבמה הגדולה -

לא קראה גדולה לגודל מדתה כי הוא מזבח הנחשת שעשה משה. וכן בדברי הימים ויעל שלמה שם על מזבח הנחשת אשר לפני ה' אשר לאהל מועד ויעל עליו עולות אלף אלא נקראת גדולה למעלתה על האחרות, כי הוא המזבח שעשה בצלאל במצות משה כמו שצוהו האל ובו היתה תמיד האש העליונה

הנכריות לעבוד אלהים אחרים. והנה בשנה הרביעית למלכו לקח בת פרעה והכתוב מעיד: ויאהב שלמה את ה' וגו' רק בבמות הוא מזבח ומקטיר ולא אמר רק שלקח בת פרעה, ועד עת זקנתו לא הטו את לבבו ואז זכר בת פרעה לגנאי עם האחרות, לפי שהסירו את לבבו כלם ואז בהרבות הנשים לא היה שומר להשיבם לדת ישראל, אלא היה לוקחן בגיותן לתאות לבו ומניחן לעשות כמשפטי הגוים וע"כ נענש עליהם.

רק בבמות הוא מזבח ומקטיר -

קודם שנבנה הבית, כי אחר שנבנה הבית לא ראינו שזבח בבמות, ואכ למה אמר רק, והלא מותרות היו הבמות עד שבנה הבית! לפי שאמר בחקות דוד אביו ודוד לא זבח

(ג) ויאהב שלמה את ה' -

עבדו מאהבה, כלומר אף על פי שלקח בת פרעה לא סר בעבורה מה' עד לעת זקנתו, שהרבה נשים נכריות ובת פרעה והאחרות הטו את לבבו מאהבת ה', ובאמת נראה שהשיב אותה לדת ישראל אף על פי כן היתה אסורה לו, לפי שהיתה מצרית ראשונה. ומרבותינו ז"ל שאמרו: כי מותרת היתה לו, כי מה שאמר בנים אשר ילדו להם דור שלישי בנים ולא בנות, ואף על פי שלא נקבעה ההלכה כדברי זה החכם, אף על פי שאמר כי קבלה היתה בידו נראין דבריו, כי לא ראינו בכתוב שחטא שלמה על שלקח בת פרעה, אלא על שהרבה נשים ודבק בהם באהבה, עד שהסירו את לבבו והניח נשיו

בטקסט בשיעור:
חוברת מרצה 25-26,
עמ' 7

(המשך מעמ' 18)

כ"ה

כל שכן בשאר בני אדם שלא היה איש כמוך בעושר ובכבוד, והעושר והכבוד יהיו לך כל ימיך.

(יד) ואם תלך בדרכי -

והארכתי את ימיך. אריכות הימים היה בת-נאי אבל העושר והכבוד בין שומר בין לא שומר וכן היה לו, כי מפני שלא שמר מצות אלהיו לא האריך ימים, שלא חיה אלא חמ"שים ושתיים שנה, אבל העושר והכבוד היו לו כל ימיו. וכן בדברי רבותינו ז"ל: נתתי לך גם עושר גם כבוד על מה שלא התניתי בתור-רה נתתי לך, בין שומר בין לא שומר אבל על מה שהתניתי בתורה למען יאריך ימים על ממלכתו, איני נותן לך אלא אכ עשית. וכן הוא אומר: אם תלך בדרכי לשמור חקי והארכתי ימיך.

(טו) והנה חלום -

כשידע החלום כשהקיץ ושמה במתנה טובה שנתן לו האל ובא אל ירושלים והעלה עולות ושלמים לפני ארון ברית ה' ועשה משתה לכל עבדיו. ובדרש: והנה חלום - כשהקיץ ראה שנתקיים חלומו שנתן לו האל חכמה יתירה, שהיה שומע עוף מצפצף ומבין לשונו.

לפני העם, כמו: אשר יבא לפניהם ואשר יצא לפניהם.

(טז) לב שומע -

מבין. וכן תרגם יונתן: לב סבר, כמו שאמר להבין בין טוב לרע למסבר.

הכבוד -

הרב, כתרגום: סגיא, וכן: מקנה כבוד מאד.

(יז) ושאלת לך הבין -

כמו להבין.

(יח) לב חכם ונבון -

אמרו רבותינו ז"ל: חכם - המקיים את למור-דו, כלומר כי מה שלמד מקויים בלבו ומזור-מן. נבון - מבין דבר מתוך דבר.

לא היה לפניך -

אפילו משה רבינו בחכמת הטבע לא היה כמוהו, אבל בחכמת האלהית היה חכם יותר ממנו.

או פירושו: לא היה לפניו במלכים.

(יט) גם עושר גם כבוד -

האחד לרבות על חבירו, כמו: גם צאנכם גם בקרכם.

איש במלכים -

שירדה ביום השמיני למלואים והאחרות היו נעשות עי הדיוט, איש הישר בעיניו והן היו במות קטנות במעלה כנגד אותה אשר בג בעון. וכן במשנה: אין בין במה גדולה לבמה קטנה.

יעלה -

עתיד במקום עבר ורבים כמוהו ואומר כי בפעם ההוא שהלך שלמה לגבעון, אלף ער-לות העלה על המזבח ההוא לא ביום אחד אלא טרם שובו משם לירושלים. ומדברי רבותינו ז"ל: נראה בפעם אחת.

(כ) נער קטן -

אמרו רבותינו ז"ל: כי בן שתיים עשרה שנה היה כשנמשח למלך כי באותו פרק שנוולד הכתוב מספר ענין אמנון ותמר ואומר: ויהי לשנתיים ימים ויהי גוזים לאבשלום והרג אמנון וברח לגשור ויהי שם שלש שנים, הרי ה' שנים ושב אבשלום לירושלם והיה שם שנתיים הרי שבע שנים ומרד באביו ונהרג. אחרי כן ויהי רעב בימי דוד שלש שנים הרי עשר, ובשנה הבאה אחריה מנה דוד את יש-ראל וכתבי: וישוטו בארץ תשעה חדשים, הרי אחת עשרה ובשנת מותו היא שנת ארבעים למלך דוד תקן המשמרות, הרי שתיים עשרה.

צאת ובא -

תורת מנחם כרך ל' עמ' 125

... 'עולם' הוא מלשון העולם והסתר (לקוטי תורה פ' שלח לז,ד). והיינו, שאעפ שישנו כח הפועל בנפעל³⁶, ועל אחת כמה וכמה בעולמות העליונים, עד לעולם הבריאה שרק מיעוטו רע, והרע אינו מעורב, ועד שהוא רק אפשרי המציאות, מכל מקום, גם הוא נקרא בשם עולם, מלשון העולם והסתר. וכמובן גם ממאמר רז"ל³⁹ "מה הנשמה ממלאה (ומחי) את הגוף כך הקב"ה ממלא (ומחי) את העולם", הנה בדוגמת הנשמה בגוף, הרי אפילו מי שהוא בר שכל ומרום בערכו, ולכן מבין אמיטית הענין, שכל מציאות גופו הוא חיי הנשמה, מכל מקום, אינו יודע מאומה אודות מהות הנשמה, כי אם מציאותה בלבד. וכן הוא גם בעולמות, עד לעולם הבריאה, שנקרא עולם הנשמות⁴⁰, שמה שהקב"ה ממלא את העולם הרי זה באופן שהעולם יודע רק המציאות דאלקות ולא המהות.

(36) ראה תניא שעהיוה"א פ"ב.

(37) ראה עץ חיים שער מג (שער ציור העולמות) בתחילתו (בהקדמה להדרוש). שער מז (שער סדר אבי"ע) פ"ד. שער מח (שער הקליפות) פ"ג.

(38) ראה סה"מ תרס"ב ע' שנו. תרפ"ו ע' כח ואילך. ד"ה מי יתן תרצ"א.

(39) מדרש תהלים קג, א. וראה ברכות י, א.

(40) ראה סה"מ תש"ח ע' 158 ובהערות כ"ק אדמו"ר שליט"א א.שם.

בטקסט השיעור:
חוברת מרצה 25-26
עמ' 8

פרקי אבות פרק א

(יז) שמעון בנו אומר: כל ימי גדלתי בין החכמים, ולא מצאתי לגוף טוב אלא שתיקה. ולא המדרש הוא העיקר, אלא המעשה. וכל המרבה דברים, מביא חטא.

פרקי אבות פרק ג

(טו) הכל צפוי, והרשות נתונה, ובטוב העולם נדון, והכל לפי רוב המעשה.

בטקסט השיעור:

חוברת מרצה 25-26
עמ' 8

תניא פרק לח

והנה עם כל הנזכר לעיל, יובן היטב פסק ההלכה הערוכה בתלמוד פוסקים דהרהור לאו כדבור דמי, ואם קרא קריאת שמע במחשבתו ובלבו לבד בכל כח כוונתו, לא יצא ידי חובתו, וצריך לחזור ולקרות. וכן בברכת המזון דאורייתא, ובשאר ברכות דרבנן ובתפלה. ואם הוציא בשפתיו ולא כיון לבו, יצא ידי חובתו בדיעבד ואין צריך לחזור, לבד מפסוק ראשון של קריאת שמע וברכה ראשונה של תפילת שמונה עשרה, וכדאיתא [בריש פרק ב' דברכות]: עד כאן מצות כונה; מכאן ואילך מצות קריאה וכו'.

והיינו משום שהנשמה אינה צריכה תיקון לעצמה במצוות, רק להמשיך אור, לתקן נפש החיונית והגוף, על ידי אותיות הדבור שהנפש מדברת בחמשת מוצאות הפה. וכן במצוות מעשיות שהנפש עושה בשאר אברי הגוף.

בטקסט השיעור:
חוברת מרצה 25-26
עמ' 8

בטקסט בשיעור:
 חוברת מרצה 25-26,
 עמ' 8

מלכים א פרק ג

יוכל לשפט את-עמך הכבד הזה: **י** ויטב הדבר בעיני אדני כי שאל שלמה את-הדבר הזה: **יא** ויאמר אלהים אליו וען- אשר שאלת את-הדבר הזה ולא-שאלת לך ימים רבים ולא-שאלת לך עשר ולא שאלת נפש איביך ושאלת לך הבין לשמע משפט: **יב** הנה עשיתי כדברך הנה נתתי לך לב חכם ונבון אשר כמוך לא-היה לפניך ואחריו לא-יקום כמוך: **יג** וגם אשר לא-שאלת נתתי לך גם-עשר גם-כבוד אשר לא-היה כמוך איש במלכים כל-ימיה: **יד** ואם תלך בדרכי לשמר חקי ומצותי כאשר תלך הויד אביך ותארכתי את-ימיה: **טו** ויקץ שלמה והנה חלום ויבוא ירושלים ויעמד לפני ארון ברית-אדני ויעל עלות ויעש שלמים ויעש משתה לכל-עבדיו:

ג ויאהב שלמה את-יהוה ללכת בחקות הויד אביו רק בכמות הוא מזבח ומקטיר: **ד** וילך המלך ונבענה לזבח שם כי היא הבמה הגדולה אלף עלות ועלה שלמה על המזבח ההוא: **ה** בנבעון נראה יהוה אל-שלמה בחלום הלילה ויאמר אלהים שאל מה אתן-לך: **ו** ויאמר שלמה אתה עשית עם-עבדך הויד אבי חסד גדול כאשר- תלך לפניך באמת ובצדקה ובישרת ללב עמך ותשמר-לו את-החסד הגדול הזה ותתן-לו בן ישב על-כסאו כיום הזה: **ז** ועתה יהוה אלהי אתה המלכת את-עבדך תחת הויד אבי ואנכי נער קטן לא אדע צאת ובא: **ח** ועבדך בתוך עמך אשר בחרת עם-רב אשר לא-ימנה ולא יספר מרב: **ט** ונתת לעבדך לב שמע לשפט את-עמך להבין בין-טוב לרע כי מי

רש"י

לו את החסד האמנת דבריך לקיים לו את החסד אשר הבטחתו על ידי נתן הנביא.

(ז) נער קטן -

בן שנים עשרה שנה היה זה לך החשבון ויקרא שמו ידידיה (שמואל ב יב כה) בו בפרק ענה אמנון את תמר שנאמר (שם יג ב) ויהי אחרי כן ולא בשלום אחות מקץ שנתים ימים ויהיו גוזזים לאבשלום (שם פסוק כג) והרג את אמנון ואבשלום ברח וילך גשורה ויהי שם שלוש שנים (שם פסוק לח) הרי חמש שנים ושב אבשלום לירושלים וישב

(ד) היא הבמה הגדולה -

הוא מזבח הנחשת שעשה משה במדבר והוקבעה בשילה חרבה שילה בימי עלי ובא לנוב חרבה נוב בימי שאול ובאו לגבעון.

יעלה שלמה -

כמו מעלה שלמה.

על המזבח ההוא -

ביום אחד.

(ו) ותשמר לו -

לשון מאמת את דבריו כמו (דברים ז יב) ושמר ה' אלהיך לך וגו' ואף כאן ותשמר

(ג) ויאהב שלמה ללכת בחקות

דוד אביו -

ארבע שנים עד שלא התחיל לבנות הבית אבל משהתחיל לבנות ויתחון שלמה את פרעה נמצאת אומר (ירמיהו לב לא) כי על אפי ועל חמתי היתה לי העיר הזאת למן היום אשר בנו אותה ועד היום הזה כך שנינו בסדר עולם למדנו שאין הפרשיות כתובות בסדר.

בכמות הוא מזבח -

בגנותו דבר הכתוב ששהה את בנין הבית ארבע שנים.

בטקסט בשיעור:
חוברת מרצה 25-26,
עמ' 8

(המשך מעמ' 23)

רד"ק

לא אשנה ואם תלך בדרכי והארכתי וגו' וכן במלכות דורותיו אחריו אמר לו (לקמן ט ד-ה) ואתה אם תלך לפני וגו' לא יכרת לך איש וגו' כך שנויה בספרי ורבי חנינא בן גמליאל אומר הרי הוא אומר גם עושר גם כבוד וגו'.

(טו) ויקץ שלמה והנה חלום -

והנה הבין שחלומו אמת שומע עוף מצפצף ומבין לשונו כלב נובח ומבין לשונו (שיר השירים רבה א א).

ויעש משתה -

משמחת לבו שהבין שחלומו אמת.

משפטם כבד מאד אם יבא דין שני גוים לפני ואטול מזה ואתן לזה שלא כדין איני נענש אבל ישראל הריני נענש עליו עונש נפשות שנאמר (משלי כב כג) וקבע את קובעיהם נפש.

(יד) ואם תלך בדרכי וגו' והארכתי את ימיך -

העושר והכבוד שלא התניתי בתורתי לתת למלך אתן לך בין זכאי בין חייב אבל אורך הימים ומלכות הדורות כבר התניתי בתורתי (דברים יז כ) לבלתי סור מן המצוה למען יאריך ימים על ממלכתו וגו' ועל אותו תנאי

בירושלים שנתים (שם יד כח) הרי שבע לשלמה ומרד באביו ונהרג אחר זאת (שם כא א) ויהי רעב בימי דוד שלש שנים הרי עשר באחת עשרה מנה את ישראל וישור טו בכל הארץ תשעה חדשים (שם כד ח) בשנת מותו תיקן משמרות שנאמר (דברי הימים א כו לא) בשנת הארבעים למלכות דוד נדרשו הרי שתיים עשרה למלך שלמה.

(ט) את עמך הכבד -

מתוך שהם רבים יש להם עסקים רבים ובאים לדין ואין לי מתון לעיין בדינם דבר אחר כי מי יוכל לשפוט את עמך הכבד הזה

בטקסט בשיעור:
 חוברת מרצה 25-26,
 עמ' 14

מלכים א פרק ט

כב וּמִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא-נָתַן שְׁלֹמֹה עֶבֶד כִּי-הֵם
 אֲנָשֵׁי הַמִּלְחָמָה וְעִבְדָּיו וְשָׂרָיו וְשֹׁלְשֵׁי וְשָׂרֵי הַכָּבוֹד
 וּפְרָשָׁיו: **כג** אֵלֶּה שְׂרֵי הַנְּצָבִים אֲשֶׁר עַל-הַמִּלְאָכָה

רש"י

כאן שהיו ממונים על כולן ומאתים וחמשים הנותרים היו ישראל ממונים על שאר עושי המלאכה ובדברי הימים (ב ח י) מנאן לעצמן ואלה שרי הנצבים לשלמה חמשים ומאתים הרדים בעם עושי המלאכה.

בהר ושלשת אלפים ושלש מאות הרודים בעם שאמר למעלה (ה ל) לבד משרי הנצבים לשלמה וגו' שלשת אלפים ושלש מאות ובדברי הימים (ב ב טז) הוא אומר שש מאות אלו שלש מאות שחסר שם מנה

(כג) שרי הנצבים -

ממונים על הממונים.

חמשים וחמש מאות -

שלש מאות מהם היו גרים הממונים על שבעים אלף נושא סבל ושמונים אלף חוצב

מלכים א פרק ו

ויבן שלמה את-הבית וכלהו: **טו** ויבן- את-קירות הבית מביתה בצלעות ארזים מקרקע הבית עד-קירות הספן צפה עץ מבית ויצף את-קרקע הבית בצלעות ברושים: **טז** ויבן- את-עשרים אמה (מינרפותי) [מינרפתי] הבית בצלעות ארזים מן-הקרקע עד- הקירות ויבן לו מבית לדביר לקדש הקדשים: **יז** וארבעים באמה היה הבית הוא תהיכל לפני: **יח** וארז אל-הבית מפנימה מקלעת פקעים ופטורי צצים הכל ארז אין אבן נראה: **יט** ודביר בתוך- הבית מפנימה הכין לתתן שם את-ארזון ברית יהנה: **כ** ולפני הדביר עשרים- אמה ארך ועשרים אמה רחב ועשרים אמה קומתו ויצפהו זהב סגור ויצף מזבח ארז: **כא** ויצף שלמה את-הבית מפנימה זהב סגור ויעבר (ברתיקות) [ברתוקות] זהב לפני הדביר ויצפהו זהב: **כב** ואת-כל- הבית צפה זהב עד-תם כל-הבית וכל-המזבח אשר- לדביר צפה זהב: **כג** ויעש בדביר שני כרובים עצי-שמן עשר אמות קומתו: **כד** וחמש אמות כנף הכרוב האחת וחמש אמות כנף הכרוב השנית עשר אמות מקצות כנפיו ועד-קצות כנפיו: **כה** ועשר באמה הכרוב השני מדה אחת וקצב אחד לשני הכרובים: **כו** קומת הכרוב האחד עשר באמה וכן הכרוב השני: **כז** ויתן את-הכרובים בתוך הבית הפנימי ויפרשו את-כנפיו הכרובים ותגע כנף-האחד

ויבן בשמונים שנה וארבע מאות שנה לצאת בני-ישראל מארץ-מצרים- בשנה הרביעית בחדש זו הוא החדש השני למלך שלמה על-ישראל ויבן הבית ליהנה: **ב** והבית אשר בנה המלך שלמה ליהנה ששים-אמה ארכו ועשרים רחבו ושלשים אמה קומתו: **ג** והאולם על-פני היכל הבית עשרים אמה ארכו על-פני רחב הבית עשר באמה רחבו על-פני הבית: **ד** ויעש לבית חלוני שקפים אטמים: **ה** ויבן- על-קיר הבית (יצוע) [יציע] סביב את-קירות הבית סביב להיכל ולדביר ויעש צלעות סביב: **ו** (היצוע) [היציע] תתחתנה חמש באמה רחבה ותתיכנה שש באמה רחבה ותשלישית שבע באמה רחבה פי מגרעות- נתן לבית סביב חוצה לבלתי אחז בקירות הבית: **ז** והבית בהבנתו אבן שלמה מסע נבנה ומקבות ותגרון כל-פלי ברזל לא-נשמע בבית בהבנתו: **ח** פתח הצלע התיכנה אל-פתח הבית הימנית ובלולים יעלו על-התיכנה ומן-התיכנה אל-השלשים: **ט** ויבן את-הבית ויכלהו ויספן את-הבית גבים ושררת בארזים: **י** ויבן את-(היצוע) [היציע] על-כל-הבית חמש אמות קומתו ויבן את-הבית בעצי ארזים: **יא** ויהי דבר- יהנה אל-שלמה לאמר: **יב** הבית הזה אשר-אתה בנה אם-תלך בחקתי ואת-משפטי תעשה ושמרת את-כל-מצותי ללכת בהם ותקמתי את-דברי אתך אשר דברתי אל-דוד אביך: **יג** ושכנתי בתוך בני

בטקסט בשיעור:
 חוברת מרצה 25-26,
 עמ' 14

מלכים א פרק ו

לפתח ההיכל מזוזות עצי-שמן מאת רבעית: **לד** ושתי דלתות עצי ברושים שני צלעים הדלת האחת גלילים ושני קלעים הדלת השנית גלילים: **לה** וקלע פרוכים ותמרות ופטרי צצים וצפה זהב מישר על-המחקה: **לו** ויבן את-הקצר הפנימית שלשה טורי גזית וטור פרתת ארזים: **לז** בשנה הרביעית יסד בית יהוה בירח זו: **לא** ובשנה-האחת עשרה בירח בול הוא החדש השמיני פלה הבית לכל-דבריו ולכל-(משפטו) [משפטיו] ויבנהו שבע שנים:

פקיר וכנף הפרוב השני ננעת פקיר השני וכנפיהם אל-תוך הבית ננעת כנף אל-כנף: **כה** ויצף את-הפרוכים זהב: **כז** ואת-כל-קירות הבית מסב קלע פתוחי מקלעות פרוכים ותמרות ופטורי צצים מלפנים ולחיצון: **ל** ואת-קרקע הבית צפה זהב לפנימה ולחיצון: **לא** ואת פתח הדביר עשה דלתות עצי-שמן האיל מזוזות חמשית: **לב** ושתי דלתות עצי-שמן וקלע עליהם מקלעות פרוכים ותמרות ופטורי צצים וצפה זהב ויָרַד על-הפרוכים ועל-התמרות את-הזהב: **לג** וכן עשה

כד"ק

(ד) חלוני -

כמו חלונים, כמו: נטעי נעמנים כמו נטעים אנשי מחקה על הקיר וזולתם רבים, כמו שכתבנו בספר מכלל.

שקופים אטומים -

תרגם יונתן: פתיחן מלגיו וסתימן מלברא, והוסיף בו עוד: וחפן כלינסא בית אנחת רישי שירית ארוזיא. ובדברי רבותינו ז"ל: בהפך זה שקופי אטומים שקופים מבחוץ ואטומים מבפנים, לא לאורה אני צריך, כלומר רחב בים היו מבחוץ וצרים מבפנים, הפך מנהג העולם לומר שאינו צריך לאור העולם.

(ה) יציע סביב -

הוא הנקרא צלע ונקרא תא, ועשה סביב כל הבית סביב ההיכל וסביב הדביר מבחוץ, אלה התאים וקרא אותם צלעות, כי בשל-שה שמות אלו נקראו ואחרי כן אומר איך בנה אותם עם קירות הבית סביב, ואמר כי מגרעות נתן לבית סביב חוצה, רוצה לומר כי קיר הבית היה רחב מלמטה והלך ומצר

רוב אלי בזה, כי על האולם לבד אמר שהיה גבהו מאה ועשרים והגובה הזה היה לו עם העליות שעליו, כי בספור מדות האולם אמר והגובה מאה ועשרים. ועוד אמר שם: על האולם וגגו ועליותיו ואם העליות היו על כל הבית, כמו שנראה מדברי רבותינו ז"ל, יהיה מה שאמר שם והגובה מאה ועשרים עם העליות שעל הבית, והיה גבוה הבית מן הקרקע עד הספון, שלשים אמה וגובה העליות תשעים אמה.

(ג) והאולם -

נקרא בלשון המקרא, אולם מה שנקרא בלשון הגמרא בית שער.

ארכו על פני רחב הבית -

כי השטח הגדול במדה יקרא אורך והקטן רחב והנה אורך האולם לרחב הבית.

על פני הבית -

שלא היה משוך ממנו אלא היה דבק בבית, על פניו ועל רחבו צריך לומר זה.

(א) בחדש זיו -

הוא חדש אייר שהוא שני לחדשים, כי ניסן ראש לחדשים ונקרא זיו. כמו שפירשו רבותינו ז"ל: דאית ביה זיוא לאילני, פירוש זוהר הפרחים והנצנים. וכן תרגם יונתן: בירח זיו נצניא.

למלך שלמה -

טעמו לשנה הרביעית לא לחדש השני שזכר הסמוך אליו וכמהו רבים, כי בשנה הרביעית עית למלכותו החל לבנות, כן כתוב בדברי הימים ויחל לבנותו בשנת ארבע למלכותו.

ויבן הבית -

החל לבנותו.

(ב) ששים אמה ארכו -

כל הבית בין הדביר וההיכל, כי ארבעים אמה היה ההיכל באורך והדביר עשרים אמה באורך וכן ברוחב במדת הבית מרובע היה הדביר.

ושלשים אמה קומתו -

ובדברי הימים: והגובה מאה ועשרים. והקד

בטקסט בשיעור:
חוברת מרצה 25-26,
עמ' 14

רד"ק

(המשך מעמ' 29)

מן ארעיתא לעיליתא באורח מציעיתא. ויש לפרש לול - ארובה, כלומר דרך ארובה היו עולים מזו לזו. ובדברי רבותינו ז"ל: לול הפ"תוח מבית לעליה.

אל השלשים -

אל היציע השלישית שהיא העליונה. ואומר: השלשים בלשון רבים, כי רבים היו היציעים סביב כל הבית מחוץ משלש רוחות דרום ומערב וצפון.

(ט) ויבן את הבית -

בנה הבית וכלהו תחלה ואחר כך ספן אותה, כלומר כל קירותיו בנה תחילה ואחר כך הניח הקורות שהוא הספון.

גבים -

שתי תקרות קרה הבית התחתון הוא הנקרא גבים ולמעלה מאותה תקרה אחרת מארזים. וכן תרגם יונתן: וטליל ית ביתא בהנתוכון ועילא מנהון סדרא דריכפת רישי שריית ארזיא ושריית, פירושו: קורות כמו בצל קורת, תרגומו: בטלל שירותי, ופירש גבים - כמו עשה הנחל גבים, שהוא חפ"י רות והקורות ההם היו מצויירות בחתוכים בדמות גבים.

או יהיה פירוש כפה, שהיתה עשויה אותה תקרה כמין כפה. וכן בדברי רבותינו ז"ל: שלשה גובבין את הקומה, ופירושו כמו כרפפין.

ושדרות -

פירוש כי הארזים היו מונחים סדרים סדרים והתקרה התחתונה הנקראת גבים, היתה של ברושים ושלמעלה ממנה של ארזים. וכן אמר בדברי הימים: ואת הבית הגדול חפה עץ ברושים וזכר שמה התקרה התחתונה ולא זכר העליונה, שהיתה של ארזים. והקרוב אלי עוד במלת גבים, שיהיה כמו הצלעות, כי צלעות הבהמות יקרא גב, כמו שאמר על גבי בהמה, וכן צלעות האדם

בונים אותן שלמות כמו שהביאו אותן מן ההר. ויש מרבותינו זכרונם לברכה שאמרו: כי אף בהר לא היו פוסלין אותן בשום כלי ברזל אלא בתולע אחת הנקרא שמיר, וכ"שהיו נותנין אותו על גבי אבנים מתפתחות לפניו ואמרו והשמיר כמין שעורה הוא והיו נותנין אותו לתוך קנה של עופרת מלא מוכין ומלא סובין, ואם היה נותנו אפילו על ההר היה בוקעו, ובו היה שלמה חולק אבני כל בית המקדש.

ומי הביאו לשלמה? הנשר הביאו לו מגן עדן, שנאמר: וידבר על הבהמה ועל העוף. מה דבר לעוף? שאל לו היכן השמיר קבוע, והלך הנשר והביאו לו מגן עדן, וזה אחד מן הדברים שהשליט הקדוש ברוך הוא הרך בקשה, ובו פסל משה אבני האפוד של משכן, ובו פסל את הלוחות הראשונות ולוחות האחד רונות, וזה מדרך הקבלה היה אצלם מימי משה רבינו ואין להרהר אחריו.

(ח) פתח הצלע -

הצלע מלרע.

אל כתף הבית הימנית -

אינו אומר שהצלע היתה פתוחה לבית אלא אומר כי הפתח שהיה בין התחתונה לת"י כונה היה לרוח דרומית של הבית, וכן מה שבין התיכונה לעליונה הפתחים היו לצד רוח דרומית של הבית, והנה אמר שהיו הצלעות פתוחות זו לזו, ועתה אומר במה היו עולים מזו לזו, לא במעלות אבנים ועצים אלא בלולים.

ובלולים -

כתוב בויו עם הדגש, ובלול הוא עמוד חלול עשוי מעלות סביב והעולה בו עולה דרך היקף והיורד בו גם כן יורד דרך היקף. וכן תרגם יונתן: ובלולים - ובמסבתא, וכן תרגם הפסוק: תרעא דמחיצתא ארעיתא פתיח לעיבר ביתא מימינא ובמסבתא סלקין

כלפי חוץ כנגד התאים, לפיכך היציע התחתונה חמש באמה רחבה וקרוי התחתונה, שהוא קרקע התיכונה היה מונח מצד הבית על קיר הבית אמה אחת ועל אותה אמה לא היה בנין, כי חלל היציע התיכונה היה והוא קיר הבית היה מצר ממה שהיה למטה אמה אחת כל גובה היציע התיכונה, שהיה חמש אמות וזהו המגרעות שהוא אומר, שנתן לבית חוצה הנה התיכונה שש באמה רחבה עם האמה שמוספת ברחבה בקיר הבית וקרוי התיכונה, שהוא קרקע העליונה, שהיא השלישית היה מונח על קיר הבית אמה אחת, הנה העליונה שבע באמה רחבה כי שתי אמות מוספות ברחבה בקיר הבית, הנה קיר הבית בעליונה היה צר ממה שהיה למטה בתחתונה שתי אמות, וכל זה עשה כדי שלא יאחזו קורות התאים בקירות הבית בחורים שיעשו בקירות, אלא על המגרעות היו נתונות קורות התאים, כי לא יכלו לע"שות חורים בקיר.

(ז) והבית בהבנתו -

זהו טעם למה שהקדים לבלתי אחוז בקירות הבית, לפיכך הוא צריך לתת מגרעות בקיר הבית, להניח שם ראשי קורות התאים כי לא יכלו לעשות חורים בקיר להנחת הקורות, כמו שעושין בשאר בנינים של חול, כי כל כלי ברזל לא נשמע שם בבית בהבנתו ואבני הקיר היו מדה אחת כלם, אם כן לא יתכן להניח שם חורים בבנין הקיר ולעשות שם החורים אחר בנין הקיר, גם כן לא יתכן כי לא נשמע כלי ברזל בבנין הבית, ולטעם זה הכניסו פסוק זה בין ספור התאים וספור פתחי התאים.

אבן שלמה מסע נבנה -

כמו שהסיעו אותן מן ההר ושם היו פוסלין אותן במדות גזית, אבל משהביאו האבנים לבית לא היו פוסלים מהם דבר, אלא היו

בטקסט בשיעור:
חוברת מרצה 25-26,
עמ' 14

רד"ק

(המשך מעמ' 29)

ופירש ציור פקעים כמו וקלע כרובים, שפירשו ציור צורת כרובים. ויונתן תרגם: מקלעת פקעים וגלף חיזו בייעין, רוצה לומר כצורת בצים.

ופטורי ציצים –

פתוחים דמות ציצים ופרחים.

ופטורי –

כמו: פוטר מים ראשית מדון, שהוא כמו פותח ודגש ציצים תמורת הנח אשר בציץ, שהוא עין הפעל.

(יט) ודביר בתוך הבית –

הדביר הנזכר שעשה אותו פנימי להיכל הכין אותו לתת שם הארון, לפיכך הדביר קדש הקדשים.

ומלת לתת –

מקור, כמו לתת והנון נוספת במקור לפעמים כמו באבדן מולדתי, השבות מחרון אפך כמו שכתבנו בספר מכלל, ואחר שנוספה בו הנון היתה דגושה בו התיו הנוספת לחסרון הנון למד הפעל.

ומה שאמר הכין –

פירשו רז"ל: כי שלמה צפה ברוח הקדש שסוף הבית ליחרב וחרב בקרקע הדביר ובנה שם מקום לגנוז בו הארון סמוך לחרבן הבית ובנה אותו במטמוניות עמוקות ועקלקלות, והניח אבן על פי המקום ההוא ועל האבן ההיא היה הארון מונח, ויאשיהו גזז הארון שם.

(כ) ולפני הדביר –

אינו אומר שהיה שם מקום אחר לפני הדביר זולתי ההיכל שהיה עשרים אמה ארכו, כי לא היה שם אלא ההיכל וההיכל ארבעים אמה ארכו ושלושים אמה קומתו והוא אומר עשרים אמה קומתו?! אלא פירש ולפני כמו ולפנים, כלומר הדביר שהיה לפניו שעשה לתת שם הארון, היה שם עשרים אמה ארכו

הסמוכות לספון. וכן תרגם יונתן: מארעית ביתא עד כותליא וגו'.

(טז) ויבן את עשרים אמה מירכתי הבית –

כלומר העשרים אמה שלקח לצד אחד מירכתי הבית שהוא הדביר בנה אותן גם כן בצד לעות ארזים מבפנים מן הקרקע, עד הקירות כמו שעשה לבית שהוא ההיכל.

מירכתי –

כתוב בסימן רבוי הנקבות עם סימן הזכרים וקרי מירכתי בסימן רבוי הזכרים לבד.

ויבן לו מבית לדביר –

אותו שהוא מבפנים בנה אותה לדביר להיותו קדש הקדשים, שהוא מקודש מההיכל ומהאולם.

(יז) וארבעים באמה –

עתה חלק הששים אמה שזכר למעלה במדת אורך הבית, כלומר עתה חלקם שאמר כי העשרים אמה היו דביר והארבעים היכל.

ופירש לפני –

לפני הדביר כי הדביר היה פנימי וההיכל לפניו. וכן תרגם יונתן: לקבליה, ולמד לפני ולמד לדביר אינם משמשות להביא דבר אל העצם, אבל הם מורות על העצם כלמד הרגו לאבנר והשלישי לאבשלום לאמות חמש, ומלת פני הוא תואר לדבר העומד לפני האחר ובמשקל זה תואר בפתח מוכיח אדם אחרי ולכילי לא יאמר שוע.

(יח) וארז אל הבית –

פירש אלה צלעות הארזים שהיה מצפה בהן הבית, מבפנים היו מצויירות במקלעות פקעים ופטורי ציצים.

מקלעת פקעים –

כמעשה קלעים ופקעים והם צורות פקעות שדה, או מקלעת פקעים סמוך לפקעים.

כשיהיה כפוף, כמו שכתוב: על גבי חרשו חורשים וכאשר אמר: גבים כאילו אמר צלעות ברושים כמו שאמר בסמוך בצלעות ארזים בצלעות ברושים והלוחות הצרות שאינן רחבות, כמו האחרות יקראו צלעות שהם בדמות צלעות.

(י) ויבן את היציע –

כל יציע ויציע.

על כל הבית –

כמו עם כל הבית. וכן: ויבאו האנשים על הנשים וזולתו, כי היציעים לא היו על הבית אלא סביב סביב.

קומתו –

זכר הנה היציע בלשון זכר ולמעלה זכרו בלשון נקבה היציע התחתונה, לפי שנקרא צלע והצלע הוא לשון נקבה.

ויאחז את הבית –

היציע אחז עם הבית בעצי ארזים והם קורות הארזים שהיו סמוכות על קיר הבית, ויהיה טעם ויאחז על המקרה ויהיה עובר לשלישי, או יהיה טעמו על היציע.

(יא) ויהי דבר ה' אל שלמה –

בעוד שהיה בונה הבית בא לו הנביא בשם ה' ואמר לו זה והנביא הוא אחיה השילוני.

(יד) ויבן שלמה את הבית ויכלהו –

פירש בנה הבית וכלהו קירותיו וקיריו ואחר כך בנה קורות הבית מבפנים והוא ההיכל.

(טו) בצלעות ארזים –

שלא תראה אבן הקיר, כמו שאמר בסמוך אין אבן נראה.

עד קירות הספון –

ועד הספון, כלומר כל הקירות מקרקע הבית ועד שמי קורה צפה עץ ארז מבפנים וסמיכות קירות הספון, רל עד ראשי קירות

בטקסט בשיעור:
חוברת מרצה 25-26,
עמ' 14

רד"ק

(המשך מעמ' 30)

כמו שאמר זאת לקיר דרומי וזאת לקיר צפוני, כי פניהם כנגד ההיכל כמו שאומר בדברי הימים ופניהם לבית והכנפים האחד רות שהיו תוכיות, זהו תוך הבית שאמר, כי כלם היו תוך הבית אלא שאלה קציות ואלה תוכיות, והתוכיות היו נוגעות כנף כרוב זה לכנף כרוב זה, והנה בין ארבע הכנפים עשרים אמה כמדת הבית וגופות הכרובים תחת הכנפים הם, ואין צריך להיותם עומדת בנס.

(כט) מסב -

שם במשקל מצר, ופירש כמו סביב.

קלע -

שם במשקל פעל ופירושו ציור, ר"ל כי סביב הבית צייר ציורים כרובים מפותחים, לא שהיו בולטין.

ותמרות -

צורת תמרים.

מלפנים ולחיצון -

מלפנים הוא הדביר ולחיצון הוא ההיכל ואמר כי בכל קירות הבית סביב עשה אלה הציורין בדביר ובהיכל, וכן פירש לפנימה ולחיצון, שצפה קרקע הדביר וקרקע ההיכל זהב.

(לא) ואת פתח הדביר -

כמו ולפתח הדביר וכן עשה את דמו כמו לדמו. וכן תרגם יונתן: ולתרע בית כפורי.

האיל מזוזות חמשית -

האיל -

הוא הסף העליון.

והמזוזות -

הם אשר מפה ומפה אשר הסף סמוך עליהם. ואומר כי איל הפתח ומזוזותיו היו בתכונת חמישית, שהיתה המזוזה חמש צלעות זו לפניו מזו, וכן המזוזה האחרת, וכן האיל. ויונתן תרגם: אילא וספוהי מט-קסין, ולדעתו יהיה ענין הפסוק כן, כאילו אמר האיל והמזוזות היו חמושים. תרגום:

ואמה, כי באותו כותל שהיה לפני הדביר נתן בריחי זהב וצפה הכל והכותל זהב.

(כב) ואת כל הבית צפה זהב -

ובדברי הימים שבעת אלפים ככר כסף מזוקק לטוח קירות הבתים ואמר כי לטוח קירות הבתים טעמו לשלשת אלפים ככרי זהב שזכר. או טעמו על הכסף ופירוש לטוח שאר הבתים חוץ מן ההיכל. ובדברי רז"ל: לטוח קירות הבתים - וכי כסף היה והלא זהב היה?! אלא למה קורא אותו כסף? שהיה מכסף לכל בעלי זהבים.

וכל המזבח אשר לדביר -

סמך המזבח לדביר ואף על פי שלא היה בתוכו אלא בהיכל היה השלחן, לפי שהיה מכוון כנגד פתח הדביר, כי בהיכל היה השלחן בצפון משוך מן הכותל שתי אמות ומ"חצה. ומנורה בדרום משוכה מן הכותל שתי אמות ומחצה. ומזבח הקטרת ממוצע ב"ניהם ומשוך קמעא כלפי חוץ וזה מכוון כנגד פתח הדביר ומפני זה סמך המזבח לדביר ואמר: המזבח אשר לדביר. ומה שאומר וכל - לומר כי קירותיו וגג הכל צפה זהב.

(כג) עצי שמן -

תרגומו: אעי דזיתא, ואין לשאול איך שחת מעצי מאכל לצורך מלאכה, יש לומר כי כרת הזיתים הזקנים שאינם עושים פירות וכן בעצי מערכה שהיה בהן מעצי תאנה ועצי דקל. אמרו רז"ל: מאותן שאינן עושים פירות.

ויש לפרש עצי שמן -

מין ממין הארז יוצא ממנו שמן שעושים ממנו הזפת, לפיכך נקרא עץ שמן, כי הנה מצאנו בעזרא שאמר צאו ההר והביאו עלי זית ועלי עץ שמן, נמצא עץ שמן אינו עץ זית.

(כז) וכנפיהם אל תוך הבית -

כי הכנפים הקציות היו נוגעות אל הקירות,

ועשרים אמה רחבו ועשרים אמה קומתו ומצאנו לפני, שהוא כמו לפניו כמו חלוני שקופים כמו חלונים, נטעי כמו נטעים.

ועשרים אמה קומתו -

והנה אומר למעלה על כל הבית: ושלשים אמה קומתו?! ואם נאמר שהדביר היה שפל מן ההיכל, הלא כשאמר מדת הבית ששים ארכו הדביר בכלל, וגם כן כשאמר: ושלשים אמה קומתו הדביר בכלל. ויש מפרשים: מה שאמר ועשרים אמה קומתו, מה שהיה מצופה זהב וזהו שאמר אחריו ויצפהו זהב סגור, כי עשרים אמה בגובה צפה הקיר רות זהב והעשר אמות העליונות צפה באבן יקרה בלשם שבו ושוהם וספיר ודומיהם, מן האבנים הטובות, וזהו שאמר בדברי הימים ויצף את הבית אבן יקרה וזה לתפארת ואחר כך אמר: ויצף את הבית זהב נראה כי שני צפויים היו על הקירות וזהו הפירוש הנכון. ורבותינו ז"ל הקשו אלה הפסוקים ותרגומו: כי קא חשיב משפת קנים ולמעלה קא חשיב.

זהב סגור -

כתרגומו: דהבא טבא.

ויצף מזבח ארז -

תרגום: וחפא מדבחא נסרין דארזא, צפה את המזבח בנסרים של ארז ועל מזבח הקיר טרת אמר ולא אמר על המזבח מה היה קודם, שצפהו בנסרים של ארז. ואפשר שהיה מאבנים וזה אינו מזבח שעשה משה, כי אותו היה של עצי שטים מצופה זהב, וכתב ספור המזבח עם הדביר, לפי שהיה מכוון כנגד פתח הדביר.

(כא) ויעבר ברתוקות זהב -

תרגום: בריחין עברין,

ורתוקות -

כמו שלשלאות וענין זה, כי כותל היה לפני הדביר מבדיל בין הדביר ובין ההיכל במקום שהיה בו משכן הפרכת ורחב כותל זה אמה

בטקסט בשיעור:
חוברת מרצה 25-26,
עמ' 14

רד"ק

(המשך מעמ' 31)

טות הזהב מצפה אותם והצורות הם נראות כבתחלה, אבל היו מצופות זהב וכן תרגם יונתן: מכבש על צורתא.

(לו) ויבן את החצר הפנימית -

היא החצר הנקראת גב עזרה וקראה פנימית, לפי שהיתה פנימית להר הבית.

כרותות -

קורות ארזים כרותות וחטובות היטב לשור מם בכותל והיו שלשה הטורים מאבן גזית והאחד מקורות ארזים. וכן תרגם יונתן: כרותות מריש, ובדברי רז"ל: על מריש הגי זול שבנאו בבירה.

(לז) יוסד -

משנה הרביעית למלכות שלמה הוחל בנין הבית, וזהו יוסד שבנו יסודו.

בירח זיו -

כמו שכתוב למעלה.

(לח) בירח בול -

הוא מרחשון, כמו שאמר הוא החדש השמיני ונקרא כן, מפני הגשמים שמתחילין בו ענין מבול. ובדברי רז"ל: בירח בול שבו העלה נבל והארץ עשויה בולות וירח שבו בוללין לבהמה מתוך הבית, כלומר שמאכל הבהמה כלה מן השדה. ודעת יונתן בזה שתרגם: בירח - מיסף אבביא.

ויבנהו שבע שנים -

בשבע שנים ואחר שאמר: ובשנה האחת עשרה כלה הבית, מה היה צריך לומר ויבנהו שבע שנים, שלא תאמר שנתעצל בנתים מהבנינים ולא התעסק כל שבע שנים בבנין, לפיכך חזר ואמר: ויבנהו שבע שנים.

צלעות זו לפנים מזו ובמזוה פתח ההיכל היו ארבע זו לפנים מזו. ופירש מאת - כי רביעית תואר לתכונה כמו שפירש חמישית גם כן תואר לתכונה, ומאת דבק עם התכונה, כאילו אומר עשויה מתכונה רביעית וכן גם מאת זה תצאי, כמו מזה. ויש לומר עוד: שהיא מענין רביעית לוח, כי מצאנו במשנה ורביעית של ארז על גביהן ופירש לוחות ואומר כי המזוזה לא היתה גוף אחד מקשה, אבל היתה מלוחות מדובקות זו לזו. ויונתן תרגם: מן ארבעה סטריהון מרבעין, אומר כי המזוזות היו מרובעות בארבע זוויתיהן ולענין זה נוכל לפרש חמישית, כי למזוזות היו חמש פאות לכל מזוזה ומזוזה ולמזוזות ההיכל ארבע.

(לד) שני צלעים -

שני צדי הדלת הצד הפנימי והצד החיצון היו עשויין מעשה גלילים בציור וכן הדלת השנית.

קלעים -

כמו צלעים. וכן תרצדון כמו תרקדון ועוד קלע עליהם כרובים ותימורות וכבר פירש וקלע שהוא כמו וצייר ומקלעות כמו ציור. ויונתן תרגם: תרין צירין דדשא חדא סגלגלין ותרין צירין דדשא תניתא סגלגלין, תרגם: קלעים - כמו צלעים, כמו שפירש ורגם אותם כמו: ציר הדלת.

(לה) מיושר על המחקה -

כמו שאמר למעלה וירד על הכרובים ועל התמורות את הזהב, כך אמר הנה שלא תאמר וצפה זהב ולא היו נכרות הצורות אלא הזהב היה מיושר ומונח על המחקה ועד הצורות, כמו שהיו שוקעות או בול-

חמושית מטקסין, כמו חמושים. וכן תרגם: ומדדו את תכנית - טקוס.

(לב) ושתי דלתות עצי שמן -

ושתי דלתות עצי שמן שאמר שעשה לפתח הדביר קלע עליהם מקלעות כרובים כמו שעשה לקירות וי"ו וקלע כוי"ו וישא אברהם את עיניו נרדם ורכב וסוס וזולתם. או יהיה פירושו כמשמעו, ומה שאמר ושתי דלתות עצי ברושין, אחר שאמר ושתי דלתות עצי שמן, בא לומר כי ארבע דלתות היו לפתח הדביר וכן לפתח ההיכל. וכן אמר בבנין יחזקאל: ושתי דלתות, להיכל ולקדש ושתי דלתות לדלתות. ופירשו רז"ל: החצונות נפתחות לתוך הפתח, לכסות עביו של כותל והפנימית נפתחות לתוך הבית לכסות אחר הדלתות, שכל הבית היה טוח בזהב חוץ מאחרי הדלתות, ואף על פי שהיו הדלתות לפתח הדביר היה שם גם כן פרוכת, כמו שאומר בדברי הימים: להיות מסך לפתח, לפי שלא היו הדלתות נסגרות שהרי בדי ארון נתונים על פני הדביר, א"כ הפרכת היה מסך לשער הדביר.

וירד על הכרובים -

ואחר שאמר צפה זהב, למה אמר אחכ וירד?! אלא שלא תאמר כי צפה הכל זהב ולא נראו הצורות כמו שהיו קודם צפוי הזהב, כן היו אחר כך כי רדד הזהב על הצורות. ותרגם: וירקעו - ורדידו.

(לג) וכן עשה -

על המזוזות הוא אומר שעשה מזוזות פתח ההיכל עצי שמן, כמו שעשה לפתח הדביר, אבל דלתות פתח ההיכל היו עצי ברושים.

מאת רביעית -

כמו שפירש חמישית, שהיו במזוזה חמש

הלכות בית הבחירה להרמב"ם עם חידושים וביאורים

מז

סי' ח: גביעי וקני המנורה

הוא „כלי שיש לו בית קיבול והוא משקה ומרוה“, וזהו רמז על ה„גלגלים שהם מקבלים כחות העליונים ומשפיעים כח בעולם השפל“.

שההדגשה בזה היא — ההשפעה²⁴ מהעליון להשפל, „משקה ומרוה“.

התפקיד (העיקרי) של כוס אינו בזה שהוא כלי קיבול²⁵ — זהו תפקיד של חבית וכיו"ב, דברים שמח-זיקים בהם מים, יין וכיו“.

אבל כוס הוא כלי שעל ידו מגיעים המים וכיו“ שמהחבית (או המעין וכיו"ב) והם „משקים ומרוים“ את האדם השותה²⁶.

נמצא, שהביאור הנ"ל של הבחיי מתאים עם מאמר רז"ל הנ"ל (ע"ד כללות ענין המנורה) „לא לאורה אני צריך . . . (אלא) עדות הוא לכל באי עולם כיו“ — שהתפקיד של אור המנורה הוא (לא ב„אני צריך“ — „קיבול“ — אלא) להאיר את העולם (שמ-בחון), וכלשון הבחיי: להשפיע „בעולם השפל“.

ה. עפ"ז יובן הטעם שהגביעים שבמנורה היו באופן שפיהן למטה ושוליהן למעלה:

כשגביעים משמשים (באופן זמני) לשם קיבול, בשעה ש„אומר קידוש על הכוס“ מצבן הוא שפיהן למעלה ושוליהן למטה (שאו הם מחזיקים בתוכם את המשקה²⁷):

אבל מאחר שהגביעים שבמנורה הם לרמז על הענין ד„משקה ומרוה“ — הרי, אדרבה: מצבם הוא

ג. הנ"ל מתרץ ומבאר את הרמב"ם — אבל עדיין קשה: מאיזה טעם היו גביעי המנורה הפוכים, שפיהם למטה?

ובפרט שמצינו שקרשי המשכן היו צריכים להיות „עומדים דרך גדילתן“¹⁴ דוקא — „התחתון למטה והעליון למעלה“¹⁵ ומזה למדים¹⁶ כלל ש„כל המצות כולן אין אדם יוצא בהן אלא דרך גדילתן“ — א"כ למה יהיו הגביעים בהיפך מ„דרך גדילתן“?

ויש לומר, שההסברה בזה היא לפי מה שמצינו בנוגע לכללות ענין המנורה דבר שהוא מעין ודוגמת הנ"ל:

ע"ד אור המנורה אמרו חז"ל¹⁷: „לא לאורה אני צריך . . . עדות הוא לכל באי עולם שהשכינה שורה בישראל“ — אור המנורה לא הי' כדי להאיר את המקום בו העמידוהו (המשכן והמקדש), ואדרבא — שם „אינו צריך לאורה“, אלא היא היתה „עדות . . . לכל באי עולם שהשכינה שורה בישראל“.

ומהאי טעמא¹⁸ היו חלונות בית המקדש באופן הפכי מחלונות סתם — אלא „שקופים אטומים“¹⁹ — „שקופים מבחוץ“²⁰ ואטומים מבפנים²⁰ (רחבים בחוץ וצרים בפנים), כמבואר בזה במפרשים²¹:

חלון בנוי באופן, שפתיחתו רחבה יותר מבפנים מאשר בחוץ, כדי שהאור שמבחוץ יתפשט גם בצדדי החדר; אבל חלונות בית המקדש היו בהיפך — „קצר מבפנים ומרחיב והולך לצד חוץ כדי שתהא אורה יוצא מהיכל שחאיר לעולם“²², כי תפקידו של אור המנורה הוא — „עדות הוא לכל באי עולם כיו“²².

ד. על דרך זה אפשר לבאר בנוגע להגביעים:

הבחיי²³ מבאר את הרמז שבגביעי המנורה: גביע

24) וכמודגש בל' הרקאנטי שם „הם מקבלים . . . להשפיע כיו“ (ולא „מקבלים . . . ומשפיעים“ כבחיי שם) — משאי"כ לפי העקידה (תרומה שער מט) שענינם (רק) קבלה. וראה הערה הבאה.
25) וצ"ע לתורך עם המבואר במקומות שבהערה הבאה בהחילוק בין גביע לכוס, דכוס היא כנגד ספי' המלכות שענינה מקבל. אבל להעיר שגם במל' יש ב' ענינים (כידוע): א) מקבלת מהספירות שלמעלה ממנה, ב) משפיעה בעולמות שלמטה ממנה. וראה לקו"ש חט"ז ע' 447 (וש"נ) בנוגע לב' הענינים שב„דלת“ ומהו העיקר.

26) ראה מקץ (מד, ב"ה) „גביע הכסף . . . אשר ישתה אדוני ביו“. וראה ערכי הכינויים (לבעל סה"ד) מע' גביע.
— בכ"מ מבואר (ראה סי' הליקוטים (ממאמרי כ"ד הציצ) מע' גביע. (וש"נ) שגביעים הם גדולים מכוס ובהם מביאים היין, ומהגביע מוזגין לתוך הכוס (ואי"כ הוא דלא כפשוטו של מקרא הנ"ל).
אבל גם עפ"ז הרי ענינו של הגביע הוא שממנו מוזגין „משקה ומרוה“ לתוך הכוס (ולא כחבית וכיו"ב שבה אוצרים יין). וראה סי' הליקוטים שם (מאוה"ת מקץ שמא, ב). וראה ד"ה גביע הכסף לאדה"מ: שהגביע הוא ביסוד ז"א אשר הוא מקור המשפיע לבחי' הכוס שהוא המל', כמו שמהגביע שופכים להכוס. ושם (מאוה"ת במדבר ע' א'תפה) מפורש כן בנוגע לגביעי המנורה.
27) כמ"ש בחזקוני ובבכור שור שבהערה 9. וראה הערה 25.

14) סוכה מה, ב.
15) רש"י שם ד"ה דרך גדילתן.
16) סוכה שם. וראה הנסמן בגליוני הש"ס (להר"י ענגל) שם.
17) מנחות פו, ב.
18) מנחות שם. וראה גם ויק"ר פל"א, ז. תנחומא (תצוה ו. בהעלותך ב).
19) מ"א ו, ד.
20) כ"ה הגירסא ברש"י כתי' מנחות שם. שטמ"ק שם. וגם לפי הגירסא שלפנינו (וכ"ה גירסת רש"י שם) „שקופין מבפנים ואטומים מבחוץ“ — הכוונה בזה צר מבפנים ורחב מבחוץ (ראה רש"י שם. וראה חדא"ג מהרש"א שם).
21) רש"י כתי' מנחות שם. וכ"ה במדרשים שצויינו בהערה 18.
22) ל' רש"י כתי' מנחות שם.
23) תרומה כה, לא (הועתק בס' תורת העולה ח"א פ"כ). ועד"ז בפ"י הרקאנטי עה"ת תרומה שם, לג.

בטקסט בשיעור:
 חוברת מרצה 25-26,
 עמ' 15

שמות פרק כז

ט ועשית את חצר המשכן לפאת נגב-תימנה קלעים לחצר שש משזר מאה באמה ארך לפאה האחת: **י** ועמדיו עשרים ואדניהם עשרים נחשת ווי העמדים ונחשקיהם כסף: **יא** וכן לפאת צפון בארך קלעים מאה ארך (ועמדו) [ועמדיו] עשרים ואדניהם עשרים נחשת ווי העמדים ונחשקיהם כסף: **יב** ורחב החצר לפאת-ים קלעים חמשים אמה עמדיהם עשרה ואדניהם עשרה: **יג** ורחב החצר לפאת קדמה מזרחה חמשים אמה: **יד** ונחמש עשרה אמה קלעים לפאת עמדיהם עשרה: **טו** ולפתח השנית חמש עשרה קלעים עמדיהם שלשה ואדניהם שלשה: **טז** ולשער החצר מסך עשרים אמה תכלת וארגמן ותולעת שני ושש משזר מעשה רקם עמדיהם ארבעה ואדניהם ארבעה: **יז** כל-עמודי החצר סביב מחשקים כסף וויהם כסף ואדניהם נחשת: **יח** ארך החצר מאה באמה ורחב חמשים בחמשים וקמה חמש אמות שש משזר ואדניהם נחשת:

רש"י

בקלעים, לפי ששם הפתח, אלא חמש עשרה אמה קלעים לכתף הפתח מכאן, וכן לכתף השנית, נשאר רחב חלל הפתח בינתים עשרים אמה וזהו שנאמר (פסוק טז) ולשער החצר מסך עשרים אמה, וילון למסך כנגד הפתח עשרים אמה ארך כרחב הפתח.

(יד) עמדיהם שלושה -

חמש אמות בין עמוד לעמוד, בין עמוד שבראש הדרום העמוד במקצוע דרומית מזרחית עד עמוד שהוא מן השלשה שב-מזרח חמש אמות וממנו לשני חמש אמות, ומן השני לשלישי חמש אמות, וכן לכתף השנית, וארבעה עמודים למסך, הרי עשרה עמודים למזרח כנגד עשרה למערב.

(יז) כל עמודי החצר סביב וגו' -

לפי שלא פירש ווין וחשוקים ואדני נחושת אלא לצפון ולדרום, אבל למזרח ולמערב לא נאמר ווין וחשוקים ואדני נחושת, לכך בא ולמד כאן.

ורחב הקלע תלוי מלמטה, והיא קומת מחיי צות החצר.

ווי העמודים -

הם האונקליות.

וחשקיהם -

מוקפין היו העמודים בחוטי כסף סביב. ואיני יודע אם על פני כולן, אם בראשם, אם באמצעם. אך יודע אני שחשוק לשון חגורה, שכן מצינו בפילגש בגבעה (שופטים יט יז) ועמו צמד חמורים חבושים, תרגומו חשור קים.

(יג) לפאת קדמה מזרחה -

פני המזרח קרוי קדם, לשון פנים. אחר לשון אחרים. לפיכך המזרח קרוי קדם שהוא פנים, ומערב קרוי אחר. כמו דתרגם אונקלוס (דברים יא כד).

הים האחרון -

ימא מערבא.

חמשים אמה -

אותן חמישים אמה לא היו סתומים כולם

(ט) קלעים -

עשויין כמין קלעי ספינה נקבים נקבים מעשה קליעה ולא מעשה אורג. ותרגומו: סרדין. כתרגומו של מכבר המתורגם: סרדא לפי שהן מנוקבין ככברה.

לפאה האחת -

כל הרוח קרוי פאה.

(י) ועמדיו עשרים -

חמש אמות בין עמוד לעמוד.

ואדניהם -

של העמודים נחושת, האדנים יושבים על הארץ והעמודים תקועים לתוכן היה עושה כמין קונדסין שקורין פלש בלעז [יתידות] ארכן שישה טפחים ורחבן שלושה וטבעת נחושת קבועה בו באמצעו, וכורך שפת הקלע סביבו במיתרים כנגד כל עמוד ועמוד, ותולה הקונדס דרך טבעתו באונקליות שבעמוד העשוי כמין ווי, ראשו זקוף למעלה וראשו אחד תקוע בעמוד, כאותן שעושין להציב דלתות שקורין גוניזיש בלעז [צירים]

בטקסט בשיעור:
חוברת מרצה 25-26,
עמ' 15

רש"י

(המשך מעמ' 34)

וקמה חמש אמות -

גובה מחיצות החצר, והוא רוחב הקלעים.

ואדניהם נחושת -

להביא אדני המסך, שלא תאמר לא נאמרו אדני נחושת אלא לעמודי הקלעים, אבל אדני המסך של מין אחר היו. כך נראה בעיני, שלכך חזר ושנאן.

כלו בחמשים הפנימים, וכלה ארכו לסוף שלשים נמצאו עשרים אמה ריוח לא-חוריו בין הקלעים שבמערב ליריעות של אחורי המשכן, ורוחב המשכן עשר אמות באמצע רוחב החצר, נמצאו לו עשרים אמה ריוח לצפון ולדרום מן קלעי החצר ליריעות המשכן, וכן למ-ערב, וחמשים על חמישים חצר לפניו.

(יח) ארך החצר -

הצפון והדרום שמן המזרח למערב מאה באמה.

ורחב חמישים בחמשים -

חצר שבמזרח הייתה מרובעת חמישים על חמשים, שהמשכן ארכו שלשים ור-חבו עשר, העמיד מזרח פתחו בשפת חמישים החיצונים של אורך החצר נמצא

משנה מסכת מדות פרק ב

משנה ו

לשכות היו שם תחת עזרת ישראל, פתוחות לעזרת הנשים, ששם הלויים נותנין כינורות ונבלים ומצלתיים וכל כלי שיר.

עזרת ישראל הייתה אורך מאה ושלושים וחמש, על רוחב אחת עשרה; וכן עזרת הכוהנים הייתה אורך מאה ושלושים וחמש, על רוחב אחת עשרה. וראשי פסיפסין מבדיל בין עזרת ישראל לעזרת הכוהנים.

רבי אליעזר בן יעקוב אומר, מעלה הייתה וגבוהה אמה, והדוכן נתון עליה, ובה שלוש מעלות של חצי חצי אמה; נמצאת עזרת הכוהנים, גבוהה מעזרת ישראל שתי אמות ומחצה.

כל העזרה הייתה אורך מאה ושמונים ושבע, על רוחב מאה ושלושים וחמש. ושלוש עשרה השתחויות היו שם; אבא יוסי בן חנן אומר, כנגד שלושה עשר שערים.

שערים דרומיים סמוכין למערב - שער העליון, שער הדלק, שער הבכורות, שער המים. ולמה נקרא שמו שער המים, שבו מכניסין צלוחית של מים של ניסוך בחג; רבי אליעזר בן יעקוב אומר, בו המים המפכים עתידין להיות יוצאין מתחת מפתן הבית.

לעומתן בצפון סמוכין למערב--שער יכוניה, שער הקרבן, שער הנשים, שער השיר. ולמה נקרא שמו שער יכוניה, שבו יצא יכוניה בגלותו. שבמזרח, שער ניקנור. ושני פשיפסין היו לו, אחד בימינו ואחד בשמאלו. ושניים במערב, לא היה להם שם.

בטקסט השיעור:

חוברת מרצה 25-26

עמ' 15

תהלים פרק מח

צְבָאוֹת בְּעִיר אֱלֹהֵינוּ אֱלֹהִים יְכוֹנְנֶנָּה עַד עוֹלָם
סֵלָה: י' דְּמִינוּ אֱלֹהִים חֲסֵדָךְ בְּקִרְבִּי הִיכְלְךָ:
י"א כְּשִׁמְךָ אֱלֹהִים בֵּן תְּהַלְתָּךְ עַל קַצְוֵי אֶרֶץ צָדֵק
מִלְּאָה יְמִינְךָ: י"ב יִשְׂמַח הַר צִיּוֹן תְּגַלְּנָה בְּנוֹת
יְהוּדָה לְמַעַן מִשְׁפָּטֶיךָ: י"ג טִבּוֹ צִיּוֹן וְהַקִּיפוּהָ סָפְרוּ
מִגְדְּלֶיהָ: י"ד שִׁיתוּ לְבַבְכֶם לַחִילָה פִּסְגוֹ אַרְמְנוֹתֶיהָ
לְמַעַן תִּסְפְּרוּ לְדוֹר אַחֲרוֹן: ט"ו כִּי זֶה אֱלֹהִים
אֱלֹהֵינוּ עוֹלָם נָעַד הוּא יִנְהַגְנוּ עַל-מוֹת:

א שִׁיר מְזֻמֹּר לְבְנֵי קָרַח: ב גְּדוֹל יְהוָה
וּמְהֻלָּל מְאֹד בְּעִיר אֱלֹהֵינוּ הַר קְדְשׁוֹ: ג יִפֶּה
נוֹף מְשׁוֹשׁ כָּל הָאָרֶץ הַר צִיּוֹן יִרְכָּתִי צָפוֹן קְרִית
מִלְּךָ רֵב: ד אֱלֹהִים בְּאַרְמְנוֹתֶיהָ נוֹדַע לְמִשְׁנָב:
ה כִּי הִנֵּה תְּמֻלְכִים נוֹעְדוּ עֲבְרוּ יַחְדָּו: ו הִמָּה
רָאוּ בֵּן תְּמָהוּ נִבְהָלוּ נִחְפְּזוּ: ז רַעְדָה אֲחֻזָּתֶם
שֵׁם חֵיל פִּיּוֹלְךָה: ח בְּרִיחַ קְדִים תִּשְׁבֵּר אֲנִיּוֹת
תְּרַשִׁישׁ: ט כַּאֲשֶׁר שָׁמְעֵנוּ בֵּן רְאִינוּ בְּעִיר יְהוָה

לחצ"ע

כאם.
וטעם למען משפטיך -
בעבור שאתה עושה משפט כאשר עשית
במלכים שנועדו.
(יג) סבו -
דברי ירושלים לעמים. אמר רבי משה: זה
היה בימי דוד. ורבים אמרו: כי זה לימות
המשיח.
(יד) שיתו, לחילה -
כמו חומות וחיל.
פסגו -
הביטו ארמנותיה שהם פסגה.
(טו) כי עלמות -
כמו עולמית, כי הוא עומד עולם ועד, הוא
יהיה מנהג לעולם. ובעל המסורת אומר:
כי הם שתי מלות והטעם עד מותנו. ורבי
משה אמר: שהוא מגזרת עלם ינהגנו תמיד,
כמנהג הנערות והטעם כאשר נהגנו בימי
נעורינו. ויש אומרים: מגזרת ונעלם דבר,
במנהג טוב נעלם מהנבראים.

(ו) המה -
כאשר ראו גבורת השם נבהלו.
(ז) רעדה -
על כן ברחו וזה טעם נחפזו.
(ח) ברוח -
דמה החיל שאחזם כמו רוח קדים, בהיותו
בים שישבר האניות.
(ט) כאשר -
אז יאמרו ישראל בדרך נבואה, לשובם אל
ירושלים.
(י) דמינו -
אז יאמרו ישראל היינו מחשבים בלבינו ומי
דמים חסדך שהוא מלא היכלך, או בהיותך
בקרב היכלך.
(יא) כשמך -
בהיכלך.
ותהלתך -
היא צדק מלאה ימינך.
(יב) ישמח הר ציון -
השוכנים בערים סביב ציון, כי ירושלים היא

(א) שיר מזמור -
לא יכולנו להפריש בין שיר מזמור למזמור
שיר כמו: מצור החלמיש, מחלמיש צור.
(ב) גדול ה' ומהולל מאד -
גדול זה המזמור להזכירו שבח ירושלים.
(ג) יפה נוף -
מחוז שלשת הנפת על משקל אשר זורה
ברחת ולהיותו סעיף או מתנופת אין לו
טעם.
הר ציון -
בצפון ירושלים.
מלך רב -
גדול, כמו על כל רב ביתו והוא דוד, קרית
חנה דוד.
(ד) אלהים -
הטעם אף על פי שיש לו ארמנות רבות,
השם הוא משגבה וכבר נודע זה בגבורות
שהראה.
(ה) כי הנה המלכים -
שנועדו ובאו עליה.

בטקסט בשיעור:
חוברת מרצה 25-26,
עמ' 19

מלכים א פרק י

אֵלֶּה הָעֲמֻדִים לְפָנֶיךָ תָּמִיד הַשְּׁמַעִים אֶת-חֲכַמְתְּךָ:
בַּיּוֹם יִהְיֶה אֱלֹהֶיךָ בְּרוּךְ אֲשֶׁר חָפֵץ בָּךְ לַתִּתְּךָ
עַל-כֹּסֵא יִשְׂרָאֵל בְּאַהֲבַת יְהוָה אֶת-יִשְׂרָאֵל לְעֵלָם
וַיִּשְׁמָךְ לְמֶלֶךְ לַעֲשׂוֹת מִשְׁפָּט וַצְּדָקָה: י וַתִּתֵּן
לְמֶלֶךְ מֵאָה וְעֶשְׂרִים כֶּכֶר זָהָב וּבְשָׁמִים הֲרֵבָה מְאֹד
וְאֶבֶן יָקָרָה לֹא-בָא כִּבְשָׁם הַהוּא עוֹד לְרֹב אֲשֶׁר-
נָתַנָּה מִלְּפֶת-שָׁבָא לְמֶלֶךְ שְׁלֹמֹה: יא וְגַם אֲנִי חִירָם
אֲשֶׁר-נָשָׂא זָהָב מֵאוֹפִיר הֵבִיא מֵאֹפִיר עֲצֵי אֲלֻמָּנִים
הֲרֵבָה מְאֹד וְאֶבֶן יָקָרָה: יב וַיַּעַשׂ הַמֶּלֶךְ אֶת-עֲצֵי
הָאֲלֻמָּנִים מִסְעָד לְבַיִת-יְהוָה וּלְבַיִת הַמֶּלֶךְ וְכִנּוֹרוֹת
וּנְבָלִים לְשָׁרִים לֹא-בָא כֵּן עֲצֵי אֲלֻמָּנִים וְלֹא נִרְאָה
עַד הַיּוֹם הַזֶּה: יג וְהַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה נָתַן לְמִלְּכַת-
שָׁבָא אֶת-כָּל-חֲפָצָהּ אֲשֶׁר שְׁאַלָה מִלְּבַד אֲשֶׁר נָתַן-
לָהּ כִּיִּד הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה וַתִּפְּן וַתֵּלֶךְ לְאַרְצָהּ הִיא
וְעַבְדֶּיהָ:

א וּמִלְּכַת-שָׁבָא שָׁמַעַת אֶת-שְׁמַע שְׁלֹמֹה לְשֵׁם יְהוָה
וַתָּבֵא לְנִסְתוֹ בְּחִידוֹת: ב וַתָּבֵא יְרוּשָׁלַיִם בְּחִיל
כְּבֹד מְאֹד וְגַמְלִים נִשְׂאִים בְּשָׁמִים וְזָהָב רֹב-מְאֹד
וְאֶבֶן יָקָרָה וַתָּבֵא אֶל-שְׁלֹמֹה וַתְּדַבֵּר אֵלָיו אֶת כָּל-
אֲשֶׁר הָיָה עִם-לִבָּבָה: ג וַיַּגִּד-לָהּ שְׁלֹמֹה אֶת-כָּל-
דְּבָרֶיהָ לֹא-הָיָה דְבָר גַּעְלָם מִן-הַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר לֹא
הִגִּיד לָהּ: ד וַתֵּרָא מִלְּכַת-שָׁבָא אֶת כָּל-חֲכַמַּת
שְׁלֹמֹה וַתַּפְּיֵת אֲשֶׁר בָּנָה: ה וּמֵאֲכַל שְׁלַחְנוּ וּמִזֶּשֶׁב
עֲבָדָיו- וּמִמַּעַמַּד מִשְׁרָתָיו וּמִלְּבָשֵׁיהֶם וּמִשְׁקֵיו וְעַלְתּוֹ
אֲשֶׁר יַעֲלֶה בֵּית יְהוָה וְלֹא-הָיָה בָּהּ עוֹד רוּחַ:
ו וַתֹּאמֶר אֶל-הַמֶּלֶךְ אֵמֶת הָיָה הַדְּבָר אֲשֶׁר שָׁמַעְתִּי
בְּאַרְצִי עַל-דְּבָרֶיךָ וְעַל-חֲכַמְתְּךָ: ז וְלֹא-הָאֵמַנְתִּי
לְדְבָרִים עַד אֲשֶׁר-בָּאתִי וַתֵּרְאִינִה עֵינֵי וְהִנֵּה לֹא-
הִגִּיד-לִי הַחֲצִי הוֹסַפְתָּ חֲכָמָה וְטוֹב אֶל-הַשְּׁמוּעָה
אֲשֶׁר שָׁמַעְתִּי: ח אֲשֶׁרִי אֲנִישִׁיךָ אֲשֶׁרִי עַבְדֶּיךָ

רד"ק

לסמיכת התקרות.

– ולא נראה –

ובדברי הימים: ולא נראה להם לפנים בארץ
יהודה.

(יג) את כל חפצה אשר שאלה –

בדברי חכמה.

– מלבד אשר נתן לה –

מוזמרת הארץ מדברים הנמצאים בארץ
ישראל ואינם נמצאים בארצה ונתן לה
מהם כיד המלך, כלומר לרוב. ובדברי הימים
מלבד אשר הביאה אל המלך ופירש מלבד
אשר נתן לה כנגד מה שהביאה אל המלך.

ועולתו אשר יעלה בית ה' –

מעלות שעשה לעלות מביתו לבית המקדש
היו בנויים בחכמה ובאומנות.

וכן בדברי הימים ועלייתו. אבל יונתן תרגם:
ועלתיה דמסיק בית מקדשא דה', ולא היה
בה עוד רוח מרוב שתמהה על חכמתו.

(יא) עצי אלמוגים –

ובדברי הימים אומר: אלגמים ואחד היא
כמו: כבש וכשב, והוא העץ הנקרא קר
ראייל.

(יב) מסעד –

ובדברי הימים מסלות. ופירושו: עמודים

(א) שמעת –

שומעת תמיד את שמע שלמה.

– ותבא לנסותו בחידות –

כלומר בדברים סתומים בחכמה ומה שאמר
לשם ה', כי רוב החרטומים והאשפים המר
תעסקים בחכמות החצונות אין מלאכתם
לשם ה' וחכמת שלמה היתה לשם ה', לפי
כך באה לדבר עמו לחקור על חכמתו כי היא
היתה חכמה.

(ה) ומשקיו –

ובדברי הימים ומשקיו ומלבושיהם כי כל
ענין ביתו היה מסודר מאד ומלבושי כל
משרת כפי הראוי לעבודה שהיה עובד.

בטקסט בשיעור:
חוברת מרצה 25-26,
עמ' 20

משקולות הזהב ילקוטי שמעוני, קהלת

רמז תתקסח

ויהי לחם שלמה ליום אחד וגו', מאי וברבורים, רבנן אמרין מן ברבריא, רבי ברכיה בשם רבי יהודה עוף גדול נאה ומשובח היה עולם על שלחנו בכל יום, ומהיכן היה מברבריא. כנסתי לי גם כסף וזהב ויתן שלמה את הכסף בירושלים כאבנים, ולא היו נגנבות. ר יוסי בר חנינא אמר אבנים של שמונה אמות ושש אמות היו, תנא רבי שמעון בן יוחאי אפילו משקולות הלח של שלמה היו של זהב אין כסף נחשב בימי שלמה למאומה. וסגולת חכמים, וכל מלכי הארץ מבקשין לשמוע את חכמה שלמה.

בטקסט בשיעור:
 חוברת מרצה 25-26,
 עמ' 20

שמואל ב פרק ה

א וַיְהִי אַחֲרֵי-כֵן וַיֵּן דָּוִד אֶת-פְּלִשְׁתִּים וַיִּכְנָעֵם וַיִּקַּח דָּוִד אֶת-מִתְּנֵי הָאֲמָה מִיַּד פְּלִשְׁתִּים: **ב** וַיֵּן אֶת-מוֹאֵב וַיִּמְדָּם בְּחֶבֶל הַשָּׂבִב אוֹתָם אֶרְצָה וַיִּמְדָּד שְׁנֵי-חֲבָלִים לְהַמִּית וּמְלֵא הַחֶבֶל לְהַחִיּוֹת וַתְּהִי

מוֹאֵב לְדָוִד לְעֶבְדִּים נְשָׂאֵי מְנָחָה: **ג** וַיֵּן דָּוִד אֶת-הַדְּדַעְזֹר בֶּן-רְחָב מֶלֶךְ צֹנְבָה בְּלָכְתּוֹ לְהַשִּׁיב יָדוֹ בְּנֵהר-פָּרָת:

רד"ק

עדת מואב.
נושאי מנחה –
 תרגם יונתן: נטלי פרס, כלומר שהיו נושאים לו מס ידוע בכל שנה.

(ג) בלכתו להשיב ידו בנהר פרת –
 כשהלך הדדעזר להשיב גבולו בנהר פרת, שהיה משיג גבול ישראל להרחיב גבולו בארצם. וכן כתב יונתן: לאשנאה תחומיה. ובספר דברי הימים: להציב ידו אף על פי שהם שני לשונות הענין אחד, והדדעזר עזר בתחלה לישראל ולקח מארצם, על כן אמר דוד במזמור: אלהים זנחתנו פרצתנו הרעשת ארץ פצמתה וגו' ועתה בא להעמיד גבולו עד מקום שכבש מאי סמוך לנהר פרת והתחזק דוד עליו ברצון האל והכהו.

יכול מכח אות הברית משבועת יצחק, עד שלקח מהם אותו הברית, שנאמר ויקח דוד את מתג האמה מיד פלשתים ואחר כך לקח ארץ פלשתים.

(ב) וימדדם בחבל השבב אותם ארצה –
 דרך נקמה ובזיון. תרגם יונתן: חבל עדבא, כלומר גורל וחלק. ואמרו בדרש: כי עשה זה בעבור שהמיתו אביו ואמו ואחיו כשני חה אותם בארץ מואב כשהיה בורח מפני שאול, כמו שאמר: וינחם את פני מלך מואב וגו' וכשיצא דוד משם והלך לעיר חמת הרג מלך מואב אביו ואמו ואחיו חוץ מאחד שברח והחייהו נחש העמוני, הוא החסד שאמר דוד: כאשר עשה אביו עמדי חסד.
ותהי מואב –

(א) את מתג האמה –
 יונתן תרגם: ית תיקון אמתא, אולי היתה אמת המים עוברת בעיר, תקנו אותו לבא מחוץ לעיר אל העיר, לפיכך נקראת העיר מתג האמה. ובמקומו בדברי הימים: את גת ובנותיה מיד פלשתים - גת ובנותיה היו נקראים בכלל מתג האמה. ויש בו מדרש בבביתא דרבי אליעזר פרק שלשים וששה: כשבא אבימלך ליצחק ואמר לו: ראה ראינו כי היה ה' עמך וגו'. אמרו: יודעים אנו שע' תיד הקבה ליתן לך ולזרעך את כל הארץ צות האלה, כרות עמנו ברית שבועה שאין זרעך יורש את ארץ פלשתים וכרת עמהם ברית שבועה. מה עשה יצחק? כרת אמה אחת ממתג החמור שהיה רוכב עליו ונתן להם שיהיה בידם אות ברית שבועה, וכש' מלך דוד רצה לבא בארץ פלשתים ולא היה

בטקסט בשיעור:
 חוברת מרצה 25-26,
 עמ' 21-22

מלכים א פרק ט

יד וַיִּשְׁלַח חִירָם לְמֶלֶךְ מֵאָה וְעֶשְׂרִים כָּפָר זָהָב: **גזר:** **טז** פָּרַעַה מֶלֶךְ-מִצְרַיִם עָלָה וַיִּלְכֹּד **טז** וְזֶה דְבַר-הַמַּס אֲשֶׁר-הֶעֱלָה הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה לְבָנוֹת- אֶת-בֵּית יְהוָה וְאֶת-בֵּיתוֹ וְאֶת-הַמְּלוֹאָ וְאֶת חֹמֹת יְרוּשָׁלַם וְאֶת-חֶצֶר וְאֶת-מְגִדוֹ וְאֶת-

רד"ק

(טז) שלוחים -

מנחה, כלומר במקום מנחה ומתנה ששולחים בני אדם לבנותיהן, נתן לה זה העיר.
 וכן: לכן תתני שלוחים. ויונתן תרגם: מתנן.

מל יהושע שפירש וזה הדבר שבעבורו מל יהושע, וכן זה פירושו: וזה דבר המס שבעבורו העלהו שלמה.
 ומה הוא הדבר? לבנות את בית ה' ולא זכר המס ולמטה זכר אותו, באומרו: כל העם הנותר וגו'.

(טו) וזה דבר המס -

נמשך טעמו עד כל העם הנותר כי מהם לקח לעבדים למס ידוע בכל שנה לבנות הבתים והערים האלה והוא מה שאמר למעלה: ע' אלף נושא סבל ושמונים אלף חוצב בהר ויש לפרשו כמו זה הדבר אשר

בטקסט בשיעור:
 חוברת מרצה 25-26,
 עמ' 23

מלכים א פרק ה

כז וַיַּעַל הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה מִסַּמְכַל-יִשְׂרָאֵל וַיְהִי הַמָּס שְׁלֹשִׁים אֶלֶף אִישׁ: **כח** וַיִּשְׁלַחם לְבָנוֹנָה עֲשָׂרֶת חֳדָשִׁים בְּבֵיתוֹ וְאֲדָנִיָּרָם עַל-הַמָּס:

רד"ק

הנה שלש פעמים עשרת אלפים שלמה להם השנה בלבנון. והמשל לך בראובן שמעון ולוי. כיצד? הלך ראובן בתשרי ושמעון ולוי היו בביתם, שמעון הלך במרחשון וראובן ולוי היו בביתם, הלך לוי בכסליו וראובן ושמעון בביתם, הלך ראובן בטבת ולוי ושמעון בביתם, הלך שמעון בשבט וראובן ולוי בביתם, הלך לוי באדר וראובן ושמעון בביתם, וכן לששה חדשים האחרים.

(כח) שנים חדשים -

כמו ושנים חדשים. וכן: שמש ירח, ראובן שמעון, מלך שרים וזולתם.

בהר, ונשאם בכתף וכריתות העצים בלבנון לא היתה עבודה אלא אומנות לכרות אותם, ומשם היו מביאים בעגלות עד הים. ועוד: כי הגרים לא היו אלא מאה וחמשים אלף ושלשת אלפים ושש מאות, והנה עשה השבעים אלף סבלים ושמונים אלף חוצבים ושלשת אלפים ושש מאות מנצחים, אם כן השלשים אלף שהיו בלבנון, בני ישראל היו והיו שם עם עבדי חירם, ואלה השלשים אלף היו מתחלפים מחדש לחדש, כי לא היו בל-בנון מאלה שלשים אלף אלא עשרת אלפים בחדש, וכל עשרת אלפים היו בלבנון ארבעה חדשים בשנה ושמונה חדשים בביתו,

(כז) ויעל המלך שלמה מס -

כמשפט המלוכה כמו שנאמר ואתם תהיו לו לעבדים.

ופירוש על המס -

כמו שפירשנו בספר שמואל.

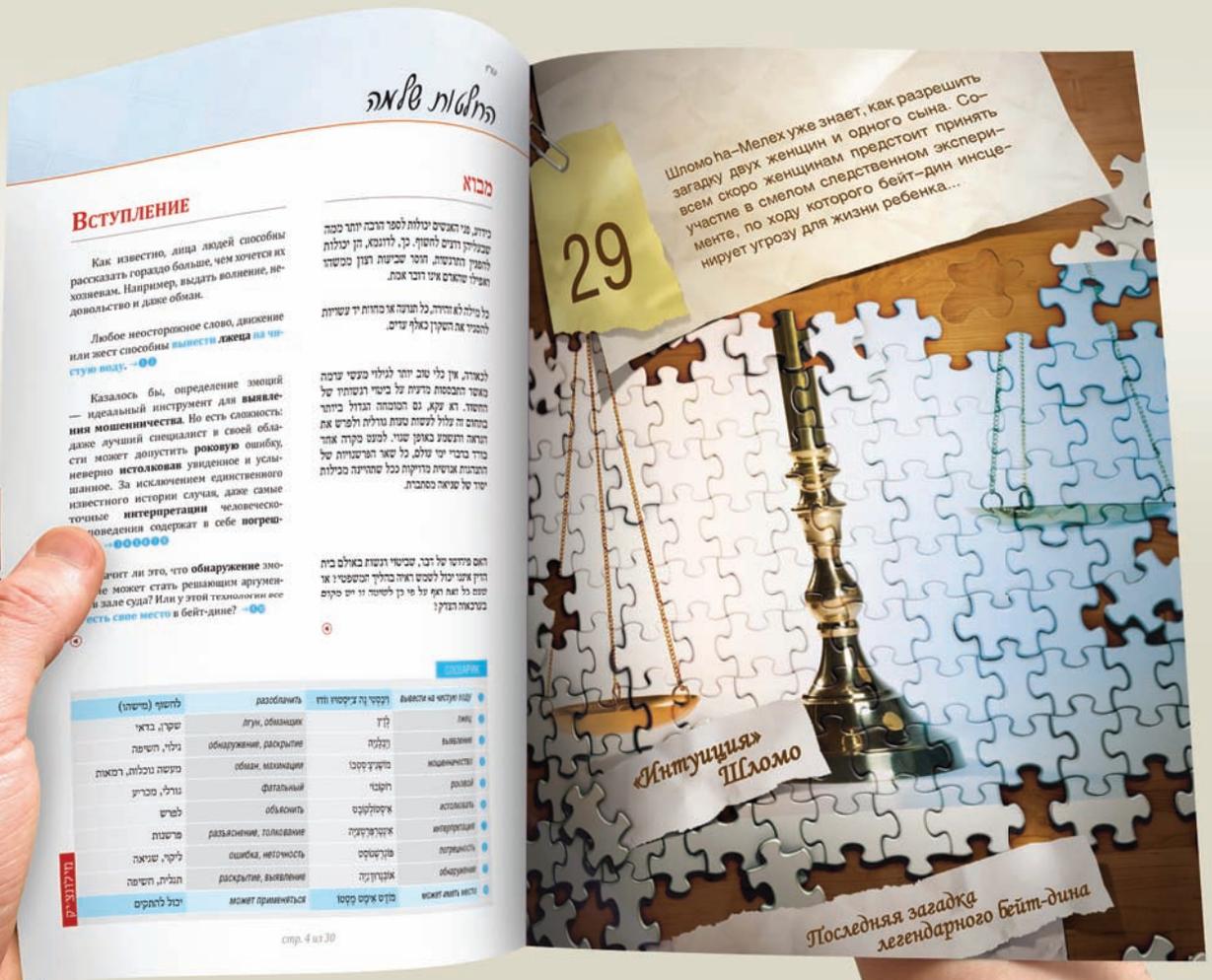
ויהי המס שלשים אלף איש -

והנה מצאנו ומבני ישראל לא נתן שלמה עבד, כי הגרים היו החוצבים והסבלים. ואם תאמר כי כסף העלה מס על שכר של-שים אלף, מה טעם לומר חדש יהיו בלבנון ושנים חדשים בביתו?!

אלא נאמר כי כריתות העצים בלבנון לא היתה עבודה קשה כמו חציבת האבנים

שיעורים 27-28

החלטות שלמה

ВСТУПЛЕНИЕ

Как известно, лица людей способны рассказать гораздо больше, чем хочется их хозяевам. Например, выдать волнение, недовольство и даже обман.

Любое неосторожное слово, движение или жест способны **выдать лица на чистую воду**.

Казалось бы, определение эмоций — идеальный инструмент для **выявления мошенничества**. Но есть сложность: даже лучший специалист в своей области может допустить **роковую** ошибку, неверно **интерпретировав** увиденное и услышанное. За исключением единственного известного исторического случая, даже самые точные **интерпретации** человеческого поведения содержат в себе **погрешности**.

Вопрос ли это, что **обнаружение** эмоции может стать решающим аргументом в зале суда? Или в этой **технологии** все есть свое место в бейт-дине?

לחשוף (גלויה)	разоблачить	הקפיד לה בדיקה ודא	выставил на всеобщее обозрение
שקר, בדיא	לגזל, обманчив	לדא	לגזל
גלות, הדיפה	облаженный, раскрытие	תקלה	выявление
מקעה טכולות, רמאות	обман, махинация	מקדף שקר	инструмент лжи
לגרוס	פתאומי	הקפיד	разоблачил
מדינת	обvious	אקסלוקים	акселерация
לקר, שגיאה	разъяснение, толкование	אקסלוקים	интерпретация
תגלית, חשיפה	ошибка, неточность	מקדף שקר	инструмент лжи
יכול לחתום	раскрытие, выявление	אקסלוקים	акселерация
	может применяться	מקדף שקר	инструмент лжи

Шломо ha-Melech уже знает, как разрешить загадку двух женщинам предстоит принять участие в смелом следственном эксперименте, по ходу которого бейт-дин инсценирует угрозу для жизни ребенка...

29

Интуиция Шломо

Последняя загадка легендарного бейт-дина

בטקסט בשיעור:
חוברת מרצה 27-28,
עמ' 5

מלכים א פרק ג

לפני המלך: **בג** ויאמר המלך זאת אמרת זה-
בני החי ובגד המת וזאת אמרת לא כי בגד המת
ובני החי: **בד** ויאמר המלך קחו לי-חרב ויביאו
החרב לפני המלך: **בה** ויאמר המלך גזרו
את-הילד החי לשנים ותנו את-החצי לאחת ואת-
החצי לאחת: **בו** ויאמר האשה- אשר-בנה החי
אל-המלך פי-נכמרו רחמיה על-בנה ויאמר פי
אדני תנו-לה את-הילוד החי והמת אל-תמיתהו
וזאת אמרת גם-לי גם-לך לא יהיה גזרו: **בז**
ויען המלך ויאמר תנו-לה את-הילוד החי והמת
לא תמיתהו היא אמו: **כח** וישמעו כל-ישראל
את-המשפט אשר שפט המלך ויראו מפני המלך
כי ראו פי-חכמת אלהים בקרבם לעשות משפט:

טז אז תבאנה שתיים נשים זנות אל-המלך
ותעמדנה לפניו: **יז** ויאמר האשה האחת פי אדני
אני והאשה הזאת ישבת בבית אחר ואלד עמה
בבית: **יח** ויהי ביום השלישי ללדתי ותלד גם-
האשה הזאת ואנחנו יחדו אין-זר אפנו בבית זולתי
שתיים-אנחנו בבית: **יט** ויקמת בן-האשה הזאת
לילה אשר שכבה עליו: **כ** ותקם- בתוך הלילה
ותקח את-בני מאצלי ואמתך ישנה ותשפיהו
בחיקה ואת-בנה המת השפיה בחיקי: **כא**
ואקם בבקר להניק את-בני והנה-מת ואתבונן
אליו בבקר והנה לא-היה בני אשר ילדתי: **כב**
ותאמר- האשה האחרת לא כי בני החי ובגד המת
וזאת אמרת לא כי בגד המת ובני החי ותבררנה

כד"ק

ואמר כנגד אוחזי החרב גזורו, ומה שלא
לקחה אותו אחר שהאחרת אמרה תנו לה,
כי ידעה כי מרחמת עליו אמרה וחשבה, כי
המלך לא יתנהו לה.

(כז) לא תמיתהו -

הראשון אל תמיתהו.

היא אמו -

כיון שמרחמת עליו. ובדברי רבותינו ז"ל:
יצתה בת קול ואמרה היא אמו.

(כח) לעשות משפט -

לפיכך יראו מפניו לעשות דבר רע ואפילו
בסתר, כי ראו כי ברוב חכמתו יוציא לאור
משפט, כמו שנעשה בזה המשפט.

(כא) ואתבונן -

הסתכלתי בבקר בצורתו.

(כב) ותדברנה -

אלה הטענות שנו ושלשו לפני המלך כמנהג
בעלי הדין, שכל אחד שונה בטענותיו, לחזק
קו ולהטיבו ולהבינו לשופט.

(כג) ויאמר המלך זאת אומרת -

אמרו רבותינו ז"ל: מכאן שצריך הדיין לש-
נות טענות בעלי הדין, כדי שישמעו בעלי
הריב שהבין טענותיהם ועליהם ישפטם.

(כו) גם לי גם לך לא יהיה -

(טז) אז תבאנה -

כמו באו ועם מלת אז יבא ברוב עתיד במקום
עבר, כמו: אז ישיר משה אז ישיר ישראל אז
יבדיל משה אז ידבר יהושע אז יבנה שלמה,
ופירש אז כאשר שב מגבעון ובא לו לירוש-
לים בא לו זה הדין לידו ונראתה בו המתנה
הטובה שנתן לו הקב"ה חכמה ובינה.

(יט) אשר שכבה עליו -

נראה כי מפני ששכבה עליו מת, כי אילו לא
מת כך אלא שקדמו חולי, לא נולד הספק
הזה כי היו מבקרות אותו שאר נשים בחור-
ליו והיה נודע למי הוא, לפיכך אמרה: אשר
שכבה.

מלודת דוד

ובשמעה שצוה המלך להמיתו, רצתה יותר בזה, כי אז לא תשמח עוד חברתה, והיא לא תניק בן אשה אחרת - והמלך השכיל מדעתו מתחילה שתחפוץ יותר בזה.

(כז) תנו לה -

להאשה שאמרה תנו לה את הילוד וגו'.

היא אמו -

הואיל ומרחמת עליו.

(כח) ויראו -

בראותם כי בחכמתו מבין תעלומות לב.

לעשות משפט -

להבין האמת עם מי, ולבררו על ידי בחינה.

(כג) זאת אומרת -

כאומר מה לי בהויכוח, עיקר המשפט הוא בדבר ההכחשה של מי הוא הילד החי.

(כה) גזרו -

מתוך דבריהן הכיר המלך בחכמתו, הדין עם מי, ואמר, להיושבים לפניו, שכן הוא האמת שהאחת גנבה הילד החי, ולאמת דבריו עשה הבחינה.

(כו) גם לי וגו' -

היות עצם כוונתה היתה לבל תשמח חברתה במיתת בנה, כי מה לה להניק בן אשה אחרת,

(יז) בי אדוני -

להאזין דברי.

(יח) אין זר אתנו וגו' -

להיות עד בדבר.

(יט) אשר שכבה -

מיתתו היה, על אשר שכבה עליו והעמיסה עליו ומת, כי אם היה על ידי חולי, היו הנשים המבקרות יודעות בן מי הוא.

(כ) ואמתך ישנה -

ולא הרגשתי בדבר.

(כב) ותדברנה -

היו מתווכחות על הדבר.

מלבי"ם

יוכר הנולד עתה מן בן ג' ימים, והנה עקר טענתה סמכה עמ שאמרה שהכירה שהמת אינו בנה, ולא אמרה גכ שמכרת שהחי הוא בנה, כי עז יש לומר אולי שניהם היו דומים בפרצופיהם, אבל ממה שהכירה שהמת משונה מבנה החי מבואר שהחי הוא בנה, ולא אמרה גכ שמכרת שהחי הוא בנה, כי מי עשה לה זה להחליף את בנה אם לא חבי רתה אחר שאין זר אתם בכל הבית, וגם אל שבא גנב מבחוץ והחליף, כי לא ידע איש מן החוץ שילדו שעל זה הקדימה וכפלה דבריה ואלד עמה בבית, ויהי ביום השלישי ותלד גם האשה הזאת ואנחנו יחדו רצה לומר שלא בא לשם איש מן החוץ ולא ידע אדם בדבר.

(כב) ותאמר האשה האחרת לא כי בני

החי ובנך המת וזאת אומרת לא כי בנך

המת ובני החי -

ספר הכתוב כי בדברם אמרה הנתבעת בלשון בני החי ובנך המת והתובעת אמרה

רצה לומר בל תחשוב שאנו יושבות בבית א' כל א' בחדר בפני עצמה כי אנחנו יחדו ואין זר אתנו בחדר שאנו שם, מוסיף זולתי שתיים אנחנו בכל הבית לא דר בו איש זול' - תנו אף ביתר החדרים.

(כ) ותקח את בני מאצלי -

גם זה לה לראיה כי אין בנה המת, כי אחר שמיתת הילד היה עי ששכבה עליו אמו, (כי כן הכירה בו שזה סבת מיתתו), ובנה לא היה מונח בחיקה רק אצלה, ורק היה השכי בתו בחיקה כדי שתטעה שהמיתה אותו.

(כא) ואקום בבקר -

ואתבונן אליו בבקר רצה לומר שתיכף בבקר התבוננה שלא היה בנה, בל תאמר שנשתנה מחמת מיתה כי ראתה תיכף, והוסיפה והנה לא היה בני אשר ילדתי.

(א) שהכירה שאינו בנה,

(ב) אשר ילדתי כי בנה נולד ג' ימים קודם, והכירה שזה המת הוא נולד עתה שכבר

שאלות

(יז, עד סוף הסימן) למה כפלה אין זר אתנו בבית, זולתי שתיים אנחנו בבית, למה תחלה אמרה מאצלי ואחר כך בחיקי ולא אמר השכיבה אצלי, למה ואקום בבקר ואתברך נך בבקר. למה אמרה שהכירה שהמת אינו בנה ולא אמרה שהכירה שהחי הוא בנה, למה תפסה האחת בלשונה בני החי ובנך המת, והשנית אמרה בהפך בנך המת ובני החי, למה החזיר המלך את דבריהן שנית, מה היה מהחכמה הגדולה במשפט הזה, שכבר הוא דבר פשוט שרחמי האם על הבן, ומה היה עושה אם הייתה השנית אשה חכמה והיתה מבינה הערמה והיתה מבקשת גכ שיחיה אותו.

(טז) אז תבאנה -

הקרה ה' לפניו משפט שיתברר ממנו כי מלא ה' שאלתו והחזיון אמת.

(יח) ואנחנו יחדו -

מלכז"ם

(כו) ותאמר האשה אשר בנה החי -

היא הנתבעת שהקדימה בדבריה בני החי, היא בקשה לבל ימיתוהו, ושיתנו הילוד לחברתה, ולא מצד שהודית לדברי חברתה רק מצד שנכמרו רחמיה על בנה, וזאת אומרת היא התובעת שהקדימה בדבריה בנך המת, אמרה גם לי גם לך לא יהיה, רצה לומר אחר שכבר עמד ערעור על הילד ויהיה תמיד בספק מי אמו, עד שלא יהיה לשנינו בבירור, ולכן גזרו, ובזה בררה שמה שהקדימה תמיד בנך המת הוא מצד כי זה היה עקר חפצה.

(כז) ויען המלך ויאמר -

ובזה ברר מה שאמרו בתחלת דבריו, להכיר ריע מתוך סדר דבריהם מי החפץ בילד ומי לא, ובזה חרץ המשפט כי היא אמו.

(כח) וישמעו כל ישראל את המשפט אשר שפט -

ששמעו איכות משפטו ובאיזה אופן הבין מתחלה עם מי הצדק, וייראו מפניו באשר ראו כי חכמת אלוהים בקרבו לדעת אשר בלב הבעלי דין.

כי הבאת הראיה היא רק בפעם הראשון, לא כן בדברים אחכ יקדים כל אחד מה שהוא עקר ברצונו ובלבבו ומה שרוצה לזכות במי שפט, וזה שאמר -

(כג) ויאמר המלך זאת אומרת זה בני החי וכו' וזאת אומרת לא כי בנך המת -

הנה לא הזכיר דברי התובעת ראשונה, רק התחיל בדברי הנתבעת ואחריו מה שהישיבה התובעת שנית והקדימה בנך המת לבני החי, שעל זה בנה יסודו, כי בטענתה הראשונה נכון מה שהקדימה שבן חברתה הוא המת שזה ראייה יותר כנל, אבל אחר שהישיבה חברתה זה בני החי, כמראה באי צבע שמכרת ויודעת שבנה החי, היה לה להשיב לא כי בני החי, רצה לומר שהיא יודעת זאת, כי זאת עקר מה שתרצה לזכות במשפט ודרך הבעלי דינים שבתחלת טענותיהם כל אחד מציע ראיותיו, ואחכ כשיתעצמו בדין, מפרט כל אחד מה שהוא רוצה לזכות בדין, ואם כן כיון שבסוף דבריה הקדימה גכ בנך המת לבני החי, מבואר שזה הוא מה שהיא רוצה לזכות, שיהיה המת בן חברתה, ולברר זאת אמר: קחו לי חרב, כי בזה יבורר מי הרוצה שיחיה ומי שתתרצה שימות, וכן היה.

בהפך בנך המת ובני החי, וכלל בלשון שהאדם יקדים תמיד מה שהוא העקר ויאחר את הטפל, ולפי זה הסברא נותנת שהאשה שדקדקה להקדים בלשונה בני החי קודם, עקר מגמתה שיהיה החי בנה, והמקדמת בלשונה בנך המת עקר מגמתה שיהיה המת בן חברתה, לא שיהיה החי בנה, ומזה כבר היה יכול להבין ולהכריע מי אמו.

אמנם יש סברא שכל א' מקדמת מה שהוא עקר אצלה בטענה וראיה -

כי התובעת עקר ראייתה היה ממה שהמת אינו בנה שמזה תכריח שהחי הוא בנה כנל, והנתבעת עקר ראייתה הוא ממה שהחי הוא בנה, שמזה מכרחת שהמת הוא בן חברתה, וכל אחת הקדימה מה שהוא עקר הראיה וההוכחה לדבריה. אמנם בכל זאת הבין שלמה בחכמתו שהאומרת ומקדמת בנך המת הוא מצד שזה עקר מגמתה, כי הגם שבפעם הראשון שבררה ראיותיה הייתה צריכה להקדים שבן חברתה הוא המת שזה עקר הראיה, בכל זאת אחר שחזרה זאת בכל פעם כמו שאמרו ותדברנה לפני המלך רצה לומר שכן דברו כמה פעמים ובכל פעם הקדימה התובעת בנך המת ובני החי, מזה השכיל שעקר מגמתה הוא רק שגם לה גם לחברתה לא יהיה, ולכן מקדמת זאת תמיד,

קריאה

AHOHC

בטקסט בשיעור:

חוברת מרצה 27-28,

עמ' 5

מקור:

ספר ילקוט מעם לועז

(מלכים א)

ואם תלך בדרכי לשמר חקי ומצותי כאשר הלך דוד אביך והארכתני את ימיך (ג, יד).

וכיון שלא הבטיח לו הקב"ה אורך ימים היה לו מקום לחשוש שמא לא יתברך באריכות ימים (נז) הודיעו הקב"ה שזה תלוי בקיום המצות כמו דברי חכמינו ז"ל הנ"ל, וכך אמר לו: על זה שלא התניתי תנאי שתקיים התורה, נתתי לך בין שומר בין לא שומר. בין זכאי בין חייב. אבל על מה שהתניתי בתורה, לא אשנה שנאמר בפרשת המלך ולבלתי סור מן המצוה ימין ושמאל למען יאריך ימים על ממלכתו וגו' הרי יש כאן הבטחה לאריכות ימים. ולא נאמר שבשכר הזה יירשו בניו כסאו. שכבר הבטיח הקב"ה לדוד אביו על כך. ויש דרש חכמים: והארכתני את ימיך במלכות דורות אחרים. וזהו שאמר לו הקב"ה, ואם תלך בדרכי לשמר חקי ומצותי וגו' והארכתני את ימיך (נח) כמו שהבטחתי בתורתך, לבלתי סור מן המצוה ימין ושמאל למען יאריך ימים על ממלכתו וגו' (דברים יז, כו). וזה שאמר לו כאשר הלך דוד אביך, (נט) שלא השתדל למצוא טעמי תורה, אלא שמר חוקי בפשטות, ולא אמר אני ארבה ולא אסור.

ויקץ שלמה והנה חלום ויבוא ירושלם ויעמד לפני ארון ברית ה' ויעל עלות ויעש שלמים ויעש משתה לכל עבדיו (ג, טו).

הכתוב מלמדנו (ס) שהיה שלמה שקוע כל כך בחלומו, שהיה נדמה לו שהוא רואה זאת בהקיץ, ורק לאחר שהתעורר משנתו הכיר שהיה זה חלום, ולא ראה חלום אחר, שאם יש חלום אחר סימן שהחלום לא יתקיים. ולכן רק לאחר שהקיץ בבוקר ולא ראה חלום אחר ראה והנה חלום בר קיימא. ועוד אפשר לפרש, והנה חלום, שלא שכח את החלום אלא היה עומד ניצב לפניו בכל שלמותו. וחז"ל אמרו ויקץ שלמה והנה חלום (סא) מיד כשהקיץ ידע לפתע פשר כל דבר. וכך אמרו חז"ל, חלום היה עומד על כנו. חמור נוהק והוא יודע מה נוהק: צפור מצפצף והיה יודע מה מצפצף. ואומר הכתוב ויבא ירושלים ויעמוד לפני ארון ברית ה' (סב) כאילו אמר אנא ה' גמור בעדי שיתקיים החלום הזה. (סג) וגם נהג כדוד אביו, שבשעה שנתבשר בבשורת המלכות הלך באהל ה' לתת שבח והודיה לה' על כך, כמבואר בשמואל ב ז. ונאמר ויעש משתה לכל עבדיו. (סד) ורואים אנו כאן עד כמה היתה החכמה חביבה עליו, יותר מן המלכות. שבשעה שזכה להבטחת החכמה עשה משתה לכל עבדיו בשמחה ובטוב לב, מה שלא עשה בשעה שהומלך. ואמרו חז"ל (סה) מכאן שעושים סעודה לגמרה של תורה (שיר רבה א, ט) כמו שעשה שלמה כשנתוספה לו חכמה עשה סעודה.

אז תבאנה שתיים נשים זנות אל המלך ותעמדנה לפניו (ג, טז). ותאמר האשה האחת כי אדני אני והאשה הזאת ישבת בבית אחד ואלד עמה בבית (ג, יז).

הכתוב מספר (סו) שזימן לפניו הקב"ה באותו יום שתיים נשים זונות כדי

שיווכח בחכמתו שאע"פ שנשים זונות אין להם בושה, ומדברות ככל שעולה על רוחן, וקשה למצוא האמת בדבריהם, השכיל שלמה לגלות האמת מתוך דבריהן. (סז) ואע"פ שאין החכמה מתגלית אלא בהמשך הזמן, כאן זימן לו הקב"ה משפט שעל ידו נתפרסמה חכמתו מיד.

(סח) וה' רמז לו בזימון הנשים הזונות גם זה שלא יתגאה על שום אדם. ועוד טעם (סט) כדי להראות שהכל שוים בפני הדיין ויש לשפוט משפט צדק אפילו בדין שבין שתי נשים זונות.

ואומר הכתוב ותעמודנה לפניו, הכתוב מספר בזה (ע) שהן באו ועמדו מיד בפני המלך. שלא הלכו תחלה לבית הדין שבמקומן, והם היו עושים חקירה ודרישה בענינם, ואם לא היו יכולים לדון בדבר היו מביאים הענין בפני המלך. אלא אע"פ שבאו מיד למלך עמד על תעלומתן והוציא הדין לאורה. והטעם (עא) שמיד כשעמדו לפניו הקדים דינן אע"פ שהיו שם בעלי דין אחרים, כיון שדין האשה קודם לדין האיש.

ובמדרש החפץ יש שתחלה הלכו לכל בית דין ולא ידעו לפסוק דינם, או באו לשלמה.

ועוד בא הכתוב להודיע (עב) שכל מי שהיה לו דין ודברים קרב אל שלמה באופן חפשי, ובלי שימנעו ממנו עבדיו לבוא לפניו, כמו שמצינו בדוד אביו כבוא אליו האשה התקועית.

ונחלקו חכמים מי היו הזונות האלה. (עג) רב אמר רוחות היו (עד) שבאו כדי שתתפרסם חכמתו של שלמה, והיו זונות שזרכן לגור יחד, ועי"כ לא נודע למי הבן החי ולמי הבן המת באין עדים ומכירים. וחכמים אומרים יבמות היו. יש מפרשים (עה) שדרך היבמות ליקח בן אחר כדי שעל ידו יפטרו מן היבום. ויש אומרים שהיו כלה וחמותה. ורבו אודות הילד החי, שהחמות טענה שהילד החי הוא בנה ואם כן כלתה זקוקה ליבום והיא צריכה לחכות עד שייגדל הילד הזה, וכלתה אמרה שהילד החי בנה והיא פטורה מן יבום (ומדובר שמת בעלה אחרי שילדה שאם לא כן הרי זו אשת אחיו שלא היה בעולמו. שאם נולד בן אחר מות האח אסורה ביבום). ולמה צריכים לומר שהיו כלה וחמותה. (עו) שהסכימה אח"כ לפסק דין המלך ואמרה גזורו. והרי בתחלה התקוטטה וביקשה שהילד החי יהיה שלה. אלא היתה שמחה ליפטר מן הילד החי שלא תזדקק לו ליבום, וע"י משפט הגזירה, תיפטר מן היבום.

ויש אומר: זונות ממש היו והוציא דינן בלא עדים והתראה (עז) שלא מסתבר שילדו בלא בעל. אע"כ שהיו זונות, והוציא דינן בלא עדים אלא על פי אומדנא. ואפשר שהיו בנות נח שנידונות בלא עדים והתראה (ונקט התראה אגב גררא שהרי מה שייך כאן התראה).

ולפי הפירוש שהיו זונות ממש הוכיח שלמה שהן זונות (עח) שאמרה האחת בי אדוני ולא אדוני המלך. משמע שיש בה חוצפה. ועוד שאמרה שהיא והאשה היו בבית יחד, ולא הזכירו אב או אם או אח או בעל. ולא היתה שם מילדת ולא שכנות. וגם השניה ילדה אחרי שלשת ימים כמוה, בצינעא. מתוך זה הכיר שהם זונות.

ויש מן הגאונים שפירשו (עט) זונות הכונה שבאו בתביעה משונה לא

שכיחה. ויתכן שהן היו נכריות ולכן גרו שתיהן בבית אחד. ואפשר שבעליהן נפטרו והם היו אלמנות כשהן מעוברות. ולכן נקראו זונות. כמו שנאמר באם יפתח, (פ) שנשואיה היו לא רגילות שנישאה לשבט אחר.

ואמרו רבותינו, אז תבאנה שתיים נשים זונות אל המלך, (פא) דן בלא עדים כיוצרו. וכך אמר דוד אביו לשלמה, אלהים משפטיך למלך תן. כלומר, כשם שאתה דן בלא עדים. אמר לו הקב"ה כך הוא עושה שנאמר וישב שלמה על כסא ה' למלך. זה דינם של שתי זונות. רב אמר רוחות היו ורבנן אמרי יבמות היו. ושמואל אמר זונות ממש. ויש אומרים (פב) על פי הנאמר והריחו ביראת אלקים. מלשון אל אשר יהיה שמה הרוח ללכת ילכו, הכונה רוח ה' המנהגת, שאם אדם זוכה לזה כל מה שידון בהשראת השכינה הוא. כמו שלמה שדן את משפט הנשים, שלא עשה כן לפי מראה עינים ומשמע אזנים אלא ברוח ה'.

**ויהי ביום השלישי ללדתי ותלד גם האשה הזאת ואנחנו יחדו
אין זר אתנו בבית זולתי שתיים אנחנו בבית (ג, יח).**

ואמרה שביום השלישי ללדתה ילדה גם האשה הזאת, (פג) שהיה לה סימן ברור שהוחלפו התינוקות, שהרי אפשר להכיר יפה בין וילד שנולד זה עכשיו ובין זה שנולד שלשה ימים קודם לכן, שתינוק בן יומו עדיין לא נפל בו דמו. ויש מפרשים שאמרה שילדה זאת ביום השלישי ללדתה, (פד) אולי יבין המלך ויכיר לפי מראה הילדים מי נולד ראשונה, כיון שלא היו עדים בבית.

ויש מפרשים דבריה כך (פה) שאמרה שהיה הבדל בלידת שניהם ג' ימים בלבד ולכן אין לדון על פי הראיה, כיון שהיה הפרש מועט ביניהם. וגם אין לומר שהיו בשני חדרים שעל כך אפשר לומר כאן נמצא כאן היה והוא של זו המחזיקה בו, שהרי ילדו בחדר אחד. וזהו שאמרה: ואנחנו יחדיו אין זר אתנו בבית, וגם אין אחד יכול להעיד. ואין לומר נקרא למילדת שתעיד שהיינו זולתי שתיים, וכל אחת שימשה מילדת לחברתה.

וימת בן האשה הזאת לילה אשר שכבה עליו (ג, יט).

והאשה אמרה שהילד השני מת בלילה כשאמו שכבה עליו מתוך עומק שנתה, (פו) שלא היה חולה קודם לכן, שאילו היה חולה היו באות השכנות לבקרו והיו יודעות בבירור של מי היה הבן המת. ועוד טעם למה הוסיפה פרט זה (פז) להסביר למה עשתה המעשה הזה לקחת בנה החי, שהיתה מתייראת שמא יתבעוה לדין על שרצחה נפש ילדה שלא בכונה, וביקשה להעלים הדבר ולהעליל על חברתה.

ועוד טעם למה אמרה שהילד מת מפני ששכבה (פח) בדבריה אלה רצתה לרמוז שאילו היתה חברתה אם דואגת היתה אולי מסכימה שהיא תגדלנו, וסופו שיחזור אליה. אבל כיון שהיא אשה רשלנית שהרגה בנה שלא בכונה אני חושש למוסרה לה לטיפול.

**ותקם בתוך הלילה ותקח את בני מאצלי ואמתך ישנה ותשכיבהו
בחיקה ואת בנה המת השכיבה בחיקי (ג. כ).**

וכשהרגישה בבנה המת, קמה בתוך הלילה, בשעה שהייתי אחוזה בכבלי השינה, ולקחה את בני מאצלי והשכיבה אותו בחיקה. ואת בנה המת השכיבה בחיקי. (פט) ואמרה ותקח את בני מאצלי ולא מחיקי, שלא השכיבה הילד בחיקה פן תשכב עליו בלילה ותמיתהו, ואילו השניה השכיבתו בחיקה. וטענה שהאשה השניה קמה בתוך הלילה, (צ) וכיון שהיה זה בתוך הלילה, לא הרגישה בשעה שהחליפה את הילדים. ועוד שלא היה בני בחיקי ממש, שאז הייתי מרגישה, אלא היה קרוב לי, שנשמרתי שלא אמיתו מתוך שינה.

**ואקם בבקר להניק את בני והנה מת ואתכונן אליו בבקר
והנה לא היה בני אשר ילדתי (ג. כא).**

והאשה לא הוסיפה דברים על דבריה לטעון שהיא מאשימה את חברתה שלקחה ממנה הילד החי והניחה את הילד המת (צא) אלא אמרה שזה לא היה בנה, והמלך יבין בעצמו, מה היא חושבת. שהיתה חוששת לדבר הרבה פן תיכשל בדבריה.

והוסיפה האשה ואמרה ואקום בבקר להניק את בני והנה מת. (צב) שבתחלה קמה לפני עלות השחר להניקה, אבל מיד הרגישה שהוא מת. ולא נתעורר חשד בליבה שמא אינו בנה, ורק בבקר, כשהאיר היום התכוננה יפה בפניו וראתה שאינו בנה אשר ילדה.

**ותאמר האשה האחרת לא כי בני החי ובנך המת וזאת אומרת
לא כי בנך המת ובני החי ותדברנה לפני המלך (ג. כב).**

והאשה האחרת הבינה מיד שהיא באה להאשים אותה בהחלפת הולדות ולכן התעוררה מיד ואמרה לא כי בני החי ובנך המת. ואז אמרה הראשונה לא כי בנך המת ובני החי. ומוסיף הכתוב ואומר: ותדברנה לפני המלך. (צג) שחזרו על הטענות האלו פעמיים ושלוש כדרך בעלי הדין, (צד) ובכונה נתן להם שלמה לדבר, שמא מתוך דבריהם והתנהגותם יעמוד על האמת. והאשה האחרת טענה כנגדה (צה) אדרבה, אני חושש שישאר ילדי החי ברשותך כיון שבנך המת ואני חושש שמא תהרגי גם את בני.

**ויאמר המלך זאת אמרת זה בני החי ובנך המת וזאת אמרת
לא כי בנך המת ובני החי (ג. כג).**

והמלך חזר והרצה טענותיהן כדי להיוכח אם הבין דבריהם (צו) ומכאן למדו חז"ל שחובה על הדיין לחזור ולהזכיר טענות בעלי הדין כדי שישמעו בעלי הדין שהבין טענותיהם ועל סמך אלו הוא שופטן. וכך אמרו חז"ל (צז) מכאן שהתובע תובע והנתבע משיב, והדיין מכריע. וצריך הדיין לחזור בפיו על הטענות שהם

טענו. כמו שנהג שלמה, שנאמר ויאמר המלך זאת אומרת זה בני החי ובנך המת, וזאת אומרת לא כי בנך המת ובני החי.

ויש מפרשים דברי שלמה (צח) שביקש להודיע בזה שאינו דן אלא לפי דבריהן, שזה שאמרה האשה הראשונה שקמה חברתה בלילה והחליפה הילדים אין הוכחות בדבר כיון שלא היו בזה עדים, ולכן אין לה יתרון על חברתה ועליו לדון דינם על סמך טענותיהן בלי משוא פנים.

ויש מפרשים (צט) ששלמה בא לדייק באופן טענותיהן, שהאחת אמרה זה בני החי ובנך המת. שהקדימה לומר זה בני החי, כיון שזה היה עיקר מגמתה, לקבל בנה החי. והשניה אמרה לא כי בנך המת ובני החי, שהיתה הקנאה מדברת מתוך גרונה, והעיקר היה בעיניה לומר שבנה של חברתה הוא הבן המת. וזה שנאמר אחר כך: ותדברנה לפני המלך. ויש להטעים (ק) שכל זמן שדיברו הקדימה השניה ואמרה בנך המת. משמע שהעיקר אצלה היה הקנאה.

ויש מפרשים הטעם שחזר שלמה על טענותיהן (קא) שלכאורה היה אפשר לטעון כנגדו כיצד אפשר להוציא דין חלוקה על דבר שהוא ברשותו של אחד מהם. בשלמה בשנים אוהזין בטלית, שניהם תופסים בו, לא כן בבן הזה שהיה ברשות האחת מהן, והרי מבואר במסכת בכורות שאחד הפקיד טלה חי אצל חבריו ומת אחד מהם, המפקיד צריך להביא ראיה. לכן חזר שלמה והזכיר שכל אחת טוענת שבנה החי, א"כ יש רגלים לדבר בזכות התובעת, שאם שקר הדבר, מה לה לתבוע ילד שאינו שלה, לגדל בן שאין לה רגש אמהות כלפיו. ולכן גם בזה יש מקום לפשרה. ויש מפרשים (קב) שכך טענה האשה האחת, הנה אני ילדתי בני ג' ימים לפני האשה הזאת, וכולם ידעו שזה בני. והדין הוא שבמפקיד טלה שמת אחד מהם המפקיד נחשב מוציא מחבריו, (קג) כיון שהבעל הבית היתה לו חזקה שיש לו טלה חי, אבל זו ילדה כשאין אחד בבית, הרי אני המוחזקת. ושלמה אמר כיון שהטענות שקולות. כיון שזאת באה בטענת מוחזק, והשניה טוענת שעל פיה נודע שנולד לה בן, צריכים הכרע.

ויאמר המלך קחו לי חרב ויביאו החרב לפני המלך (ג, כד).

ואז צוה המלך לקחת לו חרב שביקש לראות מי משתיהן תתעורר ראשונה לחמול על הילד ולוותר עליו ובלבד שיישאר בחיים, ואז ידע מי היא האם האמתית.

ושלמה אמר קחו לי חרב (קד) אמר בלשון זו קחו לי, שתהא החרב אצלו. שאלו היתה בידם, היה חשש שמיד כשיאמר המלך גזרו יקיימו גזרתו.

ויאמר המלך גזרו את הילד החי לשנים ותנו את החצי לאחת ואת החצי לאחת. ותאמר האשה אשר בנה החי אל המלך כי נכמרו רחמיה על בנה ותאמר כי אדני תנו לה את הילוד החי והמת אל תמיתהו וזאת אמרת גם לי גם לך לא יהיה גזרו (ג, כה-ו).

(קה) וצוה המלך לגזור הילד מראשו לרגליו, באופן שיהיה לכל אחת חצי ילד. ואמרו חז"ל (קו) התחיל פיו נובע בחכמתו ואמר, צפה הקב"ה שהדין הזה

עתיד להיות, ששתי הנשים יבואו לפני שלמה, ולכן ברא את אברי האדם זוגות זוגות, ב' עינים וב' אזנים וב' ידים וב' רגלים. (קז) היינו שגוף האדם ניתן לחלוקה (באורך) ובזה היה יכול להוציא את הדין לאורה, כאילו יש בו דין חלוקה ועי"כ תחמול עליו האם האמתית. שאילו לא היה נחלק אי אפשר היה להוציא את הדין לאורה.

ובמדרש (קח) אמר ר' יהודה ב"ר אלעאי, אילו הייתי שם פקדין הייתי נותן על צוארו. כלומר הייתי נותן חבל על צוארו לחונקו, לא די לו שהיה האחד מת אלא גם השני היה גוזר. והיועצים שלו משמעו דברו התחילו לומר אי לך ארץ שמלכך נער, אילו לא היה נער לא היה עושה כן. כיון שאמר תנו לה את הילד החי יצאה בת קול ואמרה היא אמו. כיון שראו ישראל כך אמרו אשרך ארץ שמלכך בן חורין, הרי עליו נאמר משפטיך למלך תן. כונת הדברים (קט) שהיו תמהים על שלמה שהוציא משפט שהיה עלול לבטלו אח"כ. והרי אם גם השניה לא היתה מסכימה לחולקו, היה עליו להימנע מכך, וא"כ אין זה גזר דין מוחלט. אבל כיון שיצאה בת קול נתברר שחכמת אלקים בלבו, ובאמת לא הוא דן אלא מלכו של עולם, שהוא בן חורין מכל טעות, שאין לפניו לא עולה ולא שכחה ולא טעות. ויש מפרשים דברי ר' יהודה ב"ר אלעאי, (קי) שהיה מתמה על שלמה, שאם היה דן לפי דין ממון המוטל בספק חולקין, היה לו להתחיל בילד המת לגזור ולמה התחיל בחי, שבודאי האם של המת לא היתה מסכימה שיבזו גוית בנה המת. ולכן אמרו אי לך ארץ שמלכך נער. אבל לא ידעו שהכיר שלמה קודם לכן באם האחת שהיא אכזרית ולא היה איכפת לה גם זה, והתחיל בבן החי. ויש מפרשים (קיב) שבתחלה ידע שלמה מי האם האמתית, שהכיר בפניהן ובהתנהגותן. אבל כדי להוציא הדבר לאור, צוה להביא חרב כדי שכל העם ידע ששפט משפט אמת. (קיב) ולכן נאמר אח"כ כי ראו כי חכמת אלקים בקרבו לעשות משפט. כיון שלפני הבחינה כבר הכיר באמת.

ויש מפרשים (קיג) שמעצם הדבר שהאחת גרמה למות בנה בשנתה, הבין שלמה שהיא ממזל מאדים. ותבחר בחרב לומר גזורו. ולכן צוה להביא חרב. וברגע זה, כשאמר המלך פתאום במלה אחת גזורו, נתגלתה האם האמתית שבלי מחשבה קפצה ואמרה בי אדוני תנו לה את הילוד החי. והקדים הכתוב ואמר כי נכמרו רחמיה, היינו שרגש הרחמים של האם האמתית דחף אותה לומר הדברים האלו. ובאמרה בי אדוני, הוכיחה עד כמה היתה מרחמת על בנה, (קיד) שהיה נוח לה להיקרא שקרנית ובלבד שהילד ישאר בחיים. ולכן אמרה בי אדוני, היינו האשם בי. ולא חזרה וטענה שהילד שלה אבל היא מרחמת עליו. ודבריה שיצאו מן הלב בפתע פתאום גילו על אמיתותה.

והאשה האחרת אמרה גזורו ולא לקחה את הילד אחרי שאמרה הראשונה תנו לה, (קטו) שבזה ניכר בעליל שאינה מרחמת עליו כיון שלא היה בנה ולא חשבה לגדלו אלא כל כונתה היתה שגם לשניה לא יהיה בן, ומכאן עמד שלמה על כוחות נפשה, כשהדברים התפרצו מפיה מבלי משים. והטעם שאמרה השניה גם לי גם לך לא יהיה (קטז) שלא זו בלבד שלא יחשדו בה שהרגה ילדה, אלא גם תיפטר מלגדל ילד שאינו שלה, כיון שכל מאויה היה שגם לשניה לא יהיה ילד.

וכאן רואים מה גדולה מדת הקנאה, (ק"ז) שכיון שבנה מת לא רצתה שיהיה בעולם מאושר ממנה. והלשון כי נכמרו (ק"ח) מלשון קיבוץ, כמו כימור של תאנים. קבוצת תאנים.

ויען המלך ויאמר תנו לה את הילוד החי והמת לא תמיתהו
היא אמו (ג, כז).

וכך אמרו חז"ל (ק"ט) באותה שעה הופיע רוח הקודש. שנאמר ויען המלך ויאמר תנו לה את הילד החי והמת לא תמיתהו היא אמו. מהיכן ידע, שמא הערימה. אלא יצאת בת קול ואמרה היא אמו. ושאל רבא, מכל מקום עדיין אין ראייה, שמא ידע מכיון שזו ריחמה וזו לא ריחמה. אלא מסורת היא מאבותינו שיצאה בת קול.

וישמעו כל ישראל את המשפט אשר שפט המלך ויראו מפני המלך
כי ראו כי חכמת אלהים בקרבו לעשות משפט (ג, כח).

הכתוב מלמדנו (ק"כ) שכיון שהכירו ששלמה ניחון בחכמת אלקים להכיר צפונות הלב, התייראו מפני המלך שלא להמרות פיו גם בסתר, כיון שידעו שאי אפשר לאדם לחשוב מחשבות בלי שיכיר בהם המלך.

וכיון שיצתה בת קול ואמרה היא אמו התייראו. (קכ"א) וזהו שנאמר, וישמעו כל ישראל, ששמעו הבת קול ויראו מפני המלך שראו חכמתו ושמן השמים יוכיחו שהאמת אתו.

ואמרו חז"ל (קכ"ב) וישב שלמה על כסא ה' (דהי"א כט, כג) שהיה דן כיוצרו בלא עדים ובלא התראה, וזה היה דינם של זונות. ועוד אמרו חז"ל (קכ"ג) ביקש שלמה לדון דינים שבלב בלא עדים ובלא התראה, יצתה בת קול ואמרה לו על פי שנים עדים יקום דבר.

(קכ"ד) וכשראו זאת ישראל אמרו כי יכול לדון בלי עדים. עמדו וגדרו עצמם מן הגזל.

ועוד טעם למה יראו מפני המלך, (קכ"ה) שכל איש שהיה לו דבר משפט ובא לפני המלך היה ירא לשקר שמא יתפסו המלך בדבריו.

מקורות: א. אברבנאל. ב. רד"ק. ג. שבת נו, ב. ד. מוסה"נ.
ה. שיר רבה א, י. ו. סדר עולם פט"ו. ז. ברכות ה, א. ח. רד"ק. ט. ר"י
קרא. י. שם. יא. אברבנאל. יב. קה"י. יג. רד"ק ורלב"ג. יד. שם.
טו. אברבנאל. טז. רד"ק. יז. יל"ש. יח. שבת נו ב. יט. אברבנאל.
כ. ר"י ד' אקוסטה. כא. ר"י. כב. קה"י. כג. ראב"ש. כד. סוטה מז א.
כה. מוסה"נ. כו. זבחים ק"ב, ב. מלאכת שלמה זבחים פ"ב מ"ז. כז. יומא נג, א.
כח. בעל עבד המלך ז"ל. וע"י אברבנאל שמביא דברי המורה ח"ב פרק מה במהות החלום
הזה, ושלמה נחשב בין הנביאים במגילה יד. כט. אברבנאל. ל. שם. וע"י החשבון
ברד"ק רש"י ור"י קרא. לא. קה"י. לב. ר"י קרא. לג. אברבנאל. לד. קה"י

בשם הזוהר. לה. שם. לו. ספרי דברים א, ט. לו. מוסה"נ. לת. רמב"ם
ה' מלכים י, א. לט. ספרי ואתחנן ג, כד. מ. רי"ק א. מא ד.ע. מב. ר"י קרא.
מג. לב מלכים. מד. אברבנאל. מה. שיר השירים רבה א, א. מו. אברבנאל.
מז שם. מח. אבות ב, ה. מט. בינה לעתים נג, אברהם אנכי. נ. קה"י.
נא. אברבנאל. נב. מדרש משלי. ובפירוש קדום. ועיין להלן ה יא. נג. ר"י קרא.
נד. ספרי דברים שופטים. נה. מוסה"נ. נו. ר"י קרא. נז. אברבנאל.
נח. רי"ק ורש"י. נט. קה"י. ס. אברבנאל. סא. שיר רבה א, ט. סב. כ"י.
סג. ד"ע. סד. אברבנאל. סה. שיר רבה א, א. סו. אברבנאל. סז. ר"י ד'
אקוסטה. סח. חכמי אשכנז. סט. ד"ע. ע. אברבנאל. עא. מנחה קטנה.
עב. ד"ע. עג. שיר רבה א, י. עד. מפרשים. עה. ר"י י' שועיב. עו ידי משה.
עז. מפרשים. ובספר גולל אור מביא בשם הרמ"ע מפאנו שהיו בת שוע אשת יהודה ותמר
כלתו. וי"א אהלה ואהליבמה והן עצמן חנה ופנינה. והן ב' הנשים הנזכרות במ"ב (ו, כח)
שהתנו ביניהן לאכול היום בנה של אחת מהן. הובא קה"י. ועי' כ"י בשם משכן העדות
שהיו לילית ונעמה. עח. צוארי שלל בשם ר' יוחנן דיל מאן. עט. ראב"ש. פ. שם.
פא. עי' מעם לועז שופטים יא. פב. ראב"ש בשם ר' תנחום הירושלמי. פג. ר"י קרא.
פד. אברבנאל. פה. קה"י. פו. אברבנאל. פז. אברבנאל. פח. מנחה קטנה. פט. כ"י.
צ. קה"י. צא. אברבנאל. צב. כ"י. צג. רד"ק. צד. ד"ע. צה. מנ"ק.
צו. רד"ק. צז. ד"ר פה ו. ירוש' סנהד' ג, ח. רמב"ם ה' סנהד' כא, ט. צח. אברבנאל.
צט. חומת אנ"ך. לב מלכים. ק. לב מלכים. קא. עקדת יצחק ור"י פדנקו (רי"ף
שבאברבנאל). קב. רי"ף הנ"ל. קג. תוספות ב"מ ק קד. עין צופים.
קה. ר"י ד' אקוסטה. קו. שוח"ט פע"ב. קז. עפ"י כ"י. קח. שוח"ט שם.
קט. ד"ע. קי. קה"י. קיא. אברבנאל. קיב. מוסה"נ. קיג. אברבנאל.
קיד. ד"ע. קטו. ד"ע. קטז. ר"י ד' אקוסטה. קיז. ראב"ש. קיח. ר"י קרא.
קיט. מכות כג, ב. קכ. אברבנאל. קכא. חומ"א. קכב. שוח"ט עב, ב.
קכג. ר"ה כא, ב. קכד. משנת ר' אליעזר ד. קכה ר"י קרא.

פרק ד

ויהי המלך שלמה מלך על כל ישראל (ד, א).

אע"פ שכבר נאמר קודם ושלמה ישב על כסא דוד אביו ותכון מלכותו מאד
(ב, יב), ואמר והממלכה נכונה ביד שלמה (שם מו), הודיענו הכתוב כאן שהיו
שלש סיבות עצומות שבגללו הומלך שלמה. (א) האחת רצונו של דוד אביו
שהמליכו בחייו. ועל כך אומר הכתוב: אחרי שהזכיר המשיחה וההמלכה ושלמה
ישב על כסא דוד אביו ותכון מלכותו מאד, והסיבה השניה, שהרג את אויביו
אדוניהו ויואב בן צרויה וגירש את אביתר ושמעי. ועל כך נאמר: והממלכה נכונה
ביד שלמה. והסיבה השלישית, חכמתו האלקית, שלאחר שהזכיר העם בחכמתו

ילקוט שמעוני

רמז קעה

מלכים א פרק ג

טז אַז תְּבֹאנָה שְׁתֵּים נָשִׁים זִנוּת אֶל-הַמֶּלֶךְ וַתַּעֲמֹדְנָה לְפָנָיו:

אז תבאנה שתיים נשים זונות – רב אמר רוחות היו. ושמואל אמר זונות ממש. רבנן אמרין יבמות היו.

כג וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ זֹאת אִמְרַת זֶה-בְּנֵי הַחַי וּבְנֵי הַמֵּת וְזֹאת אִמְרַת לֹא כִּי בְּנֵי הַמֵּת וּבְנֵי הַחַי:

זאת אורמת לא כי בנך המת ובנני החי – אר סימון מכאן שנינו שצריך הדיין לשקול טענותיהם בפני שניהם.

כה וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ גִּזְרוּ אֶת-הַיֶּלֶד הַחַי לְשָׁנַיִם וַתֵּנוּ אֶת-הַחֲצִי לְאַחַת וְאֶת-הַחֲצִי לְאַחַת:

גזרו את הילד החי – אר שמואל בר נחמני בשם רבי נהוראי התחיל פיו נובע בחכמתו ואמר צפה הקב"ה שהדין הזה היה עתיד להיות לפיכך ברא האדם הזה זוגות זוגות, שתי עינים, שתי אזנים, שני נקבי החוטם, שתי ידיים, שתי רגלים. התחיל לומר גזרו את הילד הזה, א"ר יהודה בר' אלעאי אלו הייתי שם פקדין הייתי נותן על צוארו של שלמה, ולא די לאחר שמת אלא עוד לאחר שהיה גזור, כיון שראו סנקליטטין שלו התחילו אומרים אי לך ארץ שמלכך נער אילו לא היה נער לא עשה, כיון שאמר תנו לה הילד החי והמת אל תמיתוהו התחילו אומרים אשרך ארץ שמלכך בן חורין:

ראה מידע נוסף בעמוד 63

בית הבהירה למאירי מסכת יבמות דף יז ב

זה שביארנו באשת אחיו שלא היה בעולמו פירושו כל שלא נולד בשעת הזיקה ואפילו היתה אמו מעוברת ממנו וזה שהוצרכנו למעטו מן המקרא דכתיב כי ישבו אחים יחדו שהיתה להם ישיבה בעולם יחדו שאם תאמר אף בשלא היתה אמו מעוברת לא הוצרכה להביאה מן המקרא שהרי בסוף פרק יש מותרות לקמן פ"ז ב' אמרו ולא נעשה מתים כחיים מקל וחמר כלומר שאם היו לו בנים ומתו לאחר מיתתו שתחזור אשתו לדין מצות יבום והשיבו דרכיה דרכי נועם ואלו אתה מחזירה לאיסורה אחר שהותרה אין זה דרכי נועם ואף זו אם אתה מצריכה להמתין אם תתעבר חמותו ותלד ולאסרה אחר שהותרה אין זה דרכי נועם אלא שאפילו היתה חמותה מעוברת אינה צריכה להמתין ולידע אם תלד זכר שתזקק לו אם לא שכל שלא היה בעולמו אינה מזדקקת לו כלל אע"פ שאמו מעוברת ממנו והוא שאמרו בתלמוד המערב פ"א ה"א יחדו פרט לאשת אחיו שלא היה בעולמו מה אנן אמרין מת בלא בנים ואין לו אח תהא אשתו אסורה לינשא שמא יוליד האב בן ותהא אשתו של זה זקוקה לו אפילו מתה אמו שמא ילך אביו וישא אשה אחרת ויוליד ותהא זקוקה לו אם כן יימר קרא ובן ואב אין לו אלא כינן קיימין כגון שמת והניח אמו מעוברת שמא תאמר צריכה להמתין לידע אם תלד ולד של קיימא אם לא לפום כן צריך לומר יחדו הא מכל מקום כל שנולד בשעת הזיקה אפילו בן יומו אפילו יצא ראשו זוקק ליבום והוא הענין שנאמר בהגדה על אותן שתיים נשים זונות שבאו לדין לפני שלמה שהרי כשצוה שלמה לגזור את הילד החי והשיבה האחת תנו לה את הילוד החי והמת אל תמיתוהו היה ראוי לאחרת להשיב את שלי היא נותנת לי וכשאמרה גם לי גם לך גו' סכלות היה ופתיות שלה ומה היה מכיר שלמה בדבר זה ומה תועלת היה רואה לה בדבריה אלא ששתי נשים אלו כלה וחמותה היו ומתו בעליהן בלא בנים אחרים אלא אלו השנים ומת ילד זה של הכלה וכל שמת תוך שלשים נדון כנפל והרי היא זקוקה ליבום וכשמצאה עצמה צריכה להמתין לאותו ולד של חמותה ותתעגן י"ג שנים החליפה חי במת כדי לומר שבנה הוא ותפטר משני צדדין שהרי תאמר שיש לה בן ואין לה יבם וכשאמר שלמה גזרו את הילד החי שמחה מפני שנזכר היה לה בכך כדי לינשא בהיתר והרגיש שלמה בענין זה והשאירו לחמותה:

בטקסט בשיעור:
 חוברת מרצה 27-28,
 עמ' 5

דברים פרק טז

יח שֹׁפְטִים וְשׁוֹטְרִים תִּתֶּן-לָךְ בְּכָל-שְׁעָרֶיךָ אֲשֶׁר יִהְיֶה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לָךְ לְשִׁבְטֶיךָ וְשִׁפְטוּ אֶת-הָעָם מִשֹּׁפֵט-צֶדֶק: **יט** לֹא-תִטֶּה מִשֹּׁפֵט לֹא תִכִּיר פָּנִים וְלֹא-תִקַּח שֹׁחַד כִּי הַשֹּׁחַד יַעֲגֹר עֵינֵי חֲכָמִים וְיִסְלֹף דְּבָרֵי צְדִיקִים: **כ** צֶדֶק צֶדֶק תִּרְדֹּף לְמַעַן תִּחְיֶה וְיִרְשָׁתָּ אֶת-הָאָרֶץ אֲשֶׁר-יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ: **כא** לֹא-תִטֶּע לָךְ אֲשֶׁרָה כָּל-עֵץ אֲצִל מִזִּבְחַ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה-לָּךְ: **כב** וְלֹא-תִקִּים לָךְ מִצֵּבָה אֲשֶׁר שָׂא יְהוָה אֱלֹהֶיךָ:

רש"י

ישראל ולהושיבן על אדמתן.

(כא) לא תטע לך אשרה -
 לחייבו עליה משעת נטיעתה ואפילו לא עבדה עובר בלא תעשה על נטיעתה.
לא תטע לך אשרה כל עץ אצל מזבח ה' אלוהיך -
 אזהרה לנוטע אילן ולבונה בית בהר הבית.

(כב) ולא תקים לך מצבה -
 מצבת אבן אחת, להקריב עליה אפילו לש-מים.
אשר שנא -
 מזבח אבנים ומזבח אדמה ציווה לעשות, ואת זו שנא כי חוק הייתה לכנענים. ואף על פי שהייתה אהובה לו בימי האבות עכשיו שנאה, מאחר שעשאוה אלו חוק לעבודה זרה.

כמשמעו.

ולא תכיר פנים -
 אף בשעת הטענות. אזהרה לדיין שלא יהא רך לזה וקשה לזה, אחד עומד ואחד יושב. לפי שכשרואה שהדיין מכבד את חברו מס' תתמין טענותיו.
ולא תקח שחד -
 אפילו לשפוט צדק.
כי השחד יעור -
 משקבל שחד ממנו אי אפשר שלא יטה את לבו אצלו להפוך בזכותו.
דברי צדיקים -
 דברים המצודקים, משפטי אמת.

(כ) צדק צדק תרדוף -
 הלך אחר בית דין יפה.
למען תחיה וירשת -
 כדאי הוא מנוי הדיינים הכשרים להחיות את

(יח) שופטים ושוטרים -
 שופטים, דיינים הפוסקים את הדין. ושוטרים, הרודין את העם אחר מצוותם. שמכין וכופתין במקל וברצועה עד שיקבל עליו את דין השופט.
בכל שעריך -
 בכל עיר ועיר.
לשבטיך -
 מוסב על תתן לך. שופטים ושוטרים תתן לך לשבטיך בכל שעריך אשר ה' אלוהיך נותן לך.
לשבטיך -
 מלמד שמושיבין דיינין לכל שבט ושבט ובכל עיר ועיר.
ושפטו את העם וגו' -
 מנה דיינין מומחים וצדיקים לשפוט צדק.

(יט) לא תטה משפט -

בטקסט בשיעור:
 חוברת מרצה 27-28,
 עמ' 5

דברים פרק יז

א לא-תזבח ליהנה אלהיך שור נשה אשר יהיה בו מום כל דבר רע כי תועבת יהנה אלהיך הוא:
 ב כי-ומצא בקרבך באחד שעריך אשר-יהנה אלהיך נתן לך איש או-אשה אשר יעשה את-הרע בעיני יהנה-אלהיך לעבר בריתו: ג וילך ויעבד אלהים אחרים וישתחו להם ולשמש או לירח או לכל-צבא השמים אשר לא-צויתי: ד והגדר- עד אחר:

רש"י

שעריך האמור למטה שער שעבד בו. ותר-
 גומו: לקרויך.

(ו) שנים [עדים] או שלושה -

אם מתקיימת עדות בשנים למה פרט לך בשלושה, להקיש שלושה לשנים. מה שנים עדות אחת, אף שלושה עדות אחת, ואין נעשין זוממין עד שיזומו כולם.

(ד) נכון - מכון העדות.

(ה) והוצאת את האיש ההוא אל שעריך וגו' -

המתרגם אל שעריך, לתרע בית דינך, טועה, שכן שנינו אל שעריך זה שער שעבד בו, או אינו אלא שער שנדון בו, נאמר שעריך למטה ונאמר שעריך למעלה (פסוק ב) מה שעריך האמור למעלה שער שעבד בו אף

(א) לא תזבח וגו' כל דבר רע -

אזהרה למפגל בקדשים על ידי דבור רע. ועוד נדרשו בו שאר דרשות בשחיטת קדשי שים.

(ב) לעבור בריתו -

אשר כרת אתכם שלא לעבוד עבודה זרה.

(ג) אשר לא צויתי -

לעבדם.

בטקסט בשיעור:
 חוברת מרצה 27-28,
 עמ' 5

משנה תורה להרמב"ם ספר שופטים הלכות סנהדרין

פרק א

הלכה ג

כמה בתי דינים קבועין יהיו בישראל וכמה יהיה מניינן. קובעין בתחלה בית דין הגדול במקדש. והוא הנקרא סנהדרי גדולה ומניינם שבעים ואחד. שנאמר אספה לי שבעים איש מזקני ישראל ומשה על גביהן שנאמר והתיצבו שם עמך הרי שבעים ואחד. הגדול בחכמה שבכולן מושיבין אותו ראש עליהן והוא ראש הישיבה והוא שקורין אותו החכמים נשיא בכל מקום והוא העומד תחת משה רבינו. ומושיבין הגדול שבשבעים משנה לראש ויושב מימינו והוא הנקרא אב בית דין ושאר השבעים יושבין לפניו כפי שניהם וכפי מעלתם. כל הגדול מחבירו בחכמה יהיה קרוב לנשיא משמאלו יותר מחבירו. והם יושבין בכמו חצי גורן בעיגול כדי שיהיה הנשיא עם אב בית דין רואין כולן. ועוד מעמידין שני בתי דינים של עשרים ועשרים אחד על פתח העזרה ואחד על פתח הר הבית. ומעמידין בכל עיר ועיר מישראל שיש בה מאה ועשרים או יותר סנהדרי קטנה ויושבת בשער העיר שנאמר והציגו בשער משפט. וכמה יהיה מניינם עשרים ושלושה דיינים והגדול בחכמה שבכולן ראש עליהן והשאר יושבין בעיגול כמו חצי גורן כדי שיהא הראש רואה את כולן:

פרק ב

הלכה ה

מלכי בית דוד אעפ שאין מושיבין אותם בסנהדרין יושבין ודנים הם את העם. ודנים אותם אם יש עליהן דין. אבל מלכי ישראל אין דנין ואין דנין אותם לפי שאין נכנעים לדברי תורה שמא תבא מהן תקלה:

פרק ה

הלכה א

אין מעמידין מלך אלא על פי בית דין של שבעים ואחד. ואין עושין סנהדרי קטנה לכל שבט ושבט ולכל עיר ועיר אלא על פי בית דין של שבעים ואחד. ואין דנין לא את השבט שהודח כולו ולא את נביא השקר ולא את כהן גדול בדיני נפשות אלא בבית דין הגדול. אבל דיני ממונות [של כהן גדול] בשלשה. וכן אין עושין זקן ממרא ולא עושין עיר הנדחת ולא משקין את הסוטה אלא בבית דין הגדול. ואין מוסיפין על העיר ועל העזרות ולא מוציאין למלחמת הרשות ולמדידת החלל אלא על פי בית דין הגדול. שנאמר כל הדבר הגדול יביאו אליך:

ראה מידע נוסף בעמוד 63

בטקסט בשיעור:
חוברת מרצה 27-28,
עמ' 5

תניא אגרת הקודש פרק בד

אהובי אחי אל נא תרעו ריעים האהובים ליוצרים ושנואים ליצרים ואל יעשה אדם עצמו רשע שעה אחת לפני המקום אשר בחר בה מכל היום להקהל ולעמוד לפניו בשעה זו שהיא עת רצון לפניו להתגלות לבוא אל המקדש מעט לפקוד לשכינת כבודו השוכן אתם בתוך טומאותם ולהמצא לדורשיו ומבקשיו ומייחליו והמספר בצרכיו מראה בעצמו שאינו חפץ להתבונן ולראות בגילוי כבוד מלכותו ונעשה מרכבה טמאה לכסיל העליון שנאמר עליו לא יחפוץ כסיל בתבונה כו' כמ"ש הזהר והאריז"ל דהיינו שאינו חפץ להתבונן ולראות ביקר תפארת גדולתו של מלך מה"מ הקב"ה הנגלות למעלה בשעה זו וגם למטה אל החפצים להביט אל כבודו וגדלו המתעטף ומתלבש בתוך תיבות התפלה הסדורה בפי כל ומתגלה לכל אחד לפי שכלו ושורש נשמתו כדכתיב לפי שכלו יהולל איש יהלל כתיב ומלכותא דרקייע כעין מלכותא דארעא שדרך המלך להיות חביון עוזו בחדרי חדרים וכמה שומרים על הפתחים (עד) אשר כמה וכמה מצפים ימים ושנים לראות עוזו וכבודו וכשעלה רצונו להתגלות לכל והעביר קול בכל מלכותו להקהל ולעמוד לפניו להראותם כבוד מלכותו ויקר תפארת גדולתו מי שעומד לפניו ואינו חושש לראותו ומתעסק בצרכיו כמה גרוע וסכל ופתי הוא ונמשל כבהמות נדמה בעיני כל הבריות וגם הוא בזיון המלך בהראותו לפניו שאינו ספון בעיניו לקבל נחת ושעשועים מהביט אל כבודו ויפיו יותר מעסק צרכיו וגם הוא מתחייב בנפשו למלך על הראות קלונו ובזיונו את המלך לעין כל רואה וע"ז נאמר וכסילים מרים קלון כלומר אף שהוא כסיל לא יהי מרים קלון שיהי נראה הקלון לעין כל.

וע"כ קבעו חז"ל בתפלה כאלו עומד לפני המלך עכ"פ יהי מראה בעצמו כאלו עומד כו' לעין כל רואה בעיני בשר אל מעשיו ודיבוריו אף שאין לו מחשבה לכסיל וע"ז הענין נתקן כל התפלות למתבונן בהם היטב ומי שאינו מראה כן מתחייב בנפשו ועליו אמרו בזהר הק' דאנהיג קלנא בתקונא עילאה ואחזי פרוודא ולית ליה חולקא באלהא דישראל ר"ל ע"כ שליחותייהו דרז"ל קא עבידנא לגזור גזירה שוה לכל נפש שלא לשוח שיחה בטלה משיתחיל הש"ץ להתפלל התפלה עד גמר קדיש בתרא שחרית ערבית ומנחה וכו'. והעובר ע"ז בזדון ישב על הארץ ויבקש מג' אנשים שיתירו לו נידוי שלמעלה ושב ורפא לו ולא חל עליו שום נידוי למפרע כל עיקר כי מתחלתו לא חל כ"א על המורדים והפושעים שאינם חוששים כלל לבקש כפרה מן השמים ומן הבריות על העון פלילי הזה. וגם דוקא כשמדברים בזדון בשאט נפש ולא על השוכח או שנזרקו מפיו כמה תיבות בלא מתכוין שא"צ התרה כלל ובוחן לבות וכליות אלקים צדיק. הטיבה ה' לטובים ולישרים בלבותם:

בטקסט בשיעור:
 חוברת מרצה 27-28,
 עמ' 5

ליקוטי תורה פרשת ראה לב א

אני לדודי ודודי לי. רת אלול. והענין כי באלול מתחיל בחי' אני לדודי דהיינו בחי' אתערותא דלתתא עד רה ויוהכ שהם בחי' המשכת אלהותו ית' למטה בבחי' התגלות, כמ"ש שמאלו תחת לראשי וימינו תחבקני שמר"ה עד יוה"כ הוא בחינת שמאלו בחי' יראה לפי שאז הוא זמן התגלות מלכותו ית'. ולכן קוראין לו המלך כי מלכותך מלכות כל עולמים. פי' שאפילו בעולמות הנעלמים תפול עליהם אימת המלך ופחדו (עיין בזהר פנחס דף ר"ד ע"ב ובהרמ"ז שם). ומזה נמשך גם למטה על כללות נשמות ישראל לקבל עול מלכות שמים עליהם ותהיה יראתו על פניהם כל השנה כי יראת ה' ואהבתו אינו עשויה ונטוע בלב האדם מכח עצמו כ"א מכח ההארה הנמשך עליו מלמעלה בעת זמן התגלותו דהיינו בר"ה בחי' יראה כו' (ועמ"ש בפ' תבא סד"ה ויקרא משה וע"פ כי תצא וע"פ לא תהיה משכלה ועקרה בפ' משפטים), וזהו בחי' ודודי לי רק שצריך תחלה לעורר את האוי"ר על ידי אתערותא דלתתא שהיא באלול. והנה נודע שבאלול הוא זמן התגלות י"ג מדות הרחמים, ולהבין זה כי למה הם ימות החול ואינם יו"ט כמו שבתות ויום טוב שבהם התגלות אלהות בחי' הארת אלהותו ית' ובפרט בעת זמן י"ג מדות שהם הארת העליונות מאד והם מתגלים ביוה"כ ובדאי יש הפרש גדול בין יוה"כ ובין אלול. אך הנה יובן ע"פ משל למלך שקודם בואו לעיר יוצאין אנשי העיר לקראתו ומקבלין פניו בשדה ואז רשאין כל מי שרוצה לצאת להקביל פניו הוא מקבל את כולם בסבר פנים יפות ומראה פנים שוחקות לכולם. ובלכתו העירה הרי הם הולכים אחריו. ואח"כ בבואו להיכל מלכותו אין נכנסים כ"א ברשות ואף גם זאת המובחרים שבעם ויחידי סגולה.

וכך הענין עד"מ בחודש אלול יוצאין להקביל אור פניו ית' בשדה, כי הנה כתיב יאר ה' פניו אליך שהוא ענין הארת י"ג מדות שיהי' פנים בפנים דהיינו שיאיר גילוי פנימיות רצונו ית' למקור נש"י ע"י שיהיה עיקר פנימיות רצונו אליו ית' לדבקה בו בלב ונפש מעומקא דליבא במסירת נפש כמ"ש במ"א, והארה זו היא נמשכת מבחי' אל שהוא ראשית כל הי"ג מדות ומקורן וכללותן, וכמ"ש אל ה' ויאר לנו שהוא בחי' אור א"ס ב"ה עצמו ממש וכמ"ש כי הוי' אלהיך אש אוכלה הוא. פי' כמו למשל זיו ואור האש היוצא מן האש עצמו שבכללותו אין בו שום התחלקות בינו לזיו ואור הנמשך ממנו. כך כביכול הארת פנים המאיר לכללות ישראל הוא מבחי' אל שהוא בחי' אור א"ס ב"ה עצמו ממש (עמ"ש בביאור ע"פ וכל העם רואים את הקולות בפ"י מן המצר קראתי וע' בד"ה אתם נצבים במש"ש ולכן נק' אל עליון כו' ובד"ה להבין פי' וענין י"ג מדות ובד"ה וארשתין לי בענין לבי ובשרי ירננו אל אל חי), ולכן נק' ישראל מלשון שר אל והיו"ד מורה על התמדת הפעולה כמו ככה יעשה כו'. ופי' שבחי' אל הוא שר ומושל בקרבו (ועיין בזהר קדושים דפ"ו ע"א בראשית דף ח' ע"א ויגש ד' ר"ה ע"ב נשא קל"ב א' ובפי' הרמ"ז ר"פ שמיני), דהיינו שיש בכל נפש מישראל ניצוץ אלהות ממש המחיה נפשו האלהית ומושך בטבעו למעלה לאור באור החיים למסור נפשו אליו ית' והוא למעלה מן החכמה ודעת שבנפשו, כי על ידי החכמה והדעת לא היה משיג בחי' זו לבטל ולהפקיר א"ע מכל וכל בשבילו ית' וזהו בניס אתם להוי' אלקיכם כי ברא כרעא דאבוה הוא שנכלל ברצונו של אביו בלי שום טעם ודעת כמו בחי' רגל שבטל לגבי ראש ואין לו רצון שלו כלל. וזהו בטל רצונך מפני רצונו שבכדי שיאיר אל האדם בחי' פנימיות רצונו ית' צריך לבטל כל רצונותיו שלא יהי' לו רצון אחר כלל.

בטקסט בשיעור:
חוברת מרצה 27-28,
עמ' 5

שמות פרק כב

א אם-במחֲתֶרֶת יִמָּצָא הַגֵּנֵב וְהִפָּה נֶמֶת אֵין לוֹ דָּמִים: **ב** אם-זָרְחָה הַשֶּׁמֶשׁ עָלָיו דָּמִים לוֹ שְׁלֹם יִשְׁלֹם אִם-אֵין לוֹ וְנִמְכָּר בַּגֵּנֵבְתּוֹ: **ג** אם-הַמָּצָא תִּמָּצָא בְיָדוֹ הַגֵּנֵבָה מְשׁוּר עַד-חֲמוֹר עַד-שֶׁה חַיִּים שְׁנַיִם יִשְׁלֹם: **ד** כִּי יִבְעַר אִישׁ שָׂדֵה או-כָּרֶם וְשָׁלַח אֶת-בְּעִירָהּ וּבְעַר בְּשָׂדֵה אַחֵר מִיֵּטֵב שָׂדֵהוּ וּמִיֵּטֵב פָּרְמוֹ יִשְׁלֹם: **ה** כִּי-תִצָּא אִשׁ וּמָצְאָה קִצִּים וְנִאָּכַל נָדִישׁ אוֹ הַקָּמָה אוֹ הַשָּׂדֵה שְׁלֹם יִשְׁלֹם הַמְּבַעֵר אֶת-

הַבְּעֵרָה: **ו** כִּי-יִתֵּן אִישׁ אֶל-רֵעֵהוּ כֶּסֶף או-כֶּלִים לְשֹׁמֵר וְגֵנֵב מִבֵּית הָאִישׁ אִם-יִמָּצָא הַגֵּנֵב יִשְׁלֹם שְׁנַיִם: **ז** אִם-לֹא יִמָּצָא הַגֵּנֵב וְנִקְרַב בְּעַל-הַבֵּית אֶל-הָאֱלֹהִים אִם-לֹא שָׁלַח יָדוֹ בְּמִלְאֲכַת רֵעֵהוּ: **ח** עַל-כָּל-דִּבְרֵי-פֶשַׁע עַל-שׂוֹר עַל-חֲמוֹר עַל-שֶׁה עַל-שְׁלֵמָה עַל-כָּל-אַבְדָּה אֲשֶׁר יֹאמֵר כִּי-הוּא זֶה עַד הָאֱלֹהִים יָבֹא דִבְרֵי-שְׁנֵיהֶם אֲשֶׁר יִרְשִׁיעַן אֱלֹהִים יִשְׁלֹם שְׁנַיִם לְרֵעֵהוּ:

רש"י

מדרך כף רגל, ובער הוא נזקי השן האוכלת ומבערת.

בשדה אחר -

בשדה של איש אחר.

מיטב שדהו ישלם -

שמין את הנזק, ואם בא לשלם לו קרקע דמי נזק, ישלם לו ממיטב שדותיו אם היה נזק סלע יתן לו שווה סלע מעידית שיש לו. למדך הכתוב, שהניזקין שמין להם בעידיית.

(ה) כי תצא אש -

אפילו מעצמה.

ומצאה קוצים -

קרדונש בלעז [קוצים].

ונאכל גדיש -

שליחכה בקוצים עד שהגיעה לגדיש או לקמה המחוברת לקרקע.

או השדה -

שליחכה את נירו וצריך לניר אותה פעם שנייה.

שלם ישלם המבעיר -

אף על פי שהדליק בתוך שלו והיא יצאה מעצמה על ידי קוצים שמצאה, חייב לשלם, לפי שלא שמר את גחלתו שלא תצא ותזיק.

עדים קודם שבא בעל הבית, וכשבא בעל הבית נגדו, התרו בו, שלא יהרגו, דמים לו, חייב עליו אם הרגו, שאחר שיש רואים לו, אין הגנב הזה בא על עסקי נפשות, ולא יהרוג את בעל הממון.

(ג) אם המצא תמצא בידו -

רשותו, שלא טבח ולא מכר.

ומשור עד חמור -

כל דבר בכלל תשלומי כפל בין שיש בו רוח חיים בין שאין בו רוח חיים, שהרי נאמר במקום אחר (פסוק ח) על שיה על שלמה על כל אבדה וגוי ישלם שנים לרעהו.

חיים שנים ישלם -

ולא ישלם לו מתים, אלא חיים או דמי חיים.

(ד) כי יבער את בעירה ובער -

כולם לשון בהמה, כמו (במדבר כ ד) אנחנו ובעירנו.

כי יבער -

יוליך בהמותיו בשדה וכרם של חברו ויזיק אותן באחת משתי אלה או בשלוח בעירה, או בביעור. ופירשו רבותינו: שלוח הוא נזקי

(א) אם במחותרת -

כשהיה חותר את הבית.

אין לו דמים -

אין זו רציחה, הרי הוא כמת מעיקרו. כאן למדתך תורה אם בא להרגך, השכם להרגו, וזה להרגך בא שהרי יודע הוא, שאין אדם מעמיד עצמו וראה שנוטלין ממונו בפניו ושותק, לפיכך על מנת כן בא, שאם יעמוד בעל הממון כנגדו יהרגנו.

(ב) אם זרחה השמש עליו -

אין זה אלא כמן משל אם ברור לך הדבר שיש לו שלום עמך, כשמש הזה שהוא שלום בעולם, כך פשוט לך שאינו בא להרוג, אפילו יעמוד בעל הממון כנגדו, כגון אב החותר לגנוב ממון הבן, בידוע שרחמי האב על הבן, ואינו בא על עסקי נפשות.

דמים לו -

כחי הוא חשוב ורציחה היא, אם יהרגו בעל הבית.

שלם ישלם -

הגנב ממון שגנב, ואינו חייב מיתה. ואונק' לוס שתרגם: אם עינא דסהדיא נפלת עלוהי, לקח לו שטה אחרת, לומר שאם מצאוהו

רש"י

(פסוק י) שבועת ה' תהיה בין שניהם אם לא שלח ידו, מה להלן שבועה אף כאן שבועה.

אשר יאמר כי הוא זה -

לפי פשוטו אשר יאמר העד כי הוא זה שני שבעת עליו הרי הוא אצלך. עד הדיינין יבא דבר שניהם ויחקרו את העדים, ואם כשרים הם וירשיעוהו לשומר זה, ישלם שנים, ואם ירשיעו את העדים, שנמצאו זוממין, ישלמו הם שנים לשומר. ורבותינו ז"ל דרשו: כי הוא זה, ללמד שאין מחייבין אותו שבועה אלא אם כן הודה במקצת לומר כך וכך אני חייב לך, והמותר נגנב ממני:

שימצא שקרן בשבועתו, שיעידו עדים שהוא עצמו גנבו, וירשיעוהו אלוהים על פי העדים.

ישלם שנים לרעהו -

למדך הכתוב, שהטוען בפיקדון לומר נגנב הימנו, ונמצא שהוא עצמו גנבו, משלם תש" לומי כפל. ואימתי? בזמן שנשבע ואחר כך באו עדים. שכך דרשו רבותינו ז"ל: ונקרב בעל הבית אל האלוהים, קריבה זו שבועה היא. אתה אומר לשבועה, או אינו אלא לדין? שכיון שבא לדין וכפר לומר נגנבה, מיד יתחייב כפל אם באו עדים שהוא בידו. נאמר כאן שליחות יד, ונאמר למטה שליחות יד.

(ו) ונגנב מבית האיש -

לפי דבריו.

אם ימצא הגנב -

ישלם הגנב שנים לבעלים.

(ז) אם לא ימצא הגנב -

ובא השומר הזה שהוא בעל הבית.

ונקרב -

אל הדיינין לדון עם זה ולישבע לו שלא שלח ידו בשלו.

(ח) על כל דבר פשע -

בטקסט בשיעור:
חוברת מרצה 27-28,
עמ' 8

משנה תורה להרמב"ם ספר שופטים הלכות עדות

פרק א

הלכה ד

מצות עשה לדרוש את העדים ולחקרן ולהרבות בשאלתן ומדקדקין עליהן ומסיעין אותן מענין לענין בעת השאלה כדי שישתקו או יחזרו בהן אם יש בעדותן דופי. שנאמר ודרשת וחקרת ושאלת היטב. וצריכין הדיינים להזהר בעת חקירת העדים [שמא מתוכה ילמדו לשקר. ובשבע חקירות בודקין אותם]. באי זו שבוע. באי זו שנה. באי זו חדש. בכמה בחדש. באי זה יום מימי השבת. ובכמה שעות ביום. ובאי זה מקום. אפילו אמר היום הרגו או אמש הרגו שואלין להן באי זה שבוע באי זו שנה באי זה חדש בכמה בחדש באי זה יום באי זה שעה. ומכלל החקירות יתר על השבע השוות בכל שאם העידו עליו שעבד עז שואלין להן את מה עבד ובאי זו עבודה עבד. העידו שחילל את השבת שואלין אותן אי זו מלאכה עשה והיאך עשה. העידו שאכל ביום הכפורים שואלין אותן אי זה מאכל אכל וכמה אכל. העידו שהרג את הנפש שואלין אותן במה הרגו. וכן כל כיוצא בזה הרי הוא מכלל החקירות:

הלכה ה

חקירות והדרישות הן הדברים שהן עיקר העדות ובהן יתחייב או יפטר. והן כוונת המעשה שעשה וכיוון הזמן וכיוון המקום שבהן יזומו העדים או לא יזומו. שאין אנו יכולים להזים העדים עד שיכוונו הזמן והמקום:

הלכה ו

ועוד מרבין לבדוק העדים בדברים שאינן עיקר בעדות ואינה תלויה בהם. והם הנקראים בדיקות וכל המרבה בבדיקות הרי זה משובה. כיצד הן הבדיקות הרי שהעידו עליו שהרג ונחקרו בשבע חקירות שמנינו. שהן בכוונת הזמן וכוונת המקום. ונדרשו בכוונת המעשה וכוונו המעשה וכוונו הכלי שהרגו בו. בודקין אותן עוד ואומרים להן מה היה לבוש הנהרג או ההורג. בגדים לבנים או שחורים. עפר הארץ שנהרג עליה לבן או אדום. אלו וכיוצא בהן הם הבדיקות. מעשה שאמרו העדים הרגו במקום פלוני תחת התאנה ובדקו העדים ואמרו להם תאנים שלה שחורות היו או לבנות עוקצין של אותם התאנים ארוכות היו או קצרות. וכל המרבה בבדיקות וכיוצא בהן הרי זה משובה:

בטקסט בשיעור:
 חוברת מרצה 27-28,
 עמ' 9

משנה תורה להרמב"ם ספר שופטים הלכות סנהדרין

פרק כא

הלכה ז

אסור לדיין לשמוע דברי אחד מבעלי דינין קודם שיבא חבירו או שלא בפני חבירו. ואפילו דבר אחד אסור שנאמר שמוע בין אחיכם. וכל השומע מאחד עובר בלא תעשה שנאמר לא תשא שמע שוא ובכלל לאו זה אזהרה למקבל לשון הרע ומספר לשון הרע ומעיד עדות שקר. וכן בעל דין מוזהר שלא ישמיע דבריו לדיין קודם שיבא בעל דין חבירו. וגם על זה וכיוצא בו נאמר מדבר שקר תרחק:

הלכה ח

לא יהיה הדיין שומע מפי התורגמן אלא אם כן היה מכיר לשון בעלי דינין ושומע טענותיהם. ואם אינו מהיר בלשונם כדי להשיב להם יעמוד התורגמן להודיע אותם פסק הדין ומאי זה טעם חייב זה וזכה זה:

הלכה ט

צריך הדיין לשמוע טענות בעלי דינין ולשנות טענותיהן שנאמר ויאמר המלך זאת אומרת זה בני החי ובנך המת ומצדק את הדין בלבן ואחר כך חותכו:

בטקסט בשיעור:
חוברת מרצה 27-28,
עמ' 10

משנה תורה להרמב"ם ספר משפטים הלכות טוען ונטען

פרק א

הלכה ז

אין משביעין שבועת היסת אלא על טענת ודאי אבל על טענת ספק פטור. כיצד כמדומה לי שיש לי אצלך מנה או שאמר מנה הלוייתך וכמדומה לי שלא פרעתני. אמר לי אבא שיש לי אצלך מנה או צוה לי בפני עדים שיש לי אצלך מנה. דבר פלוני נגנב מביתי ולא היה שם אלא אתה קרוב בעיני שאתה גנבתו. חשבתי מעות ומצאתי חסר שמא אתה הטעיתני בחשבון. והנתבע אומר אין לך בידי כלום הרי זה פטור אף משבועת היסת וכן כל כיוצא בזה:

הלכה ח

כור חטים יש לי בידך בודאי והנתבע אומר איני יודע שמא יש לך שמא אין לך הרי הנתבע ישבע שבועת היסת שאינו יודע ונפטר. לפי שלא חייב עצמו בודאי וכן כל כיוצא בזה: כור חטים יש לי בידך בודאי והנתבע אומר איני יודע אם חטים הוא או שעורים הרי זה נשבע היסת שאינו יודע ומשלם שעורין וכן כל כיוצא בזה:

הלכה ט

מנה יש לי בידך בודאי והנתבע אומר כן היה לך בידי אבל איני יודע אם החזרת לי לך או עדיין לא החזרת לי לך חייב לשלם ולא ישבע התובע כלל אפילו שבועת היסת. מפני שהוא יודע בודאי שהוא חייב והרי זה טוען אותו טענת ודאי ונסתפק אם נפטר או לא נפטר וכן כל כיוצא בזה. אבל אם אין לו תובע והודה מעצמו ואמר גזלתך או הלוייתני מנה. אביך הפקיד אצלי מנה ואיני יודע אם החזרתיו או לא החזרתיו. אינו חייב לשלם. ואם בא לצאת ידי שמים חייב לשלם:

ראה מידע נוסף בעמוד 65

בטקסט בשיעור:
חוברת מרצה 27-28,
עמ' 10

קהלת רבה, פרשה י סימן מז אי לך ארץ שמלכך נער

כתיב: (מלכים א' ג') אז תבאנה שתיים נשים זונות. מי היו? ר' מאיר אומר: רוחות היו. ורבנן אנמרי: יבמות היו.

ר' סימון בשם ר' יהושע אומר: זונות ממש היו, והוציא דינן בלא עדים והתראה. (שם) ותאמר האשה האחת בי אדני וגו'. ויהי ביום השלישי ללדתי וימת בן האשה הזאת. דאיתמרטת עלוי. ותקם בתוך הלילה וגו'. ואקום בבקר להניק את בני וגו'. ותאמר האשה לא כי ויאמר המלך זאת אומרת. ר' פנחס ור' ירמיה בשם ר' חייא בר אבא ור' ביבי, ומטו בה משמיה דר' פדת, סדר הדין כך הוא: הדיין יושב והנידונין עומדין והסרסור מכריע ביניהם. התובע תובע והנתבע משיב והדיין מכריע ביניהן.

אמר ר' סימון: מכאן שצריך הדיין לשנות טענותיהם, מן הדין קרייה: זאת אומרת זה בני החי וזאת אומרת וגו'. ויאמר המלך קחו לי חרב וגו'. ויאמר המלך גזרו את הילד החי וגו'. ותאמר האשה אשר בנה החי וגו'. אמר רבי יהודה, אמר ר' אלעאי: אילו הייתי שם, פוקרין הייתי כורך על צוארו כשהוא אומר: קחו לי חרב. אילו שנתמלאת עליו רחמים כבר נהרג. ועל אותה שעה הוא אומר:

אי לך ארץ שמלכך נער. אותה שעה התחיל אנפילוגיס בחכמתו, אמר: כלום ברא הקדוש ברוך הוא לאדם זה, שתי עינים, שתי אזנים, שתי רגלים, שתי ידיים, אלא צפה הקדוש ברוך הוא, שעתיד דין זה להיות, לא עשה, אלא אמר: תנו לה את הילוד החי והמת לא תמיתהו.

על אותה שעה אומר: אשריך ארץ שמלכך בן חורים ושריך בעת יאכלו. בעתו של עולם הבא. ולא בשתי, בגבורתו, ולא בתשישו, ויען המלך תנו לה את הילוד. ורוח הקדש צווחת ואומרת: היא אמו ודאי. אמר ר' שמואל בר נחמני: בשלשה מקומות צווחת מדת הדין: בבית דינו של שם, ובית דינו של שמואל, ובית דינו של שלמה. בבית דינו של שם מנין? שנאמר: (בראשית ל"ח) ויכר יהודה ויאמר צדקה ממני. ורוח הקדש צווחת ואומרת: ממני היו כל הדברים. בבית דינו של שמואל מנין? שנאמר: (שמואל א' י"ב) הנני ענו בי נגד ה' וגו', ויאמר אליהם עד ה' בכם ועד משיחו. ויאמרו עד' אין כתיב כאן, אלא, ויאמר עד. מי אמר עד? רוח הקדש אומרת אתם מעידים על הגלוי, ואני אעיד על הנסתרים. ורוח הקדש אומרת: היא אמו ודאי. שנאמר: (מלכים א' ג') ויען המלך ויאמר תנו לה את הילוד וגו'; בבית דינו של שלמה מנין? ושריך בעת יאכלו' אלו מלכי יהודה. ושריך בבקר יאכלו' אלו מלכי ישראל. אשריך ארץ שמלכך בן חורים' אלו מלכי יהודה. אי לך ארץ שמלכך נער' אלו מלכי ישראל. דבר אחר:

משנה תורה להרמב"ם ספר משפטים הלכות טוען ונטען

פרק ט

הלכה ז

שנים שהיו אוחזין בכלי אחד או שהיו רוכבין על גבי בהמה אחת. או שהיה אחד רוכב ואחד מנהיג או יושבין בצד ערמה של חטים ומונחות בסמטא או בחצר של שניהם זה אומר הכל שלי וזה אומר הכל שלי כל אחד משניהן נשבע בנקיטת חפץ שאין לו בזה הדבר פחות מחציו ויחלוקו. ושבועה זו תקנת חכמים היא כדי שלא יהיה כל אחד תופס בטליתו של חברו ונוטל בלא שבועה:

הלכה ח

זה אומר כולה שלי וזה אומר חציה שלי האומר כולה שלי ישבע שאין לו בה פחות מרביע. וזה נוטל שלשה חלקים וזה נוטל רביע מכאן אתה למד לכל הנשבעין ליטול בין שבועה קלה בין שבועה חמורה שאינו נשבע על מה שטוען אלא על מה שנוטל אעפ שטוען יותר:

הלכה ט

היו שנים אדוקין בטלית זה אומר כולה שלי וזה אומר כולה שלי. זה נוטל עד מקום שידו מגעת וזה נוטל עד מקום שידו מגעת והשאר חולקין בשוה אחר שנשבעין. ויש לכל אחד לגלגל על חברו שכל מה שנטל כדין נטל:

הלכה י

היה זה אוחז בחוטין שבשפת הטלית וזה בחוטין שבשפת האחרת חולקין כלה בשוה אחר שנשבעין. וכל חלוקה האמורה כאן בדמים לא שיפסידו עצמו של כלי או של טלית או שימיתו הבהמה:

הלכה יא

היה אוחז האחד את כולה וזה מתאבק עמו ונתלה בה הרי זו בחזקת האוחז את כולה:

הלכה יב

באו שניהם אדוקין בה ושמטה האחד מיד חברו בפנינו ושתק השני אף על פי שחזר וצוח אין מוציאין אותה מידו כיון ששתק בתחלה הרי זה כמודה לו. חזר השני ותקפה מראשון אעפ שהראשון (לא) צוח מתחלה ועד סוף חולקין:

הלכה יג

באו שניהם אדוקין בטלית ואמרנו להם צאו וחלקו את דמיה יצאו וחזרו והרי היא תחת יד אחד מהן זה טוען הודה ונסתלק ממנה וזה טוען שמכרתיו לו או נתגבר עלי וחטפה המוציא מחבירו עליו הראיה. ואם לא הביא ראיה ישבע זה שהיא שלו ויפטר וכן כל כיוצא בזה:

בטקסט בשיעור:
חוברת מרצה 27-28,
עמ' 15

קהלת פרק ה

מִי-כֹהֲנֵיכֶם וּמִי יוֹדֵעַ פֶּשֶׁר דְּבַר חֲכָמַת אָדָם תְּאִיר פָּנָיו וְעַז פָּנָיו יִשָּׂא:

רש"י

ביראת שמים נתגלו לו רזי פשרין מי כמשה עושה פשרים בין ישראל
לאביהם שבשמים.
ועוז פניו ישונא -

משאר הבריות עד (שמות לד) כי יראו מגשת אליו כי קרן עור

מי כהחכם -

מי בעולם חשוב כאדם חכם.

ומי יודע פשר דבר -

פשרון של דבר כמו שמצינו בדניאל מתוך חכמתו שהיה חכם

רבי ישעיהו מטראני

בודאי מועיל לו לאדם, שמאיר פניו ונותן לו עטרה וכבוד וחוזק
פניו וכעסו ישתנה מתוך חכמתו. אבל שתועיל לו חכמתו שלא
יחשב ויהרהר הרהורים המביאים לידי עבירה, להיות ישר כמו
שבראו השם, בזה לא תועיל לו חכמתו.

ומי כהחכם ומי יודע פשר דבר -

שידע להיזהר מאלו ההרהורים ומחשבות שלא יבאוהו לידי
עבירה.

חכמת אדם -

בטקסט בשיעור:
חוברת מרצה 27-28,
עמ' 19

מלכים א פרק ו

א ויהי בשמונים שנה וארבע מאות שנה לצאת בני-ישראל מארץ-מצרים- בשנה הרביעית בחדש זו הוא החדש השני למלך שלמה על-ישראל ויבן הבית ליהנה: **ב** והבית אשר בנה המלך שלמה ליהנה ששים-אמה ארכו ועשרים רחבו ושלשים אמה קומתו: **ג** והאולם על-פני היכל הבית עשרים אמה ארכו על-פני רחב הבית עשר באמה רחבו על-פני הבית:

רד"ק

עם העליות שעל הבית, והיה גבוה הבית מן הקרקע עד הספון, שלשים אמה וגובה העליות תשעים אמה.

(ג) והאולם -

נקרא בלשון המקרא, אולם מה שנקרא בלשון הגמרא בית שער.

ארכו על פני רחב הבית -

כי השטח הגדול במדה יקרא אורך והקטן רחב והנה אורך האולם לרחב הבית.

על פני הבית -

שלא היה משוך ממנו אלא היה דבק בבית, על פניו ועל רחבו צריך לומר זה.

(ב) ששים אמה ארכו -

כל הבית בין הדביר וההיכל, כי ארבעים אמה היה ההיכל באורך והדביר עשרים אמה באורך וכן ברוחב במדת הבית מרובע היה הדביר.

ושלשים אמה קומתו -

ובדברי הימים: והגובה מאה ועשרים. והק' רוב אלי בזה, כי על האולם לבד אמר שהיה גבהו מאה ועשרים והגובה הזה היה לו עם העליות שעליו, כי בספור מדות האולם אמר והגובה מאה ועשרים. ועוד אמר שם: על האולם וגגו ועליותיו ואם העליות היו על כל הבית, כמו שנראה מדברי רבותינו ז"ל, יהיה מה שאמר שם והגובה מאה ועשרים

(א) בחדש זיו -

הוא חדש אייר שהוא שני לחדשים, כי ניסן ראש לחדשים ונקרא זיו. כמו שפירשו רבותינו ז"ל: דאית ביה זיוא לאילני, פירוש זוהר הפרחים והנצנים. וכן תרגם יונתן: בירח זיו נצניא.

למלך שלמה -

טעמו לשנה הרביעית לא לחדש השני שזכר הסמוך אליו וכמוהו רבים, כי בשנה הרביעית עית למלכותו החל לבנות, כן כתוב בדברי הימים ויחל לבנותו בשנת ארבע למלכותו.

ויבן הבית -

החל לבנותו.

בטקסט בשיעור:
חוברת מרצה 27-28,
עמ' 19

(המשך מעמ' 70)

מלבי"ם

קדש של מעלה גבוה משל מטה יח מיל, כמו שאמרו: זה שער השמים. ובדהי אומר שהיה גבהו מאה ועשרים, ופירשו רד"ק: על גובה האולם, ומהרי"א פירשו: שגובה העליות של כל המקדש היה מאה ועשרים.

(ג) והאולם על פני היכל הבית -

רצה לומר שלא היה בצד מערב רק בצד מזרח ששם ההיכל, ועשרים אמה ארכו על פני רוחב הבית מדרום לצפון לא על פני האורך, ורחבו היה על פני הבית רצה לומר שנמשך בשוה עם הבית, באופן שהבית עם האולם היה ארכו שבעים אמה.

בחדש השני בשני בשנת ארבע למלכותו.

(ב) והבית אשר בנה -

האורך והרוחב היה כפול מן המשכן שהיה ארכו שלשים ורחבו עשרה, והגובה היה שלש פעמים מן המשכן, מפני שבמשכן רמז בגובה על עשר מדרגות הקדושה. כמו שאמר: מעולם לא ירדה שכינה למטה מעשרה ארון תשעה וכפורת טפח וכו'. ובבית עולמים היה שלש פעמים כנגד גפ עשר מעלות שיש בשלשה עולמות למעלה בקדש, והנה מספר אמות שהיה במקדש הם לו אלף שהם חי מיל, ורמז עמה. שאמרו במדרש: שבית המ-

(א) ויהי בשמונים שנה וארבע מאות שנה לצאת בני ישראל מארץ מצרים -

הנה מן בנין המשכן בימי משה עד בנין המקדש היה תפ שנה, וכן מן בנין המקדש בימי שלמה עד שנבנה שנית בימי עזרא היה גם כן תפ שנה. וכתב הרי"א: שהיה הזמן מכוון מה' שכן היה ראוי שיתעלה הבית מזמן לזמן, הוא החדש השני למלך שלמה מוסב למעלה רצה לומר בשנה הרביעית למלך שלמה. וחז"ל פירשו בדהי: מפני שלמלכי ישראל מניסן מנינו, והיה בשנה הרביעית וחדש שני למלכותו, וכן בדהי ויחל לבנות

מלודת דוד

עשרים.

על פני ההיכל -

למזרחו של ההיכל.

ארכו -

מדה המרובה נקרא אורך עם שהיא מצפון לדרום.

ארכו -

ממזרח למערב.

(ג) על פני הבית -

נמשך כלפי המזרח.

על פני רוחב -

אורך האולם מול רוחב ההיכל עשרים מול

(א) ויבן -

התחיל לבנות.

למלוך שלמה -

חוזר הוא על שנה הרביעית.

(ב) והבית -

בו כלול ההיכל עם בית קדש הקדשים.

מלכים א פרק ו

ד וַיַּעַשׂ לְבַיִת חֲלוּנֵי שְׁקָפִים אֲטָמִים: **ה** וַיִּבְנוּ-
 עַל-קִיר הַבַּיִת (יִצְוֶעַ) [יִצְיִעַ] סָבִיב אֶת-קִירוֹת
 הַבַּיִת סָבִיב לְהִיכָל וְלְדָבִיר וַיַּעַשׂ צְלָעוֹת סָבִיב:
ו (הִיִּצְוֶעַ) [הִיִּצְיִעַ] הַתַּחְתּוֹנָה חֲמֵשׁ בְּאַמָּה רְחֵבָה

רד"ק

גובה היציע התיכונה, שהיה חמש אמות וזהו המגרעות שהוא אומר, שנתן לבית חוצה הנה התיכונה שש באמה רחבה עם האמה שמוספת ברחבה בקיר הבית וקריו התיכור נה, שהוא קרקע העליונה, שהיא השלישית היה מונח על קיר הבית אמה אחת, הנה העליונה שבע באמה רחבה כי שתי אמות מוספות ברחבה בקיר הבית, הנה קיר הבית בעליונה היה צר ממה שהיה למטה בתחתור נה שתי אמות, וכל זה עשה כדי שלא יאחזו קורות התאים בקירות הבית בחורים שיעשו בקירות, אלא על המגרעות היו נתונות קורות התאים, כי לא יכלו לעשות חורים בקיר.

(ה) יציע סביב -

הוא הנקרא צלע ונקרא תא, ועשה סביב כל הבית סביב ההיכל וסביב הדביר מבחוץ, אלה התאים וקרא אותם צלעות, כי בשלשה שמות אלו נקראו ואחרי כן אומר איך בנה אותם עם קירות הבית סביב, ואמר כי מגרעות נתן לבית סביב חוצה, רוצה לומר כי קיר הבית היה רחב מלמטה והלך ומצר כלפי חוץ כנגד התאים, לפיכך היציע התחתונה חמש באמה רחבה וקריו התחתונה, שהוא קרקע התיכונה היה מונח מצד הבית על קיר הבית אמה אחת ועל אותה אמה לא היה בנין, כי חלל היציע התיכונה היה והוא קיר הבית היה מצר ממה שהיה למטה אמה אחת כל

(ד) חלוני -

כמו חלונים, כמו: נטעי נעמנים כמו נטעים אנשי מחקה על הקיר וזולתם רבים, כמו שכתבנו בספר מכלל.
שקופים אטומים -
 תרגם יונתן: פתיחן מלגיו וסתימן מלברא, והוסיף בו עוד: וחפן כלינסא בית אנחת רישי שירית ארוזא. ובדברי רבותינו ז"ל: בהפך זה שקופי אטומים שקופים מבחוץ ואטומים מבפנים, לא לאורה אני צריך, כלומר רחבים היו מבחוץ וצרים מבפנים, הפך מנהג העולם לומר שאינו צריך לאור העולם.

בטקסט בשיעור:
חוברת מרצה 27-28,
עמ' 19

(המשך מעמ' 74)

מלבי"ם

רים, והחדרים המחולקים נקראים צלעות, ועוד מצאנו שם תא, ובא על החדר הדבוק רק בקיר שאצל השער שבאים בו (מלשון אתא בוקר), ולא נמצא שם זה פה, רק בבנין יחזקאל הבנינים הסמוכים אצל השער קוראים תא.

(ו) היציע התחתונה -

קומת כל יציע היה חמש אמות כמו שאמרנו (בפסוק י') והיו תחתיים שניים ושלישיים. בענין שהיו מגיעים עד אמצע גובה ההיכל, שלמעלה מהם היו חלונות ההיכל, ובכל חמש אמות כנס בחומה אמה אחת כדי שלא יצטרך לעשות נקבים בחומה להניח בהם ראשי קורות היציע. וזה שאמר: כי מגרעות נתן לבית סביב לבלתי אחוז בקירות הבית, ומצד זה היה היציע התיכונה רחבה יותר וכן עליונה.

רות הבית -

רצה לומר שהיציע היה נבנה מקירות הבית שלא היה ביציע רק שלשה קירות והקיר הרביעי היה קיר הבית שהיתה היציע מדרגת אל הקיר סביב להיכל ולדביר, שהיציע היה סביב להיכל ולדביר ולא סביב האולם.

ויעש צלעות סביב -

אצל קירות האבנים היו צלעות מעץ וזה היה סביב גם בצד כותל ההיכל והדביר והנה נקרא בשם יציע ובשם צלע שמצד הבנין בכלל נקרא יציע, ומצד הצלעות של אר-זים שהיו סביב הכותלים ושחלקו את היציע באמצע לחדרים נקראו צלעות, ועכ בפסוק ו' שמדבר מן הכלל קראו יציע, ובפסוק ט' שמדבר מן החדרים קראו צלע, ופירשו ויבן יציע סביב היינו כלל היציע, ומה שאמר ויעש צלעות היינו שחלק את היציע לג' חד-

השאלות

(פסוק ה) מה שאמר ויעש צלעות סביב לא נודע פירושו, ורש"י ז"ל פירש שרצה לומר את קירות הבית עשה צלעות, מלבד יתור הו"ו, הענין מיותר, והאתנח שעל מלת ול-דביר אינו מסכים לפירוש זה.

(ד) חלוני שקופים אטומים -

פירשו חז"ל: שקופים מבחוץ ואטומים מבפנים להראות שאינו צריך לאורה. והנס שמבחוץ היה נראה שהחלונות רחבים וש-צריך לאור יומם, העומד בפנים ראה שאור השכינה זורח שם ואור ה' מאיר בכבודו. ומהירא פירשו: שהיו שקופים ואטומים עי זכוכית.

(ה) ויבן על קיר הבית יציע סביב את קיר-

מלכות דוד

רצפת השניים אם כן נתרחבו השניים אמה אחת של כניסת הכותל וכמו כן פחתו אמה בכלות עשר אמות ועל כניסת האמה ההיא הניחו קורות תקרת השניים שהם רצפת השלישיים אם כן נתרחבו השלישיים עוד אמה על השניים וכן פחתו אמה בכלות חמשה עשר אמות להניח על כניסת האמה קורות תקרת השלישיים וזה שנאמר כי מגרעות נתן לבית סביב חוצה ורצה לומר לכותלי הבית מצד החוץ היה מגרע מן העובי מול כלות גבהי כל שורה משורות היציעים בכדי להניח קורות תקרת היציעים על כניסת האמה האמור.

רצה לומר לבל עשות כדרך הבנאים הבר-נים בנין נמוך נשען לגבוה ממנו אשר דרכם לעשות חורים ונקבים בבנין הגבוה להכניס ולאחוז בו קורות תקרת בנין הנמוך.

היציע התחתונה -

היציעים ההם אשר היו סביב בשלשת הרוחות היו משולשים תחתיים ושניים ושלישיים תקרות התחתיים היו רצפות השניים ותקרות השניים היו רצפות השלישיים וכאשר בנו בנין כותלי הבית פחתו אמה מעובי הכותל בכלות חמש אמות מהארץ ועל כניסת האמה ההיא הניחו קורות תקרת התחתיים שהם

(ד) שקופים אטומים -

רצה לומר סתומים במחיצה בהירה כזכוכית וכיוצא להשקיף דרך שם ועם כי היו סתומים.

(ה) יציע סביב -

וחוזר ומפרש לקירות הבית אשר המה סביב ההיכל מצפון ומדרום ואשר המה סביב הדי-ביר מצפון וממערב ומדרום אליהם סמך מעשה הצלעות בכל סביבם.

על קיר הבית -

רצה לומר נסמכות ונשענות אל קיר הבית.

(ו) לבלתי אחוז -

בטקסט בשיעור:
חוברת מרצה 27-28,
עמ' 19

מלכים א פרק ו

ו וְהִבִּית בְּהִבְנֹתוֹ אֶבֶן שְׁלֹמֹה מִסֶּע נִבְנָה וּמִקְבֹּת וּבְלוּלִים יַעֲלוּ עַל-הַתֵּיכֵנָה וּמִן-הַתֵּיכֵנָה אֶל-וְהַנִּרְזֵן כָּל-כְּלֵי בְרֹזֶל לֹא-נִשְׁמַע בְּבֵית בְּהִבְנֹתוֹ: **ז** וַיִּבֶן אֶת-הַבַּיִת וַיְכַלֵּהוּ וַיִּסְפֹּן אֶת-**ח** פֶּתַח הַצֵּלַע הַתֵּיכֵנָה אֶל-פֶּתַח הַבַּיִת הַיְמָנִית הַבַּיִת גָּבִים וּשְׁהַרְת בְּאַרְזִים:

כד"ק

השלישים בלשון רבים, כי רבים היו היציעים סביב כל הבית מחוץ משלש רוחות דרום ומערב וצפון.

(ט) ויבן את הבית -

בנה הבית וכלהו תחלה ואחר כך ספן אותה, כלומר כל קירותיו בנה תחילה ואחר כך הניח הקורות שהוא הספון.

גבים -

שתי תקרות קרה הבית התחתון הוא הנ"קרא גבים ולמעלה מאותה תקרה אחרת מארזים. וכן תרגם יונתן: וטליל ית ביתא בהנתוכון ועילא מנהון סדרא דריכפת רישי שריית ארזיא ושריית, פירושו: קורות כמו בצל קורת, תרגומו: בטלל שירותי, ופירש גבים - כמו עשה הנחל גבים, שהוא חפירות והקורות ההם היו מצוירות בחתך כים בדמות גבים.

או יהיה פירוש כפה, שהיתה עשויה אותה תקרה כמין כפה. וכן בדברי רבותינו ז"ל: שלשה גובבין את הקומה, ופירושו כמו כופפין.

ושדרות -

פירוש כי הארזים היו מונחים סדרים סדרים והתקרה התחתונה הנקראת גבים, היתה של ברושים ושלמעלה ממנה של ארזים. וכן אמר בדברי הימים: ואת הבית הגדול חפה עץ ברושים וזכר שמה התקרה התחתונה ולא זכר העליונה, שהיתה של ארזים. והקרוב אלי עוד במלת גבים, שיהיה כמו הצלעות, כי צלעות הבהמות יקרא גב, כמו שאמר על

זה אחד מן הדברים שהשליט הקדוש ברוך הוא הרך בקשה, ובו פסל משה אבני האפוד של משכן, ובו פסל את הלוחות הראשונות ולוחות האחרונות, וזה מדרך הקבלה היה אצלם מימי משה רבינו ואין להרהר אחריו.

(ח) פתח הצלע -

הצלע מלרע.

אל כתף הבית הימנית -

אינו אומר שהצלע היתה פתוחה לבית אלא אומר כי הפתח שהיה בין התחתונה לת"י כונה היה לרוח דרומית של הבית, וכן מה שבין התיכונה לעליונה הפתחים היו לצד רוח דרומית של הבית, והנה אמר שהיו הצלעות פתוחות זו לזו, ועתה אומר במה היו עולים מזו לזו, לא במעלות אבנים ועצים אלא בלולים.

ובלולים -

כתוב בויו עם הדגש, ובלול הוא עמוד חלול עשוי מעלות סביב והעולה בו עולה דרך היקף והיורד בו גם כן יורד דרך היקף. וכן תרגם יונתן: ובלולים - ובמסבתא, וכן תרגם הפסוק: תרעא דמחיצתא ארעיתא פתיח לעיבר ביתא מימינא ובמסבתא סלקין מן ארעיתא לעליתא באורח מציעיתא.

ויש לפרש לול -

ארובה, כלומר דרך ארובה היו עולים מזו לזו. ובדברי רבותינו ז"ל: לול הפתוח מבית לעליה.

אל השלשים -

אל היציע השלישית שהיא העליונה. ואומר:

(ז) והבית בהבנותו -

זהו טעם למה שהקדים לבלתי אחוז בקירות הבית, לפיכך הוא צריך לתת מגרעות בקיר הבית, להניח שם ראשי קורות התאים כי לא יכלו לעשות חורים בקיר להנחת הקורת, כמו שעושים בשאר בנינים של חול, כי כל כלי ברזל לא נשמע שם בבית בהבנותו ואבני הקיר היו מדה אחת כלם, אם כן לא יתכן להניח שם חורים בבנין הקיר ולעשות שם החורים אחר בנין הקיר, גם כן לא יתכן כי לא נשמע כלי ברזל בבנין הבית, ולטעם זה הכניסו פסוק זה בין ספור התאים וספור פתחי התאים.

אבן שלמה מסע נבנה -

כמו שהסיעו אותן מן ההר ושם היו פוסלין אותן במדות גזית, אבל משהביאו האבנים לבית לא היו פוסלים מהם דבר, אלא היו בונים אותן שלמות כמו שהביאו אותן מן ההר. ויש מרבותינו זכרונם לברכה שאמ"ר: ר' אף בהר לא היו פוסלין אותן בשום כלי ברזל אלא בתולע אחת הנקרא שמיר, וכשהיו נותנין אותו על גבי אבנים מתפתחות לפניו ואמרו והשמיר כמין שעורה הוא והיו נותנין אותו לתוך קנה של עופרת מלא מוכין ומלא סובין, ואם היה נותנו אפילו על ההר היה בוקעו, ובו היה שלמה חולק אבני כל בית המקדש. ומי הביאו לשלמה? הנשר הביאו לו מגן עדן, שנאמר: וידבר על הבהמה ועל העוף. מה דבר לעוף? שאל לו היכן השמיר קבוע, והלך הנשר והביאו לו מגן עדן,

בטקסט בשיעור:
חוברת מרצה 27-28,
עמ' 19

(המשך מעמ' 76)

רד"ק

ברושים והלוחות הצרות שאינן רחבות, כמו האחרות יקראו צלעות שהם בדמות צלעות.

אמר: גבים כאילו אמר צלעות ברושים, כמו שאמר בסמוך בצלעות ארזים בצלעות

גבי בהמה, וכן צלעות האדם כשיהיה כפוף, כמו שכתוב: על גבי חרשו חורשים וכאשר

מלבי"ם

האבנים, וגם ספן את הבית גבים ושדרות בארזים, הוא כמו שאמר הרמבם (פד מה' בית הבחירה): רום הכיור שבתקרה אמה ועל גביו גובה שתי אמות פנוי שיכנס בו הדלף והוא הנקרא בית דלפא, ועובי התקרה שעג בית דלפא אמה.

ופירשו הכסף משנה: שהמנהג בארץ תוגרמא בבנין בית השרים לעשות גג מנסרים מצויירים והוא הנקרא טבאן, ולמעלה ממנו התקרה העקרית שהיא מגולה לאויר השמים, וחלל יש בין הטבאן ובין אותה תקרה שאם לפעמים ירד הדלף ירד באותו בית חלל וכו', והתחתונה קרא גבים על שהיתה בגב הבית, או עש שהיתה מצויירת ושירד שם הדלף, כמו שאמרו עשה הנחל גבים גבים, והעליונה שהיא העקרית קרא שדרות בארזים. והריא פירשו: גבים - שהיו עליות על גבי הסיפון.

תאים לפירשי שהשוה זה עם בנין בית שני, והתא האמצעית שבצד ימין היה פתוח לצד חוץ ושם נכנסו מחוץ לפנים ובפנים היו לכל תא שלשה פתחים א' למעלה ושנים מתא לתא כמו שאמרו במס' מדות.

ויש לפרש פה גב שמדבר מן הפתח שהיה מן ההיכל אל התאים. ויש לומר שבית של שלמה היה גב גובה היסוד שש אמות כמו בבית השני כמבואר במס' מדות, ואם כן הפתח שמן ההיכל אל התאים היה בהכרח לצלע התיכונה שהיא הייתה שוה עם קרקע ההיכל, ומן הפתח שהיה לצד חוץ אינו מדבר כי היו פתחי התאים בצד השער כמו שמשמע במס' מדות, ובלולים יעלו מן התאים התחד תונות אל העליונות היו עולים עי לולים.

(ט) ויבן את הבית -

אחר שספר אורך ורוחב הבית והיציעים שסביבו, אומר שבנה את הבית ויכלהו, רצה לומר שכלה הבנין החיצוני שהוא הבנין של

השאלות

(פסוק ט) למה אמר שתי פעמים ויבן את הבית ויכלהו, ולמה בא הדבור באמצע הבנין אחר שאחכ יוסיף לספר מן הבנין, והיה ראוי שיבא בתחלת הבנין או בסופו.

(ז) והבית -

מפרש מדוע כנס בחומה ולא עשה שם נקבים להכניס במ ראשי קורות, מפני שני בנה אבן שלמה וכו', רצה לומר כי יצוייר שיכניס ראשי קורות בלא שיעשה מגרעות עי שיעשה אחכ נקבים בכותל, ועל זה אמר ומקבות וכו' לא נשמע בבית, ועוד יצוייר עי שבמקום ראשי הקורות יניח אבנים קטנות, ועל זה אמר אבן שלמה מסע נבנה.

(ח) פתח הצלע התיכונה -

המפרשים נלחצו בזה, ומדברי התרגם יוני תן: מבואר שמפרש על התחתונה ופירשו התיכונה האמצעית שבין הצלעות שבצד ימין, כי בכל צד היו שלשה תאים או חמישה

מלודת דוד

לרוח הדרומי מהבית רצה לומר בהצלע אשר עמדה בעבר הדרומי.

(ט) את הבית -

את קירות ההיכל.

ויספון -

כסה את הבית בתקרה חקוקה ומצויירת גבים לנוי ולפאר וממעל לה עשה עוד תקרה מארזים סדורות להיות מחוזק לדריסת רגלי העולים לראות בדקי הבית.

בהכרח לעשות מלאכה במקום הבנין.

(ח) ומן התיכונה -

ובדרך זה עלו מן התיכונה אל השלישים כי עמד העמוד בחלל התיכונה ובה עלו אל הפתח הפתוח מהתיכונה להשלישים.

ובלולים -

בדרך מדרגות עמוד אשר עמדה בחלל התחתונה עלו להפתח ההיא.

פתח הצלע התיכונה -

אשר עלו דרך בה אליה מן התחתונה עמדה

(ז) והבית בהבנותו -

בא ליתן טעם למה עשה המגרעות ולא בנאוה כדרך הבנאים ואמר שהבית במקום שבנאוה נבנה מאבן שלמה כמו שהסיעם והביאם מההר כי לא חפץ להביא במקום הבנין דבר בלתי נשלם ולזה נחצב כל אבן בהר בשלימותה ובמדה הנרצה ולא נעשה בהם עוד מלאכה במקום הבנין ולא היה אם כן נשמע שם קול מקבות וגרון כי לא נעשה שם דבר כי אם הנחה לבדה ואם היו בונים כדרך הבנאים לעשות נקבים היה אם כן

בטקסט בשיעור:
חוברת מרצה 27-28,
עמ' 19

מלכים א פרק ו

י' וַיִּבֶן אֶת- (הַיְצִיעַ) [הַיְצִיעַ] עַל-כָּל-הַבַּיִת חָמֵשׁ אַמּוֹת קוֹמָתוֹ וַיֵּאָחֵז אֶת-הַבַּיִת בְּעֵצֵי אַרְזִים: **י"א וַיְהִי דְבַר-יְהוָה אֶל-שְׁלֹמֹה לֵאמֹר: **י"ב** הַבַּיִת הַזֶּה**

אֲשֶׁר-אַתָּה בָּנֵה אִם-תִּלְךָ בְּחַקְתִּי וְאֶת-מִשְׁפָּטֵי תַעֲשֶׂה וְשָׁמַרְתָּ אֶת-כָּל-מִצְוֹתַי לְלֶכֶת בְּהֵם וְהִקְמַתִּי אֶת-דְּבָרֵי אֶתָּךְ אֲשֶׁר דִּבַּרְתִּי אֶל-דָּוִד אָבִיךָ:

כד"ק

הארזים שהיו סמוכות על קיר הבית, ויהיה טעם ויאחז על המקרה ויהיה עובר לשלישי, או יהיה טעמו על היציע.
(יא) ויהי דבר ה' אל שלמה -
בעוד שהיה בונה הבית בא לו הנביא בשם ה' ואמר לו זה והנביא הוא אחיה השילוני.

קומתו -

זכר הנה היציע בלשון זכר ולמעלה זכרו בלשון נקבה היציע התחוננה, לפי שנקרא צלע והצלע הוא לשון נקבה.
ויאחז את הבית -
היציע אחז עם הבית בעצי ארזים והם קורות

(י) ויבן את היציע -

כל יציע ויציע.
על כל הבית -
כמו עם כל הבית. וכן: ויבאו האנשים על הנשים וזולתו, כי היציעים לא היו על הבית אלא סביב סביב.

מלכי"ם

התנה שהוא בעצמו ישמור חוקי ה' משפטיו ומצותיו כי בית דוד ובית ה' היו מקושרים זה בזה וא' תנאי לחברו (כמשפ בשמואל ב' ז בארך) וה' נתן כסא לבית דוד בתנאי שישמרו תורותיו ומצותיו כמו שאמר שם, וזה שאמר אם תלך בחקותי והקמותי את דברי אתך ושכנתי בתוך בני ישראל. (וכמו שאמרו חז"ל שמה: שכתב כי על אפי וחמתי הייתה לי העיר הזאת הוא אחר שנשא שלמה את בת פרעה) ואל שבאם ישמרו תורת ה' תהיה עקר השכינה בתוך בי ועיז לא יעזבם ולא יסלק שכינתו מהם.

א' היה צריך להתחיל הבנין השני שנבנה בפנים מעצים, ולכן היה אז עת המוכשר אל הדיבור.

(יב) הבית הזה אשר אתה בונה -

הודיעו כי עקר הבית אינו הבית עצמו, רק שהוא הציור אל שיתאחדו שם ישראל לעבוד את ה' שכס אחד באופן שעזי ישרה שכינתו בתוכם וזה עקר הבית אשר יבנו לו, וזה שאמר הבית הזה אשר אתה בנה אם תלך בחקותי, רצה לומר ההליכה בחקותי היא עקר הבית, והוא הבית הזה אשר אתה בעצמך בנה לא אומנים וחרשי עץ ואבן, וגם

(י) ויבן -

אחר שגמר התקרה בנה את היציע סביב, וכל יציע היה קומתה חמש אמות שאחר גובה חמש אמות אחז הבית בעצי ארזים רצה לומר הניח תקרת היציע על מגרעות של קירות הבית שזה קרא איחוז כמו שאמר מרו לבלתי אחוז בקירות הבית, על שהיה אחוז בבית.

(יא) ויהי דבר ה' -

רצה לומר בעת שגמר תקרת היציע בא דבר ה' אליו, כי אז בצד א' נגמר בנין הבית שהוא הבנין החצוני שנבנה מאבנים וקורות, ובצד

בטקסט בשיעור:
חוברת מרצה 27-28,
עמ' 19

(המשך מעמ' 78)

מלודת דוד

בה השכינה.

הבית הזה וגו' -

רצה לומר עם היותך בונה אותה בהיפה
שבהבנינים מכל מקום לא אשרה בו שכינתי
כי אם תלך בחוקותי וגו'.

על כל הבית -

נשען אליה בכל שלש הרוחות.

(יב) והקימותי -

אז אקיים דברי שהבטחתי להשרות

(י) ויאחז את הבית -

היציעים ההם אחז עם הבית בעצי ארזים והם
קורות התקרות אשר הונחו על המגרעות.

קומתו -

קומת של כל אחד ואחד.

בטקסט בשיעור:
חוברת מרצה 27-28,
עמ' 19

מלכים א פרק ו

יג וְשָׁכַנְתִּי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְלֹא אֶעֱזֹב אֶת-
עַמִּי יִשְׂרָאֵל: **יד** וַיִּבֶן שְׁלֹמֹה אֶת-הַבַּיִת וַיְכַלֶּהוּ:
טז וַיִּבֶן- אֶת-קִירוֹת הַבַּיִת מִבֵּיתָהּ בְּצִלְעוֹת אַרְזִים

רד"ק

הבית ועד שמי קורה צפה עץ ארז מבפנים וסמיכות קירות הספון, ר"ל עד ראשי קירות הסמוכות לספון. וכן תרגם יונתן: מארעית ביתא עד כותליא וגו'.

(טו) בצלעות ארזים -

שלא תראה אבן הקיר, כמו שאמר בסמוך אין אבן נראה.
עד קירות הספון -
ועד הספון, כלומר כל הקירות מקרקע

(יד) ויבן שלמה את הבית ויכילו -

פירש בנה הבית וכלהו קירותיו וקיריו ואחר כך בנה קורות הבית מבפנים והוא ההיכל.

מלבי"ם

(ב) שאת קרקע הבית לא חפה בעצי ברושים, כי פה מדבר רק מן ההיכל, וכן בדהי דייק ואת הבית הגדול חפה עצי ברושים, אבל בדביר שהוא קודש הקודשים חפה את קרקע הבית בזהב לבד על האבנים (כמו שאמר בפסוק ל) ואת שלישי הבית העליון חפה באבן יקרה שעז כתב בדהי ויצף את הבית אבן יקרה, כי זה מגביל לעומת מה שאמר ואת הבית הגדול חיפה עצי ברושים, אמר ויצף את הבית רצה לומר הבית הקטן חפה אבן יקרה לתפארת.

לומר עד התקרה (וזה היה רק בהיכל כי בדביר לא היה הציפוי מגיע רק עד שלישי הבית העליון).

(ב) ברצפה שצפה את הקרקע בצלעות ברזים, וזה מה שאמר בדהי ואת הבית הגדול חפה עצי ברושים, רצה לומר קרקע הבית, כי הקירות היה בעצי ארזים, והנה זה היה רק בבית הגדול שהוא ההיכל, כי בדביר היה שם שני שנויים:

(א) שלא חפה את הקירות בעצים רק עד שלישי העליון, כמו שתרגם יונתן בפסוק שאחז,

(יד) ויבן שלמה -

אחר הדיבור הזה התחיל לבנות את הבנין הפנימי של עץ שבנה אחר שכילה הבנין החצוני של האבנים, ומפרש.

(טו) ויבן את קירות הבית מביתה בצלעות ארזים -

בנה קירות שניים של ארזים, ומפרש שבנין זה היה:

(א) בקירות שצפה עץ, ושהיה הציפוי הזה מן הקרקע עד קירות הסיפון רצה

בטקסט בשיעור:
חוברת מרצה 27-28,
עמ' 19

(המשך מעמ' 80)

מלודת דוד

ויבן את קירות וגו' -

לפי שכל הבית היה בה טוח זהב מבפנים ואי אפשר לטוח הזהב על האבנים ולזה חפה את הקירות מבפנים בצלעות ארזים ועליהם הטיח את הזהב.

(טו) את קרקע הבית -

להיות לה לרצפה.

קירות הספן -

הוא התקרה העשוי גבים גבים.

(יד) ויכלהו -

למעלה אמר שכלה קירות הבית וכאן אמר שכלה התקרה.

בטקסט בשיעור:
חוברת מרצה 27-28,
עמ' 19

מלכים א פרק ו

טז וַיִּבְנוּ-אֶת-עֲשָׂרִים אֲמָה (מִנְרֵפוֹתַי) [מִנְרֵפוֹתַי] בְּאֲמָה תְּיָה תִּפֹּת הוּא תְּהִיכֹל לִפְנֵי: **יח** וַאֲרֹז אֶל-
תִּפֹּת בְּצִלְעוֹת אֲרֻזִים מִן-הַקֶּרְקַע עַד-הַקִּירוֹת וַיִּבְנוּ תִּפֹּת הַפְּנִימָה מִקְלַעַת פְּקַעִים וּפְטוּרֵי צִצִּים הַכֹּל אֲרֹז
לוֹ מִבֵּית לְדַבֵּיר לְקֹדֶשׁ הַקִּדְשִׁים: **יז** וַאֲרֵבָעִים אֵין אֲבָן נִרְאָה:

כד"ק

הבית, מבפנים היו מצויירות במקלעות פק-
עים ופטורי ציצים.

מקלעת פקעים -

כמעשה קלעים ופקעים והם צורות פקו-
עות שדה, או מקלעת פקעים סמוך לפק-
עים. ופירש ציור פקעים כמו וקלע כרובים,
שפירשו ציור צורת כרובים. ויונתן תרגם:
מקלעת פקעים וגלף חיזו ביעין, רוצה לומר
כצורת בצים.

ופטורי ציצים -

פתוחים דמות ציצים ופרחים.

ופטורי -

כמו: פוטר מים ראשית מדון, שהוא כמו
פותח ודגש ציצים תמורת הנח אשר בציץ,
שהוא עין הפעל.

עתה חלק הששים אמה שזכר למעלה במדת
אורך הבית, כלומר עתה חלקם שאמר כי
העשרים אמה היו דביר והארבעים היכל.

ופירש לפני -

לפני הדביר כי הדביר היה פנימי והיכל
לפניו. וכן תרגם יונתן: לקבליה, ולמד לפני
ולמד לדביר אינם משמשות להביא דבר אל
העצם, אבל הם מורות על העצם כלמד הרגו
לאבגר והשלישי לאבשלום לאמות חמש,
ומלת פני הוא תואר לדבר העומד לפני
האחר ובמשקל זה תואר בפתח מוכיח אדם
אחרי ולכילי לא יאמר שוע.

(יח) וארוז אל הבית -

פירש אלה צלעות הארזים שהיה מצפה בהן

**(טז) ויבן את עשרים אמה מירכתי
הבית -**

כלומר העשרים אמה שלקח לצד אחד מיר-
כתי הבית שהוא הדביר בנה אותן גם כן בצ-
לעות ארזים מבפנים מן הקרקע, עד הקירות
כמו שעשה לבית שהוא היכל.

מירכתי -

כתוב בסימן רבוי הנקבות עם סימן הזכרים
וקרי מירכתי בסימן רבוי הזכרים לבד.

ויבן לו מבית לדביר -

אותו שהוא מבפנים בנה אותה לדביר
להיותו קדש הקדשים, שהוא מקודש
מההיכל ומהאולם.

(יז) וארבעים באמה -

בטקסט בשיעור:
חוברת מרצה 27-28,
עמ' 19

(המשך מעמ' 82)

מלבי"ם

השאלות

(פסוק טז) למה אמר שנית בפסוק טז שבנה את עשרים אמר מירכתי הבית שצלעות אר-זים שכבר אמר זה בפסוק טו, ולמה בפסוק טו אמר עד קירות הסיפון ובפסוק טז אמר עד הקירות, ולמה לא באר בפסוק טז במה רצף את הקרקע, ובפסוק ל' נזכר שצפהו זהב ולא נזכר הציפוי של עץ, ובדהי נזכר שחפה את הבית אבן יקרה וזה לא נזכר במלכים, למה אמר בפ' יח הכל ארז וכו' שכבר נודע זה מהקודם, ומה שאמר בפ' סוק כ' ולפני הדביר עשרים אמה כבר נודע מהקודם, והפליאה הנשגבה בזה הלא גובה הדביר היה שלשים אמה כגובה ההיכל, ולמה הזכיר ארבע פעמים שצפה את הבית

זהב, ולמה הזכיר כאן ציפוי המזבח, שהיה לו לומר להזכיר זה אחר זה כשהזכיר מעשה יתר כלי המקדש:

(טז) ויבן -

באר כי את עשרים אמה של הדביר, הגם שהבנין החצוני שלו של אבן היה גבשוש שלשים אמה כמו ההיכל, בכל זאת הבנין הפנימי שלו של עץ לא בנה רק גובה עשרים כי בנין זה היה מן הקרקע עד הקירות, לא עד קירות הסיפון שהוא עד התקרה כמו ההיכל רק עד הקירות לבד שהוא עד גובה עשרים אמה, עד שם היה מחופה בארזים, ובדהי באר שמשם ולמעלה היה מחופה באבנים טובות, וכן לא באר כאן במה חפה

את הרצפה ובאר בדהי כנל בפסוק הקודם.
ויבן לו מבית לדביר -
רצה לומר עוד בנה מחיצה מפסקת בין ההיכל ובין עשרים אמה של ירכתי הבית ובנין זה היה מבית, רצה לומר בפנים להיות דביר ומחיצה לקדש הקדשים.

(יז) וארבעים וכו' לפני -

ובזה נשאר לפני היינו לפני הדביר ארבעים אמה והוא היה ההיכל.

(יח) וארז אל הבית פנימה -

מפרש שבארבעים אמה של ההיכל היה כו' מצופה בארז עד שאין אבן נראה, מה שאין כן בדביר ששליש הראשון לא היה מצופה.

מלכות דוד

(יח) הכל ארז -

כל הבית חפה ארז על האבנים של הכותלים.
וארז וגו' -
רצה לומר צלעות הארז אשר היו מחפים את הבית מבפנים מלאכת ציורם היה צורת פקעים ופטורי צצים.

(טז) ויבן לו מבית לדביר -

עכשיו בא לומר מה שהיה משמש אותו החלל ואמר שמבית לדביר רצה לומר מבפנים להמחיצה בנה להיות קודש הקדשים.
ויבן את עשרים אמה -

(יז) לפני -

למזרחו של בית קודש הקדשים.

בטקסט בשיעור:
חוברת מרצה 27-28,
עמ' 19

מלכים א פרק ו

יט ודביר בתוך-הבית מפנימה הכין לתתן שם את-
כ ולפני הדביר עשרים- אמה
כא ויצף שלמה
 את-הבית מפנימה זהב סגור ויעבר (ברתיקות)
 ארבע ועשרים אמה רחב ועשרים אמה קומתו ויצפהו
 זהב סגור ויצפהו זהב: [ברתיקות] זהב לפני הדביר ויצפהו זהב:

כד"ק

הנכון. ורבותינו ז"ל הקשו אלה הפסוקים ותרצו: כי קא חשיב משפת קנים ולמעלה קא חשיב.

זהב סגור -

כתרגומו: דהבא טבא.

ויצף מזבח ארז -

תרגום: וחפא מדבחא נסרין דארזא, צפה את המזבח בנסרים של ארז ועל מזבח הקדש טרת אמר ולא אמר על המזבח מה היה קודם, שצפהו בנסרים של ארז. ואפשר שהיה מאבנים וזה אינו מזבח שעשה משה, כי אותו היה של עצי שטים מצופה זהב, וכתב ספור המזבח עם הדביר, לפי שהיה מכוון כנגד פתח הדביר.

(כא) ויעבר ברתוקות זהב -

תרגם: בריחין עברין,

ורתוקות -

כמו שלשלאות וענין זה, כי כותל היה לפני הדביר מבדיל בין הדביר ובין ההיכל במקום שהיה בו משכן הפרכת ורחב כותל זה אמה ואמה, כי באותו כותל שהיה לפני הדביר נתן בריחי זהב וצפה הכל והכותל זהב.

אמה ארכו ושלישים אמה קומתו והוא אומר עשרים אמה קומתו?! אלא פירש ולפני כמו ולפנים, כלומר הדביר שהיה לפנים שעשה לתת שם הארון, היה שם עשרים אמה ארכו ועשרים אמה רחבו ועשרים אמה קומתו ומצאנו לפני, שהוא כמו לפנים כמו חלוני שקופים כמו חלונים, נטעי כמו נטעים.

ועשרים אמה קומתו -

והנה אומר למעלה על כל הבית: ושלשים אמה קומתו?! ואם נאמר שהדביר היה שפל מן ההיכל, הלא כשאמר מדת הבית ששים ארכו הדביר בכלל, וגם כן כשאמר: ושלישים אמה קומתו הדביר בכלל. ויש מפרשים: מה שאמר ועשרים אמה קומתו, מה שהיה מצופה זהב וזהו שאמר אחריו ויצפהו זהב סגור, כי עשרים אמה בגובה צפה הקירות זהב והעשר אמות העליונות צפה באבן יקרה בלשם שבו ושוהם וספיר ודומיהם, מן האבנים הטובות, וזהו שאמר בדברי הימים ויצף את הבית אבן יקרה וזה לתפארת ואחר כך אמר: ויצף את הבית זהב נראה כי שני צפויים היו על הקירות וזהו הפירוש

(יט) ודביר בתוך הבית -

הדביר הנזכר שעשה אותו פנימי להיכל הכין אותו לתת שם הארון, לפיכך הדביר קדש הקדשים.

ומלת לתתן -

מקור, כמו לתת והנון נוספת במקור לפע"מ כמובא באבדן מולדתי, השבות מחרון אפך כמו שכתבנו בספר מכלל, ואחר שנוספה בו הנון היתה דגושה בו התיו הנוספת לחסרון הנון למד הפעל.

ומה שאמר הכין -

פירשו רז"ל: כי שלמה צפה ברוח הקדש שסוף הבית ליחרב וחפר בקרקע הדביר ובנה שם מקום לגנוז בו הארון סמוך לחרבן הבית ובנה אותו במטמוניות עמוקות ועקי לקלות, והניח אבן על פי המקום ההוא ועל האבן ההיא היה הארון מונח, ויאשיהו גנוז הארון שם.

(כ) ולפני הדביר -

אינו אומר שהיה שם מקום אחר לפני הדביר זולתי ההיכל שהיה עשרים אמה ארכו, כי לא היה שם אלא ההיכל וההיכל ארבעים

בטקסט בשיעור:
חוברת מרצה 27-28,
עמ' 19

(המשך מעמ' 84)

מלבי"ם

טרקסין היה בנוי מאבנים ולא היה מצופה בארזים כמבואר מדברי חז"ל (בב"ב דף ג'), ולא היה יכול לצפות זהב על האבנים לכן עברו תחלה ברתוקות זהב, ועל הרתוקות צפה זהב, באופן שהרתוקות היו קבועים באבנים ועליהם הזהב שבזה קלט את הציפוי ויחזקהו בל ימוט. וכבר כתב מהרי"א: שנודע במלאכת הזהב שאין ראוי לצפותו על אבן כי מפני לחות האבנים יחשיך ויפסד קודם זמנו. ולמה שאמר מהרי"א: שקומת אמה טרקסין לא היה רק עשרים אמה ועשר אמות למעלה היה פנוי שיכנס עשן הקטורת, יש לומר פה שעל החלל הזה העבר רתוקות זהב כמעשה שבכה, אך כן כתוב שדעת חז"ל: שהיה קומת הקיר שלשים אמה.

עשרים אמה קומתו שלבנין העץ ויצפהו זהב סגור רצה לומר עד שם צפה זהב על העץ, והבנין הראשון של אבנים שהיה גבוה על הבנין של עץ עשר אמות לא צפה לא בעץ ולא בזהב, ופירשו בדהי שצפהו באבנים טובות.

ויצף מזבח ארז -

אחר שצפה את הדביר בזהב צפה את המזבח שהיה בהיכל שהי של אבנים או אדמה וצפהו בארז.

(כא) ויצף -

ואחכ צפה את ההיכל זהב סגור רצה לומר את הקירות עד התקרה.

ויעבר ברתוקות זהב לפני הדביר -

רצה לומר כי הדביר שהוא מחיצת אמה

(יט) ודביר -

מפרש למה הכין הדביר שזה היה לתת שם ארון ה'.

(כ) ולפני הדביר -

החדר שהיה לפניו היה עשרים אמה ארכו ורחבו וקומתו, והנה רשי פירשו: שקומת הדביר לא היה רק עשרים אמה, והתוספות (סוכה ד' דה בשליש, יומא נב דה ועשרים) השיגוהו ממה שאמרו בב"ב (דף צח) ההוא משפת כרובים ולמעלה, עש, וכן מב"ב (דף ג) מבואר: שקומת אמה טרקסין היה שלשים אמה, ומה שפרשתי מתוקן כפי הפשט כי בפ"י סוקים אלה חשב הבנין הפנימי של עץ וגובה בנין זה לא היה רק עשרים אמה, ועל זה אמר

מלודת דוד

ולפני הדביר -

החלל הפנימה לה לצד המערב.

(כא) ויצף שלמה וגו' -

בא לומר שזהב צפוי ההיכל הנעשה בפנים היה זהב סגור כמו של בית קודש הקדשים.

ויעבר -

עשה בריחים משלשלאות זהב לפני המחיצה.

ויצפהו -

על המחיצה יאמר.

מעשה המזבח דומה למעשה קירות הבית ולזה סמכו כאן.

ועשרים אמה קומתו -

ולמעלה (אמר שלשים אמה קומתו כי ההיכל לבד היתה שלשים אמה אבל עליית בית קודש הקדשים היתה נמוכה משל היכל י אמות ורבותינו ז"ל אמרו (בבבא בתרא צח ב) שחושב כאן משפת כרובים ולמע"ל לה שהיו קומתן י אמות כמו שנאמר למטה (פסוק כג).

(יט) ודביר בתוך הבית -

בחלל הבית עשה מחיצה מפסקת ומבפנים לאותה מחיצה הכין לתת שם את הארון והוא בית קודש הקדשים.

(כ) ויצפהו זהב סגור -

חזר וכתבו לומר שזהב הצפוי היה זהב סגור.

ויצף מזבח ארז -

זהו מזבח הקטורת ועשאו מאבנים וארז ממעל ועל הארז צפהו זהב והיה אם כן

בטקסט בשיעור:
חוברת מרצה 27-28,
עמ' 19

מלכים א פרק ו

כב וְאֶת-כָּל-הַבַּיִת צִפָּה זָהָב עַד-תָּם כָּל-הַבַּיִת וְכָל-הַמִּזְבֵּחַ אֲשֶׁר-לְדַבֵּיר צִפָּה זָהָב: **כג** וַיַּעַשׂ בְּדַבֵּיר שְׁנֵי כְרוּבִים עֲצֵי-שָׁמֶן עֲשָׂר אַמּוֹת קוֹמָתוֹ: קִצּוֹת כְּנָפָיו:

כד"ק

(כג) עצי שמן -

תרגומו: אעי דזיתא, ואין לשאול איך שחת מעצי מאכל לצורך מלאכה, יש לומר כי כרת הזיתים הזקנים שאינם עושים פירות וכן בעצי מערכה שהיה בהן מעצי תאנה ועצי דקל. אמרו רז"ל: מאותן שאינן עושים פירות. ויש לפרש עצי שמן - מין ממין הארז יוצא ממנו שמן שעושים ממנו הזפת, לפיכך נקרא עץ שמן, כי הנה מצאנו בעזרא שאמר צאו ההר והביאו עלי זית ועלי עץ שמן, נמצא עץ שמן אינו עץ זית.

וכל המזבח אשר לדביר -

סמך המזבח לדביר ואף על פי שלא היה בתוכו אלא בהיכל היה השלחן, לפי שהיה מכוון כנגד פתח הדביר, כי בהיכל היה השלחן בצפון משוך מן הכותל שתי אמות ומ' חצה. ומנורה בדרום משוכה מן הכותל שתי אמות ומחצה. ומזבח הקטרת ממוצע ביניהם ומשוך קמעא כלפי חוץ וזה מכוון כנגד פתח הדביר ומפני זה סמך המזבח לדביר ואמר: המזבח אשר לדביר. ומה שאומר וכל - לומר כי קירותיו וגג הכל צפה זהב.

(כב) ואת כל הבית צפה זהב -

ובדברי הימים שבעת אלפים ככר כסף מזוקק לטוח קירות הבתים ואמר כי לטוח קירות הבתים טעמו לשלשת אלפים ככרי זהב שזכר. או טעמו על הכסף ופירושו לטוח שאר הבתים חוץ מן ההיכל. ובדברי רז"ל: **לטוח קירות הבתים -** וכי כסף היה והלא זהב היה?! אלא למה קורא אותו כסף? שהיה מכסף לכל בעלי זהבים.

מלבי"ם

רו בחבורי התורה והמצוה פ' אחרי: עשר אמות קומתו של כרוב האחד.

(כד) וחמש אמות וכו' -

וכל כנף היה מחזיק חמש אמות, עד שמקצה הכנף הא' עד קצה השני היה עשר אמות, והכנפים היו דבוקים בגב הכרוב זה אצל זה ובוזא אין צריך לומר שהכרובים עמדו בנס. ולדעת חז"ל: היה גוף הכרובים כל אחד אמה ועמדו בנס.

בנין מחובר צפהו בעת שצפה את ההיכל, ולא נחשב עם הכלים.

(כג) ויעש בדביר -

ספר שעשה שני כרובים שויים שזה גדר מלת שני בסמיכות להורות על השווי ושווי הזה היה רק במדתם, כי בענינם היה א' בדמות זכר וא' בדמות נקבה זה משפיע זה מקבל, על זה אמר בדהי ויעש כרובים שנים שמלת שנים בנפרד מורה על החילוק, כמו שאמר

(כב) ואת כל הבית צפה זהב -

תחלה דבר מציפוי הקירות ועתה דבר מציפוי התקרה והדלתות ובפסוק ל' ידבר מציפוי הר"צ צפה, ובדהי כלל הכל במה שאמר: ויחף את הבית הקורות הספים וקירותיו ודלתותיו זהב. **וכל המזבח אשר לדביר -** רצה לומר המזבח שבהיכל שעמד לפני הדביר: צפה זהב, שמה שאמר תחלה ויצף מזבח ארז הוא ציפוי ארזים וכאן יאמר שצפה זהב על הארז, ומפני שהמזבח היה

בטקסט בשיעור:
חוברת מרצה 27-28,
עמ' 19

מלודת דוד

(המשך מעמ' 86)

(כד) כנף הכרוב -
רוחב הכנף מצפון לדרום.
השנית -
מוסב על הכנף.

(כג) ויעש בדביר -
בחלל בית קודש הקדשים.
קומתו -
קומת כל אחד והכרובים ההם עמדו
בארץ (סוכה ה ב).

(כב) וכל המזבח -
בכל ששת השטחים.
אשר לדביר -
העומד סמוך לדביר.
ואת כל הבית -
בא לומר שהכל חפה ואף התקרה שלא
הוזכר למעלה.

בטקסט בשיעור:
חוברת מרצה 27-28,
עמ' 19

מלכים א פרק ו

כה וְעָשָׂר בְּאֶמְהָה תִּפְרֹב הַשְּׁנִי מִדָּה אַחַת וְקָצַב
אֶחָד לְשְׁנֵי הַפְּרָבִים: **כו** קוֹמַת הַפְּרֹב הָאֶחָד עָשָׂר
בְּאֶמְהָה וְכֵן תִּפְרֹב הַשְּׁנִי: **כז** נִיתַן אֶת-הַפְּרֹבִים
בְּתוֹךְ הַבַּיִת הַפְּנִימִי וַיִּפְרְשׂוּ אֶת-כַּנְפֵי הַפְּרָבִים וַתִּגַּע
כַּנֵּף-הָאֶחָד בְּקִיר וְכַנֵּף הַפְּרֹב הַשְּׁנִי נִגְעַת בְּקִיר
הַשְּׁנִי וְכַנְפֵיהֶם אֶל-תּוֹךְ הַבַּיִת נִגְעַת כַּנֵּף אֶל-כַּנֵּף:

כד"ק

כנף כרוב זה לכנף כרוב זה, והנה בין ארבע הכנפים עשרים אמה כמדת הבית וגופות הכרובים תחת הכנפים הם, ואין צריך להיותם עומדת בנס.

שאומר בדברי הימים ופניהם לבית והכנף פים האחרות שהיו תוכיות, זהו תוך הבית שאמר, כי כלם היו תוך הבית אלא שאלה קצויות ואלה תוכיות, והתוכיות היו נוגעות

(כז) וכנפיהם אל תוך הבית –

כי הכנפים הקצויות היו נוגעות אל הקיר, כמו שאמר זאת לקיר דרומי וזאת לקיר צפוני, כי פניהם כנגד ההיכל כמו

מלבי"ם

משמע שהכנפים היו עשויים בענין שהיו יכולים להתפשט ולהתקבץ כדרך כנף העופות, וכשבאו בפנים פרשו אותם, וזה שאמר בדהי כנפי הכרובים האלה פורשים אמות עשרים, וכשכנס הארון נפרשו על הארון.

(כו) קומת כו' –

וכן היו שוים בקומה שגם השני היה קומתו עשר אמות.

(כה) ועשר וכו' –

וכן היה שיעור הכרוב השני הן הארך הכנף פים שהיה עשר אמות אורך שתי הכנפים, הן במדה וקצב הכרובים עצמם.

(כז) ויתן וכו' ויפרשו –

מלודת דוד

כנף כרוב האחד בכנף כרוב השני.

הבית הפנימי –

זהו בית קודש הקדשים.

ויפרשו –

רצה לומר עשאו פרושים.

רצה לומר כמו שקומת הכרוב האחד היה עשר אמות כן קומת הכרוב השני.

(כז) אל תוך הבית –

אשר אל אויר חלל הבית.

כנף אל כנף –

(כה) הכרוב השני –

רוחב כנפי כרוב השני ואם כן ארבעת הכנפים מלאו כל רוחב חלל בית קודש הקדשים.

(כו) קומת וגו' –

בטקסט בשיעור:
חוברת מרצה 27-28,
עמ' 19

קהלת פרק ה

כה וַיִּצַף אֶת-הַכְּרוּבִים זָהָב: **כט** וְאֶת-כָּל-
קִירוֹת הַבַּיִת מָסַב קִלְעַ פְּתוּחֵי מְקַלְעוֹת כְּרוּבִים
וְתַמְרֹת וּפְטוּרֵי צָצִים מְלַפְנִים וְלַחֲיוֹן: **ל** וְאֶת-
קִרְקַע הַבַּיִת הַדְּבִיר וְקִרְקַע הַיְהוֹנָתָן לַפְּנִימָה וְלַחֲיוֹן:

כ"ד"ק

מלפנים ולחיצון -

מלפנים הוא הדביר ולחיצון הוא ההיכל ואמר כי בכל קירות הבית סביב עשה אלה הציורין בדביר ובהיכל, וכן פירש לפנימה ולחיצון, שצפה קרקע הדביר וקרקע ההיכל זהב.

הבית צייר ציורים כרובים מפותחים, לא שהיו בולטין.
ותמרות -
צורת תמרים.

(כט) מסב -

שם במשקל מצר, ופירש כמו סביב.

קלע -

שם במשקל פעל ופירושו ציור, ר"ל כי סביב

מלכז"ם

(ל) ואת קרקע -

אחר שעשה הכרובים בדביר אז צפה הקרקע בל ישחית הצפוי בלכתו שם ובהעשותו הכרובים.

אותם זהב ונדבקו זה לזה בצמצום.

(כט) ואת כל קירות -

רצה לומר מפני שהיו כרובים בפנים לכן היו כרובים על הקירות גם ולכן כפל זה שנית הגם שכבר נאמר בפסוק יח.

(כה) ויצף את הכרובים זהב -

משמע שהיה עשר אמות בלא הציפוי, ובזה נכון מה שאמרו בדהי והכנף האחרת אמות חמש דבקה לכנף הכרוב האחד כי שם מדבר אחר הציפוי כמו שאמר שם תחלה ויצפו

מלודת דוד

(ל) לפנימה ולחיצון -

לבית קודש הקדשים ולהיכל.
וצפה זהב -
על רצפת צלעות הברושים.

מסב קלע -

מסובב בציורים וחוזר ומפרש מה היו הציורים ואמר שהיו פתוחי ציורי כרובים וגו'.

(כט) מלפנים ולחיצון -

לבית קודש הקדשים ולהיכל.
קירות הבית -
הם הצלעות שבפנים.

בטקסט בשיעור:
חוברת מרצה 27-28,
עמ' 19

מלכים א פרק ו

לא ואת פתח הדביר עשה דלתות עצי-שמן האיל
מזוזות חמשית: **לב** ושתי דלתות עצי-שמן וקלע
עליהם מקלעות פרוכים ותמרת ופטורי צצים
וצפה זהב ויָרַד על-הפרוכים ועל-התמרות את-
הזהב: **לג** וכן עשה לפתח ההיכל מזוזות עצי-שמן
מאת רביעית:

כ"ד"ק

(לג) וכן עשה -

על המזוזות הוא אומר שעשה מזוזות פתח ההיכל עצי שמן, כמו שעשה לפתח הדביר, אבל דלתות פתח ההיכל היו עצי ברושים.

מאת רביעית -

כמו שפירש חמישית, שהיו במזוזה חמש צלעות זו לפניו מזו ובמזוזה פתח ההיכל היו ארבע זו לפניו מזו.

ופירש מאת -

כי רביעית תואר לתכונה כמו שפירש חמישית גם כן תואר לתכונה, ומאת דבק עם התכונה, כאילו אומר עשויה מתכונה רביעית וכן גם מאת זה תצאי, כמו מזה. ויש לומר עוד: שהיא מענין רביעית לוח, כי מצאנו במשנה ורביעית של ארז על גביהן ופירש לוחות ואומר כי המזוזה לא היתה גוף אחד מקשה, אבל היתה מלוחות מדובקות זו לזו. ויונתן תרגם: מן ארבעה סיטריהון מרבעין, אומר כי המזוזות היו מרובעות בארבע זוויתיהן ולענין זה נוכל לפרש חמישית, כי למזוזות היו חמש פאות לכל מזוזה ומזוזה ולמזוזות ההיכל ארבע.

שאמר ושתי דלתות עצי שמן, בא לומר כי ארבע דלתות היו לפתח הדביר וכן לפתח ההיכל. וכן אמר בבנין יחזקאל: ושתי דלתות, להיכל ולקדש ושתי דלתות לדלתות. ופירשו רז"ל: החצונות נפתחות לתוך הפתח, לכסות עביו של כותל והפנימית נפתחות לתוך הבית לכסות אחר הדלתות, שכל הבית היה טוח בזהב חוץ מאחרי הדלתות, ואף על פי שהיו הדלתות לפתח הדביר היה שם גם כן פרוכת, כמו שאומר בדברי הימים: להיות מסך לפתח, לפי שלא היו הדלתות נסגרות שהרי בדי ארון נתונים על פני הדביר, אך הפרכת היה מסך לשער הדביר.

וירד על הכרובים -

ואחר שאמר צפה זהב, למה אמר אהב וירד?! אלא שלא תאמר כי צפה הכל זהב ולא נראו הצורות כמו שהיו קודם צפוי הזהב, כן היו אחר כך כי רדד הזהב על הצורות. ותרגום:

וירקעו -

ורדידו.

(לא) ואת פתח הדביר -

כמו ולפתח הדביר וכן עשה את דמו כמו לדמו. וכן תרגם יונתן: ולתרע בית כפורי.

האיל מזוזות חמשית -

האיל - הוא הסף העליון. והמזוזות - הם אשר מפה ומפה אשר הסף סמוך עליהם. ואומר כי איל הפתח ומזוזותיו היו בתכונת חמישית, שהיתה המזוזה חמש צלעות זו לפניו מזו, וכן המזוזה האחרת, וכן האיל. ויונתן תרגם: אילא וספוהי מטקסין, ולדע' תו יהיה ענין הפסוק כן, כאילו אמר האיל והמזוזות היו חמושים. תרגום: חמושית מטקסין, כמו חמושים. וכן תרגום: ומדדו את תכנית - טקוס.

(לב) ושתי דלתות עצי שמן -

ושתי דלתות עצי שמן שאמר שעשה לפתח הדביר קלע עליהם מקלעות כרוי-בים כמו שעשה לקירות ויו וקלע כויו וישא אברהם את עיניו נרדם ורכב וסוס וזולתם. או יהיה פירושו כמשמעו, ומה שאמר ושתי דלתות עצי ברושין, אחר

בטקסט בשיעור:
חוברת מרצה 27-28,
עמ' 19

(המשך מעמ' 90)

מלבי"ם

וקלע וכו וירד וכו' -

רצה לומר שלא תאמר שעי הצפוי לא נראו הכרובים כי רדד הזהב לתוך הצורות בענין שהיו בולטות בהזהב.

(לג) וכן עשה לפתח ההיכל -

שהיה גב המזוזות של עצי שמן והדלתות היו של עצי ברושים שפחותים במעלה מן עצי שמן, ומה שאמר מאת רבעית היינו הפתח הרביעית.

(לב) ושתי דלתות -

פירשו חז"ל: שהיו ארבעה דלתות לפתח הדביר וכן לפתח ההיכל, וכמו שאמרו ביחזקאל (מא כג) ושתיים דלתות להיכל ולקדש ושתיים דלתות לדלתות ואמרו שהחצונות נפתחות לתוך הפתח לכסות עוביו של כותל והפנימיות נפתחות לתוך הבית לכסות אחורי הדלתות שאחורי הדלתות לא היו מצופים זהב.

(לא) ואת פתח וכו' האיל מזוזות

חמשית -

פירשו שהיה מעצי שמן בין האיל רצה לומר המשקוף ובין המזוזות, וחמשית רצה לומר הפתח החמשית, כי היה במקדש ה' פתחים הא' לעזרה הגדול' לה והב' לחצר הכהנים שהיה אחרי העזרה ההיא והג' לאולם והד' להיכל והחמשי לדביר ועליו אמר חמשית וכן פירש הרלבג.

מלודת דוד

רצה לומר אותן שתי הדלתות מעצי השמן העשויות לפתח הדביר הן היו קלע ומצויר עליהם צורת כרובים וגו'.

(לג) מאת רבעית -

מרביעית וכן (ירמיהו ב לז) מאת זה תצאי שהוא כמו מזה ורצה לומר שעשה המזוזות האלה מרובעות בני ארבעה צלעות לא כמזוזות של בית קודש הקדשים.

(לב) וצפה זהב -

על הדלתות.

וירד על הכרובים וגו' -

צפוי הזהב היה מרדד על הצורות להיות שוקע במקום שקועו ובולט במקום בלי-טתו באופן שלא יבטל צפוי הזהב את צורות הציורים אבל יהיו נראים כשהם מצופים זהב.
ושתי דלתות וגו' -

(לא) עשה דלתות -

שתיים היו האחת בהמזוזה מזה והאחת מזה וכל אחת כדי רוחב חצי חלל הפתח.

האיל מזוזות חמשית -

רצה לומר עמודי המזוזות היו בני חמש צלעות ולא מרובעות כדרך רוב המזוזות.

ואת פתח הדביר -

ולפתח העשויה בהמחיצה המפסקת בין ההיכל לבית קודש הקדשים.

בטקסט בשיעור:
חוברת מרצה 27-28,
עמ' 19

מלכים א פרק ו

לד ושתי דלתות עצי ברזים שני צלעים
הדלת האחת גלילים ושני קלעים השנית
גלילים: **לה** וקלע כרובים ותמרות ופטר
צצים וצפה זהב מיושר על-המחקה: **לו** ויבן
את-החצר הפנימית שלשה טורי גזית וטור פרתת
ארזים:

כד"ק

יונתן: מכבש על צורתא.

(לו) ויבן את החצר הפנימית -

היא החצר הנקראת גב עזרה וקראה פני
מית, לפי שהיתה פנימית להר הבית.

כרותות -

קורות ארזים כרותות וחטובות היטב
לשומם בכותל והיו שלשה הטורים מאבן
גזית והאחד מקורות ארזים. וכן תרגם יונתן:
כרותות מריש, ובדברי רז"ל: על מריש הגזול
שבנאו בבירה.

כמו צלעים, כמו שפירש ורגם אותם כמו:
ציר הדלת.

(לה) מיושר על המחקה -

כמו שאמר למעלה וירד על הכרובים ועל
התמורות את הזהב, כך אמר הנה שלא
תאמר וצפה זהב ולא היו נכרות הצורות
אלא הזהב היה מיושר ומונח על המחקה
ועד הצורות, כמו שהיו שוקעות או בול-
טות הזהב מצפה אותם והצורות הם נראות
כבתחלה, אבל היו מצופות זהב וכן תרגם

(לד) שני צלעים -

שני צדי הדלת הצד הפנימי והצד החיצון
היו עשוין מעשה גלילים בציור וכן הדלת
השנית.

קלעים -

כמו צלעים. וכן תרצדון כמו תרקדון ועוד
קלע עליהם כרובים ותימורות וכבר פירש
וקלע שהוא כמו וצייר ומקלעות כמו ציור.
ויונתן תרגם: תרין צירין דדשא חדא סגלגלין
ותרין צירין דדשא תניתא סגלגלין, תרגם:
קלעים -

מלבי"ם

היה צריך זהב רב ככ, וזה ממעלת הדביר
נגד ההיכל.

(לו) ויבן וכו' -

הוא חצר הפנימית שנזכר לקמן (זיב) שהיה
לפני האולם, ומפני שלא היה מצופה בזהב
ולא נבנה בפנים בצלעות ארזים אמר שהיה
רק הבנין החצוני שלשה טורי גזית וכו'.

(לה) וצפה זהב -

רצה לומר כי בדביר רדד הזהב על הכרו-
בים היינו שהתיך הזהב באופן שנכנס לתוך
המחוקה בעוביו ובשיעורו, אבל בהיכל
היה הזהב, מיושר על המחוקה היינו שה-
ניח טסי הזהב ביושר ואחכ הקיש בקורנס
עד שנכנס הזהב לתוך החיקוי, ובוה לא

(לד) ושתי דלתות -

רצה לומר דלת לפנים מדלת (כנ"ל פסוק
לב) וכל דלת הייתה משני צלעים, רצה
לומר שני לוחות, דלת א' הייתה גלילים.

ושני קלעים -

רצה לומר שני צורות קלועות, והדלת השני
הייתה בצורות גלילים.

בטקסט בשיעור:
חוברת מרצה 27-28,
עמ' 19

(המשך מעמ' 92)

מלודת דוד

וקלע כרובים –

עוד צייר עליהם כרובים וגו'.

(לו) החצר הפנימית –

זה עזרת כהנים.

שלשה טורי גזי –

שלשה שורות זה על גב זה בנה באבני גזית ועליהם שורה הרביעית בנה מארזים כרותות ומחוטבות ביותר וכסדר הזה בנה אותו עד כלות גבהי הכתלים.

של ההיכל היו מעצי ברושים והיו בתמונת דלתות בית קודש הקדשים האחת קבועה בהמזוזה מזה והאחת מזה ובכל אחת כחצי רוחב חלל הפתח.

(לה) מישר על המחוקה –

היה מרדד את הזהב להיות מיושר ושוה על חקיקת הציורים אשר על הדלתות להיות שוקע במקום שקועו ובולט במקום בליטתו לבל יבטל הזהב צורות הציורים אבל יהיה נראה זהב.

(לד) ושני קלעים –

רצה לומר וכן שני עברי הדלת השנית היה מצויר מעשה גלילים או רצה לומר ושני ציורים היו להדלת השנית מזה ומזה והיו מעשה גלילים והכוונה יהיה לאחדים עם הפירוש הראשון.

שני צלעים הדלת האחת –

שני עברי הדלת האחת מזה ומזה היה מצויר מעשה גלילים רצה לומר אופנים.

ושתי דלתות –

בטקסט בשיעור:
חוברת מרצה 27-28,
עמ' 19

מלכים א פרק ו

לז בשנה הרביעית יסד בית יהוה בירח זו: השמיני פלה הבית לכל-דבריו ולכל-(משפטו)
לח ובשנה- האחת עשרה בירח בול הוא החדש [משפטיו] ויבנהו שבע שנים:

רד"ק

ויבנהו שבע שנים -

בשבע שנים ואחר שאמר: ובשנה האחת עשרה כלה הבית, מה היה צריך לומר ויבנהו שבע שנים, שלא תאמר שנתעצל בנתים מהבנינים ולא התעסק כל שבע שנים בבנין, לפיכך חזר ואמר: ויבנהו שבע שנים.

הוא מרחשון, כמו שאמר הוא החדש השמיני ונקרא כן, מפני הגשמים שמתחילין בו ענין מבול. ובדברי רז"ל: בירח בול שבו העלה נבל והארץ עשויה בולות בולות וירח שבו בוללין לבהמה מתוך הבית, כלומר שמאכל הבהמה כלה מן השדה. ודעת יונתן בזה שתרגם: בירח - מיסף אבביא.

(לז) יוסד -

משנה הרביעית למלכות שלמה הוחל בנין הבית, וזהו יוסד שבנו יסודו.

בירח זיו -

כמו שכתוב למעלה.

(לח) בירח בול -

מלבי"ם

זיו והגמר בירח בול הפך הטבע שבירח בול הוא הזריעה ובירח זיו הוא הלידה שאז הכל מלא וגדוש ואז נגמר בנין הטבע, כי הטבע והענין האלהי יתחיל האחד עת השני יעמד מלדת, וכמו שאמרו בזה במקום אחר.

ז' שנים וז' חדשים (ולפי דעתי ז' שנים עסק בבנין וז' חדשים עסק בטיח הזהב שהיה אחר גמר הבנין, ומודיע שנשמר בזה מספר השבועי שהוא קדש, בין בשנים בין בחדשים) ואם להודיע שהיה היסוד בירח

(לז) בשנה הרביעית -

כבר אמר זה בתחלה הסימן, רק שבא לאמור שההתחלה הייתה בשנה הרביעית בחדש זיו והגמר בשנה הי"א בירח בול, אם להודיע שעסק בבנינו שבע שנים והיו

מלודת דוד

ולכל משפטיו -

היא היא וכפל הדבר במילות שונות.

ויבנהו שבע שנים -

רצה לומר שבנה כל שבעת השנים ולא הפסיק זמן מה ולא חש למנות החדשים היתרים על שבעת השנים או רצה לומר שבנה רק שבע שנים שלמות כי במשך זמן הבנין חדל לבנותו בשעור החדשים העודפים על שבעת השנים.

(לז) יוסד -

הונח היסוד.

בשנה הרביעית -

למלכות שלמה.

(לח) לכל דבריו -

כל הדברים הנצרכים בו.

מקור:

ספר ילקוט מעם לועז
(מלכים א)

בטקסט בשיעור:

חוברת מרצה 27-28,
עמ' 19

ע. עירובין כא, ב. עא. ר"י קרא. עב. ראב"ש מקה. עב* ר"י ק. עג. ברכות
 ט, ב ורש"י שם. עד. רש"י. עה. שמו"ר יו, ב. עו. ר"י קרא. עז. שם.
 עח. במ"ר יט. עט. ראב"ש. פ. זוה"ק משפטים קיב. פא. הובא בפ"י הראב"ש.
 פב. שם. פג. בית יער הלבנון לר"א יגל. פד. זוה"ק בראשית עו, ב. פה. שם
 ויקרא קצד. ועי' רמב"ן בהקדמתו על התורה. פו. בית יער הלבנון. פז. שמו"ר טו, כ.
 פח. ראב"ש. פט. רלב"ג. צ. ד"ע. צא. ר"י ד. והמקור בתוספתא ידים ב, יד.
 ועי' עירובין כא, ב. הערות שם. צב. רד"ק. צג. אברבנאל. צד. שם.
 צה. מנחה קטנה. צו. לב מלכים. צז. שם. צח. שם. צט. ב"ר פה.
 ק. ויק"ר יח, ה. קא. ר"י ד' אקוסטה. קב. רש"י. קג. ראב"ש. קד. לב מלכים.
 קה. מפרשים. קו. כ"י. קז. אברהם אנכי. קח. רמב"ם ה' שכירות א, ד.
 מראית העין יד. קט. כ"י. קי. לב מלכים. קיא. רש"י. קיב. רלב"ג.
 קיג. לב מלכים. קיד. כ"י. קטו. ד"ע. קטז. ראב"ש. קיז. ד"ע. קיח. ר"י קרא.
 קיט. ראב"ש. קכ. רד"ק. קכא. ראב"ש. קכב. ר"י קרא. קכג. יל"ש יחזקאל
 שטז. קכד. עי' אברבנאל וכ"י. קכה. כ"י בשם אביו. קכו. ויקרא דף סג.
 קכז. רד"ק. קכח. פענח רזא ואתחנן. קכט. ראב"ש. קל. שם. קלא. עפ"י רש"י.
 קלב. כתובות סב ומפרשים שם, רש"י ושטמ"ק. קלג. ירוש' כתובות פ"ה ה"ז.
 קלד. רש"י. קלה. רש"י. קלו. סוטה מה, ב. קלז. רמב"ם ה' בית הבחירה
 א, יד. מחולין חי, א. קלח. רלב"ג. קלט. אברבנאל הובא בכ"י. קמ. רד"ק.
 קמא. ר"י ד. קמב. ר' יהונתן אייבשיץ בחומת אנ"ך. קמג. רמב"ם בית הבחירה א, ח
 וכ"מ שם. קמד. ירוש' יומא ג, ו. קמה. רש"י. קמו. ראב"ש.

פרק ו

ויהי בשמונים שנה וארבע מאות שנה לצאת בני ישראל מארץ
 מצרים בשנה הרביעית בחדש זיו הוא החדש השני למלוך שלמה
 על ישראל ויבן הבית לה' (ג, א).

הכתוב מספר שבשנת ת"פ לצאת בני ישראל מארץ מצרים בשנה הרביעית
 למלכות שלמה בחודש זיו הוא חודש אייר התחיל שלמה לבנות הבית לה'.
 ואם תשאלו, מה ראה שלמה להמתין ד' שנים ממלכותו עד שהתחיל בבנין
 בית המקדש, והרי דוד אביו נתן לו את תבנית הבית וגנוזכיו ועליותיו וחדריו
 הפנימי ובית הכפורת כמו שנזכר בדה"י (א, כת, יא). וגם נתן לו הזהב והנחושת
 והכסף והברזל והעצים והאבנים לבנין ואבני השהם והמילואים. התשובה (א)
 שהיה סוד כמוס במנין ת"פ השנים שעבר מצאת בני ישראל ממצרים ועד בנין
 הבית, שכשם שעברו ת"פ שנה מבנין המשכן ועד בנין בית שלמה, כך עתידים
 היו לעבור ת"פ שנה מבנין בית המקדש הראשון של שלמה ועד בנין בית המקדש
 השני ע"י זרובבל. שהרי בית ראשון עמד ת"י שנה, והיו ע' שנה בבבל עד שחזרו.
 ולכן אמרו בסדר עולם רבה שבשנת ב' אלפים ותמ"ח שנה לבריאת העולם נעשה
 המשכן, ובשנת ב' אלפים ותתקכ"ח שנה בנה שלמה הבית. ובשנת ג' אלפים

ות"ח נבנה הבית השני. וכשם שלא הגיעה מעלת בית המקדש שעשה שלמה למעלת המשכן שעשה משה, כן לא הגיעה מעלת המקדש השני למקדש שעשה שלמה. אבל עתיד הקב"ה להעיר רוח קדשו ויבנה הר ציון ויקים סוכת דוד הנופלת כמו שניבא יחזקאל בסוף ספרו.

ועוד טעם למה נתאחר שלמה ד' שנים עד שהתחיל בבנין בית המקדש (ב) שלא רצה לעשות הבנין מן הדברים שהכין אביו, כי אם מממונו ועושרו. ולכן היה זקוק לזמן עד שיאסף את הדברים ועל כך נאמר (סוף פר' ז) ותשלם כל המלאכה אשר עשה המלך שלמה בית ה' ויבא שלמה את קדשי דוד אביו את הכסף ואת הזהב ואת הכלים נתן באוצרות בית ה', שלא השתמש בהם אלא הכל היה משלו, ומה שנדב דוד נתן באוצרות.

ויש אומרים הטעם שהמתין שלמה עד השנה הרביעית (ג) שהמתין עד שיתחזק במלכותו ג' שנים, ששלש שנים נחשבת חזקה. ומיד בתחלת השנה הרביעית התחיל בבנין הבית. ולכן נזכר עד עכשיו רק בשם שלמה, ומכאן ואילך המלך שלמה.

(ד) והיה זה כאמור בשנת ב' אלפים תתקכ"ח ליצירה. כי יש להוסיף ת"פ על תמ"ח שהיא שנת גאולת מצרים.

והטעם שהתחיל בחודש זיוו, (ה) שכל מי שרוצה לבנות בנין בר קיימא צריך לבנותו בעת חום וצח, ולא ביום מעונן, כדי שיידבק הסיד בקיר ולא יפול הטיח מן הקיר. וכיון שהשם זיו מציין אור, אפשר לחשוב שזה אחד מחדשי הקיץ נאמר הוא החודש השני למלך שלמה. וכיון שלמלכי ישראל מונין מניסן, נקרא איר שני. האחד מפני שהוא שני לחדשים ועוד שהוא שני למלוך שלמה על ישראל. ואנו רואים מכאן (ו) שבתחלה נהגו ישראל למנות את השנים ליציאת מצרים, כמו שנאמר כאן ויהי בשמונים שנה וארבע מאות שנה לצאת בני ישראל מארץ מצרים וגו' ויבן הבית לה'. אבל לאחר מכן כשהבית כבר נבנה ועמד על מכוננו, התחילו למנות לפי בנינו. כמו שנאמר להלן (ט, י) ויהי מקצה עשרים שנה אשר בנה שלמה את שני הבתים את בית ה' ואת בית המלך. וכשלא זכו ישראל שהבית יהיה קיים ונחרב הבית, התחילו מונים לחורבן הבית. כמו שנאמר ביחזקאל, בעשרים וחמש שנה לגלותינו בראש השנה בעשור לחודש בארבע עשרה שנה אחר אשר הוכתה העיר.

ואח"כ ירדו עוד ירידה, שנשתעבדו למלכים אחרים והתחילו מונים למלכותם. כמו שנאמר בשנת שנים לדריוש (חגי א). בשנת שלש לכורש מלך פרס (דניאל י). (ז) שבתחלה כשיצאו ישראל ממצרים נתהוו לעם העומד ברשות עצמו, אבל עדיין לא נכנסו לארץ, היו מונים מן השנה שבה נעשו עם בפני עצמם. אך משנבנה בית המקדש יצאו ישראל מתחומם הקבוע ושאפו להפיץ דעת ה' בעולם שבית המקדש יהיה בית תפלה לכל העמים. וכמו שהתפלל שלמה וגם אל הנכרי אשר לא מעמך ישראל הוא וגו'. ובא והתפלל אל הבית הזה אתה תשמע השמים מכון שבתך ככל אשר יקרא אליך הנכרי למען ידעו כל עמי הארץ את שמך ליראה אותך כעמך ישראל (להלן ח).

וזה שנאמר ויבן הבית הכונה (ח) שהתחיל לבנותו.

ובדברי הימים נאמר: ויחל שלמה לבנות את בית ה' בירושלים בהר המוריה אשר נראה לדוד אביהו אשר הכין במקום דוד בגורן ארנן היבוסי (דהיי"ב ג, א). ועוד טעם למה התחיל לבנות בחודש השני, (ט) כי כל ימי החורף לא היה יכול מפני הקור ובניסן לא היה יכול מפני הפסח. וזה שנאמר בדברי הימים ויחל לבנות בחודש השני בשני, היינו שני לירח שמונים למלכותו, היינו אייר.

וכאמור התחיל לבנות הבית בשנת ב' תתקכ"ח. וחשכון הת"פ שנה: מ' שנה שהיו ישראל במדבר, ב' תמ"ח — ב' תפח. ש' שנה מכניסתם לארץ עד סוף שנה ב ליפתח. ומן השנה השנית ליפתח עד שנבנה הבית ק"מ שנה. (י) ונבנה בחצי היובל בשנה הרביעית לשמיטה. ועמד ת"י שנה ונחרב בשנת ג' אלפים של"ח. (יא) וכשהתחיל לבנות הבית התחתן עם בת פרעה ואז קם עליו לשטן את הדד האדומי מזרע המלך ורוזן בן אלידע (עי' להלן יא יד, כא"כה). (יב) וכשנשא בת פרעה ירד גבריאֵל ונעץ קנה בים והעלה שרטון ועליון נבנה כרך גדול שברומי. ובדברי הימים נאמר שהקהיל דוד את כל שרי ישראל שרי השבטים ושרי המחלקות המשרתים את המלך ושרי האלפים ושרי המאות ושרי כל רכוש ומקנה למלך ולבניו עם הסריסים והגיבורים ולכל גבור חיל אל ירושלים. ועמד על רגליו ויאמר שמעוני אחי ועמי אני עם לבבי לבנות בית מנוחה לארון ברית ה' ולהדום רגלי אלוהינו והכינותי לבנות. והאלהים אמר לי לא תבנה בית לשמי כי איש מלחמות אתה ודמים שפכת. ויבחר ה' אלהי ישראל בי מכל בית אבי להיות למלך על ישראל לעולם וגו' ומכל בני כי רבים נתן לי ה' ויבחר בשלמה בני לשבת על כסא מלכות ה' על ישראל. ויאמר לי שלמה בנך הוא יבנה ביתי וחצרותי כי בחרתי בו לי לבן ואני אהיה לו לאב. והכינותי את מלכותו עד לעולם, אם יחזק לעשות מצותי ומשפטי כיום הזה. ועתה לעיני כל ישראל קהל ה' ובאזני אלהינו שמרו ודרשו כל מצות ה' אלהיכם למען תירשו את הארץ הטובה והנחלתם לבניכם אחריכם עד עולם. ואתה שלמה בני דע את אלהי אביך ועבדהו בלב שלם ובנפש חפצה כי כל לבבות דורש ה' וכל יצר מחשבות מבין. אם תדרשנו ימצא לך ואם תעזבנו יזניחך לעד. ראה עתה כי ה' בחר בך לבנות בית למקדש חזק ועשה (דהיי"א כח). ואז נתן לו דוד תבנית האולם ואת בתיו וגנזכיו ועליותיו וחדריו הפנימיים ובית הכפורת. הכל בכתב מיד ה'. ואמר לו חזק ואמץ ועשה אל תירא ואל תחת כי ה' אלהים אלהי עמך לא ירפך ולא יעזבך עד לכלות כל מלאכת עבודת בית ה'. ואח"כ דיבר דוד אל כל הקהל ואמר להם, שלמה בני אחד בחר בו אלהים נער ורך והמלוכה גדולה כי לא לאדם הבירה וגו'. ובכל כוחי הכינותי לבית אלהי הזהב לזהב והכסף לכסף והנחושת לנחושת הברזל לברזל והעצים לעצים, אבני שוהם ומילואים אבני פוך ורקמה וכל אבן יקרה ואבני שיש לרוב. ואז בירך דוד את ה' לעיני כל הקהל ויאמר דוד ברוך אתה ה' אלהי ישראל אבינו מעולם ועד עולם. לך ה' הגדולה והגבורה והתפארת והנצח וההוד כי כל בשמים ובארץ. לך ה' הממלכה והמתנשא לכל לראש. והעושר והכבוד מלפניך, וגו' ובידך לגדל ולחזק לכל. ועתה אלהינו מודים אנחנו לך ומהללים לשם תפארתך. וכי מי אני ומי עמי נעצור כח להתנבא כזאת כי ממך הכל ומידך נתנו לך. כי גרים אנחנו לפניך ותושבים ככל אבותינו כצל ימינו

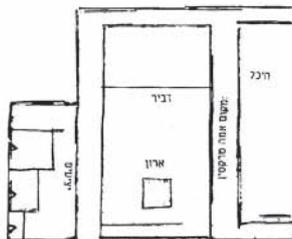
על הארץ ואין מקוה. ה' אלהינו כל ההמון הזה אשר הכינונו לבנות לך בית לשם קדשך מידך היא ולך הכל. וידעתי אלהי כי אתה בוחן לבב ומישרים תרצה. אני ביושר לבבי התנדבתי כל אלו. ועתה עמך הנמצאו פה ראיתי בשמחה להתנדב לך. ה' אלהי אברהם יצחק וישראל אבותינו שמרה זאת לעולם ליצר מחשבות עמך והכן לבבם אליך. ולשלמה בני תן לבב שלם לשמור מצותיך עדותיך וחוקיך ולעשות הכל ולבנות הבירה אשר הכינותי. ואז אמר דוד לכל הקהל ברכו נא את ה' אלהיכם ואז ברכו כל הקהל לה' אלהי אבותיהם ויקדו וישתחוו לה' ולמלך. וימליכו שנית לשלמה בן דוד וימשחו לה' לנגיד ולצדוק לכהן (דהי"א כט).

והבית אשר בנה המלך שלמה לה' ששים אמה ארכו ועשרים רחבו ושלישים אמה קומתו (1, ב).

והתחיל בתיאור בית קדשי הקדשים (יג) כיון שהוא היה עיקר הבית, שהעזרות ושאר הבתים היו סביבו לצרכו. ואמר והבית אשר בנה המלך שלמה, (יד) ההיכל והדביר יחד שבנה שלמה, היה ששים אמה ארכו, ועשרים רחבו, ושלישים אמה קומתו.

ובאמרו ששים אמה ארכו נקט הכתוב שניהם יחד, כיון ששניהם היו בית אחד (טו) וחילקו באמה טרקסין כמו שאמרו במשנה, כותל ההיכל שש ותוכו ארבעים אמה. אמה טרקסין ועשרים אמה בית קודש הקדשים. וזה היה במקום הפרוכת שהיה מבדיל במשכן בין הקודש ובין קה"ק (שמות כו, לג). (טז) ונקרא דביר. ונקרא טרקסין שפירושו בלשון יוני פנים וחוף, (יז) שנסתפקו אם קדושתו כפנים או כחוף, כדביר או כהיכל. (יח) ובאמצע הכותל היה פתח ופרוכת פרוסה כנגדו ואף דלתות זהב היו לפתח (דהי"ב ד, כב). בבית שני לא היה אמה טרקסין לפי שהיה הבית השני גבוה יותר מן הבית הראשון ולא היה הכותל יכול לעמוד בעובי אמה. ולכן הפסיקו בפרוכת. ועיין להלן פסוק יז.

ושלשים אמה קומתו. (יט) וכותלי הבית עד התקרה היו גבוהים שלשים אמות.

אבל הכותל שהיה מבדיל בין הקודש ובין קודש הקדשים לא היה גובהו אלא עשרים אמה בלבד. שהיה חלל בין התקרה והכותל עשר אמות, כדי שעשן מזבח הקטורת שהיה בהיכל יכנס דרך החלל לקודש הקדשים, ועל הכותל הזה המבדיל בין הדביר וההיכל אומר הכתוב שהיה עשרים אמה (להלן פסוק יט).

והאולם על פני היכל הבית עשרים אמה ארכו על פני רחב הבית עשר באמה רחבו על פני הבית (1, ג).

והאולם על פני היכל הבית. (כ) שהיה אורך האולם לרוחב ההיכל עשרים אמה ארכו, מצפון לדרום, על פני רחב הבית, כנ"ל. עשר באמה רחבו על פני הבית. שהיה רחבו לצד מזרח עשר אמות. נמצא שאורך הדביר וההיכל והאולם שבעים אמה באורך ועשרים ברוחב.

ונזכרו שלשה שמות בתיאור חלקי בית המקדש, (כא) בית, דביר, היכל. וכנגדם נזכרו עוד ג' שמות. קודש הקדשים, קודש ואולם. הבית כלל הדביר שהוא קודש הקדשים לפי ששם היו הארון והכרובים. ובהיכל שהוא הקודש היו השלחן והמנורה ומזבח הזהב. ונקרא קודש על שם קדושת הכלים האלו. והאולם היה על פני הבית, סמוך להיכל, כטרקלין שהוא לפני הבית. ומה היו בעזרה, מזבח העולה והכיור וכנו, ובדברי הימים נקרא כל הבית על כל חלקיו אולם.

ומה היה גובה האולם? (כב) בדברי הימים (ב, ג, ד) נאמר שהיה גובה האולם מאה ועשרים אמה. יש אומרים הכונה לאולם בלבד. ויש אומרים הכונה לכל הבית. ושתי ראיות לדבר שהרי לא נזכר שם גובה הדביר וההיכל, משמע שמוסב שם על כל הבית. שכך נאמר שם: ואלה הוסד שלמה לבנות את בית האלקים האורך אמות במדה הראשונה אמות ששים ורוחב אמות עשרים והאולם אשר על פני האורך על פני רוחב הבית אמות עשרים והגובה מאה ועשרים, ויצפהו מפנימה זהב טהור. והראיה השניה, שהרי באולם לא היה זהב כלל שהיו על הדביר וההיכל והאולם עליות הרבה זו למעלה מזו. וזה שנאמר כאן שלשים אמה קומתו, הכונה מן הקרקע ועד התקרה הראשונה. ומשם היו עוד תשעים אמה, כגובה שלש העליות על הבית כולה. נמצא כל הגובה מאה ועשרים אמה. וזה שנאמר גובה עשרים אמה, הכונה לכותל המבדיל בין הדביר וההיכל.

ואפשר לומר עוד, שהקודש הקדשים (הדביר) היה מרובע, עשרים אורך עשרים רוחב ועשרים קומה. כמו שהיה המשכן מרובע עשר על עשר. וזה שנאמר גבהו עשרים אמה הכונה לדביר בלבד. וגובה ההיכל שלשים אמה, שהיה גובה מן הדביר עשר אמות. והיה גג העליות שעל גביהן שוה בגובהן. ואם כן זה שנאמר שלשים אמה קומתו מוסב על ההיכל בלבד. וזה שנאמר גבהו עשרים אמה, הדביר בלבד. ובבית שניבא עליו יחזקאל לא הזכיר גבהו.

ויש אומרים (כג) שהדביר היה גובה שלשים אמה, אלא שעשרים אמה היו מכוסים עצי ארז ומצופים זהב, ועשר העליונות מצופה אבנים טובות ומרגליות. כמו שנאמר ויצף את הבית אבן יקרה לתפארת.

וגובה בנין האולם היה בבית ראשון מאה ועשרים אמה מבחוץ (דהיי"ב ג, ד). (כד). ובבית שני מאה אמה (כה) בבית ראשון היו עליות על גבי האולם, לא כן בבית שני.

אורך האולם היה עשרים אמה. וכן יהיה הבית השלישי שניבא עליו יחזקאל (יחזקאל מ, מט). (כו) אבל בבית שני היה אורך האולם, מצפון לדרום לרוחב הבית כשנמדד מבחוץ, מאה אמה. שהבית היה שבעים אמה, ובלטו ט"ו אמות מן האולם לצפון וט"ו לדרום.

רוחב האולם היה עשרים אמה. (כז) אבל בבית שני היה הרוחב שש עשרה אמה. חמש אמות תפס הכותל המזרחי. של האולם וי"א אמות חלל האולם. ואומר באמה, (כח) הכונה לאמת משה, והיא האמה הקדומה. והזכיר מדת ההיכל שהוא מ' אמות כמו שהזכיר אורך הדביר שחילק ששים האמה שהם הדביר וההיכל יחד לשני חלקים. וזה כפול ממדת המשכן.

ונאמר על פני הבית, (כט) שהיה דבוק להיכל ולא מרוחק ממנו. ואם תתבוננו תמצאו (ל) שמדות הבית ההיכל והדביר שעשה שלמה היו

כפולות ממדות המשכן. שהמשכן היה שלשים אמות ארכו ועשר אמות רחבו. אבל בגובה היה הבית יותר מהכפל. שגובה המשכן היה עשר אמות וגובה הבית שלשים אמה. והטעם, שהמשכן לא היו עליות על גביו, לא כן הבית שעשה שלמה שהיו עליו עליות זו למעלה מזו, כמו שנאמר בדברי הימים וגנזכיו ועליותיו. וכן במשנה תמיד ומדות. וכתוב בספר יוסיפון שהיה הבית כמו מגדל גבוה, והיו עליו שלש עליות גבוהות הרבה, זו על גבי זו.

ויש מפרשים (לא) שבנה כותל אחד למזרח ועשה כיפה ממנו לכותל ההיכל ואותה הכיפה קרויה אולם. והיה אורכו על פני רחב הבית עשרים אמה. וזהו החלל והאוויר שבו בלי עובי הכתלים.

ויעש לבית חלוני שקופים אטומים (ו, ט).

ועכשיו מתאר הכתוב צורות חלונות הבית ואומר הכתוב: ויעש לבית חלוני שקופים אטומים. שהיו שקופין מבפנים (רחבות מבפנים) ואטומים מבחוץ (סגורים מבחוץ) (לב) כדי להראות לכל שאין הקב"ה צריך לאורה מבחוץ שאם היה כן היו החלונות רחבים מבחוץ לקבל רוב אורה. ואמרו חז"ל בתנחומא (לג) כשאדם בונה בית עושה לו חלונות צרים מבחוץ ורחבים מבפנים. כדי שיהא האור נכנס מבחוץ ומאיר מבפנים. ושלמה בנה בית המקדש ולא עשה כן, אלא עשה חלונות צרים מבחוץ ורחבים מבפנים כדי שיהא האור יוצא מבפנים מבית המקדש ומאיר לחוץ להודיע שכולו אור ואינו צריך לאורה. (לד) ונרמז בזה שלא די באור שבפנים, אלא יש לדאוג להפצת האור בחוץ.

ואמרו חז"ל (לה) אמר ר' אבין הלוי, את מוצא, מי שמבקש לו חלונות עושה אותם רחבות מבפנים וצרות מבחוץ, למה, שיהיו שואבות אור. אבל חלונות של בית המקדש היו רחבות מבחוץ וצרות מבפנים. למה שיהיה האור יוצא מבית המקדש ומאיר לעולם. וכן הוא אומר והארץ האירה מכבודו (יחזקאל מג, ב). ואין כבוד אלא בית המקדש. שנאמר כסא כבוד מרום מראשון מקום מקדשנו (ירמ' יז, יב). האור יוצא מביתי ואינו צריך אור אלא בשבילך. ויקחו אליך שמן. מה כתוב, מחוץ לפרוכת העדות, וכי לא היתה המנורה צריכה להנתן אלא לפנים מן הפרוכת אצל הארון, ולמה ניתנה מחוץ לפרוכת, להודיע שאינו צריך לאורה. (לו) ולכן היו צריכים לחלונות, שתצא מהם האורה אור הקדושה על כל הנפשות המבקשות ליאור באור השם ית'.

ויש מפרשים (לז) שקופים אטומים, שהיו רחבים מבחוץ שיכנס בהם האור, ואטומות מבפנים, שלא יוכלו להסתכל בו מבחוץ. ועוד פירוש (לח) שהיו החלונות פתוחים לעובי הכותל ואח"כ פונים לצד ונפתחים לצד הבית. וא"כ היו גם שקופים וגם אטומים. שהיה חלק נראה וחלק נסתר. ועוד פירוש, שקופים, שאפשר להסתכל דרכם בזוכית, שאע"פ שהם אטומים היו שקופים. (לט) ואפשר שלכן נגנזה זכוכית לבנה כשחרב ביהמ"ק. ויש מפרשים שקופים אטומים, שהיו דלתות לחלונות שאפשר לאטום אותם.

ובתרגום יונתן: שעשאן פתוחים מבפנים וסתומים מבחוץ, לשים עליהם

ראשי הארזים. (מ) שהחלונות הנזכרים כאן לא נעשו לשם אורה, אלא לתת בתוכם הקורות של הבית. שהמגרעות נזכרו בענין היציע, וכאן עשה חלון שקע בלתי מפולש בכותל, רק כדי ליתן לתוכם ראשי הקורות. ולכן היו אטומים מבחוץ ושקופים מבפנים והמקום הזה שהונחו בו ראשי הקורות היו מחופים כלונסאות שלא יתקלקלו ראשי הקורות.

ויבן על קיר הבית יציע (יציע קרי) סביב את קירות הבית סביב להיכל ולדביר ויעש צלעות סביב (ו, ה).

ויבן על קיר הבית יציע סביב. (מא) כנגד קיר הבית בנה עוד קיר כדי שבין ב' הקירות יהיה יציע, כמין פרוזדור מקיף את קירות הבית סביב להיכל ולדביר. שהיה מקיף היציע את שלשת צדדי ההיכל והדביר אבל לא הצד המזרחי, כיון ששם היה האולם שנכנסו דרכו להיכל. ויעש צלעות סביב. עשה לוחות עץ על גבי כותל בית המקדש מצד חוץ (שהיה פנים היציע) כדי שלא יגעו בכותל המקדש אלא בעצים.

יש מפרשים (מב) שהיציע כלל התאים המפורשים במסכת מדות בתיאור הבית השני שהיו בנויים בצפון ודרום ומערב. ונקראו צלעות. כמו שאמרו (מג) שלש שמות יש לו תא ויציע וצלע.

ובפירוש קדמון (מד) יציע היא בליטה שעשה סביב הבית כאיצטבא סביב של הקירות ונתן צלעות, כמו גשרים לאותם האיצטבאות שסביב כתלי הבית, והם המגרעות שעליהם נתן שלמה קורות הארזים. ומגרעות הכונה צלעות קטנים ולא ארוכים אלא קצרים מונחים בכותל. ובאותם מגרעות נתן ראשי הקורות של יציעים כדי שלא ינקוב הכותל להנחת הקורות. שהיו צלעות יוצאים מהכותל להניח עליהם הקורות של יציעים. והיו שמים הצלעות האלו באמצע האיצטבא והיה בולט לחוץ, שלא יתמוטטו הקורות. והיו האיצטבאות הבולטות האלו שלש, זו על גבי זו ולא נשתנו זו מזו אלא ברוחבם, שהתחונה היתה ה' אמות, והתיכונה ו', והעליונה ז' אמות. צפוי מבפנים בלוחות, כפי שיתבאר להלן.

(מה) אבל ראשי הקורה השניים היו אוחזים בקיר השני שכנגדו דרך נקבים שהיה נוקב הקיר השני ותחב בו ראשה השני של הקורה. לא נאמר מה היה אורכו של היציע. (מו) ובמסכת מדות שנינו שלשים ושמונה תאים היו. ט"ו בצפון חמשה על גבי חמשה וחמשה על גביהן. שהיו שלש שורות זו על גבי זו ובכל שורה ושורה חמשה וכן בדרום ושמונה במערב. התחונה רחבה חמש והאמצעית שש והעליונה שבע.

היציע (היציע קרי) התחונה חמש באמה רחבה והתיכונה שש באמה רחבה והשלישית שבע באמה רחבה כי מגרעות נתן לבית סביב חוצה לבלתי אחוז בקירות הבית (ו, ו).

ועכשיו מתאר הכתוב (מו) שהיציע הזה היה בן שלש קומות. התחונה היה רחבו חמש באמה, והתיכונה (אמצעית) שש באמה רחבה. והשלישית שבע באמות רחבה. ומפרש הכתוב הטעם שהיה הבדל ברוחב הקומות, כי מגרעות

נתן לבית סביב חוצה" שבשעה שבנה כותלי הבית החיצוני של ההיכל והדביר, לא בנה הצד החיצוני באופן ישר מלמעלה למטה, אלא הכניס שלש כניסות בקיר שגרע מן הבנין בשלש מקומות (ראה ציור). וזה עשה כדי לשים הקורות על המיגרעות (שקעים) „לבתי אחוז בקירות הבית“, שלא יצטרכו לנקוב חורים בכותלי ההיכל והדביר לשים בתוכם הקורות של גגות ג' קומות היציע.

ויש מן הקדמונים המפרש פירוש חדש (מח) שהמגרעת נתן לבית, שבנה הכותלים רחב מלמעלה וככל שירדו הכתלים גרע מרוחבם, וזה לבתי אחוז בקירות הבית. שלא יגעו בקירות הבית. והיה בנוי כמו חרוט, רחב מלמעלה וצר מלמטה ועשה כן רק מהצד החיצוני של הכתלים.

וכבר שאלו הקדמונים לפירוש התרגום, שתירגם יציע, פעם זיזא, מחיצתא תייקא. יש מפרשים (מט) יציע, מרפסת והוא תרגום זיז. שהוציא עצים בולטים לחוץ. וכשמקרה אותה בתקרה נקראת יציע. ואפשר שהחלק שבתוך הקירות נקרא מחיצתא, והחלק הבולט נקרא תייקא. והוא התא והוא היציע והוא הצלע. והצלע לעולם חיצוני. והתא לעולם חיצוני. והיציע פעמים חיצוני ופעמים פנימי.

ולמפרשים שהיו תאים (נ) התאים היו בכל צד וצד ג' פעמים זה על גבי זה. והיו שם ל"ח תאים, ט"ו בצפון, חמשה על חמשה וחמשה על גביהם. וכן בדרום ושמונה במערב. שלשה על שלשה ושנים על גביהם. התחתונה חמש ורובד שש והאמצעית שש ורובד שבע. והעליונה שבע.

ונקראו כולם היכל, (נא) כיון שההיכל היה הגדול שבכולם. ותרגום יונתן דביר, בית כפור, ששם נתכפרו עונותיהם של ישראל. ורבותינו פירשו דביר, מקום שהדיבור יוצא לישראל. דבר אחר שמשם דיברות יוצאים לישראל.

והבית בהבנותו אבן שלמה מפע נבנה ומקבות והגרזן כל כלי ברזל לא נשמע בבית בהבנותו (א. ז).

עכשיו מסביר הכתוב (נב) למה היה צריך לעשות אותם המגרעות, שהרי אפשר היה לעשות חורים בכתלים להכניס שם קורות היציעים. התשובה לפי שמקבות והגרזן וכל כלי ברזל לא נשמע בבית בהבנותו ולכן הוצרכו למגרעות. ולכן נכנס פסוק זה כאן בין תיאור האולם והתאים.

והטעם שלא נשמע קולות המקבות והגרזן אע"פ שלא נאסרה מלאכת הברזל אלא במזבח, (נג) כדי שלא יביאו אבנים בלתי שלמות, אלא הכל יהיה מוכן בהתאמה נפלאה לפני הבניה. ועוד (נד) שהמקדש היה סימן לשלום ולשלחה, ואין ראוי שייעשה ברעש של כלי ברזל.

ואומר הכתוב (נה) שכשנבנה הבית היה נבנה אבן שלמה מטע, היינו כמו שהיה מסיעה מן ההר על ידי השמיר, כך נתנוה בחומת הבנין ולא סתתוה קודם לכן בכלי ברזל. וחז"ל אמרו (נו) בבית אינו נשמע אבל בחוץ כן נשמע. ואם תשאלו והרי נאמר בתורה ואם מזבח אבנים תעשה לי לא תבנה אתהן גזית (שמות כ). התשובה, בו, במזבח בלבד, אי אתה בונה גזית, אבל אתה בונה בהיכל ובקדש הקדשים גזית. שאע"פ שלכאורה יש קל וחומר, אם מזבח הקל אסור

לבנות בו גזית, ההיכל וקודש הקדשים החמורים על אחת כמה וכמה שלא יהו בונין גזית, לכן אמרה תורה רק במזבח נאסר לבנות אבני גזית אבל לא ההיכל ולא הקודש הקדשים. מכאן היה ר"ש ב"א אומר, המזבח נברא להאריך שנותיו של אדם והברזל לקצר שנותיו של אדם, אינו רשאי להניף המקצר על המאריך. רבן יוחנן בן זכאי אומר, הרי הוא אומר אבנים שלמות תבנה. אבנים שמטילות שלום. והרי דברים קל וחומר, ומה אבני מזבח שאינן לא רואות ולא שומעות ולא מדברות, אבל מפני שהן מטילות שלום בין ישראל לאביהם שבשמים אמר הקב"ה לא תניף עליהן ברזל. המטיל שלום בין איש לאשתו בין עיר לעיר בין אומה לאומה בין ממשלה לממשלה בין משפחה למשפחה, על אחת כמה וכמה שלא תבא עליו פורענות.

ויש מפרשים (נז) שהכתוב בא לומר שהמסתת שסיתת את האבן בהר ע"י שמיר או ע"י מקבות וגרון מדד שם באבן הבדיל ובקו המשקולת בדקדוק כל כך, שבשעה שהושיבו האבן על הבנין לא העדיפה ולא חסרה. ולכן לא היה צורך במקבות וגרון בפנים. שבשעה שהיו חוצבים האבנים מן ההר על ידי שמיר שיערו את רוחב האבן לפי עובי קיר הבית, ובמדה זו חצבו האבן מן ההר. ומשם הסיעו והגביהו אותה אל שורת האבנים. ולא היתה בולטת מכאן ומכאן אפילו כמלוא נימא.

ושנאמר והבית בהבנותו אבן שלמה (נח) נרמז כאן על פי מה שאמרו חז"ל שבחרבן הבית נגנזו האבנים, והמלאכים הביאו אבנים ועפר ממקום אחר להשיע עינו של אותו רשע, וכשייבנה הבית יהיו אותן האבנים. וזהו והבית בהבנותו אבן שלימה.

ונאמר ומקבות והגרזן כל כלי ברזל, שלא רק המקבות והגרזן ההכרחיים לבנין לא נשמעו, אלא גם כל סוג כלי ברזל לא נשמעו.

פתח הצלע התיכונה אל כתף הבית הימנית ובלולים יעלו על התיכונה ומן התיכונה אל השלישים (י, ח).

עכשיו מתאר הכתוב (נט) שלא היו פתחים לכל קומה של היציע שמהם אפשר יהיה ליכנס לבית. אלא רק מן הצד הימנית של הבית, היינו מצד דרום של הבית היה לול, שדרכו עלו מן הקומה הראשונה של היציע לשניה, ומן השניה לשלישית. יש אומרים שהלול מדרגות סביב עמוד שעולים בצורה לוליינית כחריצים שבבורג. ויש אומרים ארובה (פתח) בתקרה. וזהו שנאמר כאן: פתח הצלע התיכונה, הפתח של היציע האמצעית היה אל כתף הבית הימנית. לצד דרום של הבית, שהרי היציע היה מקיף הבית בשלשה צדדיו. והפתח היה בצד ימין. ובלולים יעלו על התיכונה. כשביקשו לעלות אל הקומה האמצעית עלו דרך "לולים". ומן התיכונה אל השלישים מן הקומה האמצעית עלו דרך הלולים לשלישית.

הכתוב אומר כאן (ס) שהתאים האלה לא היו פתחים אל החוץ, אלא שלשה פתחים היה לכל אחד ואחד. אחד לתא מן הימין, אחד לתא מן השמאל ואחד לתא שעל גביו. ולימדך הכתוב כאן שאחד מן התחתונות שבכותל הרביעי היה לו פתח

אל החוץ ודרך אותו פתח נכנסים לכולם. ודרך אותו הפתח היה כהן נכנס ופותח דלתות בית ה'. וכשנועל היה יוצא דרך אותו פתח ונועלו. נמצאו כל דלתות הבית נעולות. כיצד, בכל יום כשהיה נכנס בשחרית לפתוח את דלתות שערי הבית, היה בא לפתח הצלע התיכונה אל כתף הבית הימנית היא כתף דרום ופותח פתח התא ונכנס בו. הפך פניו (למזרח) [למערב] והלך לו כל דרום דרך התאים עד מקצוע דרומית מערבית. הגיע לכותל מערבי מצא שם פשפש אחד בעובי כותל מערבי. הפך פניו לצפון ונכנס והולך בו עד שמגיע לקרן מערבי דרומי, שם נכנס לתא שבמקצוע מערבי דרומי, ואח"כ הופך פניו למזרח ויצא לו דרך שני התאים עד שמגיע לתא התחתונה. יצא לו דרך חוץ ונעל לו פתח הצלע התיכונה. נמצא כל דלתות הבית נעולות. הרי למדנו מה היו ג' התאים משמשים.

ושלשים וחמשה תאים למה היו משמשים, שם היו מכניסים את האומנים לחזק את בדק הבית. שאי אפשר להכניס האומנים לפניו מן הבית ולחזק משם את בדק הבית משני דברים. האחד שהיה פנים ההיכל והדביר מצופים בעץ וזהב. ועוד שלא יזונו האומנים עיניהם מבנין הבית. לכך בנה צלעות מבחוץ כנגד שלש קירות. ושתי הפינות של כותלי התאים צפון ודרום מחוברים אל כותלי האולם מאחוריו ונעשה דמות המקדש כאריה רחב מלפניו וקצר מאחוריו. שהיה רוחב התא חמש ועובי הכותל של התא חמש. וכיסה עשר אמות של האולם מכל צד.

והטעם שעשה לולים (סא) ולא סולם כדי שלא יצטרך לתקוע ברזל. (סב) ובאותם היציעים היו פרחי כהונה ולויה אומרים שירות ותשבחות, ואינם לנשים וילדים.

ויש מפרשים (סג) פתח הצלע התיכונה, האמצעית, הימנית, שבצד צפון ונקרא ימנית של היכל לפי שהיא בצד ימין הנכנס, שלא היה פתוח לחוץ אלא לתא האמצעי וממנה היו הולכים לשאר התאים. ואליה יעלו במסיבה. ועוד פירוש, שלתכונה שבצד דרום היה פתח אחד למזרח ובתחתונה היו שני פתחים לימין ולשמאל.

ויש מפרשים (סד) ובלולים יעלו על התיכונה שהמסיבה היתה עומדת מבחוץ כדי לעלות על התיכונה.

ויבן את הבית ויכלהו ויספון את הבית גבים ושדרות בארזים (י, ט).

כאן מתאר הכתוב (סה) שלאחר בניית הקירות שם הקורות. וכך אמר: ויבן את הבית ויכלהו, אחרי שבנה הקירות וגמר בנין הקירות. ויספון את הבית גבים ושדרות בארזים. כיסה תקרת הבית ועשה על גבה גבים, עליות גבוהות שהיו מסודרות בעצי ארזים, שלא הניחו הארזים אלא בסדר מדויק (שדרות כמו סדורות).

ויש מפרשים (סו) שעשה התקרה כפולה. מצד מעלה היו ארזים שעליהם היו דורכים כשעלו. ולמטה גבים, נסרים ארוגים ונאים, או לבנים חלולות. והמפרשים הקדמונים פירשו (סז) גבים שחפר בהם שקעים, שהרואה נדמה כרואה ים. ויש מבארים גבים, שעשה צבעים שונים, חלק לבן וחלק אדום וחלק

ירוק וחלק כחול. (סח) וכן מצינו בבנין הורדוס שעשה הכתלים כגלי הים שורה נכנסת ושורה יוצאת. ויש מפרשים (סט) שהכונה לבית דילפא, היינו שעשה חלל בין הארזים והשדרות שאם ירד גשם לא יכנס בפנים. וכן עושים בארץ תוגרמא בבנין בית השרים שיש תקרה עיקרית. ולמטה תקרה עשויה נסרים דקים ומצוירים וקורין אותה טבאן. ויש מפרשים הכתוב כך (ע) ויבן את הבית ויכלהו, שבתחלה עשה ד' הכתלים, ואע"פ שלא עשה עדיין המחיצה המפסקת בין ההיכל לקודש הקדשים ויספון את הבית גבים כמו כיפה עשויה מאבנים, ושדרות, ועליהם קירות ונסרים לרצפה להלך עליהם. (ראה ציור היציעים בעמ' צו).

ויבן את היצוע (יציע קרי) על כל הבית חמש אמות קומתו ויאחזו את הבית בעצי ארזים (ג, י).

ועכשיו מתאר הכתוב את גובה היציעים, שלא הזכיר קודם רק רחב כל יציע. ואומר (עא) שהיה הגובה של כל אחד חמש אמות, והיציע אחז בבית ע"י קורות הארזים שנתן ראשיהם על המגרעות (שקעים) שבקיר הבית, כנ"ל. הרי גובהו ט"ו אמות לבד עובי התקרה. ויש מפרשים (עב) ויאחזו את הבית, שחיבר גגות התאים להיכל בעצי ארזים.

ויהי דבר ה' אל שלמה לאמר. הבית הזה אשר אתה בונה אם תלך בחקותי ואת משפטי תעשה ושמרת את כל מצותי ללכת בהם והקימתני את דברי אתך אשר דברתי אל דוד אביך. ושכנתני בתוך בני ישראל ולא אעזוב את עמי ישראל. ויבן שלמה את הבית ויכלהו (ג, יא-יד).

ובאמצע הבנין היה דבר ה' אל שלמה לאמר. הבית הזה אשר אתה בונה, אם תלך בחוקותי וגו'. (עג) שלאחר שהשתדל שלמה לבנות בית של קיימא, באבנים גדולות ויקרות ובעצי ארזים למען יעמוד ימים רבים, נגלה אליו הקב"ה להודיעו שאין קיום הבית תלוי בדברים שהוא נבנה בהם, אלא בתוכן הרוחני, אם ישמרו ישראל התורה. ומשמע מזה שאם לא ישמרו התורה, יחרב הבית. ועוד טעם למה נאמרה כאן הנבואה, שלאחר ששקע שלמה בבנין הבית, אל יסיח דעתו מן העיקר. ומתכלית הבית שהוא שמירת החקים המשפטיים והמצוות. ואמר הקב"ה לשלמה שאין היכל ה' בבנין אלא בלבבות בני האדם. כמו שנאמר בספר ירמיה היכל ה' היכל ה' המה. שהם עצמם היכל ה'. כמו שפירשו ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם. בתוכו לא נאמר אלא בתוכם. אף כאן אמר ה' לשלמה הבית שאתה בונה אינו של אבנים כי אין מושב ה' בבית אבנים כי אם תלך בחוקותי וגו' שהליכתך בחוקותי הוא הבית, כי היכל ה' אתה, ועי"כ והקימותי את דברי וגו' ושכנתי בתוך בני ישראל ממש בקרבם ולא זו בלבד שאשכון בעמי כי אם גם שלא אעזוב את עמי ישראל.

ואמרו בסדר עולם רבה (עד) נבואה זו נאמרה לשלמה ע"י אחיה השילוני. ואע"פ ששלמה עצמו היה נביא, באה אליו הנבואה ע"י אחיה כדי שיתפעל יותר. והראיה ששלמה היה נביא, שנאמר אח"כ וירא ה' אל שלמה שנית כאשר נראה אליו בגבעון. משמע שהנבואה הראשונה היתה בגבעון ונבואה זו לא על ידו נאמרה.

וכבר נתבאר במעם לועז (ש"ב ז) שבית ד' ומלכות בית דוד קשורים זה בזה. ואומר הכתוב ויבן שלמה, אחר הדיבור הזה התחיל לבנות את החלק הפנימי אחר שגמר החלק החיצוני.

והכתוב מספר שאע"פ שהודיע הקב"ה לשלמה את תנאי קיום המקדש לא רפו ידיו והוסיף לבנות הבית בכל כחו כבתחילה ולא רפו ידיו ובנה הבית וכלה את מלאכתו.

ויבן את קירות הבית מביתה בצלעות ארזים מקרקע הבית עד קירות הסיפון ציפה עץ מבית ויצף את קרקע הבית בצלעות ברושים. ויבן את עשרים אמה מירכותי הבית בצלעות ארזים מן הקרקע עד הקירות ויבן לו מבית לדביר לקדש הקדשים (ו, טו-טז).

לאחר שתיאר הכתוב את בנין הבית מצדדיו החיצוניים, כמו היציע, והחלונות והעליות, (עה) מתאר עכשיו הכתוב את הבנין מצדדין הפנימיים. ותכלית התיאור הזה ללמדנו ארבעה דברים.

הדבר האחד, שהבית הזה, הדביר וההיכל, לא נבנו רק מאבנים יקרות, אלא היו קירותיו מצופים עץ, הן עץ ארז לציפוי הקירות והן עצי ברושים שהם קשים יותר לציפוי הרצפה וכיצד היו הקירות מצופים, אומר הכתוב: ויבן את קירות הבית מביתה (מבפנים) בצלעות ארזים מקרקע הבית עד קירות הסיפון (התקרה) ציפה עץ מבית. שאבני הגזית של הקירות היו מצופות בעץ אבל לא היו אחוזות בעצם הקירות, אלא שלובות זו בזו שהיו אחוזים זה בזה ולא בקירות הבית, כמו שמתאר גם יחזקאל (מא, ו). (עו) והרצפה היתה ברושים, ולכן נאמר בשיר השירים קורות בתינו ארזים, רהיטנו ברותים, היינו ברושים. שהרצפה היתה ברושים.

והדבר השני חלוקת הבית לשלשה חלקים. שליש אחד, עשרים אמה, הדביר, והוא הקודש הקדשים. ושני שלישים, שהם ארבעים אמה, ההיכל.

והדבר השלישי, שאותם לוחות הארז שציפה בהם קירות הבית לא היו חלקות, אלא היו מצוירות בכל מיני ציורים.

והדבר הרביעי, שמלבד האבנים היקרות, היו מצופים גם בזהב טהור, זהב מזוקק, ואם כן היה הזהב על העצים, והעצים על האבנים.

ועכשיו נבוא לפירוש הכתובים: ויבן את קירות הבית מביתה בצלעות ארזים. וכבר נתפרש שהצלעות אלו הלוחות, (עו) ומתאר הכתוב בדרך כלל, שהבית כולו מקרקע הבית ועד הסיפון, שהוא התקרה הראשונה, כל הכתלים ציפה באותם לוחות הארזים. אבל קרקע הבית ציפה בצלעות ברושים, כיון שהקרקע צריכה להיות יותר חזקה מן הכתלים. ולא מוסב על ההיכל בלבד אלא גם על הדביר. שעדיין לא הזכיר הכתוב הבדל בין הקודש ובין קודש הקדשים.

ויש מפרשים (עח) מירכתי הבית בסוף מ' אמות למערב. והיינו לסוף ארבעים אמה צפה בצלעות ארזים, מן הקרקע עד הקירות לפי שעשה קירות על קודש הקדשים לבד ממטה מקירות הסיפון וצפה כאן עד הקירות לבד. ויבן לו וגו' המחיצה המפרידה בין ההיכל וק"ק.

וארבעים באמה היה הבית הוא ההיכל לפני (ג. יז).

וארבעים באמה היה הבית הוא ההיכל לפני. הפסוק הזה הוא המשך של הפסוק שלפניו, (עט) ורצה לומר שגם ההיכל שהיה ארבעים אמה והוא לפניו מן האולם, היה מצופה ארזים מבפנים.

וארז אל הבית פנימה מקלעת פקעים ופטורי ציצים הכל ארז אין אבן נראה (ג. יח).

כאן מודיע הכתוב שהארזים לא היו חלקים אלא היו מצויירים ומפותחים מקלעת פקעים ופטורי ציצים. יש מפרשים מקלעת פקעים הפירוש צורה של ביצים. ויש מפרשים מקלעת מלשון יציאה והנצה, שהיו מצויירים בהם כמו צמחים שמתחילים להנץ, שבתחלה דומים לביצים ששני ראשיהם חדים, ואח"כ יפריחו כעין גביעים משוקדים ומתוכם יצא הפרח והם הציצים. ויש עוד פירוש מקלעת שציירו על הלוחות כעין קלעי המשכן לכבוד ולתפארת ולזכרון הקדושה. ויש מפרשים (פ) שלכך נקראו פקעים מלשון בקע, שרק חצי הציור נראה והמחצית השניה נבלעה בקיר.

ודביר בתוך הבית מפנימה הכין לתיתן שם את ארון ברית ה' (ג. יט).

ועכשיו מבאר הכתוב למה בנה שלמה הבית בשלשה חלקים, ולמה היה הדביר קודש קדשים וההיכל קודש (פא) כי הדביר נועד לארון הברית שהוא הקדושה העליונה של בית האלקים. וזהו שאומר: ודביר בתוך הבית מפנימה הכין לתתן שם את ארון ברית ה'. (לתתן מקור כמו לתת והנו"ן נוספת). וחז"ל פירשו (פב) שהכונה כאן למקום המיוחד שעשה שלמה תחת קרקע הדביר לגנוז שם הארון בזמן שהיה עתיד ליחרב. שהיה יודע שלמה שעתיד בית המקדש ליחרב, והכין מקומות סתר תחת הדביר, והניח אבן על פי המקום הזה שעליה הניח הארון. ויאשיהו המלך גנז הארון וצנצנת המן ומטהו של אהרן ושמן המשחה. ואפשר שנתעורר שלמה לעשות כן אחרי הנבואה שנאמרה לו קודם.

ולפני הדביר עשרים אמה ארך ועשרים אמה רחב ועשרים אמה קומתו ויצפהו זהב סגור ויצף מזבח ארז (ג. כ).

ועכשיו מתאר הכתוב שציפה לא רק הקירות אלא גם התקרה. וזהו שאומר ולפני הדביר עשרים אמה אורך וגו' ויצפהו זהב סגור.

והכתוב חוזר ומזכיר מדות הדביר אע"פ שכבר נזכר קודם, להודיע (פג) שאע"פ שהיה שטח גדול כזה ציפהו כולו זהב. זהב סגור. זהב יקר כל כך שבשעה שנפתח להימכר כל החנויות נסגרות (פד) ויונתן תירגם זהב טוב, שכל מי שיש לו זהב כזה סוגרו לעצמו. והקדמונים פירשו (פה) זהב סגור, שהיו שמים הזהב לתוך קדרה סגורה והיו מבשלים אותו עם סממנים ומסננים אותו עד שכיסויו סר ונשאר טהור. ויצף מזבחה ארז. (פו) הכתוב מודיע שהיה מזבחה הזהב בנוי אבנים שלמות כמו שצותה תורה (דברים כז, ו). וכשם שציפה הקירות ארז כן ציפה המזבחה. וציפהו זהב כשם שצפה הבית זהב. ומכאן שלא נעשה המזבחה הזה עם שאר הכלים. שלא היה דומה להם, שלא היה כולו זהב ככלי השרת ולא נחושת כמו מזבחה העולה אלא היה עשוי אבנים ומצופה עצים וזהב מלמעלה. ויש מפרש (פי) שהמזבחה של משה היה אמה על אמה לכן ביקש שלמה להוסיף עליו עוד אמה שיהיה כפול משל משה כמו אורך ורוחב הבית שהיה כפול משל משכן. וכן עשה שתי זוגות מרובע. לכן צפה התוספת בארז ואחר כך צפה על הארז בזהב.

רש"י פירש שקומת הדביר היה רק עשרים אמה. והתוספת (פח) השיגו מן הגמרא (פט) שנאמר אמה טרקסין היתה ל' אמה. ויש מפרשים (צ) שבפסוקים אלה חשב רק הבנין הפנימי של עץ וגובה בנין זה לא היה רק עשרים אמה. וזהו שנאמר עשרים אמה קומתו. ויצפהו זהב סגור, שעד שם צפה זהב על העץ.

ויצף שלמה את הבית מפנימה זהב סגור ויעבר ברתיקות (ברתוקות קרי) זהב לפני הדביר ויצפהו זהב (ו, כא).

ויצף שלמה את הבית מפנימה זהב סגור. הכתוב מודיע שכשם שציפה פנים הדביר זהב, כך ציפה פנים ההיכל. ויש מפרש (צא) שכיון שהיה גג ההיכל יותר גבוה מגג קודש הקדשים נמצא שהיה נראה גג קודש הקדשים, לכן העביר שרשראות מראש הכותל עד ראש הגג וציפם בטסים של זהב. ויעבר ברתוקות זהב לפני הדביר ויצפהו זהב. יש מפרשים (צב) שעשה כותל מבדיל בין הקודש ובין קודש הקדשים, והיה באותו כותל פתח ודלתות ועשה בריחים בשלשלאות זהב כלפי ההיכל והם הנקראו רתוקות. ויצפהו זהב, אינו חוזר אל הרתוקות אלא על הכותל שהיה בו, שגם אותו ציפה ארזים ועליו זהב משני עברותיו, מצד הדביר ומצד ההיכל.

ויש מפרשים ויעבר, (צג) שהכניס שרשרות הזהב מתוך כותל הדביר המערבי ועד העמודים ויתן על ראשי העמודים וסופם קשור בראשי העמודים. ויש מפרשים שהיו שרשרות תלויות על כתלי הדביר שכנגד ההיכל לנוי, והיו בהם רמונים קשורים. ונאמר בדברי הימים ויעש רימונים מאה ויתן בשרשרת ומשמע מזה שהיו בכתלי הדביר שתי שרשרות. האחת בזוית בימין הבית והשניה בזוית האחרת בשמאל הבית. ובכל שרשרת היו חמשים רימונים נפרדים בשרשרת. ואורך שתי השרשרות באורך הדביר וההיכל. ונראה שהיו ברמונים האלו ב'

נקבים, והיו משחילים השרשרות דרך נקב אחד ויצא דרך הנקב השני. ויצאו השרשרות בכותל שהפריד בין הדביר וההיכל שלפניו. וגם יצאו מן ההיכל עד שהגיעו לראשי העמודים שהיו על פתח ההיכל: כמו שנאמר בדברי הימים ויעש לפני הבית עמודים שנים.

ויש מפרשים (צד) שהעביר ברתוקת זהב לפני הדביר מחיצת אמה טרקסין לא היה מצופה בארזים לכן לא היה יכול לצפות האבנים בזהב. לכן העביר תחלה רתוקות ועל הרתוקות צפה זהב.

**ואת כל הבית ציפה זהב עד תם כל הבית וכל המזבח
אשר לדביר צפה זהב (ו. כב).**

ואת כל הבית צפה זהב עד תום כל הבית. כאן מלמדנו הכתוב שגם התקרה ציפה זהב ולא רק הכתלים. וגם הקרקע כיסה זהב, באופן שכל ד' הכתלים והכותל המבדיל והתקרה. והקרקע, כולם היו מצופים זהב. ויש לכם לשאול (צה) והרי דוד המלך נתן לשלמה בנו שבעת אלפים כסף מזוקק לטוח קירות הבתים, וכאן נאמר שטחם בזהב טהור. התשובה, דוד נתן כסף לטוח שאר כתלי הבית ושלמה ציפה זהב את כתלי הדביר וההיכל. וחז"ל אמרו (צו) וכי כסף היה, אלא למה קורין אותו כסף, שהיה מכסף כל בעלי זהבים.

ויש מפרש (צז) שזה שנאמר בדברי הימים א (כט, ד) שלשת אלפים ככרי זהב מזהב אופיר ושבעת אלפים ככר כסף מזוקק לטוח קירות הבתים, שלטוח קירות הבתים מוטב אל הזהב הנזכר קודם ולא אל הכסף. ויש מפרש (צח) שדוד נתכון לטוח זהב על האבנים. ושלמה עשה ארזים וגם ציפה זהב, והכסף שהניח דוד הניח באוצרות בית ה'. וכבר ידוע שאין טוב לטוח אבנים בזהב שמחמת לחות האבנים מתקלקל ומחשיך.

ויעש בדביר שני כרובים עצי שמן עשר אמות קומתו (ו. כג).

ויעש בדביר שני כרובים עצי שמן עשר אמות קומתו. (צט) שלמה עשה שני כרובים מעצי זית, עשר אמות קומתו. ורגליהם עומדות בקרקע. אחד מצפון לארון ואחד מדרום לו, סוככים על הארון ועל בדיו.

ויש מפרשים עצי שמן, (ק), עצי ארז מובחרים, והוא מין ארז הנושא פירות. והוא הזפת הטוב שריחו משובח מאד כשמן המרוקח, ולכן נקראו עצי שמן, להבדילם מן הארזים שאין עושים פירות. ועץ שמן אינו עץ זית, כמו שיוצא מן הפסוק (נחמיה ח, טו) עלי זית ועלי שמן. משמע ששמן אינו זית.

(קא) והכרובים היו דומים לילדים גדולי הגופים עם כנפיהם הנזכרים להלן. והכרובים שעשה שלמה לא היו דומים לכרובים שעשה משה. שאלו של משה היו מחוברים על הכפורת, וכאשר הכניסו הארון לקודש הקדשים כפי שנאמר להלן, הכניסו אותו עם הכרובים. ואילו הכרובים של שלמה היו גדולים וסככו בכנפיהם על רוחב הבית ותחתם היה הארון שעשה משה עם הכרובים שעליו.

ויש מפרשים (קב) מראה אדם עם כנפים קרוי כרוב.
 ואם תשאלו (קג), איך עשה כרובים מעצי זית ושיחת עצי זית, יש לומר
 שכרת העצים הזקנים שאינם עושים פירות כמו שהיו עצי המערכה מעצי תאנה
 ודקל זקנים שאינם עושים פירות. (קד) ומכאן שאפי' לצורך סוכה אסור להשחית
 אילנות. ואפשר (קה) ששלח לו חירם. או שעשה לאחר שיבש האילן.
 ויש אומרים (קו) משום מצוה מותר. אבל במדרש (קז) אמרו למה ציוה
 הקב"ה לבנות הארון מעצי שטים, לימד הקב"ה דרך ארץ לדורות, שאם יבקש
 אדם לבנות ביתו מאילן עושה פירות, אומרים לו ומה מלך מלכי המלכים הקב"ה
 שהכל שלו כשאמר לעשות משכן אמר לא תביא אלא מאילן שאינו עושה פירות,
 שלמה עאכ"ו.
 וקדמונינו מפרשים (קח) עצי שמן עצי אגוז שיש בהם הרבה שמן.

**וחמש אמות כנף הכרוב האחת וחמש אמות כנף הכרוב השנית
 עשר אמות מקצות כנפיו ועד קצות כנפיו. ועשר באמה הכרוב
 השני מדה אחת וקצב אחד לשני הכרובים (ו, כד"כח).
 קומת הכרוב האחד עשר באמה וכן הכרוב השני (ו, כו).**

וחמש אמות כנף הכרוב האחת. (קט) הכתוב אומר שמדת כל כנף היתה
 חמש אמות. נמצא שרוחב ב' הכנפים עשר אמות. וכן היה בכרוב השני. מדה
 אחת וקצב אחד לשני הכרובים. נמצא שני הכרובים ממלאים כל שטח רוחב הבית
 שהיה עשרים אמה. וגוף הכרובים אינו מן המדה ועומדים בנס.
 ובדברי הימים (קי) נאמר שהיו פניהם אל פני הדביר, היינו לצד מזרח, ולא
 ככרובים של משה שהיו פניהם אל הארון כמו שנאמר אל הכפורת יהיו פני
 הכרובים.
 וזה שאמרו חז"ל (קיא) כשנכנסו להיכל מצאו הכרובים והלעיגו (קיב) אלו היו
 הכרובים של שלמה, שהכרובים של משה גנזו יאשיהו שהיו יחד עם הכפורת
 ואמרו חז"ל (קיג) אע"פ שלא היו ארון וכרובים בבית שני, שני כרובים היו
 מצוירים שם.

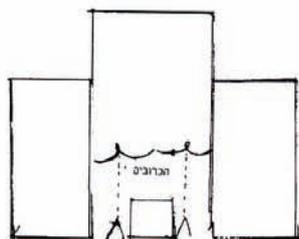
**ויתן את הכרובים בתוך הבית הפנימי ויפרשו את כנפי הכרובים
 ותגע כנף האחד בקיר וכנף הכרוב השני נוגעת בקיר השני
 וכנפיהם אל תוך הבית נוגעות כנף אל כנף. ויצף את הכרובים
 זהב (ו, כד"כח).**

ואומר הכתוב (קיד) שנתן את הכרובים בתוך הבית הפנימי, וכנף אחד נגע
 בקיר בצפון וכנף הכרוב השני נוגעת בקיר הדרום, והיו סוככים על הארון ועל
 בדיו. וכנפיהם אל תוך הבית. ראשי הכנפים הפנימיות אשר באמצע הבית, נוגעות
 כנף אל כנף, שכל חלל הבית היה עשירים.
 ומשמע (קטו) שהכרובים היו עשויים באופן כזה שהיו יכולים הכנפים להפתח
 ולהסגר כדרך כנף העופות. וכשבאו בפנים קבע אותם. וכשהכניס הארון נפרשו על

הארון. ונאמר ויפרשו כנפים (קטז) שהם בעצמם פרו כנפיהם בהנתנם בבית קודש הקדשים.

צורת הכרובים

הכרובים של שלמה היו עשויים מעצי שמן מצופות זהב. והם לא עמדו על גבי הכפורת כמו במשכן, אלא על הרצפה. קומת כל כרוב עשר אמות. הכרובים לא עמדו כנגד הארון. אלא כרוב אחד ניצב באמצע עשר האמות שבצד דרום והשני באמצע עשר האמות שבצד צפון. לכל כרוב היו שתי כנפים יוצאות מאמצע גופו. אחת כלפי צפון ואחת כלפי דרום. וכל כנף חמש אמות. נמצא שמילאו כל רוחב הבית. ועמדו על רגליהם ולא היו דבוקים לכפורת. והכנפים

היו סוככים על הארון שעמד תחת כנפי הכרובים במקום שכנפי שני הכרובים נגעו זה בזה. וי"א שהכרובים שעשה משה על הכפורת היו בבית ראשון על הכפורת. פני הכרובים היו מופנים לאמצע קודש הקדשים הוא מקום הארון שנאמר ופניהם לבית (דהי"ב ג. יג) היינו לאמצע.

ופטורי ציצים מלפנים ולחיצון. ואת קרקע הבית צפה זהב לפנימה ולחיצון (ו. כט"ז).

עכשיו מבאר הכתוב מה שנאמר קודם שהיו קירות הבית מצוירים, ומבאר (קיו) מה היו הציורים, ואת כל קירות הבית מסב קלע. שהיו מוקפים ציורים. פתוחי מקלעות כרובים. שהיו צורות של כרובים מפותחים בהם. ותימורות צורות תמרים. ופטורי ציצים מלפנים ולחיצון. ציורי פרחים בקירות הדביר הפנימי ובקירות ההיכל החיצוני.

ויש אומרים ופטורי ציצים (קח) פיתוחי פרחים. מלשון פוטר מים (משלי יז. יד). ויש אומרים מין כמהין הגדלים תחת האילנות ששם הרבה טחב, לא מגיעים אליהם קרני השמש. ואין להם שרשים בקרקע.

ואת כל קירות הבית מסב קלע פתוחי מקלעות כרובים ותמורות ואת פתח הדביר עשה דלתות עצי שמן האיל מזוזות חמשית (ו. לא).

קלע פתוחי מקלעות. יש אומרים (קיט) פקעת מלשון עיגול כמו בלשון המשנה (קכ) לא יפקיענה בסודרין, שלא יעטפה סביב בסודרין, ובתרגום מדרש מסב, שהקיף בציורים וגלף קלועין כרובים וצורת דקלים ואטונים שושנים מבפנים ומבחוץ. ונקראו דקלים תימורות, שהן גדלים ביושר כמו תמרות עשן. לאחר שהזכיר הכתוב שעשה שני כרובים עצי שמן, מזכיר גם זאת שעשה לפתח הדביר דלתות עצי שמן. האיל מזוזות חמשית. יש מפרשים (קכא) האיל, הם המזוזות שהיו עגולים

כמו אלה ואלון, «מזוזות חמשית», המשקוף שלמעלה היה עשוי שני חלקים באופן שעם המפתן ועם שתי המזוזות היו חמשה. ויש מפרש שהיו חמשה צלעות למזוזות ולא היו מרובעות.

ויש מפרשים (קכב) שהעמודים של המזוזות היו מחומשים ולא מרובעים כרגיל.

ויש מפרשים (קכג) האיל מזוזות חמישית, שהיו מזוזות זה האיל, היינו המשקוף חמש צלעות, זה חוץ לזה וזה כונס מזה, כמו שעושים היום בפתחים המצויירים. ויש מפרשים על פי התרגום חמשית כמו חמושים. מסודרים יפה. ויש מפרשים האיל מלשון דיבוק שהמשקוף נדבק עם הדלת.

ויש מפרש (קכד) שהיו שם במקדש חמשה פתחים. הראשון לעזרה הגדולה. השני לחצר הכהנים, שהיה אחרי העזרה הגדולה ההיא. כמו שנוכר בדברי הימים (ב, ד, ט). והשלישי לאולם, והרביעי להיכל. וחמישי לדביר. וזהו שנאמר כאן חמשית, הפתח החמישי.

ויש מפרשים (קכה) שכאילו אמר הכתוב מזוזות אחת ושנית ושלישית ורביעית וחמישית היו עצי שמן. וקיצר הכתוב שלא להאריך. ואמר חמשית ולא חמש, לדייק שכולם היו שוים חמשית מחמש. וכן ונתתם חמשית לפרעה. וכן מאת רביעית הנאמר אח"כ כאילו נאמר מזוזות עצי שמן אחת שנים שלישית רביעית כולם היו מעצי שמן. — שהיו כולם עצי שמן מן הראשונה ועד הרביעית.

(קכו) האילים הם תקרות הבית והוא המשקוף העליון של המזוזות שהדלת שוקף עליו, כלומר מכה עליו כשסוגרים אותו, והמזוזות זקופות אחת מכאן לפתח ואחת מכאן לפתח. ותרגום ויבועו אמות הספים אלות ספיא אמות שעל הספים והוא המשקוף. ואמר ר' תנחום הירושלמי בביאור וידיה על הסף, ששם הכונה על המשקוף התחתון, אבל בשאר מקומות הן למשקוף העליון והן לתחתון, שאמות הם כמו המלבן. אמות הספים הם העליונים. ונאמר ומדה אחת לאילים מפה ומפה כאילו נאמר ומדה אחת לאמות מכאן ומכאן.

**ושתי דלתות עצי שמן וקלע עליהם מקלעות כרובים ותמורות
ופטורי צצים וצפה זהב וירד על הכרובים ועל התמורות את הזהב**
(ו, לב).

ושתי דלתות עצי שמן. אותן הדלתות הנזכרים לעיל ואת פתח הדביר עשה דלתות עצי שמן, שתי דלתות היו, וכל דלת היתה ממלאת חצי רוחב הפתח. וקלע עליהם מקלעות כרובים, שצייר עליהם צורות של כרובים ותמורות ופטורי צצים וצפה זהב, כמו שעשה בקירות.

ואמרו חז"ל (קכז) שלפתח הדביר היו ארבע דלתות. וכן היו ד' דלתות לפתח ההיכל. ולמה הוצרכו לד' דלתות. שהיו ב' דלתות בתחלת עובי הפתח. וב' דלתות בסוף העובי. וכן נאמר ביחזקאל ושתים דלתות להיכל ולקודש ושתים דלתות לדלתות (יחזקאל מא, כג). ואמרו שהדלתות החיצונות היו נפתחות כלפי פנים לכסות עובי כותל הפתח. ושתים הפנימיות היו נפתחות כלפי תוך הבית, לכסות אחורי הדלתות שלא היו מכוסות זהב. אבל דלתות הדביר לא היו נסגרות

כיון שהיו בולטים בפתח הדביר בדי הארון. ולכן היה פרוכת (ד"ה א, ג, יד).
ונאמר שאו שערים ראשיכם והנשאו פתחי עולם ב' פעמים (קכח) כנגד ב'
דלתות שהיו לקודש הקדשים.
וירד על הכרובים ועל התימורות את הזהב. (קכט) אע"פ שציפם זהב,
לא הסתירו את הציורים, והפיתוחים שהיה הזהב יורד לתוך שקעי הציורים והיו
נראים דרך הזהב כמו שהיו נראים בעצים עצמם. ויש מפרשים וירד מלשון
רידוד.
ויש מפרש (קל) מפני שלא היה כל כלי ברזל נשמע בבנין בית המקדש לכך
עשו מזהב טוב שהיה כמו דונג ולא היה נצרך לכלי ברזל, וזה הזהב הוא הנקרא
כסף. אבל של היכל היה מיושר על הכותל ועשו בו שקועים כצורות הכותל.

וכן עשה לפתח ההיכל מזוזות עצי שמן מאת רביעית (ג, לג).

וכן עשה לפתח ההיכל מזוזות עצי שמן, כמו שעשה לפתח הדביר. ומספר
הכתוב (קלא) שכשם שעשה דלתות לפתח הדביר וציפם זהב שירד על הציורים,
כך היה לפתח ההיכל מזוזות עצי שמן מאת רביעית. שהיו המזוזות מרובעות
(קלב) או שהיה הפתח הרביעי. (קלג) ולא היה הבדל בעצי הדלתות עצמן של
ההיכל והדביר. ורק בעץ הדלתות, שדלתות ההיכל היו עצי ברושים כמו שנאמר
ושתי דלתות עצי ברושים. וזהו שנאמר: וכן עשה לפתח ההיכל מזוזות עצי שמן.
מאת רביעית, כמו מרביעית וכמהו. גם מאת זה תצא (קלד) כמו מזה
תצא. והיו כל צדדיו מרובעים. ויש מפרשים מאת רביעית, תואר, שהיו מרובעות.
ועיין מה שכתבנו בפסוק הקודם.

ושתי דלתות עצי ברושים שני צלעים הדלת האחת גלילים ושני קלעים הדלת השני גלילים (ג, ד).

והכתוב אומר ששתי דלתות ההיכל לא היו עשויים עצי שמן כדלתות פתח
הדביר, אלא עשויות עצי ברושים. כי המזוזות היו עצי שמן, והיה זה כדי להבדיל
בין דלתות הדביר לדלתות ההיכל.
גלילים. (קלה) שלא היתה הדלת לוח אחד, אלא ב' לוחות מתקפלות זו על
זו כשפותחים אותה וכשסוגרן מתפשטות וסוגרות את חלל הפתח.
שני צלעים הדלת האחת. (קלו) שהיו שני צירים לדלת האחת, ציר עליון
וציר תחתון. ויש מפרש שני לוחות לכל דלת מחוברים זה לזה.
גלילים ושני קלעים. (קלז) בכל דלת היו מצוירים גלילים (עמודים עגולים)
ושני קלעים (שתי צורות) או צורת שתי יריעות.
ואחרי שהזכיר המזוזות חזר והזכיר הדלתות ואמר שהדלת האחת היתה ב'
חלקים שהיו מגוללים בצירים. (קלח) ויונתן תרגם סגלגלות בעוד הפתחים מרובעים.
וי"מ קלעים שהיו מצוירים, כמו קלעי הספינה.
ויש מפרשים (קלט) שני קלעים, כל שער היה נפתח בשני חצאים באמצע.
גלילים ושני קלעים, כל חצי שער היה נקלע ונבדל, ולאחוריו במקום אשר

נתקפל היה כעגול שלא יהיה חוד שפת הדלת מעכב מלכפול ומחמת זה נגלל חצי הדלת על חצי הדלת השני. ותיבת שני קלעים מוסב על למעלה ולמטה. הדלת השני גללים, וכן החצי השני של הדלת היה נגלל כראשון.

וקלע כרובים ותמורות ופטרי ציצים וצפה זהב מיושר על המחוקה (ג, לה).

ואומר הכתוב שגם בדלתות ההיכל היו מצוירים כרובים ותימורות ופטורי ציצים וצפה זהב מיושר על המחוקה. שעל הצורות החרות ציפה זהב וירדו בתוך הפיתוחים ובאופן זה היו נראות דרך הזהב.

ויבן את החצר הפנימית שלשה טורי גזית וטור כרותות ארזים (ג, לו).

ואחרי שתיאר הכתוב את תבנית הדביר וההיכל והאולם הזכיר אחר כך את מעשה החצר והיא עזרת הכהנים ונקראה פנימית מפני שהיתה מבפנים להר הבית, שמחוצה לה העזרה הגדולה. ועשה בעזרה שלשה טורי גזית, שלש שורות של אבני גזית. ועליהם טור כרותות ארזים, נדבך של קורות ארזים מחוטבות. ויש מפרשים שהחצר הפנימית היא העזרה הנקראת מחנה שכינה ומקפת כל הבית כמו שהיתה החצר מקפת המשכן.

בשנה הרביעית יוסד בית ה' בירח זיו (ג, לז).

ואומר הכתוב, בשנה הרביעית יוסד בית ה' בירח זיו, בשנה הרביעית למלכותו בחודש אייר, התחיל לייסד הבנין, וגמרו בשנה הי"א למלכותו בירח בול, הוא החודש השמיני מרחשון, שהעשב כלה בשדה ובוללין לבהמה מן הבית. או על שירדין בו גשמים (מלשון מבול). ויבנהו שבע שנים. שלא נתעצל במשך הזמן במלאכה, אלא עסק כל הזמן במלאכה. והיתה הצלחה בזה שבשבע שנים עשה יותר ממה שעשה בביתו שבנהו י"ג שנה.

ובשנה האחת עשרה בירח בול הוא החדש השמיני כלה הבית לכל דבריו ולכל משפטו (משפטי קרי) ויבנהו שבע שנים (ג, לח).

והבית נשלם לכל דבריו ולכל משפטיו שנה הי"א למלכות שלמה בחודש בול הוא החודש השמיני, היינו מר חשון, ונקרא כן מפני הגשמים שמתחילים בו. וחז"ל אמרו (קמ) שבו העלה נבל, והארץ עשויה בולות בולות, וירח שבו בוללים לבהמה מתוך הבית, שמאכל הבהמה כלה מן השדה ויש הכרח לבלול לה מאכלה בבית.

ובמדרש אמרו (קמא) שמזמן המבול היו בכל שנה מ' יום גשמים חזקים עד שבנה שלמה בית המקדש והתפלל שיפסקו אלו הגשמים. ולכן נאמר ירח בול, חסר מ' ממבול נשאר בול.

ועסק ז' שנים וז' חדשים. ואפשר שעסק ז' שנים בבנין וז' חדשים בטיח הוזהב שהיה אחר גמר הבנין. ומלמדנו שנשמר במספר שבע שהוא מרמז על ענין נשגב. ונרמז שהתחלה היתה בירח זיו והגמר בירח בול. הפך הטבע. שבירח בול הוריעה ובירח זיו הלידה. ללמד כי המקדש היה למעלה מהטבע.

(קמב) ובבית שני היה גפן של זהב שהיתה עומדת בפתחו של היכל ומודלה ע"ג כלונסאות. ומי שהוא מתנדב עלה או גרגיר או אשכול מביא ותולה בה ובבית ראשון נטע שלמה גפן של זהב שהוציא פירות. והוא זהב פרוים. וכשהעמיד מנשה צלם בהיכל יבש.

(קמג) ומשנבנה מקדש ראשון נגנזו אהל מועד קרשיו ובריחיו ועמודיו ואדניו תחת מחילות של היכל.

(קמד) ומשנבנה בית המקדש ושרתה שכינה בחלקו של בנימין פינזו בני יונדב בן רכב את דושנה של יריחו שקיבלו בשעה שחלק יהושע את א"י. ואכלו ממנה ת"מ שנה.

ונשלם הבית השני ב' אלפים תתקל"ה. בשנת ה"א למלכות שלמה בירח בול הוא מרחשוון. (קמה) ובאותם ז' שנים שבנה בית המקדש לא שתה יין. ויש בספר קדמון (קמו) ויהי בשלום סוכו, שאפילו קודם שנבנה המקדש היה להקב"ה י"ש מקומות בירושלים.

ואמרו במדרש קדום שבזמן שנחרבה שילה באותו זמן נבחרה ירושלים. שנאמר ויטוש משכן שילה ואח"כ נאמר ויבחר בשבט יהודה את הר ציון אשר אהב.

(קמז) והר הבית היה ידוע לדוד מנעוריו, ונטל רשות מארונה היבوسی לחפור. (קמח) ובלק הניח את קסמיו אלף ות"ק אמה תחת יסודי בית המקדש לעכב בנינו. (קמט) ומשה רבינו התאוה ליכנס לא"י להסיר קסמיו. (קנ) ואפשר שחפר דוד להסיר קסמיו.

וכיון שקביעת המקום צריך להיות על ידי נביא, (קנ) כפי שנאמר לשכנו תדרשנו ובאתה שמה, (קנא) היה זה ע"פ דוד ושמואל בניות ברמה. ואח"כ אישור ע"י גד החוזה, (קנב) ודוד בנה היסודות. ואפשר שלזה כרה השיתין.

וכבר נתבאר במעם לועז (ש"ב פ"ו) כיצד ביקש התהום להציף כל העולם וכיצד דוד עצרו. יש אומרים (קנג) שאע"פ שידע דוד שהמקום מיועד למקדש לא רצה לקנותו מארונה שלא יתחייב בבנין הבית, ורק ברשותו כרה השיתין, אבל במגפה כשנגלה לו ה' ידע שזה המקום שבחר בו ה' וקנהו מאת ארונה.

ומבואר במסכת מדות, שמדת הר הבית היתה ת"ק אמה על ת"ק אמה, (קנד) וזה היה כמדת דושנה של יריחו שניתן ליהודה ובנימין תמורת הר הבית כדי שיהיה לכל ישראל חלק בו. (קנה) וכן דרשו המדה מן הפסוק על אורך החצר מאה באמה לרוחב חמשים בחמשים.

(קנו) תחת הכיפה ששם אבן השתיה יש מערה. המלכים הראשונים שלשלו לתוכה אנשים לחפש אחרי הארון ומתו, וסגרוה ומלאוה עפר.

(קנז) וכשהכניס שלמה הארון לבית המקדש הניבו כל העצים והארזים שהיו שם ועשו פירות. ומהם היה פרנסה גדולה לפרחי כהונה.

קנח) כשקנה דוד הגורן מצא גלגלתו של ארונה, ואפשר שהיה זה זקנו של ארונה, שהרי זה היה חי עדיין.

מקורות : א. אברבנאל. ב. שם בפ"י ב. ג. כל יקר. ד. ראב"ש. ה. ר"י קרא. ו. ירו' ר"ה פ"א ה"ח. ז. מוסה"נ. ח. אברבנאל. ט. ר"ה ג וירוש' שם. ועי' מצו"ד שמפרש בשני ביום שני בשבת או בשני לחודש. ואינו כפי הגמרא. י. סדר עולם טו ועי' בביאור הגר"א ובמעם לוועז שופטים יא. יא. שם. יב. סנה' כא. יג. אברבנאל. יד. שם. טו. מדות פ"ד מ"ז. טז. תוספתא יומא פ"ב. ועי' יומא נב, א וב"ב ג, א. יז. יומא שם. ב"ב שם. יח. רש"י יומא נד. יט. אברבנאל. כ. שם. כא. שם. כב. שם. כג. רד"ק. כד. מדות פ"ד מ"ו. כה. רא"ש מדות סוף פ"ג ורדק. כו. מדות פ"ד מ"ז. כז. שם. כח. ראב"ש. כט. רד"ק. ל. אברבנאל. לא. רי"ד. לב. מנחות פו, ב. לג. פ' בהעלותך. לד. מוסה"נ. לה. מנחות שם. לו. כ"י. לז. הובא באברבנאל. לח. שם. לט. ד"ע והפ"י של הגר"א. מ. כלי יקר בפירושו דברי התרגום. מא. אברבנאל. מב. רי"ד. מג. ב"ב סא, א. מד. ראב"ש. מה. ר"י קרא. מו. שם. מז. אברבנאל. מח. ראב"ש בשם ר' תנחום הירושלמי. מט. ראב"ש. נ. רי"ד. נא. ראב"ש. נב. רד"ק ואברבנאל. נג. אברבנאל. נד. ד"ע. נה. רש"י. ועי' סוטה מח, ב. נו. מכילתא שם. נז. ר"י קרא. נח. חומ"א בשם עמודיה שבעה ופי' כל כלי ברזל של הגר"א. נט. אברבנאל ורד"ק. ס. ר"י קרא ע"פ מדות פ"ד מ"ג. והגהנו. סא. קה"י. סב. ראב"ש. סג. כן בפ"י הגר"א ודחה הפ"י השני. סד. שם בפ"י הגר"א. סה. אברבנאל. סו. עפ"י רש"י. סז. ראב"ש. סח. ד"ע. סט. רמב"ם פ"ד מה' בית הבחירה וכ"מ שם. ע. פ"י הגר"א. עא. אברבנאל ורש"י. עב. הגר"א. עג. אברבנאל. עד. שם. עה. שם. עו. הגר"א. עז. אברבנאל. עח. הגר"א. עט. אברבנאל. פ. הגר"א. פא. אברבנאל ורלב"ג. פב. אברבנאל. פג. שם. פד. יומא מה. פה. ראב"ש. פו. אברבנאל. פז. הגר"א. פח. סוכה ד ויומא נב. פט. ב"ב ג וב"ב צה. צ. לב מלכים. צא. אברבנאל. צב. ראב"ש. צג. לב מלכים. צד. הגר"א ע"ש ולא ברור כ"כ כיצד עשה אותם שכתב שהעביר שלשלאות של זהב בכותל המפסיק בין קדשי קדשים להיכל, דהיינו מראש הכותל עד ראש הגג במשך כל רחב ההיכל בכדי שלא יתראה גם עליות הק"ק. וקשה להבין כיצד כיסו הגג. צה. מפ"י עי' אברבנאל. צו. שמו"ר לה. צז. רלב"ג בדה"י. צח. אברבנאל. צט. רש"י. ק. אברבנאל. ועי' הגר"א שמפרש של שמן אפרסמון. קא. אברבנאל. קב. הגר"א. קג. רד"ק. קד. וכבר דנו בזה מאחרונים. קה. רלב"ג. קו. שאילת יעבץ ע"ו. קז. שמו"ר לה. קח. ראב"ש. קט. רש"י. קי. ראב"ש. קיא. יומא נד. קיב. ר' סעדיה גאון הובא בראב"ש. קיג. יומא שם. קיד. רש"י ורד"ק. קטו. לב מלכים. קטז. הגר"א. קיז. עי' ר"ה ואברבנאל. קיח. ראב"ש. קיט. ראב"ש. קכ. שבת. קכא. רש"י. קכב. מצו"ד. קכג. רד"ק כפי שהובא בראב"ש. קכד. רלב"ג. קכה. ראב"ש. קכו. שם. קכז. מדות ריש פ"א. קכח. בעל הרוקח. קכט. אברבנאל, ועי' רש"י. קל. הגר"א. קלא. רש"י על פי ת"י. קלב. אברבנאל. קלג. רד"ק. קלד. ראב"ש. ועי' רד"ק. קלה. רי"ד. קלו. אברבנאל. קלז. רד"ק ואברבנאל. קלח. ראב"ש. קלט. הגר"א. קמ. ר"ה יא. קמא. תנחומא נח. קמב. עי' פי

הראש תמיד פ"ב וירוש' יומא א, ד. קמג. תוספתא סוטה יג. קמד. ספרי ברכה לג, יב. קמה. במ"ר י, ח. קמו. לא' מחכמי אשכנז. קמוז. רש"י מכות יא. קמת. זוה"ק בלק קצה, ב. קמט. מגלה עמוקות. קנ. ספר בנין הריא"ל. קנ*ג. ספרי. קנא. ע"י רש"י זבחים נד, ב. קנב. ע"י שהש"ר א. קנג. ערוך לנר סוכה. קנד. יל"ש ברכה ופ' שופטים. קנה. רש"י דהי"א כח, ט. וע"י בקרית ספר למבי"ט והגר"א במדות פ"ב מביא כן בשם הירושלמי. קנו. רדב"ז סי' תרצא, הובא בבנין הריא"ל פ"ח. קנו. תנחומא תרומה יא. קנת. ירוש' סנהדרין.

פרק ז

ואת ביתו בנה שלמה שלש עשרה שנה ויכל את כל ביתו (י, א)

הכתוב רוצה לספר בשבחו של שלמה, שלא השתדל בבנין ביתו באותה השתדלות שבנה בית המקדש. והראיה שנמשך בנין ביתו י"ג שנה. ונאמר. ויכל את כל ביתו. שהשלים לא רק את ביתו אלא גם כל הבתים שעשה לעצמו ולבת פרעה. נמצא שהיה עסוק עשרים שנה בבנינים. ז' שנה עסק בבנין בית המקדש (א) והבנין שעשה לעצמו, ובית יער הלבנון ואשר עשה לבת פרעה י"ג שנה. ושלשה בתים בנה שלמה. הא' בית המלכות אשר עשה בירושלים קרוב לבית ה'. והבית השני אשר בנה ביער הלבנון, שהיה מנהג למלכים לבנות בית ביער הלבנון להקר עצמם בימות החמה. והיה בית יער הלבנון קרוב לירושלים. ואפשר שנקרא כן מפני שהיו הקירות מצופים מבית ומחוץ בעצי ארזים, כמו שנאמר להלן. (ב) וי"ג שנים אלו היו לאחר שבע שנות בנין המקדש, כמו שמבואר להלן והי מקץ עשרים שנה אשר בנה שלמה את שני הבתים. ואת ביתו בנה שלש עשרה שנה, הן ביתו והן בית לנשיו.

ונקרא בית יער הלבנון. יש אומרים מפני שנבנה במקום בית המקדש. ויש אומרים שהיה משמש לתפקיד מקודש ולכן תואר כאן. ונראה שהיה מיועד לנשק, כמו שאמר ישעיה ותבט ביום ההוא אל נשק בית היער (ישעי' כב, ח). וכן נאמר במגינים ויתנם המלך בבית יער הלבנון (דהי"ב ט, טז).

ואמרו (ג) למה נקרא בית יער הלבנון, מה יער עושה פירות אף ביהמ"ק צורות שהיו בקירות היו עושים פירות (ד) משמע שהיה זה בית המקדש. שגם בית המקדש קרוי יער, כמו שאמר דוד מצאנוה בשדה יער (תהלים קלב) כמו שדרשו ההר הזה והלבנון זה ביהמ"ק שמלבין עונותיהם של ישראל. ואמר זכרי' פתח לבנון דלתיך וכתוב ופרח לבנון אומלל.

ואומר הכתוב (ה) שהיה הבית מחולק לשלשה חלקים ע"י ד' טורים של עמודי ארזים, וכרותות ארזים על העמודים. שבין עמוד לעמוד היו צורות גדולות של ארזים. (ראה ציור א בסוף הספר).

ויש מפרשים (ו) שהיה תחב בקרקע עמודי ארזים של שלשים אמה גובה

מלכים א פרק ה

פָּנִיו וַיִּבְרָךְ אֶת כָּל-קְהַל יִשְׂרָאֵל וְכָל-קְהַל יִשְׂרָאֵל
 ע מ ד
טו וַיֹּאמֶר בְּרוּךְ יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר דִּבֶּר
 בְּפִיו אֶת דְּוֹד אָבִי וּבְכִדּוֹ מְלֹא לֵאמֹר: **טז** מִן-הַיּוֹם
 אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶת-עַמִּי אֶת-יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם לֹא-
 בְחַרְתִּי בְעִיר מִכָּל שְׁבִטֵי יִשְׂרָאֵל לְבָנוֹת בַּיִת לַיהוָה
 שְׁמִי שֵׁם וְאֶבְחַר בְּדָוִד לַיהוָה עַל-עַמִּי יִשְׂרָאֵל: **יז**
 וַיְהִי עִם-לִבְבִּי דָוִד אָבִי לְבָנוֹת בַּיִת לְשֵׁם יְהוָה אֱלֹהֵי
 יִשְׂרָאֵל: **יח** וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל-דָּוִד אָבִי יַעַן אֲשֶׁר
 הָיָה עִם-לִבְבְּךָ לְבָנוֹת בַּיִת לְשְׁמִי הִשִּׁיבְתָּ כִּי הָיָה
 עִם-לִבְבְּךָ: **יט** רַק אַתָּה לֹא תִבְנֶה הַבַּיִת כִּי אִם-
 בְּנֵךְ תֵּיצֵא מִחֻלְצִיךָ הוּא-יִבְנֶה הַבַּיִת לְשְׁמִי:
כ וַיָּקָם יְהוָה אֶת-דְּבָרֹוֹ אֲשֶׁר דִּבֶּר וְאָקָם תַּחַת-דָּוִד
 אָבִי וְאָשַׁב עַל-כַּסֵּא יִשְׂרָאֵל כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה וְאִבְנֶה
 הַבַּיִת לְשֵׁם יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל: **כא** וְאִשֵּׁם שֵׁם
 מְקוֹם לְאֶרְזוֹן אֲשֶׁר-שָׁם בְּרִית יְהוָה אֲשֶׁר כָּרַת עִם-
 אֲבֹתֵינוּ בְּהוֹצִיאֹו אֶתֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם: **כב** וַיַּעֲמֵד
 שְׁלֹמֹה לְפָנָי מִזְבֵּחַ יְהוָה נֶגֶד כָּל-קְהַל יִשְׂרָאֵל וַיִּפְרֹשׂ
 כַּפָּיו הַשָּׁמַיִם: **כג** וַיֹּאמֶר יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אִין-
 כְּמוֹךָ אֱלֹהִים בַּשָּׁמַיִם מִמַּעַל וְעַל-הָאָרֶץ מִתַּחַת שֹׁמֵר
 הַבְּרִית וְהַחֲסֹד לְעִבְדֶיךָ הַהֹלְכִים לְפָנֶיךָ
 בְּכָל-לֵבָם: **כד** אֲשֶׁר שָׁמַרְתָּ לְעִבְדֶיךָ דָּוִד אָבִי אֶת
 אֲשֶׁר-דִּבַּרְתָּ לוֹ וַתְּדַבֵּר בְּפִיךָ וּבְגִדְךָ מְלֵאֶת כַּיּוֹם
 הַזֶּה: **כה** וְעַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל שֹׁמֵר לְעִבְדֶיךָ
 דָּוִד אָבִי אֶת- אֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ לוֹ לֵאמֹר לֹא-יִכְרַת לְךָ

אז יקחל שלמה את-זקני ישראל את-כל-ראשי
 המטות- נשיאי האבות לבני ישראל אל-המלך
 שלמה ורושלים להעלות את-ארון ברית-יהוה מעיר
 דוד היא ציון: **ב** וַיִּקְהֲלוּ אֶל-הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה כָּל-
 אִישׁ יִשְׂרָאֵל בִּירַח הָאֲתָנִים בְּחָג הוּא הַחֹדֶשׁ
 הַשְּׁבִיעִי: **ג** וַיָּבֹאוּ כָל זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּשְׂאוּ הַכֹּהֲנִים
 אֶת-הָאֲרוֹן: **ד** וַיַּעֲלוּ אֶת-אֲרוֹן יְהוָה וְאֶת-אֹהֶל מוֹעֵד
 וְאֶת-כָּל-כְּלֵי הַקֹּדֶשׁ אֲשֶׁר בְּאֹהֶל וַיַּעֲלוּ אֹתָם הַכֹּהֲנִים
 וְהַלְוִיִּם: **ה** וְהַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה וְכָל-עַדְתַּת יִשְׂרָאֵל
 הַנוֹעָדִים עָלָיו אֹתוֹ לְפָנֵי הָאֲרוֹן מִזְבָּחַיִם צֹאן וּבָקָר
 אֲשֶׁר לֹא-יִסְפְּרוּ וְלֹא יִמְנוּ מֵרֶב: **ו** וַיָּבֹאוּ הַכֹּהֲנִים
 אֶת-אֲרוֹן בְּרִית-יְהוָה אֶל-מְקוֹמוֹ אֶל-דְּבִיר הַבַּיִת אֶל-
 קֹדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים אֶל-תַּחַת פְּנֵי הַכְּרוּבִים: **ז** כִּי
 הַכְּרוּבִים פָּרְשִׁים כְּנָפִים אֶל-מְקוֹם הָאֲרוֹן וַיִּסְכּוּ
 הַכְּרוּבִים עַל-הָאֲרוֹן וְעַל-בִּדְיוֹ מִלְמַעְלָה: **ח** וַיֵּאָרְכוּ
 הַבַּדִּים וַיִּרְאוּ- רָאשֵׁי הַבַּדִּים מִן-הַקֹּדֶשׁ עַל-פְּנֵי
 הַדְּבִיר וְלֹא יָרְאוּ הַחוּצָה וַיְהִיו שָׁם עַד הַיּוֹם
 הַזֶּה: **ט** אִין בְּאֲרוֹן רַק שְׁנֵי לַחֹת הָאֲבָנִים אֲשֶׁר
 הִנִּיחַ שָׁם מִשָּׁה בְּחֶרֶב אֲשֶׁר כָּרַת יְהוָה עִם-בְּנֵי
 יִשְׂרָאֵל בְּצֵאתָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם: **י** וַיְהִי בְּצֵאתַת
 הַכֹּהֲנִים מִן-הַקֹּדֶשׁ וְהֶעֱנָן מְלֵא אֶת-בַּיִת יְהוָה: **יא**
 וְלֹא-יָכְלוּ הַכֹּהֲנִים לַעֲמֹד לְשֵׁרֵת מִפְּנֵי הֶעֱנָן כִּי-מְלֵא
 כְבוֹד-יְהוָה אֶת-בַּיִת יְהוָה: **יב** אִז אָמַר שְׁלֹמֹה
 יְהוָה אָמַר לְשִׁפְן בְּעֶרְפְּלִי: **יג** בָּנֵה בְּנִיתִי בַיִת זָבֵל
 לְךָ מְכוֹן לְשִׁבְתֶּךָ עוֹלָמִים: **יד** וַיִּסַּב הַמֶּלֶךְ אֶת-

תענם: **לו** ואתה תשמע השמים וסלחת לסטאת עבדיך ועמך ישראל כי תורם את-הדָרְךָ הטובה אשר ילכו-בה ונתתה מטר על-ארצך אשר-נתתה לעמך לנחלה: **לז** רעב פי-יהיה בארץ דבר פי-יהיה שפון ירקון ארבה חסיל פי יהיה פי יצר-לו איבו בארץ שערו כל-נגע כל-מחלה: **לא** כל-תפלה כל-תחנון אשר תהיה לכל-האדם לכל עמך ישראל אשר ידעון איש נגע לבבו ופרש בפיו אל-הבית הזה: **לב** ואתה תשמע השמים מִכּוֹן שְׁבִתְךָ וסלחת ועשית ונתת לאיש פכל-דרכיו אשר תדע את-לבבו פי-אתה ידעת לבדך את-לבב כל-בני האדם:

לז למען יראוך כל-הימים אשר-הם חיים על-פני האדמה אשר נתתה לאבותינו: **מא** וגם אל-הנכרי אשר לא-מעמך ישראל הוא ובא מארץ רחוקה למען שמך: מב פי ישמעון את-שמך הגדול ואת-ידך החזקה וזרעך הנטויה ובא והתפלל אל-הבית הזה: **מב** אתה תשמע השמים מִכּוֹן שְׁבִתְךָ ועשית פכל אשר-יקרא אליך הנכרי למען ידעון- פכל-עמי הארץ את-שמך ליראה אתך כעמך ישראל ולדעת כי-שמך נקרא על-הבית הזה אשר בניתי: **מד** פי יצא עמך למלחמה על-איבו בדרך אשר תשלחם והתפללו אל-יהוה דרך העיר אשר בחרת בה והבית אשר-בנית לשמך: **מה** ושמעת השמים את-תפלתם ואת-תחנונתם ועשית משפטם: **מו** פי

איש מלפני ישב על-כסא ישראל רק אם-ישמרו בניך את-דרכם ללכת לפני פאשר הלכת לפני: **כו** ועתה אלהי ישראל ואמן נא (דברך) [דברך] אשר דברת לעבדך דוד אבי: **כז** פי האמנם ישב אלהים על-הארץ הגה השמים ושמי השמים לא יכלפוןך אף פי-הבית הזה אשר בניתי: **כח** ופנית אל-תפלת עבדך ואל-תחנונו יהוה אלהי לשמע אל-הרנה ואל-התפלה אשר עבדך מתפלל לפניך היום: **כט** להיות- עינך פתחת אל-הבית הזה לילה ויום אל-המקום אשר אמרת יהיה שמי שם לשמע אל-התפלה אשר יתפלל עבדך אל-המקום הזה: **ל** ושמעת אל-תחנון עבדך ועמך ישראל אשר יתפללו אל-המקום הזה ואתה תשמע אל-מקום שבתך אל-השמים ושמעת וסלחת: **לא** את- אשר יחטא איש לרעהו ונשא-בו אלה להאלתו ובא אלה לפני מזבחך בבית הזה: **לב** ואתה תשמע השמים ועשית ושפטת את-עבדיך להרשיע רשע לתת דרכו בראשו ולהצדיק צדיק לתת לו בצדקתו: **לג** בהננה עמך ישראל לפני אויב אשר יחטאו-לך ושבו אליך והודו את-שמך והתפללו והתחנונו אליך בבית הזה: **לד** ואתה תשמע השמים וסלחת לסטאת עמך ישראל והשבתם אל-האדמה אשר נתת לאבותם: **לה** בהעצר שמים ולא-יהיה מטר כי יחטאו-לך והתפללו אל-המקום הזה והודו את-שמך ומחטאתם ישוּבוּן פי

מצבים א פרק ה

אשר דבר ביד משה עבדו: **נז** יהי יהנה אלהינו עמנו כאשר היה עם אבותינו אל-יעזבנו ואל-יטשנו: **נה** להטות לבבנו אליו ללכת בכל-דרכיו ולשמר מצותיו וחקיו ומשפטיו אשר צנה את-אבותינו: **נט** ויהיו דברי אלה אשר התחננתי לפני יהנה קרבים אל-יהנה אלהינו יומם וליילה לעשות משפט עבדו ומשפט עמו ישראל דבר-יום ביומו: **נו** למען דעת כל-עמי הארץ כי יהנה הוא האלהים אין עוד: **נא** והיה לבבכם שלם עם יהנה אלהינו ללכת בחקיו ולשמר מצותיו ביום הזה: **נב** והמלך וכל-ישראל עמו זבחים זבח לפני יהנה: **נג** ויזבח שלמה את זבח השלמים אשר זבח ליהנה בקר עשרים ושנים אלף וצאן מאה ועשרים אלף ויחנכו את-בית יהנה המלך וכל-בני ישראל: **נד** ביום ההוא קדש המלך את-תוך החצר אשר לפני בית-יהנה כי-עשה שם את-העלה ואת-המנחה ואת חלבי השלמים ביום-ההוא ואת-העלה הנחשת אשר לפני יהנה קטן מהכיל את-העלה ואת-המנחה ואת חלבי השלמים: **נה** ויעש שלמה בעת-ההיא את-החג וכל-ישראל עמו- קהל גדול מלבוא חמת עד-נחל מצרים לפני יהנה אלהינו שבעת ימים ושבעת ימים ארבעה עשר יום: **נו** ביום השמיני שלח את-העם ויברכו את-המלך

יחטאו-לך כי אין אדם אשר לא-יחטא ואנפת בם ונתתם לפני אויב ושבוים שביהם אל-ארץ האויב רחוקה או קרובה: **מז** והשיבו אל-לבם בארץ אשר נשבו-שם ושבו והתחננו אליך בארץ שביהם לאמר חטאנו והעוינו רשענו: **מח** ושובו אליך בכל-לבכם ובכל-נפשם בארץ איביהם אשר-שבו אתם והתפללו אליך דרך ארצם אשר-נתתה לאבותם העיר אשר בחרת והבית אשר-(בנית) [בנית] לשמך: **מט** ושמעת השמים מכון שבתך את-תפלתם ואת-תחנונתם ועשית משפטם: **נ** וסלחת לעמך אשר חטאו-לך ולכל-פשעיהם אשר פשעו-בך ונתתם לרחמים לפני שביהם ורחמים: **נא** כי-עמך ונחלתך הם אשר הוצאת ממצרים מתוך בור הברזל: **נב** להיות עיניך פתוחות אל-תחנונת עבדך ואל-תחנונת עמך ישראל לשמע אליהם בכל קראם אליך: **נג** כי-אתה הבדלתם לך לנחלה מכל עמי הארץ כאשר דברת ביד משה עבדך בהוציאך את-אבותינו ממצרים ארני יהנה: **נד** ויהי פכלות שלמה להתפלל אל-יהנה את כל-התפלה ותתחנה הזאת קם מלפני מזבח יהנה מפרע על-ברכיו וכפיו פרושות השמים: **נה** ויעמד ויברך את כל-קהל ישראל קול גדול לאמר: **נו** ברוך יהנה אשר נתן מנוחה לעמו ישראל ככל אשר דבר לא-נפל דבר אחד מכל דברו הטוב

רד"ק

ראו ראשי הבדים על פני הדביר, כדי שיהיה נכנס שם כהן גדול ביום הכפורים להקטיר בין הבדים ולא יהיה פונה הנה והנה, ולפיכך האריכו הבדים על פני הדביר ולא יראו החור צה לפני הדביר.

ואם תאמר, והלא אורך הבדים לא היה אלא עשר אמות, ולא נאמר בתורה שהיו נראים חוץ לפרכת, והדביר היה רחבו עשרים אמה, אך אעפ שמשכו אותם היאך נראו עדיין על פני הדביר?! נאמר כי לא נתנו הארון סמוך לכותל מערבי אלא הרחיקו אותו מן הכותל עד כדי שיראו הבדים על פני הדביר, כשמשכו אותם כלפי חוץ ואין צריך לומר כי מקום ארון אינו מן המדה ובנס היה עומד, שהרי בתוך המדה היה תחת כנפי הכרובים בתוך עשרים אמה, ולא היה ממנו עשר אמה לכל רוח.

ויהיו שם עד היום הזה -

שלא הסירו אותם עוד מן הארון, כמו שכתוב לא יסורו ממנו וגם לא החזירו אותם לאחוריהם, אלא היו משוכים לפני הדביר לעולם, זהו עד היום הזה, אך דלתות שער הדביר לא היו נסגרות, לפיכך הוצרך שלמה לעשות פרכת להיות מבדילו.

(ט) אין בארון -

זה ראייה כי לא היו בארון לא שברי לוחות ולא ספר תורה וארון שבו ספר תורה, נראה כי נתנהו באוצרות בית ה' עם אהל מועד ועם הכלים. וכן נראה מדברי חלקיהו הכהן: ספר התורה מצאתי בבית ה', נראה כי לא היה במקום שהיו רגילים בו ולא היו יודעים אותו שם באותו הדור.

אשר כרת ה' -

כמו שתרגום יונתן: די עילויהו כתיבין עשרה פתגמי קיימא דגזר ה' עם בני ישראל.

(י) בצאת הכהנים -

את ארון ה' מציון, כמו שאמר: ואת אהל מועד מגבעון כי שם היה.

הכהנים והלויים - הכהנים - הארון. והלויים - את אהל מועד וכלי הקדש אשר באהל, ואהל מועד נזזו באוצרות בית האלהים, אבל הארון הכניסו אל מקומו אל דביר הבית.

(ו) אל תחת כנפי הכרובים -

הכרובים הכניס בתחילה והכרובים האלה שעשה שלמה היו עומדים על רגליהם ופניהם לבית, כמו שאומר בדברי הימים: ופורשים כנפיהם מקיר אל קיר ובין כרוב לכרוב הכניסו הארון תחת הכנפים. והכרובים שעשה בצלאל היו בשני קצות הכפורת על הארון, והיה מכסה הארון כמו שהיה מתחילה, אבל אלו הכרובים היו כנפיהם גבוהים על הארון, כי חמש אמות היה קומת הכרוב ואין צריך לגוף הכרובים שהיה עומד בנס, כי הגוף תחת הכנפים ואין לנו לשאול למה עשה שלמה כרובים אחרים ולא כתבנית הראשונים, כאשר אין לנו לשאול למה לא עשה ארון אחר ועשה מזבחות אחרים ומנורות ושולחנות וכלים אחרים, כי הכל עשה על פי הנבואה כמו שמסר לו דוד אביו, כמו שכתוב בדה, שאמר לו דוד הכל הכל בכתב מיד ה', עלי השכיל כל מלאכת התבנית.

(ח) ויאריכו הבדים -

האריכו אותם לחוץ, כלומר שמשכו אותם כלפי חוץ לפי שלא היה צריך עוד לשאת בכתף, ומתחילה היו הבדים נתונים בארון בשוה שהיו עודפים אחורי הארון כמו לפני הארון, שהרי ארבעה אנשים היו נושאים אותו לכל בד שני אנשים אחד לפניו ואחד לאחוריו, וכיון שהביאו הארון לדביר כמו שהיה עם בדיו ולא היה עתיד עוד לנשוא בכתף, האריכו הבדים ומשכו כלפי חוץ עד שני

(א) מעיר דוד -

כי שם העלהו דוד כשהביאו מבית עובד אדום.

(ב) בירח האייתנים -

שבו אוספים הפירות והתבואות לבית, כמו שנקרא חג האסיף לזה הטעם.

וכן איתנים -

לשון חזק, שהתבואות והפירות חיי האדם. ומרבותנו ז"ל שאמרו: חדש שנולדו בו אבות הם איתני עולם, כמו והאייתנים מוסדי ארץ. ומהם שאמרו: שהוא חזק המצות שיש בזה החדש חגים ומצות. ויונתן תרגם: בירחא דע" תיקא דקרן ליה ירחא קדמאה בחגא וכען הוא ירחא שביעאה, כלומר כי לפני הזמן יצאו ישראל ממצרים היה תשרי החדש הראשון כי בתשרי נברא העולם ומשיצאו בני ישראל ממצרים בניסן הוא, ראש לחדשים ותשרי שביעי לו, כי כן אמר להם האל ית': החדש הזה לכם ראש חדשים לכם, מכלל כי לשאר העולם אינו ראשון כי תשרי הוא ראשון.

בחג -

קודם חג הסוכות נקהלו אלא אמר כי בחג נקהלו לעשות שם חנוכת המקדש, והחג שבעת ימים קודם חג הסוכות, הוא שנקהלו בירושלם כמו שנפרש.

(ג) וישאו הכהנים את הארון -

אמרו רבותינו ז"ל: בשלשה מקומות נשאו הכהנים את הארון: כשעברו ישראל את הירדן וכשסבבו את יריחו, וכשהחזירוהו למקומו, כשברח דוד מפני אבשלום, ועתה כשהכניסוהו לבית המקדש לקדש הקדשים, והם לא זכרו זה המקום אולי בכלל החזירוהו למקומו הוא.

(ד) את ארון ה' ואת אהל מועד -

(המשך מעמ' 121)

רד"ק

לם ואין העולם מקומך, אם כן מה שבניתי הבית לך אינו אלא על דרך משל שיהיה רצונך וכבודך נמצא בבית הזה, לשמוע אל התפלה אשר יתפללו במקום הזה, ואעפ שבכל המ- קומות היא רצונו אל הצועק אליו בלב שלם לשמוע אל תפלתו, בקש שלמה מהאל שיהיה המקום הזה הנבחר מסייע המתפלל בתפלתו, כאילו הבית הזה היה מלאך מליץ ותשמע תפלת כל המתפלל בבית הזה בקרוב יותר, משיתפלל במקום אחר.

(כט) להיות עיניך פתוחות -

להיות שמירתך תמידה במקום הזה ועיניך חסר יוד הרבוי מהמכתב.

אל המקום הזה -

כמו במקום הזה. וכן כמו ואל הארון תתן את העדות כמו ובארון וכן הדומים לזה בפרשה הזאת, אל המקום - אל הבית. ויונתן תרגם: באפי אתרא הדין.

(ל) אל מקום שבתך אל השמים -

כמו ממקום שבתך מן השמים, וכן הוא אומר בדברי הימים. וכמוהו לשבור אל יוסף. או פירושו: שיכוננו לבס אל מקום שבתך, ואתה תשמע השמים. וכן אל יוסף טעמו דבק עם וכל הארץ באו מצרימה. או פירושו: אל המ- קום - אל השמים, כמו במקום שבתך בש- מים, כמו שפירשנו אל המקום.

ושמעת וסלחת -

כתרגומו: ותקבל צלותהון ותשבוק לחור ביהון.

(לא) ונשא בו אלה -

וחייבו הדין להשביעו.

נשא -

מענין משאת מאומה שהוא לשון חוב. ויונתן תרגם: וירשי ביה מומי לאומיותיה:

(טז) ואבחר בדוד -

למה שהקדים לא בחרתי בעיר היה לומר ואבחר בירושלם, אלא פירוש כי לא הודעתי בחירתי בירושלים עד שבחרתי בדוד להיות על עמי ישראל והראתי לו המקום הנבחר בירושל, כשנערתתי לו בגרן ארונה באש מן השמים.

(כא) ואשים שם מקום לארון -

והוא הדביר.

(כב) לפני מזבח ה' -

מזבח הנחשת שעשה שלמה, כמו שכתוב בדברי הימים כי עשה מזבח הנחשת עשרים אמה ארכו ועשרים אמה רחבו ועשר אמות קומתו.

נגד כל קהל ישראל -

בדברי הימים אומר, כי עשה כיוור נחשת חמש אמות רחבו ושלש אמות קומתו ונת- נהו בעזרה ויעמוד עליו נגד כל קהל ישראל, ובירך עליו על ברכיו ופרש כפיו השמים.

(כג) שומר הברית והחסד -

שכרת עם האבות.

לעבדיך -

לזרעם אחריהם.

(כו) דבריך -

כתיב על הפרט וקרי דברך על הכלל.

(כז) כי האמנם -

ההא פתוחה כי היא לתימה, כלומר באמת היא שישב אלהים עם האדם בארץ זה לא יתכן להאמין, כי אתה תתברך ותתעלה על הכל אין לך מקום שיכילך כי אתה מקום הער-

שהכניסו שם הארון בצאתם מן הקדש, נראה כבוד ה' בענן.

(יב) אז אמר שלמה -

אז כשראה ששכן הכבוד בבית הזה שאמר ה' שישכון בתוך בני ישראל בערפל והוא הענן, כמו שכתוב: ענן וערפל והוא שאמר ושכנתי בתוך בני ישראל והוא שירד כבודו בענן במקום המקדש לעבדו, וכמו שאמר כן עשה, שהשכין כבודו בבית זבול שבניתי לו. ורז"ל אמרו: כשאמר כי בענן אראה על הכי- פורת רמז להם כי בענן יראה בבית עולמים. ויונתן תרגם: ה' אתרעי לאשראה שכינתיה בירושלם. תרגם: בערפל בירושלם, כלומר מקום שישכון שם הערפל והוא ענן הכבוד.

(יג) לשבתך עולמים -

כי גלגל ושילה ונוב וגבעון לא היו עולמים, כי לא היו הם המקום הנבחר אשר נאמר עליו: אל המקום אשר יבחר ה', כי אם זה המקום שהוא הר המוריה שעקד אברהם אבינו את יצחק בנו עליו וקראו: ה' יראה. ואומר: בהר ה' יראה כי באותו ההר יראה לדורות. ודוד כשראה שנעתר שם וירד שם על עולתו אש מן השמים, ידע כי הוא המקום הנבחר ואמר זהו בית האלהים, וזה מזבח לעולה לישראל.

(יד) ויברך -

לא נכתבה הברכה שברכם, אבל הברכה שברכם אחר תפלתו נכתבה ואחר שברכם נתן הודאה לאל ואמר: ברוך ה' אלהי ישראל אשר דבר בפיו, כלומר מה שדבר בפיו אל דוד אבי כן קיים לי וזהו שאמר: ובידו מלא ויו, ובידו כנוי כנגד האל יתברך.

וכן אמר למטה: ובידך מלאתי - ר"ל בכחו וביכולתו שהשלים כל הגוים עמו והם עשו רצונו. ותרגם יונתן: וברעותיה קיים, ומלת לאמר - שב אל בפיו.

(המשך מעמ' 122)

רד"ק

אליך למען ידעו כל עמי הארץ את שמך ול-
דעת כי שמך נקרא על הבית הזה, ומתוך כך
ידעו ליראה אותך כעמך ישראל.

(מד) כי יצא עמך למלחמה על אויבו

דרך כלל.

בדרך אשר תשלחם -

כמו: ויהי דבר שמואל לכל ישראל וגו'. וכן
כשהיו שואלים באורים ותומים כמו בדבר
בנימין וכן כשלא יהיה עליהם עונש.

(מה) ועשית משפטים -

תעשה משפטים באויביהם. וכן: כי עשית
משפטי ודיני. וכן תרגם יונתן: ותתפרע ער-
לבנהו.

(מו) כי יחטאו לך -

כמו וכי יחטאו לך, כלומר ואם יחטאו לך ואינן
ראויין לתשועה ושתנקום נקמתם באויביהם
ויתחייבו גלות ויעשו תשובה בגלותם ויתפללו
דרך ארצם, תשמע תפלתם.
וכן ראינו בדניאל, שנאמר: וכיון פתיחן ליה
בעלייתה נגד ירושלים.

(מט) ועשית משפטים -

בשוביהם שלא חמלו עליהם והכבידו עוליהם.
ועוד: תתנם לרחמים לפני שוביהם ורחמום,
שיניחום לצאת מהגלות ולשוב לארצם, כמו
שעשה כורש מלך פרס.

(נא) מתוך כור הברזל -

כי כמו שצורפין הכסף והזהב בכור, כן נצר-
פו במצרים בעבודה קשה ומה שאמר הברזל
והכורים לא יעשו אותם מברזל אלא מאדמה.
אמר הברזל, לחזוק הצרוף שנצרפו שם.

לפי שיתכן שיהיה מטר ויהיה רעב והוא מה
שפירש אחר כן שדפון וירקון ארבה חסיל.

כי יצר לו אויבו -

פירוש, או כי יצר לו אויבו.

בארץ שערי -

בארצו בשעריו, כמו שכתוב והצר לך בכל
שעריך.

כל נגע כל מחלה -

אף על פי שזכרתי מצרכי עמך בפרט אשר
יתפללו עליהם לפניך, כן אני אומר על כל
נגע ועל כל מחלה שיהיה להם, שכל תפלה
וכל תחנה שיתפללו על כל נגע ועל כל מחלה
אשר תהיה לכל אדם.

(לח) לכל עמך ישראל -

כלומר בין ליחידים בין לרבים כל איש ואיש
לפי נגעו אשר ידעו לבו ממה שלא נודע לא-
חרים, כלומר בין מן המכאובים הנסתרים בין
מן הגלויים.

ופרש כפיו אל הבית הזה -

כמו בבית הזה, כלומר יפרוש כפיו אל ה'
בבית הזה. או פירש: בכל מקום שיהיה כנגד
הבית הזה. וכן תרגם: לאפי ביתא הדין.

(מ) למען יראוך -

ביוד האיתן לבד ופא הפעל נעלמת ופירושו,
כשיראו שתסלח להם בשובם אליך והתפ-
לו לך אליך בבית הזה, ידעו כי בעונש עון בא
להם הנגע והמחלה לא שהוא מקרה, ובעבור
זה ייראוך וכן טעם: כי עמך הסליחה למען
תורא.

(מג) ככל אשר יקרא אליך הנכרי -

אף על פי שלא יהיה ראוי לכך תשמע תפל-
תו, אבל בישראל אמר: ונתת לאיש ככל דר-
כיו אשר תדע את לבבו אבל הנכרי אף על פי
שאין לבבו נכון אליך עשה ככל אשר יקרא

ובא אלה -

פירש ובא הנשבע לקבל האלה לפני מזבחך
בבית הזה. ויונתן תרגם: על המשביע וייתי
ויומיניה קדם מדבחק.

(לב) ואתה תשמע השמים -

מן השמים. וכן תרגם יונתן: מן שמיא.

ושפטת -

אף על פי שאתה מאריך אף לנשבע לשקר
ואין אתה נפרע ממנו בשעת עונו, אם ישבע
בבית הזה לא תאריך לו, שיכירו בני אדם כי
המקום הזה הנבחר סייע במהירות העונש
וייראו מן הבית הזה ויפחדו ממנו, וכל זה
הוא כבודך וגם האל יתברך צוה כן ואמר:
ומקדשי תיראו:

להרשיע רשע -

איזה מהם שיהיה רשע הנשבע לשקר. או
המשביע בחנם והוא נשבע באמת, כי העונש
על המשביע.

(לג) בהנגף -

והודו את שמך כי חייב אדם לברך על הרעה
כמו שמברך על הטובה.

בבית הזה -

הנשארים בעיר אשר לא יצאו למלחמה, ית-
פללו אליך בבית הזה על אחיהם שיצאו למ-
לחמה ואתה תשמע תפלה וסלחת לחטאתם
והשבותם אל אדמתם.

(לה) בהעצר שמים -

כי תורם הדרך הטובה שתודיעם על איזה
עון נעצר השמים, ותורם הדרך הטובה ונתת
מטר.

(לז) רעב כי יהיה -

והלא זכר העצר השמים והוא הרעב, אם כן
מה טעם אמר אחר כן רעב כי יהיה?

(המשך מעמ' 123)

רד"ק

ואם תאמר, כל אלו לא היו אלא החלבים, כי שלמים היו כל אלו ובמזבח של משה אמר: אלף עולות, שהיו כלם כליל, נאמר כי גם הנה היו עולות רבות ומנחות כי לא מנה אלא השלמים והעולות שהיו רבים, עד כי בין העולות והמנחות וחלבי השלמים, לא יכול מזבח הנחשת שעשה שלמה להכיל הכל, עד שהוצרך שלמה לקדש רצפת החצר ועשה שם מן העולה והמנחה וחלבי השלמים מה שלא יכול המזבח להכיל.

ודברי רבותינו ז"ל מחלוקת בזה יש אומרים: כי רצפת החצר הוא שקדש כמו שפירשנו. ויש אומרים: כי מזבח אבנים בנה תוך החצר. ואמר עוד: כי מזבח אבנים הוא שעשה שלמה לא מזבח נחשת. ומה שאמר בדברי הימים: ויעש שלמה את מזבח הנחשת וכן אמר: כי מזבח הנחשת אשר עשה שלמה לא יכול להכיל פי' מזבח אבנים שעשה שלמה תחת מזבח הנחשת שעשה משה, ואלה דברים של תימה הם. ואפשר כי מה שאמר: אלף עולות יעלה שלמה על המזבח ההוא לא בפעם אחת אלא קודם שובו מגבעון לירושלים, כמו שפירשנו בדברי הימים.

(סה) את החג -

חנוכת המקדש קרא גם כן חג, לפי שהיתה סמוכה לחג הסכות ועשו שבעת ימי חנוכה ושבעת ימי חג הסכות ואומר ארבעה עשר יום, להודיע כי סמוכים היו לא היה הפרש ביניהם. וביום השמיני שאומר: שלח את העם - הוא שמיני עצרת ולא נוכל לפרש, כי שבעת ימי חנוכה היו אחר שבעת ימי סכות ויום השמיני שמיני לחנוכה, שהרי אומר בדברי הימים: וביום עשרים ושלושה לחדש השביעי שלח את העם ואם תאמר יום שמיני עצרת אינו אלא כב לחדש, ואיך אמר וביום עשרים ושלושה!?

אמרו רבותינו ז"ל: כי ביום השמיני נטלו רשות ממנו ולא נסעו אותו היום, לפי שהיה חג וביום שלשה ועשרים לחדש חזרו ונטלו רשות ממנו והלכו לאהליהם, ואף על פי שעשו שבעת ימי חנוכה קודם חג הסכות ויום הכפורים בכללם. ואפשר שאותו היום לא אכלו שהרי מצוה להתענות ובכרת האוכל בו, ואף על פי שאומר כי חנוכת המזבח עשו שבעת ימים והחג שבעת ימים ובכל יום היו מקריבים זבחי שלמים, הקריבו השלמים גם אותו היום אבל לא אכלום באותו היום עד הלילה ומחרתו.

אבל רבותינו ז"ל אמרו: כי אכלו אותו יום הכפורים, כי בכלל ימי השמחה היה ולמדו זה מחנוכת המשכן, מה שם עשו שלמים בשבת אף על פי שהוא באסור סקילה, יום הכפורים שהוא אסור כרת לא כל שכן, ובחנוכת המשכן שבת היה בכלל שנים עשר יום, כי רצופין היו ולמדו זה מדכתיב: ביום עשתי עשר יום ביום שנים עשר יום מה יום כלו רצוף אף ימים אלו כלם רצופין, ולמדו יום זה שכתוב כאן י"ד יום מיום שכתוב שם. והקשו ואמרו: ושם עשו ביום הכפורים זה שלמים ולא אכלו? ותרצו: אין שמחת הגוף אלא באכילה ושתייה, וזהו שאמר הכתוב: וילכו לאהליהם שמחים וטובי לב רוצה לומר על העון שנתכפר להם, שיצאתה בת קול ואמרה להם: כלכם מזומנים לחיי העולם הבא. ועל דרך פשט הפסוק מפרש: על הטובה אשר עשה ה' לדוד עבדו ולישראל עמו, ופירש לדוד עבדו שקיים לו מה שהבטיחו, כי היוצא מחלציו יבנה הבית ויהיה שלום ושקט בימיו לישראל וכן היה, כי כל המלכים היו עובדים אותו ומביאים לו מנחה ועל כל זה הלכו לאהליהם שמחים וטובי לב. ובדברי הימים אומר: על כל הטובה אשר עשה ה' לדוד ולשלמה ולישראל עמו.

(נב) בכל קראם אליך -

בכל עת שיקראו אליך בצרתם וישבו אליך. וכן: כה' אלהינו בכל קראינו אליו בתשובה.

(נו) ככל אשר דבר -

הניח לכם מכל אויביכם.

(נח) להטות לבבינו אליו -

טעמו דבק עם יהי ה' אלהינו עמנו.

(נט) יומם ולילה -

להיות שמירתו תמיד לעשות משפטינו ופירוש משפט במקום הזה, כמו כמשפט הבנות יעשה לה והדומה לו, כלומר לתת לנו דבר יום ביומו מה שאנו צריכים, להשפיע לנו הטובה ולשמרנו מרעה, ובה ידעו כל עמי הארץ כי ה' הוא האלהים, כי הדבקים בו שביעי טובה ונשמרים מרעה.

(סד) קדש המלך את תוך החצר -

הרי הוא אומר למה קדשו לעשות שם העולה והמנחה והשלמים? כי מזבח הנחשת שעשה שלמה היה קטן מהכיל רב העולה והשלמים ואינו אומר על מזבח הנחשת שעשה משה, כי בפירוש אמרו בדברי הימים כי מזבח הנחשת אשר עשה שלמה לא יכול להכיל את העולה ושל משה גזזו עם אהל מועד כמו שפירשנו למעלה, מזבח הנחשת שעשה שלמה שהיה עשרים אמה ארכו ועשרים רחבו לא היה יכול להכיל רב העולות והחלבים, שהרי מזבח הנחשת שעשה משה היה חמש על חמש, ואמר: אלף עולות יעלה שלמה על המזבח ההוא ומזבח הנחשת שעשה שלמה היה עשרים על עשרים, ולפי חשבון עולות וחשבון אמות לא היה מזבח שעשה שלמה מכיל אלא ששה עשר אלף והוא אומר בקר עשרים ושנים אלף וצאן מאה ועשרים אלף.

(המשך מעמ' 124)

רד"ק

אותו עון, וזהו אשר עשה ה' לדוד עבדו.
מלבא חמת עד נחל מצרים –
הזכיר גבול אי צפון ודרום.

ולא נענה, כיון שאמר: אל תשב פני משי-
חך זכרה לחסדי דוד עבדך מיד נענה, וידעו
כל ישראל שמחל הקדוש ברוך הוא לדוד על

ורבותינו ז"ל דרשו: לדוד עבדו - כי בשעה
שבקש שלמה להכניס ארון לפני ולפנים דבקו
שערים זה בזה ואמר: שאו שערים ראשיכם

בטקסט בשיעור:

חוברת מרצה 27-28,
עמ' 19

מקור:

ספר ילקוט מעם לועז
(מלכים א)

פרק ח

אז יקהל שלמה את זקני ישראל ואת כל ראשי המטות נשואי האבות לבני ישראל אל המלך שלמה ירושלם להעלות את ארון ברית ה' מעיר דוד היא ציון (ח, א).

לאחר שהשלים שלמה המלאכה (א) נתן דעתו לעיקר תכלית הבית, להביא ארון ברית ה' לקודש הקדשים, שתשרה בו השכינה. והציב לו כמטרה ראשונה את הבאת הארון, שעליו דוה לבו של דוד שהיה נתון בתוך היריעה, כמו שנאמר בשעה שנתעורר לבנות הבית ויאמר המלך אל נתן הנביא ראה נא אנכי יושב בבית ארזים וארון האלהים יושב בתוך היריעה (ש"ב ז, ב). ולכבוד הארון הקהיל את זקני ישראל, הם השופטים והחכמים ואת כל ראשי המטות נשואי האבות לבני ישראל להעלות את ארון ברית ה' מעיר דוד, להביאו בכבוד גדול. ואמרו בסדר עולם (ב) אין השכינה שורה אלא בהקהל. וכיון שביקש להכניס הארון למקדש כדי שתשרה שם השכינה, הקהיל את כל זקני ישראל, והם הקהילו את כל ישראל.

ועל שלמה נאמר (ג) חזית איש מהיר במלאכתו לפני מלכים יתייצב (משלי כב, ט). שנתעצל בבנין ביתו ובבנין בית המקדש לא נתעצל, ולא עוד אלא שהקדים כבודו של הקב"ה לכבודו. לפיכך נתן אמר לאביו האתה תבנה הבית (ש"ב ז, ה) וכתוב אחר לא אתה תבנה (דהי"א יז ד). אמר לו, אתה הקדמת כבודך לכבודי, שמשראית עצמך יושב בבית ארזים תבעת בנין בית המקדש, אבל שלמה מקדים כבודי לכבודו. ולפי שנזדרזו במלאכת המקדש זכה להתייחד עם המלכים הצדיקים. ולמה אמר ר' יהושע בן לוי, ראוי היה שלמה להימנות עם שלשה מלכים וארבעה הדיוטות שאין להם חלק בעולם הבא, שנאמר ויהי לעת זקנת שלמה נשיו הטו את לבבו (להלן יא, ד) ועל שנזדרזו בבנין בית המקדש לא נתתו שיימנה עם אילו מלכים החשוכים ירבעם ואחאב ומנשה, אלא זכה להתייחס עם מלכים הצדיקים. ולא עוד אלא נעשה ראש ליוחסים שנאמר בסוף מגילת רות, אלה תולדות פרץ וגו' וישי הוליד את דוד. ולא אומר ודוד הוליד את שלמה, ואילו בדברי הימים (א, יג י) נאמר ובן שלמה רחבעם. הרי היה ראש ליוחסים ולא סוף. מי גרם לו לכך, על ידי שנזדרזו במלאכת המקדש. שנאמר ותשלם כל המלאכה, ותהי שלם כל המלאכה.

**ויקהלו אל המלך שלמה כל איש ישראל בירח האתנים
בחג הוא החדש השביעי (ח, ב).**

הכתוב מספר (ד) שאע"פ שלא קרא שלמה אלא לזקנים ולראשי האבות, נקהלו כל המון בית ישראל מעצמם לחלוק כבוד לארון ברית ה'. והיה זה בירח האיתנים (ה) שהוא חודש תשרי, שבו אוספים הפירות. ונקרא כן מפני שבו המועדים האיתנים ביותר המביאים את האדם לידי שלמות, שבו חלים ראש השנה ויוה"כ וחג הסוכות, והיה זה מאורע גדול, חנוכת הבית בחג הסוכות. ולכן נאמר בירח האיתנים בחג, שהיו ב' סיבות לבואם, החג וחנוכת

הבית. (ו) שביקש שלמה שכל ישראל יטלו חלק בשמחה הגדולה הזאת, לכן בחר בחודש תשרי, שאז העם אינו עוסק במלאכתו, אלא עוסק בתשובה ומעשים טובים וחוגג החגים שבירח האתנים.

וחז"ל אמרו שנקרא ירח האיתנים (ז) שבו נולדו האבות שהם איתני העולם. ור' יהושע אומר שנקרא כן מפני שבו הם חזקים במצות.

ועוד (ח) שבחג זה מתקשים האילנות וצמחי השדה. שבכל ימות החמה הם רכים. ועכשיו מתקשים העשבים ונעשים קלחים ודליות הגפן והאילנות נעשים עץ. ואין ספק (ט) שהיו שמות עבריים לכל חדשי השנה שהשמות שלנו עלו מבבל. אלא שלא נזכרו השמות העבריים בתורה.

ויבאו כל זקני ישראל וישאו הכהנים את הארון (ח. ג).

ומספר הכתוב שבאו כל זקני ישראל. ונאמר:

וישאו הכהנים את הארון. (י) אע"פ שהלויים מופקדים על נשיאת הארון, כאן נשאוהו הכהנים, שהיו צריכים להביא הארון בבית קודש הקדשים, והוא הדביר, שלא הותר ליכנס שם אלא לכהן גדול ביום הכיפורים, וכיון שלא היה אפשר לכהן גדול לעשות כן, מוטב היה שהכהנים יכנסו שם ולא הלויים. ואע"פ שבדברי הימים נאמר שנשאוהו הלויים (דה"א טו, טו), שם קרא לכהנים ללויים, שכן נקראו בכ"ד מקומות הכהנים לויים. ומזה למדים שאם צריכים לתקן דבר בבית קדשי הקדשים, ראוי שייתקן ע"י כהן גדול אם אפשר, ואם לא, נתיר זאת לכהנים ההדיוטות. ואם אחד מהם אינו יכול לתקנו נותנים ללויים.

וחז"ל אמרו (יא) בשלשה מקומות נשאו הכהנים את הארון. האחד כשעברו ישראל את הירדן, והשני כשסבבו את יריחו, והשלישי כשהחזירוהו למקומו. יש מפרשים שהיה זה כשברח דוד מאבשלום שיצא הארון עמו עד מעלה הזיתים ושאל באורים ותומים והחזירוהו למקומו, כמו שמפורש בסדר עולם (יב). ויש אומרים שהיתה ההבאה הזאת כשהחזירו את ארון העדות לקודש הקדשים שהוא היה מקומו שהניחו משה שם.

ויש לכם לשאול לאחר שנשלם הבית בחודש בול שהיא חודש חשון כפי שנאמר לעיל (בסוף פרק ז) למה לא הביא הארון מיד אלא המתין עד חודש תשרי בשנה האחרת. התשובה (יג) לפי שלאחר שנשלם הבית היו ישראל מגמגמים ואומרים היאך בנה של בת שבע יבנה בית שישרה הקב"ה שכינתו בו. והקב"ה השב לעכב שמחת בית המקדש עד החודש שבו נולדו האבות. וכן אמרו שמלאכת המשכן נגמרה בכ"ה בכסלו ולא הוקם עד אחד בניסן, לפי שעכב הקב"ה חנוכת המשכן עד החודש שנולד בו יצחק.

ולפי הפשט (יד) הוצרך שלמה ל"א חדשים כדי להקהיל את ישראל, ושיהיה אחרי אסיפת התבואות שאז השמחה רבה, ולהכין הדברים הנצרכים לאותה שמחה כפי העם שיקהיל.

ויעלו את ארון ה' ואת אהל מועד ואת כל כלי הקדש אשר באהל ויעלו אתם הכהנים והלויים (ח, ט).

וכשהעלו את ארון ברית ה' מעיר דוד, (טו) העלו גם את אהל מועד ואת כל כלי הקודש אשר באהל שהיה בגבעון. והיו הכהנים נושאים הארון והלויים נושאים אהל מועד. והכלים שעשה משה במדבר ואהל מועד גנזו באוצרות בית האלקים. והם העליות שהיו ממעל לדביר וההיכל. והארון הכניסו לדביר במקומו. וגם נתנו המנורה והשלחן וכיור וכנו במקומם המיוחד.

והמלך שלמה וכל עדת ישראל הנועדים עליו אתו לפני הארון מזבחים צאן ובקר אשר לא יספרו ולא ימנו מרב (ח, ט).

ואומר הכתוב והמלך שלמה וכל עדת ישראל וגו' אתו לפני הארון (טז) שלמה חלק כבוד לארון ואע"פ שהיה מולך בכיפה, הלך לפני הארון כדרך שנהג דוד אביו שהיה מכרכר ומפזז לפני ארון ה', להראות שאין גדלות לפני המקום. ונהגו כעבדים שרצים לפני אדוניהם. והיו מזבחים כמו שעשה דוד (עי' ש"ב פ"ו).

ויביאו הכהנים את ארון ברית ה' אל מקומו אל דביר הבית אל קדש הקדשים אל תחת כנפי הכרוכים (ח, י).

אמרו (יז) בשעה שבנה שלמה את בית המקדש ביקש להכניס הארון למקדש, והיה השער קטן, חמש אמות ארכו ושתיים וחצי רחבו, והארון היה אמתים וחצי ארכו ואמה וחצי רחבו. וכי לא היה אמה וחצי נכנס בין שתיים וחצי אלא באותה שעה דבקו שערים זה בזה אמר שלמה עשרים וארבע רגלות (כ"ד מיני שמות לתפלה שנזכרים בפרשה זו) ולא נענה. פתח ואמר, שאו שערים ראשיכם והנשאו פתחי עולם ויבא מלך הכבוד. ורצו אחריו השערים לבולעו. אמרו מי הוא זה מלך הכבוד. אמר להם ה' עוזו וגבור. חזר ואמר שאו שערים ראשיכם ושאו פתחי עולם ויבא מלך הכבוד מי הוא זה מלך הכבוד ה' צבאות הוא מלך הכבוד סלה, ולא נענה. כיון שאמר ה' אלהים אל תשב פני משיחך זכרה לחסדי דוד עבדך (דהי"ב ז) מיד נענה. באותה שעה נהפכו פני כל שונאי דוד כשולי קדרה וידעו כל העם וכל ישראל שמחל לו הקב"ה על אותו עון. היינו עון בת שבע.

כי הכרוכים פרשים כנפים אל מקום הארון ויסכו הכרוכים על הארון ועל בדיו מלמעלה (ח, יז).

והכהנים הביאו הארון אל דביר הבית שהוא קודש הקדשים תחת כנפי הכרוכים הגדולים אשר עשה שם שלמה שהיו נוגעים בכנפיהם בכותלי הדביר והיו כנפיהם נוגעות זו בזו, באופן שתחת כנפיהם היה מקום הארון, באופן שסככו עליהם מלמעלה, על הארון ועל בדיו, שלא סרו הבדים מן הארון לעולם. ובזוהר פרשת ויחי בוא וראה הכרוכים היו עומדים באות ובנס. שלש פעמים ביום היו פורשים כנפיהם וסוככים על הארון. שנאמר פורשים כנפים. ולא פרושי כנפים.

והטעם שנזכרו הזקנים שהורו הלכה שאע"פ שנאמר בלויים בכתף ישאו, דוקא בעת ההיא שהיו מעט כהנים. אבל כשנבנה המקדש הותר לכהנים לישא הארון ולצורך זה הם צריכים לזקנים.

ויאריכו הבדים ויראו ראשי הבדים מן הקודש על פני הדביר ולא יראו החוצה ויהיו שם עד היום הזה (ח. ט).

ויאריכו הבדים. בדי הארון היו ארוכים וגמשיים כלפי חוץ. ויראו ראשי הבדים מן הקודש על פני הדביר. הם בלטו בפרוכת כלפי חוץ כעין שני דדי אשה. כענין שנאמר בין שדי ילין (שיר השירים א) ולא ייראו החוצה ממש. יש מפרשים (יח) שבכונה האריכו הבדים, שמשכו אותם מן הארון כלפי חוץ. כיון ששוב לא היה צורך בנשיאתו. והכהן גדול היה צריך להזות ביום הכפורים בין הבדים. ואע"פ שהבדים ארכם היה עשר אמות והדביר עשרים אמות, אפשר היה למשוך אותם אל פני הדביר וכיון שלא היה הארון נתון בדביר בכותל אלא משכו אותו מן הכותל כדי שייראו הבדים על פני הדביר ובמצב זה בשאר עד היום הזה, שלא החזירו אותם. וכיון שבלטו כלפי חוץ לא היו הדלתות יכולות להיסגר והיו צריכים לעשות פרוכת להבדיל בין הקודש ובין קודש הקדשים.

ויש מפרשים (יט) שהבדים האלה לא היו אלו שעשה משה. אלא שלמה עשה בדים ארוכים יותר כדי שישאו אותו כהנים הרבה והיה ארכם כל כך, עד שקרבו ראשי הבדים מן הקודש אצל פני הדביר והוא פתח קודש הקדשים, ולא היו נראים בחוץ בהיכל. אלא הגיע עד חלל פתח הדביר ושם היתה הפרוכת להבדיל. ואמרו חז"ל (כ) שבימי יאשיהו נתקצרו הבדים וידעו בודאי שהמקדש עתיד ליחרב.

(כא) ובעת שנעשה המשכן אמר הקב"ה למשה. בדים שעשויים לארון עתידים להאריך כ"ד שנה. (וצ"ל תפ"ז). משנת ב' אלפים תמ"ט עד ב' אלפים תתקל"ו. ויהיו שם עד היום הזה, מכאן אמר רבי יהודה (כב) שהארון במקומו נגנז, ולא גלה לבבל כדעת ר"א ורשב"י.
(כג) ובנוב וגבעון היה הארון נ"ז שנה.

אין בארון רק שני לחות האבנים אשר הניח שם משה בחרב אשר כרת ה' עם בני ישראל בצאתם מארץ מצרים (ח. ט).

יש מפרשים שהכתוב מודיענו שלא היו בארון כי אם שני לחות האבנים אשר הניח שם משה בחורב אשר כרת ה' עם בני ישראל בצאתם מארץ מצרים. (כד) והיו שם גם צנצנת המן משמרת לבני ישראל ומטה אהרן, והכתוב לא בא למעט שלא היו בארון, אלא למעט שברי הלוחות וספר התורה שכתב משה, שאלו היו באוצרות בית ה' יחד עם אהל מועד והכלים. וכן נראה מדברי חלקיהו שאמר: ספר התורה מצאתי בבית ה' (מ"ב כב, ח), שמצאו באוצרות שהיו שם שאר הדברים המקודשים. אבל השיגו על פירוש זה (כה) שהרי בגמרא מבואר

שהיו שם שברי הלוחות וגם ספר התורה שכתב משה, ומי העיז להסירם משם. שהרי משה צוה ללוים ואמר להם: לקוח את ספר התורה הזה ושמתם אותו מצד ארון ברית ה' והיה שם בך לעד (דברים לא, כו). ונחלקו חז"ל בזה יש אומר (כו) דף היה בולט מן הארון מבחוץ ושם היה ספר תורה מונח. ואמרו מה שנאמר אין בארון רק, הרי ג' מיעוטים, ואין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות, לרבות ספר תורה שהיה בארון. ר' יהודה אומר לרבות שברי לוחות שהיו מונחים ג"כ בארון.

והמפרשים שלא היו הס"ת שכתב משה והשברי לוחות מונחים בארון, סוברים שהיו ב' ארונות. אבל נראה שהלכה כחכמים שהיה רק ארון אחד, כפי שנתבאר באורך במעם לועז בספר שמואל פ"ד. והיה הארון הזה מקום התורה ובית גנוזה, הן הכתובה באבנים והן הכתובה בגוילים, ואותו הארון נשבה בימי עלי והשיבו אותו הפלשתים ובא וישב בקרית יערים ימים רבים, ומשם הוליכו דוד לבית עובד אדום הגתי. ואח"כ הוליכו משם לציון, אע"פ שהאהל מועד ומזבח ומנורה ושאר הכלים נשארו בגבעון, ולא יצאו משם עד עכשיו שהביאם שלמה לירושלים. וכפי קבלת חז"ל הוא הארון שגנזו יאשיהו בחורבן בית קדשנו ותפארתנו, והוא העתיד להגלות בביאת משיחנו. נמצא לפי זה שפירוש הכתוב אין בארון שום דבר אחר לא הצנצנת ולא המטה, רק שני לוחות האבנים אשר הניח שם משה בחורב, בין השלמים ובין השבורים. ואשר כרת ה' עם בני ישראל, זה ספר התורה שכתב משה. ואז שרתה שכינה בישראל, כיון שבית המקדש הגיע אל תכליתו.

ויש אומרים (כו) צנצנת המן ומקלו של אהרן לא הונחו בארון ממש, שנאמר שם קח צנצנת אחת ותן שמה מלא העומר מן והנח אותו לפני ה' למשמרת לדורותיכם (בשלח טז, לג). ובפרשת קורח נאמר, ויאמר ה' אל משה השב את מטה אהרן לפני העדות למשמרת לאות לבני מרי וגו'. הרי משמע שהיו "לפני" ארון העדות ולא בתוכו.

ויהי בצאת הכהנים מן הקדש והענין מלא את בית ה'. ולא יכלו הכהנים לעמד לשרת מפני הענין כי מלא כבוד ה' את בית ה' (ח, י"א).

הכתוב מספר (כח) שהתכלית הנכספת במלאכת המשכן נתקיימה, שהשכינה שרתה בבית ה', שלאחר שהכניסו הכהנים הארון בבית קודש הקדשים ומיד בצאתם והענין מלא את בית ה' באופן שלא היו יכולים לעמוד שם מפני הענין האלקי.

אז אמר שלמה ה' אמר לשכן בערפל (ח, יב).

מכאן ואילך מביא הכתוב התפלה שהתפלל שלמה בשעה שחינך את בית המקדש והברכה שבירך את העם, והזבחים שהעלה בחנוכת המזבח. ושעשה אח"כ חג הסוכות, והנבואה שבאה על תפלתו מאת השי"ת. הכתוב מספר (כט) שבשעה שראה שלמה הענין שבא בבית קודש הקדשים

בדרך נס בלי שום סיבה טבעית אמר בקול גדול לכל העם, ה' אמר לשכון בערפל. ונכללו בדברים שתי משמעויות. האחת, שהקב"ה רצה לשכון ולהשגין בעולם החמרי הזה שהוא כולו חושך ענן וערפל. ועוד, שהתרצה הקב"ה להשכין שכינתו בבית הזה, והיה הענן רמז לשלמה כהבטחת הקב"ה: ושכנתי בתוך בני ישראל (שמות כט, מה). וכן אמרו חז"ל שכשאמר הקב"ה כי בענן אראה על הכפורת (ויקרא טז, ב) נתכוין להשרות שכינתו בבית עולמנו, הוא המקדש שעשה שלמה. וכן תירגם יונתן, ה' נתרצה להשכין שכינתו בירושלים.

וכן אמרו במכילתא (ל) ה' אמר לשכון בערפל. והיכן דיבר, כי בענן אראה על הכפורת (ויקרא טז). ונרמז לנו (לא) שאפילו בתוך ערפל של צרות ופורענות השכינה בתוכנו.

בנה בניתי בית זבל לך מכוון לשבתך עולמים (ח, יג).

אחרי שראה שלמה שהקב"ה השכין שכינתו בבית המקדש אמר בנה בניתי בית זבול לך (לב) שעד עכשיו כל זמן שלא שרתה השכינה, עדיין לא נודע אם הבית יהיה בית זבול להקב"ה. אבל עכשיו נודע הדבר. ואמר כן בדרך משל, כפי שנאמר אח"כ הנה השמים ושמי השמים לא יכללוך. ואמר עוד מכוון לשבתך עולמים. שהבית הזה לא יהיה כמשכן שילה ונוב וגבעון, שהיו לזמן, אלא יהיה לעולם. שזה המקום, הר המוריה, היה מיועד מאז ומקדם למשכן ה'. כי לפי קבלת חז"ל (לג) בו בנה אברהם המזבח לעקוד את יצחק בנו. ואמר עליו ה' יראה (בראשית כב), שלדורות יראה שם ה' שכינתו. ובו בנה נח המזבח, ולפניו אדם הראשון. וכיון שהשרה ה' שכינתו שם, שוב נאסר להקריב בבמות, אלא בבית הזה.

ואמרו חז"ל (לד) בנה בניתי, בנין בנוי בניתי. ור' יהודה בשם ר' יוסף אמר, הכל מסייעין למלך מלכי המלכים הקב"ה, אפילו רוחות אפילו שדים ואפילו מלאכים. ודרשו והבית בהבנותו (לעיל ו) שמעצמו היה נבנה. וכן דרשו אבן שלמה מסע נבנה, שהיתה האבן מסעת עצמה ועולה ויושבת בדימוס (שם). שבבנין בית המקדש נתגלו כל ניצוצי הטוב בעולם, ואפילו בעצים ובאבנים שהשתתפו כולם בבנין הבית. וזה שאומר אפילו שדים (לה) שנבראו בערב שבת בין השמשות ולכן נברא רק נשמתן ולא גופן. וכאן שהושלמה מלאכת מעשה בראשית סייעו בזה כדי להשלים בריאת גופם.

ועוד, בנה בניתי בית זבול לך מכוון לשבתך עולמים (לו) שאמרו המפרשים שלכך בנה שלמה המקדש על הר אע"פ שכל מקום שאתה מוצא הר עבדו שם ע"ז, כי שם התפלל כביכול הקב"ה ושרתה שכינה ואין רשות לסיטרא אחרא להאחוז שם. וזהו שאמר, בנה בניתי בית זבול לך, למה, כי היה מכוון לשבתך עולמים.

ועוד טעם למה אמר לשבתך עולמים. (לז) שקדושת בית המקדש וירושלים קידשה לשעתה וקידשה לעתיד לבוא שקדושת המקדש וירושלים היתה מפני השכינה ושכינה אינה בטילה. והרי הוא אומר והשמותי את מקדשיכם. ואמרו

חכמים, אע"פ ששוממין, בקדושתן הן עומדין. ונתבאר במעם לועז ש"ב פ"ה שבשעה זו קידש שלמה את העיר והמקדש.

אמרו רבותינו, (לח) לא היה דעתו של הקב"ה נוחה ששכן בכל המקום שהתהלך שם, בסנה, בסיני, באהל מועד, עד ששכן בבית ספון בארו ובבית זבול מכון לשבתך עולמים. והיה שורה בבית המקדש בכותל המערבי, כמו שאמרו ז"ל (לט) מעולם לא זזה שכינה מכותל מערבי שנאמר הנה זה עומד אחר כתלנו משגיח משם ומשקיף על בני אדם.

ועוד טעם למה אמר בנה בניתי, בלשון כפול, (מ) לרמוז שבית המקדש שלמעלה מכוון לבית המקדש שלמטה. ובבנין זה שלמטה בנה גם המקדש העליון הוא בית זבול, שבית המקדש שלמעלה הוא ברקיע הרביעי הנקרא זבול, וזהו מכון לשבתך עולמים. ובאמרו כן היה פניו אל המקדש וכל ישראל מאחוריו. ואחרי כן ויסוב המלך את פניו ויברך את כל קהל ישראל. לרמוז שהשכינה במקדש בזכות ישראל. ויש ג' פעמים במסורה לשבתך, מכון לשבתך פעלת ה'. מכון לשבתך עולמים. ובדברי הימים (ב, ו, ב) לרמוז (מא) שבית המקדש שלמטה מכוון כנגד ביהמ"ק שלמעלה. מכון לשבתך, מכון לשבתך. לשבתך בגימטריא ירושלים, ציון.

**ויסב המלך את פניו ויברך את כל קהל ישראל
וכל קהל ישראל עמד (ח, ט).**

הכתוב מספר, שלאחר מכן הסב פניו ויברך את כל קהל ישראל, וכל קהל ישראל היה עומד. (מב) ואע"פ שהיתה תפלה ולא ברכה, הרי עצם התפלה היתה ברכה לישראל שהתפלל אל השי"ת שיהיו עיניו פתוחות אל הבית הזה ולשמוע תפלת המתפלל והמתחנן לפניו בבית הזה, והרי זו ברכה מעולה לכלל ישראל. ואפשר שבשעה שהחזיר פניו אל העם ברכם ברכה נהוגה כמו ה' עמכם, ואחר כך התפלל.

ונאמר וכל קהל ישראל עמד, שהרי אסור לישוב בעזרה ולא הותרה הישיבה אלא למלכי בית דוד בלבד.

ויש מפרש, (מג) ומה ברכה בירכן, ברכה האמורה בסוף הענין ושמעת אל תחינת עבדך ועמך ישראל וגו' (פסוק ל).

**ויאמר ברוך ה' אלהי ישראל אשר דבר בפיו
את דוד אבי ובידו מלא לאמר (ח, טו).**

בתחלה נתן שבח והודיה להשי"ת (מד) על שהבטיח לדוד אביו שיתן לו בן שיבנה לו בית וגם קיים את דברו בידו הטובה. שמלבד הנבואה שנאמרה לו על ידי נתן הנביא, נאמרה הנבואה לדוד עצמו, שהרי היה נביא.

ואמר ברוך ה' אלהי ישראל, (מה) שבזכות ישראל זכה לגילוי השכינה. שכ"כ עמלו בבנין.

מִן הַיּוֹם אֲשֶׁר הוּצַאתִי אֶת עַמִּי יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם לֹא בַחֲרַתִּי בַעִיר מִכָּל שְׁבִטֵי יִשְׂרָאֵל לְבָנוֹת בַּיִת לְהִיוֹת שְׁמִי שָׁם וְאֶבְחַר בְּדוֹד לְהִיוֹת עַל עַמִּי יִשְׂרָאֵל (ח, טו).

ופירש מה היתה הנבואה לדוד, (מו) שאמר לו השי"ת מן היום אשר הוצאתי את עמי את ישראל ממצרים, לא בחרתי בעיר מכל שבטי ישראל להשרות בה שכינתי לבנות בית להיות שמי שם. עד שבא דוד ואבחר בדוד להיות על עמי ישראל. והוא היה המתחיל והמעורר בבנין הזה, נמצא שעל ידו בא הדבר אל המכוון האלקי שבירושלים ייבנה בית האלקים. ובדברי הימים נאמר: ואבחר בירושלים להיות שמי שם.

ועוד, (מז) שבשעה שעלה לפני רצונו יתברך לבנות עיר מסתכל מי יהיה הרועה של העיר ואח"כ בונה העיר. וזהו שנאמר לא בחרתי בעיר עד שהסתכלתי בדוד שהוא יהיה רועה והמנהיג של ישראל משום שכל בני העיר תלויים ברועה, אם הוא טוב, אשרי לו ואשרי לעירו. ואם הוא רע, אוי לו ואוי לעירו.

וַיְהִי עִם לִבְבִּי דוֹד אָבִי לְבָנוֹת בַּיִת לְשֵׁם ה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל (ח, יז).

ולמה זכה דוד להבטחה זו, (מח) כיון שנתעורר מעצמו לכך, ויהי עם לבב דוד אבי לבנות בית לשם ה' אלהי ישראל, שכיון בזה הן לשם ה' והן לטובת עם ישראל.

וַיֹּאמֶר ה' אֵל דוֹד אָבִי יַעֲזֵן אֲשֶׁר הָיָה עִם לְבַבְךָ לְבָנוֹת בַּיִת לְשֵׁם ה' הַטִּיבֶת כִּי הָיָה עִם לְבַבְךָ (ח, יח).

וכיון שהתעורר מעצמו בלי שיעוררו נביא, זכה לכך. וזהו שאמר: ויאמר ה' אל דוד אבי יעזן אשר היה עם לבבך לבנות בית לשמי. לא אמר לה', שהרי השמים ושמי השמים לא יכללוהו, אלא לשמי, לכבוד שמי.

רַק אַתָּה לֹא תִבְנֶה הַבַּיִת כִּי אִם בְּנֵךְ הַיּוֹצֵא מִחֲלָצִיךָ הוּא יִבְנֶה הַבַּיִת לְשֵׁם ה' (ח, יט).

וכשאמר לו הקב"ה: רק אתה לא תבנה הבית (מט) אמר דוד לפני הקב"ה למה איני בונה את הבית. אמר לו, אם אתה בונה אותו הרי הוא חי וקיים ואינו חרב. אמר לפניו הרי יפה. אמר לו, גלוי וידוע לפני ישראל עתידין לחטוא ואני מחריבו, כי אם בנך היוצא מחלצריך הוא יבנה הבית לשמי. אמר דוד, רבון העולמים, למה אין אני בונה. אמר לו אדם הראשון חטא ושפך דמו, כלומר נתחייב מיתה. ואתה דמים רבים שפכת האיך אתה בונה את המקדש. והרי דינך כדין היולדת, כשם שאין היולדת נכנסת לבית המקדש אלא לאחר ל"ג ימים כך אתה לאחר ל"ג דורות. אמר לו למה, אמר לו חשוב מאדם ועד בנך שלמה ואתה מוצא שבשלמה ימלאו לך הימים. אדם שת אנוש קינן מהללאל ירד חנוך מתושלח למך נח שם ארפכשד שלח עבר פלג רעו שרוג נחור תרה אברהם יצחק יעקב

יהודה פרץ חצרון רם עמינדב נחשון שלמון בועז עובד ישי דוד, הרי ל"ג דורות ושלמה משלים ל"ד אעפ"כ נוצר תאנה יאכל פריה, כיון שנצטערת אקראהו על שמך. זהו שנאמר מזמור שיר חנוכת הבית לדוד.
ולא הזכיר שלמה את הטעם שמסר לו אביו, שלכך לא היה יכול דוד לבנות המקדש כי דמים רבים שפכת. וזהו מפני כבוד אביו.

ויקם ה' את דברו אשר דבר ואקם תחת דוד אביו ואשב על כסא ישראל כאשר דבר ה' ואכנה הבית לשם ה' אלהי ישראל. ואשם שם מקום לארון אשר שם ברית ה' אשר כרת עם אבותינו בהוציאנו אותם מארץ מצרים (ח, כ"א).

ועכשיו סיפר שלמה כיצד נתקיים הדבר, שהקים ה' את דברו אשר דבר, וקם שלמה תחת דוד אביו וישב על כסא ישראל כאשר דבר ה' ובנה הבית לשם ה' אלהי ישראל. ואחרי שהקדים ההקדמה פתח בתפלתו.

ויעמד שלמה לפני מזבח ה' נגד כל קהל ישראל ויפרש בפיו השמים (ח, כב).

עד עכשיו היה שלמה כורע על ברכיו, (ג) ועכשיו עמד על רגליו לפני מזבח ה' ופרש בפיו השמימה, לאות בקשת החסד האלקי. כמו שאמר דוד, פרשתי ידי אליך נפשי כארץ עייפה לך סלה (תהלים קמג, ו). שבא בחצר הכהנים לפני מזבח הנחושת. כיון שמקום זה היה יותר מקודש מעזרת ישראל הלך שלמה לשם להתפלל שתהא תפלתו מקובלת יותר. ובדברי הימים (ב, ו, יב). שעשה כיוור נחושת וגו' ועמד עליו ושם התפלל. וזהו שנאמר ויעמוד שלמה לפני מזבח ה' (נא) שנגש למזבח שהיה בעזרת כהנים, ולא יכול לגשת יותר שהרי היה זר. וכל ישראל נשארו אחריו.

ויפרש בפיו השמים, אמרו בירושלמי (נב) כנקריס זה היה עומד. אמר כפים הללו שלא נטלו מבית המקדש כלום.

ויאמר ה' אלהי ישראל אין כמוך אלהים בשמים ממעל ועל הארץ מתחת שמר הברית והחסד לעבדיך ההלכים לפניך בכל לבם (ח, כג).

ואמר: ה' אלהי ישראל אין כמוך אלהים בשמים ממעל ועל הארץ מתחת. (נג) שהקב"ה משגיח על העולם ומנהגו ברצונו, ואין כמוהו בכל הגרמים השמימיים והשכלים הממונים על הנהגת האומות כמוהו. ולכן יש בכוחו להיות שומר הברית והחסד לעבדיו ההולכים לפניך בכל לבם, כיון שאין מעצור בפני הקב"ה לקיים דברו.

והתחיל שלמה בשבחו של הקב"ה לפני שבא להתפלל על צרכם של ישראל. ומכאן תיקנו החכמים הראשונים (נד) את תפלת שמונה עשרה שפותחים בשבחו של הקב"ה לפני שפותחים בצרכי ישראל. שבתחלה אומרים ברוך אתה ה' וכו'

האל הגדול הגבור והנורא וגו' ואח"כ מתיר אסורים. קדוש אתה ונורא שמך, ואח"כ חננו מאתך דעה. השיבנו, סלח לנו, רפאנו, ואח"כ מודים אנחנו לך.

**אשר שמרת לעבדך דוד אבי את אשר דברת לו
ותדבר בפיו ובירך מלאת כיום הזה (ח, כד).**

ומה הם הברית והחסד אשר שמר, אשר שמרת לעבדך דוד אבי את אשר דברת לו. על ידי נתן הנביא. ותדבר בפיו לדוד עצמו, ובירך מילאת כיום הזה. ונתן שבח והודיה להשי"ת על שנתקיימה ההבטחה כדרך שאדם חייב לברך על הטובה.

**ועתה ה' אלהי ישראל שמר לעבדך דוד אבי את אשר דברת לו
לאמר לא יכרת לך איש מלפני ישב על כסא ישראל רק אם ישמרו
בניך את דרכם ללכת לפני כאשר הלכת לפני (ח, כה).**

וכאן ביקש שלמה שתי בקשות, (נה) האחת שהקב"ה לא יכרית מכסא המלוכה איש, כפי שהבטיח לדוד באומרו לו ונאמן ביתך וממלכתך עד עולם (ש"ב ז, טז) וב' ביקש על עצמו שיהיה שלמה אהוב למעלה וישמע האלקים תפלתו ויעשה מבוקשו בקראו אליו. ועל זה אמר שנית ועתה אלקי ישראל יאמן נא דברך אשר דברת לעבדך דוד אבי.

**ועתה אלהי ישראל יאמן נא דברך (יתיר י) אשר
דברת לעבדך דוד אבי (ח, כו).**

ועוד ביקש שלמה (נו) שההבטחה שהבטיח הקב"ה לדוד שלא יכרת לך איש מעל כסא ישראל שיתקיים רק בזרעו של שלמה, כפי שכתב הרמב"ם (נו) שמלך המשיח אינו אלא מזרע דוד המלך ע"ה מבנו שלמה. ועל זה אמר יאמן נא דברך אשר דברת לעבדך דוד אבי. כלומר עכשיו יתאמת אותו הדיבור. ומטעם זה אמרו, (נח) מטבע של ירושלים דוד ושלמה מכאן. ואמר שלמה כשם שנתקיימה ההבטחה של השראת השכינה שראו כולם בחוש, כך תתקיים הבטחה זו לעין כל, והאות יהיה אם תרד אש מן השמים. ואמנם תפלתו נענתה כמו שנאמר אח"כ והאש ירדה מן השמים וגו'.

**כי האמנם ישב אלהים על הארץ הנה השמים ושמי השמים
לא יכלכלוך אף כי הבית הזה אשר בניתי (ח, כז).**

ואמר שלמה: האמנם ישב אלהים על הארץ, (נט) בתמיהה, וכי אפשר לומר על הקב"ה שהוא יושב על הארץ, הנה השמים ושמי השמים לא יכלכלוך, אף כי הבית הזה אשר בניתי.

ויש מפרשים דברי שלמה כך, (ס) שבתחלה הודיע שהקב"ה השרה שכינתו בבית הזה בעבור דוד אביו, ולכן אמר עכשיו ועתה ה' אלקי ישראל שמור

לעבדך דוד אבי את אשר דברת לו לאמר לא יכרת לך איש מלפני יושב על כסא ישראל. וכדי שישראל יאמינו ביעוד הזה אשר יעדת את דוד על התמדת כסאו יהי רצון מלפניך שישב אלקים על הארץ. שישרה שכינתו בבית הזה אשר בניתי, אבל לא במשמעות מצומצמת שהרי לא שייך לומר כן על הקב"ה שהשמים ושמי השמים לא יכללוהו. אלא להיות עיניך פקוחות אל הבית הזה.

ולכן מצינו בימי המלכות שהציל הקב"ה את ישראל בזכות דוד. כמו בימי חזקיהו שהבטיח הקב"ה להגן על העיר להושיעה למעני ולמען דוד עבדי (ישעי' לו, לה). וכן התפלל דוד על השראת השכינה בבית המקדש שאמר קומה ה' למנוחתך אתה ואהרן עוזך.

ויש מן הקדמונים המבארים כי השמים ושמי השמים לא יכללוך, (סא) על פי הנאמר בפיוט האדרת והאמונה, הכתר והכבוד לחי העולמים, שהקב"ה כתרו של עולם שמקיף העולם ואין העולם יכול לכללו, כמו שהראש אינו יכול להקיף אלא הכתר מקיף הראש.

ויש מבארים דברי שלמה הנה השמים ושמי השמים לא יכללוך, על פי משל (סב) מלך אחד הודיע לאנשי עיר אחת שיבוא לבקרם. מיד התחילו עשירי העיר להכין עצמם ולקשט בתיהם בכל מיני קישוטים מובחרים, אבל המלך לא בא להתארח אלא אצל אחד מפשוטי העם שקישט ביתו כפי יכולתו. שאלו האיש לפשר הדבר, למה הניח את כל הבתים המפוארים והתארח אצלו. אמר לו המלך, הללו סבורים שבזה שפיארו בתיהם בתכלית הפאר יצאו ידי חובתם. אבל אתה יודע שלא יצאת ידי חובתך, ולא עשית אלא מה שצויתך. כך אמר שלמה, כי האומנם ישב אלהים על הארץ, הנה השמים ושמי השמים לא יכללוך אף כי הבית הזה אשר בניתי, אני יודע פחיתות ערכינו. ומה שבניתי כיון שנועד להיות עיניך פתוחות אל הבית הזה המקום אשר אמרת יהי שמי שם, ואמירתך מחייבת אותנו.

ואמרו חז"ל (סג) נאמר וכבוד ה' מלא את המשכן (שמות מ), אמר ר' יהושע דסכנין בשם ר' לוי, למה הוא דומה, למערה פתוחה על שפת הים. געש הים ונתמלאת המערה, והים לא חסר. כך אע"פ שנאמר וכבוד ה' מלא את המשכן, העליונים והתחתונים לא חסרו מזיו כבודו. כשם שהוא אומר, הלא את השמים ואת הארץ אני מלא.

ופנית אל תפלת עבדך ואל תחנתו ה' אלהי לשמוע אל הרנה
ואל התפלה אשר עבדך מתפלל לפניך היום (ח, כח).

וביקש שלמה מהקב"ה שיפנה אל תפלת עבדיו היינו לכל אחד ואחד שהוא עבדו, לשמוע אל רינתו ותפלתו.

חז"ל למדו מדברי שלמה לשמוע אל הרינה ואל התפלה, (סד) שאין תפלתו של אדם נשמעת אלא בבית הכנסת. שנאמר לשמוע אל הרינה ואל התפלה, במקום רינה שם תהא תפלה.

ועוד למדו חז"ל מכאן (סה) אל ישאל אדם צרכיו ואחר כך יתפלל. שנאמר לשמוע אל הרינה ואל התפלה. רינה זו תפלה. תפלה זו בקשה. אבל בירושלמי (סו) נחלקו בזה חכמים, יש שונה תובע צרכיו ואח"כ מתפלל. ויש שונה מתפלל ואח"כ תובע צרכיו. שנאמר תפלה לעני כי יעטוף ואח"כ ולפני ה' ישפוך שיחו (תהלים קכ) והשונה תובע צרכיו ואח"כ מתפלל שנאמר לשמוע אל הרינה ואל התפלה. דברי חכמים. ור' זעירא בשם ר' הונא אמר, יחיד תובע צרכיו בשומע תפלה. והמחלוקת היא (סז) כשיש לאדם בקשות פרטיות, האם יתפלל תחלה שמונה עשרה שכוללות כל צרכי האדם בכללות, או יקדים צרכיו הפרטיים וההלכה, שאומר בשומע תפלה. ואם רוצה להוסיף איזה דבר בקשה יכול להוסיף בכל ברכות האמצעיות בכל אחת מענינה. כיצד, היה לו חולה בתוך ביתו או במשפחתו יכול לבקש עליו רחמים בברכת רפאנו. היה צריך פרנסה מבקש בברכת השנים. וכן בכולם. ובשמע קולנו יכול להוסיף כל מה שרוצה שזו ברכה כללית. יש אומר (סח) שהמוסיף בברכה לצורך יחיד אל יאריך. אבל אחר התפלה רשאי להאריך. ואם לצורך אדם גדול יכולים הציבור להאריך אפילו באמצע הברכה. וכשחלה מהרי"ל אמרו הציבור סליחות, דכיון דצריכים לתורתו כציבור דומה. ונראה שאמרו הסליחות בברכת סלח לנו.

ואמר אשר עבדך מתפלל לפניך היום, שבכל יום ויום תהיה התפלה מחודשת, שלא תבוא אותה התפלה מאתמול, אלא כל יום ויום עבודה אחרת, ובכל יום ויום כחדשים. וזהו שנאמר ואותי יום יום ידרושון (ישעי' נח, ב). (סח*) ושורש התפלה שמחת הלב, שנאמר התהללו בשם קדשו ישמח לב מבקשי ה' (תהלים קה, ג), ולפיכך היה דוד מלך ישראל מנגן בכנור על כל תפלותיו וזמירותיו כדי למלא לבבו בשמחה באהבתו של הקב"ה ונאמר בשמחה להרים קול (עזרא ג, יב). וכן אמרו חז"ל עבדו את ה' בשמחה. כשאתה עומד להתפלל יהא לבך שמח שאתה עובד לאלקים שאין כיוצא בו. ולכן נאמר לשמוע אל הרינה ואל התפלה. שע"י השמחה בתפלה מובטח לו שתפלתו נשמעת. וזהו שנאמר, יערב עליו שיחי אנכי אשמח בה' (תהלים קד, לב).

להיות עינך פתוחות אל הבית הזה לילה ויום אל המקום אשר אמרת יהיה שמי שם לשמע אל התפלה אשר יתפלל עבדך אל המקום הזה (ח, ט).

והוסיף שלמה ואומר, (ט) אע"פ שבכל מקום שאדם מתפלל ה' שומע תפלתו. אבל אם יתפלל בבית הזה יזכה לסליחה, שמפני קדושת הבית תהיה התפלה יותר מקובלת, וזהו שאמר ושמעת וסלחת.

ושמעת אל תחנת עבדך ועמך ישראל אשר יתפללו אל המקום הזה ואתה תשמע אל מקום שבתך אל השמים ושמעת וסלחת (ח, ז).

ואמר אשר יתפללו אל המקום הזה, שעיקר תפלתו של אדם צריך להיות על הגאולה ועל בנין בית המקדש על מכונו. ועי"כ ואתה תשמע אל מקום שבתך אל השמים ושמעת וסלחת.

את אשר יחטא איש לרעהו ונשא בו אלה להאלתו ובא אלה לפני מזבחך בבית הזה. ואתה תשמע השמים ועשית ושפטת את עבדיך להרשיע רשע לתת דרכו בראשו ולהצדיק צדיק לתת לו כצדקתו (ח, לא-לב).

וכיון שהתפלל שלמה שתקובל תפלת המתפלל בבית הזה, הוציא מכלל זה אדם שישבע לשקר, (ע) שלאחר שמעל בקדושת הבית אין ראוי הבית להגן עליו. וזהו שאמר: את אשר יחטא איש לרעהו ונשא בו אלה להאלתו, שחייב את חבריו שבועה, והלה נשבע לשקר, ובא אלה לפני מזבחך בבית הזה, שיבא עון השבועה כאן, ואתה תשמע השמים ועשית ושפטת את עבדיך להרשיע רשע, שאם זוקקו לשבועה בחנם גם המשביע יתחייב עונש. אבל אם השביעו בדין ונשבע תצדיק צדיק ולא תענישו על השבועה.

ופירוש ונשא בו אלה, ויחייבו הדיין אלה.

שלמה ביקש להודיע כאן שאין המקדש מכפר על עונות שבין אדם לחבירו, ובפרט אם יש בהם גם עבירה כלפי המקום, כמו איש שישבע לשקר. וזה בא לרמוז על חטא בני עלי שגרמו לחורבן משכן שילה.

וחז"ל (עא) פירשו לענין שבועת הסוטה שאם יחטא איש לרעהו, שבא על אשת איש ונשא בו אלה, ויחייב בו אלה, שכשם שהמים בודקים אותה כך בודקים אותה, ובא אלה לפני מזבחך, שהכהן מעמיד האשה לפני ה' ומשביע אותה. לתת דרכו בראשו, וצבתה בטנה, וגם בטנו, ולהצדיק צדיק, אם נקתה ונזרעה זרע.

וכשם שהשראת השכינה בבית המקדש, כך ע"י קיום המשפט. כמו שאמרו חז"ל מנין לשלשה שיושבין בדין ששכינה עמהם, שנאמר בקרב אלהים ישפוט.

בהנגף עמך ישראל לפני אויב אשר יחטאו לך ושובו אליך והודו את שמך והתפללו והתחננו אליך בבית הזה (ח, ג).

לאחר שביקש על תפלות חטאות היחיד וציבור, שב לבקש על כלל ישראל, (עב) שאם ינגף בפני אויביו במלחמה, וזה אחר שיחטאו לה' וישובו לירושלים וישובו ויתודו, אז תשמע השמים וסלחת לחטאת עמך ישראל, שאם יצאו עוד הפעם להלחם באויביהם לא ינגפו ולא ילכו בשבי, אלא ישובו אל אדמתם. והזכיר הנגף קודם החטא, (עג) אע"פ שהחטא קודם, כיון שהחטא נודע רק לאחר שבא הנגף.

ונאמר והודו את שמך, (עד) שאפילו על הפורענות יודו לשמך, שחייב אדם לברך על הרעה כשם שמברך על הטובה.

ואתה תשמע השמים וסלחת לחטאת עמך ישראל והשבתם אל האדמה אשר נתת לאבותם (ח, ד).

ביקש שלמה (עה) שלא ימתין ה' עד שישבו מחטאתם, שהרי אפשר שלא ידעו על מה הסיבה, כמו בימי דוד שנעצרו השמים ג' שנים, ולא ידעו הסיבה.

שבשנה הראשונה אמרו שמא ע"ז יש ביניהם. ולא מצאו. ושניה אמרו שמא פוסקי צדקה ברבים יש בהם ולא מצאו עד שבשלישית נודע הודיע להם ה' על שאול שלא נספד כהלכה ועל אשר הרג את הגבעונים.

בהעצר שמים ולא יהיה מטר כי יחטאו לך והתפללו אל המקום הזה והודו את שמך ומחטאתם ישובון כי תענם. ואתה תשמע השמים וסלחת לחטאת עבדיך ועמך ישראל כי תורם את הדרך הטובה אשר ילכו בה ונתתה מטר על ארצך אשר נתתה לעמך לנחלה (ח. לה-לז).

וכשתהיה עצירת גשמים ולא יהיה מטר בעבור חטאתם כי יחטאו לך. שאין מקרים בעולם. והכל בהשגחה. והתפללו אל המקום הזה והודו את שמך ומחטאתם ישובון כי תענם. ואמרו חז"ל (עו) אין הגשמים יורדים אלא אם כן נמחלו עונותיהם של ישראל.

ואמר ואתה תשמע השמים (עז) שתשדד מערכות השמים אם ישובו. ואף אם יהיו סיבות מונעות תסירם מהן.

כי תורם את הדרך הטובה. כנ"ל. (עח) כשם שבימי דוד היה רעב בארץ וביקש דוד רחמים ואמר לו הקב"ה שהרעב בא בסיבת עון על שאול ועל בית הדמים ואחרי ששב בתשובה נעתר אלקים אל הארץ. אף כאן אם ישובו בתשובה תעתר להם.

רעב כי יהיה בארץ דבר כי יהיה שדפון ירקון ארבה חסיל כי יהיה כי יצר לו איבו בארץ שעריזו כל נגע כל מחלה (ח. לז).

ואחר שהזכיר עצירת הגשמים הזכיר שאר מיני פורעניות. ואמר רעב כי יהיה בארץ. ע"י שטפון מטר או ברד או רוחות או חום השמש. והזכיר גם שדפון ירקון ארבה חסיל. או כשיבא אויב לצור על ערי ישראל. וכל נגע וכל מחלה אחרים שמתרגשים ובאים.

כל תפלה כל תחנה אשר תהיה לכל האדם לכל עמך ישראל אשר ידעון איש נגע לבבו ופרש כפיו אל הבית הזה. ואתה תשמע השמים מכון שכתך וסלחת ועשית ונתת לאיש ככל דרכיו אשר תדע את לבבו כי אתה ידעת לברך את לבב כל בני האדם. למען יראוך כל הימים אשר הם חיים על פני האדמה אשר נתתה לאבותינו (ח. לח-מ).

כל תפלה וכל תחנה אם יתפלל ויתחנן על כל פרט ופרט. או כל עם ישראל בכלל ויפרוש כפיו אל הבית הזה. תשמע השמים ותמלא בקשתם כפי זכותם. (עט) שדפון הוא רוח קדים הנכנסת בתבואה ומנפחת אותה ואין בה בר. וירקון. יובש. ופני התבואה מכסיפים ונהפכים לירקון. ויתכן גם באדם שיכנס בו רוח קדים וגופו מתנפח. וירקון, שמגיעה אליו שמועה רעה ונהפך פניו ירקון.

ארכה חסיל, התרגום מתרגם גובה ושמוטא. (פ) גובה שהוא גובה דין קונו, ושמוטא, שהוא נשמט ומתפשט על התבואה ומכלה אותה. וחסיל שמחסל הכל. ואמר, כי אתה ידעת לבדך את לבב כל בני האדם (פא) מכאן שהקב"ה בלבד יודע ולא המלאכים. למען יראוך (פב) אם ישובו ותסלח להם יבואו לידי יראה. כמו שנאמר כי עמך הסליחה למען תורא (תהלים קל, ד).

וגם אל הנכרי אשר לא מעמך ישראל הוא ובא מארץ רחוקה למען שמך. כי ישמעון את שמך הגדול ואת ירך החזקה וזרעך הנטויה ובא והתפלל אל הבית הזה. אתה תשמע השמים מוכן שבתך ועשית ככל אשר יקרא אליך הנכרי למען ידעון כל עמי הארץ את שמך ליראה אתך כעמך ישראל ולדעת כי שמך נקרא על הבית הזה אשר בניתי (ח, מא-מג).

וביקש שלמה שגם הנכרי אשר לא מעמך ישראל הוא, אם יבוא מארץ רחוקה אם יבוא ויתפלל בבית הזה תקובל תפלתו. והתפלל אל הבית הזה במקום הר הבית לפני החיל שמותר לנכרי ליכנס, שמהחיל אסור לנכרים ליכנס.

דבר אחר, (פג) למד שלמה מיצחק, שליעקב אמר ויתן לך האלהים (בדין) אם הוא ראוי יתן לו ואם לאו אל יתן לו. לא כן בעשו אמר הנה משמני הארץ יהיה מושבך, בין צדיק בין רשע. כך שלמה, כשבנה הבית התחיל סודר את תפלתו ואומר, ישראל בעל אמונה ומצדיק עליו את הדין ואומר ונתת לאיש ככל צרכיו אשר תדע את לבבו. אבל נכרי מחוסר אמונה, ואתה תשמע בין ראוי בין אינו ראוי שלא יקרא תיגר שלא יתרעם על מדותיו של הקב"ה.

ואמרו חז"ל (פד) אילו היו אומות העולם יודעים התועלת הגדולה שהביא להם המקדש, היו מקיפים אותו בבנינים טובים כדי לשומרו. שהיה יפה להם יותר מישראל. שהתפלל שלמה על הנכרי שאם יבא ויתפלל, ועשית ככל אשר יקרא אליך הנכרי, בין אם ראוי ובין אם אינו ראוי, וכשהתפלל על ישראל אמר ונתת לאיש ככל דרכיו אשר תדע את לבבו (דה"ב ו), אם היה ראוי היה נותן לו ואם לאו לא היה נותן לו. והטעם (פה) לפי שישראל מכיר בהקב"ה ויודע שהיכולת בידו ואם אין תפלתו נשמעת תולה הדבר בעצמו ובחטאו. אבל העכו"ם קורא תגר ואומר בית ששמו הולך לסוף העולם נתייגעתי לכמה דרכים ובאתי והתפללתי בו ולא מצאתי בו ממש, כשם שאין ממש בע"ז. לפיכך ככל אשר יקרא אליך העכו"ם תשמע לו. אבל ישראל, אם אתה רואה שהוא משחית בממונו את חבירו אל תתן לו.

כי יצא עמך למלחמה על איבו בדרך אשר תשלחם והתפללו אל ה' דרך העיר אשר בחרת בה והבית אשר בניתי לשמך. ושמעת השמים את תפלתם ואת תחנונם ועשית משפטם. (ח, מד-מה).

אחרי שביקש שלמה שיתקבלו התפלות שיתפללו בתוך בית המקדש, הן

תפלת היחיד והן תפלת הכלל. הן תפלות ישראל והן תפלות הנכרי, (פו) ביקש עכשיו שגם אם יתפללו במקום רחוק, תתקבל התפלה. וזהו שאמר, כי יצא עמך למלחמה על אויבו בדרך אשר תשלחם והתפללו אל ה' מרחוק, אבל כונתם תהיה לעבר ירושלים, דרך העיר אשר בחרת בה והבית אשר בניתי לשמך. ושמעת השמים את תפלתם ואת תחנונם ועשית משפטם. שתתן להם צרכיהם. ותנקום נקמתם. ונאמר אשר תשלחם, שאין לצאת למלחמה בלי להימלך בהקב"ה, אם ע"י נביא ואם ע"י אורים ותומים.

כי יחטאו לך כי אין אדם אשר לא יחטא ואנפת בם ונתתם לפני אויב ושבו שוביהם אל ארץ האויב רחוקה או קרובה (ח, מז).

אבל אם יחטאו שאז אינם ראויים לישועה וינגפו בפני אויב, אני מתפלל שאם ישובו בתשובה ויתפללו אליך דרך ארצם, ושמעת השמים מכון שבתך את תפלתם ואת תחנונם.

והשיבו אל לבם בארץ אשר נשבו שם ושבנו והתחנונו אליך בארץ שביהם לאמר חטאנו והעוינו רשענו (ח, מז).

והוסיף שלמה ואמר שמלבד התשובה גם יתודו על עונם. אמרו חז"ל (פו) כיצד מתודה כהן גדול ביום הכיפורים, עויתי פשעתי וחסאתי. וכן נאמר בשעיר המשתלח והתודה עליו את כל עונות וגו' חטאתם (ויקרא טו). וכן במשה הוא אומר נושא עון ופשע וחטאה. דברי ר' מאיר. וחכמים אומרים, עונות אלו הזדונות ופשעים אלו המרדים, לכל חטאתם אלו השגגות. וכי מאחר שהתודה על הזדונות ועל המרדים חוזר ומתודה על השגגות. אלא כך היה מתודה חטאתי ועויתי ופשעתי לפניך אני וביתי וגו'. וכן בדוד הוא אומר חטאנו עם אבותינו העוינו הרשענו (תהלים קו). וכן בשלמה הוא אומר חטאנו והעוינו רשענו. וכן בדניאל הוא אומר חטאנו הרשענו ומרדנו (דניאל ט). אלא מהו שאומר משה נושא עון ופשע וחטאה, אמר משה לפני הקב"ה, רבש"ע, בשעה שישראל חוטאים לפניך ועושים תשובה, עשה להם זדונות כשגגות. והטעם שהזכיר דוד אבותינו ושלמה לא הזכיר (פח) שאמרו חז"ל (פט) שמשה אמר פוקד עון אבות על בנים ובא יחזקאל וביטלה. ולכן דוד אמר, לא כן שלמה שהתפלל על העתיד, ושילכו בגולה, וראה שיחזקאל יבטל הגזרה לכן לא הזכיר.

ושבו אליך בכל לבכם ובכל נפשם בארץ איביהם אשר שבו אתם והתפללו אליך דרך ארצם אשר נתתה לאבותם העיר אשר בחרת והבית אשר בנית (בניתי קרי) לשמך. ושמעת השמים מכון שבתך את תפלתם ואת תחנונם ועשית משפטם (ח, מח-מט).

ואמר ושבנו אליך בכל לבכם ובכל נפשם, בתנאי שתשובתם תהיה שלמה בכל לבם ובכל נפשם. ועם זה יתפללו דרך ארצם, כמו שמצינו בדניאל שעשה חלונות מכוונים לעבר ירושלים, אז תשמע השמים ועשית משפטם.

ועוד והתפללו אליך דרך ארצם. מכאן למדו חז"ל (צ) סומא ומי שאינו יכול לכוין את הרוחות יכוין לבו כנגד אביו שבשמים. שנאמר והתפללו אליך. היה עומד בחוצה לארץ יכוין לבו כנגד ארץ ישראל. שנאמר והתפללו אליך דרך ארצם. היה עומד בא"י יכוין את לבו כנגד ירושלים. שנאמר והתפללו אל ה' דרך העיר אשר בחרת. היה עומד בירושלים יכוין את לבו כנגד בית המקדש. שנאמר והתפללו אל הבית הזה, היה עומד בבית המקדש יכוין את לבו כנגד בית קודש הקדשים. היה עומד בבית קדשי הקדשים יכוין לבו כנגד בית הכפורת. היה עומד אחורי בית הכפורת, יראה עצמו כאלו לפני הכפורת. נמצא עומד במזרח מחזיר פניו למערב. במערב, מחזיר פניו למזרח. בדרום מחזיר פניו לצפון. בצפון, מחזיר פניו לדרום. נמצאו כל ישראל מכוונים לבם למקום אחד. ולכן נקרא תל תלפיות תל שכל פיות פונים בו.

ופלחת לעמך אשר חטאו לך ולכל פשעיהם אשר פשעו כך ונתתם לרחמים לפני שביהם ורחמום (ח, י).

ושלמה ביקש שהקב"ה יסלח להם הן לחטאיהם והן לפשעיהם שהוא המרד. ויתנם לרחמים לפני כל שוביהם באופן שירחמו עליהם. ורחמום (צא) שיוציאם מן הגלות לשוב לארצם כמו שעשה כורש מלך פרס. ויש מפרשים ששלמה עצמו נתן טעם למה לא ביקש ליציאתם מן הגלות באומרו אח"כ כי עמך ונחלתך הם. וכן תוציא אותם.

כי עמך ונחלתך הם אשר הוצאת ממצרים מתוך כור הברזל. להיות עיניך פתחת אל תחנת עבדך ואל תחנת עמך ישראל לשמע אליהם בכל קראם אליך (ח, נא-ב).

ביקש שלמה שצידקת הגוים לא תעכב קבלת תפלות ישראל, כי אתה הבדלתם לך לנחלה מכל עמי הארץ כאשר דברת ביד משה עבדך. ולמוד עם זה ביסורים, והגוים המשעבדים אותם טוענים תמיד שהם חומסים את ישראל בצדק. לכן אל תשמע להם.

כי אתה הבדלתם לך לנחלה מכל עמי הארץ כאשר דברת ביד משה עבדך בהוציאך את אבותינו ממצרים אדני ה'. ויהי ככלות שלמה להתפלל אל ה' את כל התפלה והתחנה הזאת קם מלפני מזבח ה' מכרע על ברכיו וכפיו פרשות השמים. ויעמד ויברך את כל קהל ישראל קול גדול לאמר (ח, נג-ה).

הכתוב מספר (צב) שלאחר שכלה שלמה להתפלל את כל התפלה והתחנה הזאת בכריעה בקידה ובהשתחויה לגבוה יתברך. ראה לברך את העם. וקם על רגליו. שאין ראוי שיברך את העם באופן שהתפלל לפני הקב"ה. ובשעה שהיה מתפלל לפני ה' היה בהכנעה בכריעה, אך עכשיו שרצה לברך את העם קם מן

הכריעה, אבל עדיין היו כפיו פרושות השמימה לפניו יתברך, והיה מתחנן אליו שיקיים את ברכתו.

ומכאן למדנו (צג) שהמלך כיון שכרע בתפלה, שוב אינו זוקף שנאמר ויהי ככלות שלמה להתפלל וגו' קם מלפני מזבח ה' מכרוע על ברכיו, ואע"פ שההדיוט שוחה באבות תחלה וסוף, היינו בתחלת ברכה ראשונה של שמו"ע ובמגן אברהם, ובמודים. וכהן גדול בתחלת כל ברכה וברכה, אבל מלך כיון שכרע שוב אינו זוקף. שכל אחד צריך להכניע לבו לפני הקב"ה לפי ערך גדולתו.

**ברוך ה' אשר נתן מנוחה לעמו ישראל ככל אשר דבר לא נפל דבר
אחד מכל דבריו הטוב אשר דבר ביד משה עבדו (ח, טו).**

הקדים לברכתו הברכה להשי"ת אשר נתן מנוחה לעמו ישראל, שנתן להם מנוחה מאויבים וגם ארץ הנבחרת וירושלים שנקראת מנוחה. ונרמז בזה מצוות התורה והניח לכם מכל אויביכם מסביב (דברים יב, י).

ויש מפרשים (צד) שבזה שיבח שלמה את עם ישראל, שאע"פ שזכה למנוחה, והרי הבטלה מביאה לידי שיעמום והשחתת המדות, כמו שמצינו בעמים שזכו לעושר ושפע וקילקלו מדותיהם, אבל עם ישראל אע"פ שנתן מנוחה לעמו ישראל ככל אשר דיבר לא נפל דבר אחד מכל דבריו הטוב. ולכן יש שנוהגים לאומרו קודם מוסף של שבת וגם קודם קבלת שבת.

ועוד, לא נפל דבר אחד מכל דבריו הטוב. (צה) שאע"פ שאם חוטאים ישראל גם הבטחה שמבטיח ה' לטובה לא מתקיימת הכל כאן לא הפיל ה' דבר אחד מכל דבריו הטוב.

ועוד (צו) על פי מה שכתבו המפרשים (צז) שאע"פ שאין הקב"ה חוזר על הטובה שאומר בידי הנביאים, שלא לכזבם, זה דוקא בשאר נביאים, לא כן משה עבדי שהוא נאמן ודברו כאילו יצאו מפי הגבורה. וזהו שאמר שלמה לא נפל דבר מכל דבריו הטוב אשר דבר ביד משה עבדו. אע"פ שדיבר ביד משה עבדו לא נפל דבר.

**יהי ה' אלהינו עמנו כאשר היה עם אבותינו אל יעזבנו ואל יטשנו.
להטות לבבנו אליו ללכת בכל דרכיו ולשמר מצותיו וחקיו ומשפטיו
אשר צוה את אבותינו. ויהיו דברי אלה אשר התחננתי לפני ה'
קרבים אל ה' אלהינו יומם ולילה לעשות משפט עבדו ומשפט עמו
ישראל דבר יום ביומו. למער דעת כל עמי הארץ כי ה' הוא האלהים
אין עוד. והיה לבבכם שלם עם ה' אלהינו ללכת בדרכיו ולשמר
מצותיו כיום הזה (ח, טו).**

והתפלל להשי"ת (צח) שיהיה עמהם כאשר היה עם אבותיהם, שאע"פ שכבר נתקיימה הבטחה שהבטיח לאבות בדבר ירושת הארץ, אל יעזוב אותם מעכשיו אלא יהיה עמהם תמיד כאשר היה עם אבותיהם קודם שנתן להם את הארץ. ולא יעזוב את עם ישראל ויטה לבבם וידריכם בדרך ישרה כדי שילכו בכל דרכיו וישמרו מצותיו. ולא יעזבם ולא יטשם כמו שעשה לדור המרגלים.

ויש מפרשים (צט) כיון שאין דבקים העם בה' מצד בית המקדש אלא מצד התעוררות לבם, כמו שהיה בין האבות והקב"ה קודם המשכן. כך יהיה ביום שעיקר שכינתו יהיה בתוך לבם פנימה. ואמר אל יעזבנו ואל יטשנו, שראה בעיני רוחו חורבן בית ראשון וחורבן בית שני, על הראשון אמר אל יעזבנו ועל השני אמר ועל יטשנו. מכאן אמרו חז"ל (ק) מלך וציבור שיש עליהם דין מלך נכנס תחלה. שנאמר לעשות משפט עבדו ומשפט עמו. והטעם הוא מפני שאין זה מן הגימוס שהמלך ישאר בחוץ. ועוד כדי שחרון האף ינוח. שאם ידון הציבור תחלה יש חשש שמפני פשעי הדור גם המלך יהיה נידון בחומרא.

והמלך וכל ישראל עמו זבחים זבח לפני ה' (ח, טו ב).

ודעו (קא) שהבשר שאכלו ישראל מאותם הקרבנות היה מועט, כי השלמים מתחלקות לשלשה חלקים, חלק למזבח וחלק לכהנים והם חזה ושוק, והשאר לישראל.

ויזבח שלמה את זבח השלמים אשר זבח לה' בקר עשרים ושנים אלף וצאן מאה ועשרים אלף ויחנכו את בית ה' המלך וכל בני ישראל (ח, טז ג).

ואמרו חז"ל ויזבח שלמה את זבח השלמים, (קב) את ארבע העגלות ואת שנים עשר הבקר (קג) היינו של הנשיאים שהביאו בחנוכת המשכן והיו קיימות עד שנבנה בית המקדש.

ביום ההוא קדש המלך את תוך החצר אשר לפני בית ה' כי עשה שם את העולה ואת המנחה ואת חלבי השלמים כי מזבח הנחשת אשר לפני ה' קטן מהכיל את העולה ואת המנחה ואת חלבי השלמים (ח, טז ד).

והוצרך שלמה לקדש את תוך החצר, היינו חצר הכהנים שהיו מקריבים שם הקרבנות על הרצפה. (קד) לפי שמזבח הנחשת שעשה משה שהיה חמש אמות ארכו וחמש רחבו, לא הכיל הכל. והטעם שנקרא מזבח הנחשת, והרי היה של אבנים, לפי שהיה מצופה נחושת. וזה שנאמר בדה"י שהמזבח שעשה שלמה היה קטן מהכיל, הפירוש (קו) המזבח האבנים שעשה שלמה שבנה במקומו של מזבח נחושת היה קטן מהכיל. ויש מפרשים (קה) שלא היה זה המזבח שעשה משה שהיה חמש על חמש ונגנו. אלא המזבח שעשה שלמה.

המזבחות

(קז) משה בנה מזבח העולה מעצי שטים וציפה אותו נחושת בעובי דינר, ובודאי מילא אותו עפר כדי שיהיה מזבח אדמה. (קח) אח"כ נבנו עוד שלשה

מזבחות, בשילה בנוב ובגבעון. מזבח של שילה היה של נחושת חלול ומלא אבנים. אח"כ בא שלמה ובנה מזבח חדש כפי שנזכר בדה"ב (ג. א) ויעש שלמה מזבח נחושת וגו' ומסקנת הגמרא שהיה של אבנים, במקום מזבח הנחושת של משה. או (קט) מפני שראה שלמה שמזבח נחושת חביב בעיני הקב"ה לכן כינה המזבח שעשה מאבנים מזבח נחושת. (קי) ומזבחו של משה נגנז ע"י שלמה. אחז המלך בנה מזבח חדש והסיר מזבח הנחושת ממקומו (קיא) בזמן חזקיהו נמצא גלגלתו של ארונה תחת המזבח ולכן עיבר השנה.

ונראה (קיב) שקבלה היתה איש מפי איש שבנה אבנים ולא נחושת. והטעם שהרי התורה קבעה חובה לבנות של אבנים כמו שנאמר ואם מזבח אבנים תעשה לי, שדרשו שאם זה חובה. ומשה נצטוו לצפותו נחושת. ואמר ר"א בן יעקב זה שנאמר אבנים אבנים אבנים ג' פעמים, אחד של שילה ואחד של נוב ובגבעון ואחד של בית עולמים. הרי דוקא של אבנים בלי נחושת.

אבל (קיג) ביוסיפון מוכח שהיה מצופה נחושת.

(קיד) מזבח של שלמה לא היה לו גג (כן משמע במדות) ואוריה הכהן הזיו אותו ממקומו בפקודת אחז ונתן אותו על ירך המזבח שבנה צפונה (מ"ב טז). ואי אפשר לומר שהכונה למזבח משה שהרי נגנז. וא"א לפרש מזבח אבנים של שלמה שהרי אי אפשר לקרבו, אלא מפרש על הכיורות והמכונות. ונראה שעשה מזבח יותר גדול להקריב תמידין בבקר ובערב. ועל של שלמה הקריב לפעמים. והנה המזבח שהיה קטן מהכיל (קטו) מזבח הנחושת של שלמה היה קטן מהכיל כמו בדה"י וחז"ל נחלקו בזה (קטז) יש אומרים שריצפת החצר קידש. וי"א ששלמה מזבח אבנים בנה כנ"ל. וזה שנאמר מזבח הנחושת, במקום המזבח הנחושת של משה. וי"א (קיז) שבנה שלמה מזבח אבנים וחיברו עם של משה ועל זה אמר אשר עשה שלמה, שתיקנו בבנין ולא היה יכול להכיל העולות והגדיל מקום המזבח וקידש הריצפה להקים עליו מזבח.

ונאמר עוד בדברי הימים: וככלות שלמה להתפלל והאש ירדה מן השמים ותאכל העולה והזבחים, וכבוד ה' מלא את הבית. ולא יכלו הכהנים לבא אל בית ה' כי מלא כבוד ה' את בית ה' וכל בני ישראל רואים ברת האש וכבוד ה' על הבית ויכרעו אפים ארצה על הרצפה וישתחוו והודו לה' כי טוב כי לעולם חסדו (דה"ב ו, א).

(קיח) וקודם שירדה האש אמר שלמה כמה תפילות. הלך והביא ארונו של דוד אביו. אמר לו, רבון העולמים, אם אין לי מעשים עשה בשביל חסדיו של דוד אבי. מיד ירדה האש, כמו שכתוב ה' האלהים אל תשב פני משיחך זכרה לחסדי דוד עבדך (דה"ב ו, מב). מה כתיב אחריו, וככלות שלמה להתפלל והאש ירדה וגו' (שם ז, א). ועל כך אמר דוד ארוממך ה' כי דליתני וגו' העלית מן שאול נפשי (תהלים ל). לפיכך אמר שלמה, הואיל ובזכות דוד אבי עשה הקב"ה, הריני אומר שיר חנוכת הבית לדוד (שאמר המזמור הזה).

ועוד טעם למה זכה דוד שייקרא על שמו (קיט) שביקש אגורה באהלך עולמים (תהלים סא, ה) אמר יהי רצון שיאמרו בשמי לעולם בבתי כנסיות ובבתי מדרשות אמר לו הקב"ה, חייך אע"פ שאתה מת אין שמך זו מביתי לעולם. אלא על

כל קרבן וקרבן מזכירים שמך ואומרים מזמור לדוד. ולא עוד הואיל ואתה חשבת לבנות בית המקדש אע"פ ששלמה בנך בונה אותו, בשמך הוא כותב מזמור שיר חנוכת הבית לדוד.

והמזבח שעשה שלמה גובהו (ק"ט*) היה עשר אמות, כמו המזבח שעשה משה ושעשו אח"כ בני הגולה, ושעתידי ליעשות. וכן נאמר בדברי הימים (ב, ד, א) ויעש מזבח וגו' ועשר אמות קומתו. היסוד גובהו אמה, ומן היסוד עד הסובב ה' אמות. גובה הבנין של מקום המערכה שלש אמות. והקרנות גובהן אמה.

ורוחב המזבח היה רק כ"ח אמה על כ"ח אמה אע"פ שבבית שני היה רוחבו של היסוד ל"ב על ל"ב אמה. היסוד היה רחבו וארכו כ"ח על כ"ח. הסובב כ"ו על כ"ו. גג המזבח כ"ד על כ"ד והקרנות אמה ובין הקרנות למזבח אמה. ונשארו בשביל מקום המערכה כ' אמה על כ' אמה. וזה שנאמר במקרא ויעש מזבח עשרים אמות ארכו ועשרים אמות רחבו (דה"ב ד, א) על מקום המערכה נאמר. וכשעלו בני הגולה הוסיפו עליו ד' אמות מן הדרום וד' מן המערב.

ואם תשאלו א"כ מה עשו במזבחו של משה. נחלקו בזה תנאים. יש אומר שפסלו אותו, כאדם האומר לחבירו פלוני ננס ופסול לעבודה. ויש אומר שנתנו אצל המזבח החדש ופעמים היו מקריבים גם עליו.

ולמה ירדה אש מן השמים ואכלה הקרבנות. (קכ) שהאש שירדה בימי משה נסתלק בבית עולמים. והאש שירדה בימי שלמה לא נסתלקה עד שבא מנשה. ולא ניתך זהב של מזבח ולא נשרף עצו. קל וחומר ליראיו של הקב"ה שאין מושל בהם גיהנם. וכן אמרו קרוב למאה וט"ז שנה היתה האש מחוברת בו. היינו ל"ט במדבר, י"ד בגלגל, י"ג בנוב, נ' בגבעון כי בשילה היה מזבח אבנים.

ויש אומרים שצריכים להגיד מאה ועשר שנים כמנין וק"ד, והם ל"ט של מדבר וי"ד גלגל ונ"ז נוב וגבעון שהיו בהם האש במזבח הנחושת של משה. אבל בבית עולמים ובשילה היו של אבנים.

ונראה שמנשה הרס המזבח של שלמה ואז נסתלקה האש.

ויעש שלמה בעת ההיא את החג וכל ישראל עמו קהל גדול מלבוא חמת עד נחל מצרים לפני ה' אלהינו שבעת ימים ושבעת ימים ארבעה עשר יום. ביום השמיני שלח את העם ויברכו את המלך וילכו לאהליהם שמחים וטובי לב על כל הטובה אשר עשה ה' לדוד עבדו ולישראל עמו (ח, סה"ט).

וסיפר הכתוב עוד, שעשה שלמה את החג וכל ישראל עמו שבעת ימים ושבעת ימים. וכבר נזכר בדה"י שבתחלה עשו את חנוכת המזבח שבעה ימים, ואח"כ עשו חג הסוכות שבעה ימים אחריה ועשו ביום השמיני עצרת כמשפט. וביום שלאחריו שהוא כ"ג לחודש שלח את העם. שאע"פ שנטלו רשות ביום השמיני, לפי שלא הלכו, חזרו ונטלו רשות לכ"ג. ואע"פ שהיה יו"כ בשבעת ימי חג חנוכת המקדש, שעשאו קודם סוכות, אכלו שלמים על פי נביאים, כהוראה שעה.

ומשמע שהיה החג בתשרי אחר גמר הבנין בחשון. (קכא) והיינו בשנת ב' אלפים תתקל"ה. וכן משמע בסדר עולם טו לפי תיקון הגר"א ומיוסד על הפסיקתא רבתי.

ואמרו חז"ל (קכב) באותה שנה לא עשו ישראל את יום הכיפורים. והיו דואגים ואומרים שמא נתחייבו שונאיהן של ישראל כליה (לשון מעליא נקט על ישראל). יצתה בת קול ואמרה, כולכם מזומנים לחיי העולם הבא. מה דרשו להתיר יוה"כ. אמרו, קל וחומר הדבר, ומה משכן שאין קדושתו עולם וקרבן יחיד דוחה שבת שהוא איסור סקילה. מקדש שקדושתו קדושת עולם וקרבן ציבור ויוה"כ ואיסור כרת לא כל שכן. והיו דואגים ששם צורך גבוה וכאן צורך הדיוט. ואם תאמר היה להם לעשות בלא אכילה ושתייה, התשובה, אין שמחה אלא באכילה ושתייה. ואמרו חז"ל (קכג) למה נאמר שבעת ימים ושבעת ימים, והרי נאמר ארבעה עשר יום. אלא הכתוב בא לומר שחגגו זה לחוד וזה לחוד, שאין מערבין שמחה בשמחה.

ועוד טעם למה נאמר כאן שבעת ימים ושבעת ימים (קכד) לרמזו שבאותם הימים המאושרים לאומה לא היה לילה כלל, וזהו שנאמר והיה אור הלבנה כאור החמה ואור החמה יהיה שבעתים כאור שבעת הימים, הכונה לשבעת ימים ושבעת ימים אלו. והיו ישראל בתכלית השלוה איש תחת גפנו ותחת תאנתו.

ור"ס גאון כתב (קכה) שאין לפרש שאכלו ושתו ביום הכיפורים, שאין חנוכת הבית אכילה ושתייה אלא קרבן כמו שנאמר ויזבח שלמה את זבח השלמים אשר זבח לה', ונאמר אחרי כן ויחנכו את בית ה', וכן תפלה ושבח, כמו שנאמר וכל תפלה וכל תחנה.

ובבראשית רבה (קכו) אמרו, כתוב ביום השמיני שלח את העם ויברכו את המלך. ובמקום אחר כתיב וביום עשרים ושלשה לחודש השביעי שלח את העם וגו' ויברכו את המלך (דה"י ב, ז, י). אלא נטלו ממנו רשות והמתינו שם עוד יום אחד, וחזרו ונטלו רשות פעם שניה. לכך נאמר עשרים ושלשה לחודש.

ובפסיקתא אמר ר' לוי, (קכז) כתיב כי את חנוכת המזבח עשו שבעת ימים והחג שבעת ימים (דה"י ב, ז, ט). ואין לך שבעה לפני החג שאין להם שבת ויום הכיפורים. ואותן שבעת הימים היו ישראל אוכלין ושותין ושמחים ומדליקין נרות. ולבסוף חזרו ונצטערו על הדבר. אמרו, תאמר שיש בדינו עון שחיללנו את השבת ולא התענינו ביום הכיפורים. וכדי לפייסן יצאה בת קול ואמרה כולכם בני העולם הבא. והברכה האחרונה גדולה מן הראשונה, שנאמר וילכו לאהליהם שמחים וטוב לב. אמר שמחים שמצאו נשותיהם טהורות, וטובי לב שעברו זכרים. ואפשר שעשו חנוכת הבית ביו"כ ואח"כ הביא הארון בחג לבית קדשי הקדשים כדי שיוכלו לעשות עבודת יו"כ בגבעון כהלכה. שאם היו מביאים תחלה הארון ביו"כ שוב אי אפשר היה לעשות עבודת יוה"כ בגבעון, שהיו טרודים בשמחת המקדש.

ויש מפרש שהתענו ביוה"כ אלא שהכתוב כלל יום זה במספר כלל הימים, ולא הוציאו הכתוב מן הכלל. אבל קשה לומר כן, שהרי דבר זה היה הכתוב צריך לפרש.

ואמר על כל הטובה שעשה ה' לדוד עבדו שקיים מה שדיבר בפיו אל דוד

אבי, בנך היוצא מחלצוך הוא יבנה הבית לשמי, מילא בידו, שנתן לו דבר אחד מכל דברו הטוב אשר דיבר ביד משה עבדו.

ואמרו חז"ל (קכח) מהו שנאמר על כל הטובה אשר עשה ה' לדוד עבדו ולישראל עמו, בשלמא לישראל עמו, הטובה היתה שמחל להם הקב"ה העון הזה של יום הכיפורים. אבל מה הטובה שעשה לדוד עבדו. אמר ר' יהודה בשם רב. בשעה שביקש שלמה להכניס הארון למקדש, דבקו שערים זה בזה. אמר שלמה כ"ד רננות ולא נענה. פתח ואמר, שאו שערים ראשיכם והנשאו פתחי עולם ויבא מלך הכבוד (תהלים כד) כפי שהובא לעיל.

ושאלו חז"ל (קכט) כיצד הלכו ביום השמיני, והרי טעונים לינה, היינו שצריך ללון בלילה של מוצאי יום טוב בירושלים. שנאמר ופנית בבקר והלכת לאהלך (סוף פ' ראה). תלמוד לומר ביום עשרים ושלשה לחודש השביעי שלח את העם וילכו לאהליהם (דה"ב ז) הא כיצד. נפטר מבעוד יום והשכימו והלכו להם שנפרדו מהמלך מבעוד יום של שמיני עצרת, שהוא כ"ב. והלכו לאהליהם בכ"ג בתשרי.

ויש מפרשים (קל) שלכך חזר הכתוב ואומר ארבעה עשר יום, ללמד שלא עלה יום אחד לכאן ולכאן כמו בדין מצורע. ועוד שלא נפגע בז' הימים האחרונים בפחות שמחה אלא כולם היו שוים לטובה.

ונאמר שמחים וטובי לב, (קלא) שמצאו נשותיהם בטהרה ונתעברו נשותיהם של כל אחד ואחד מהם וילדה זכר, כנ"ל.

וזו היתה (קלב) אחת מז' החנוכות. ברייתו של עולם, וחנוכת משה, וחנוכת הבית, וחנוכת בית שני, וחנוכת החומה, וחנוכת בית חשמונאי, וחנוכת העולם הבא, שאף היא יש בה נרות, כמו שנאמר והיה אור הלבנה כאור החמה ואור החמה יהיה שבעתים נגו' (ישעי' ל, כו).

ואמרו (קלג) שקדושת בית ראשון היתה יתרה על קדושת בית שני שבבית ראשון היתה שכינה שורה בו ולא היו העופות פורחות עליו אבל בבית המקדש השני פחדו שמא אין קדושתו כקדושת בית ראשון והעופות יפריחו עליו ויפילו איזה דבר על גגו ועשו כליא עורב. כמו שיבואר במעם לועז על ספר עזרא בע"ה. (קלד) ושלמה תיקן ברכת המזון על הבית הגדול והקדוש.

מקורות: א. אברבנאל. ב. קהלת יעקב. ג. פסיקתא רבה ו. ד. אברבנאל. ה. שם. ו. ר"י ד' אקוסטה. ז. ר"ה יא, א. ח. ר"י קרא. ט. ראב"ש, ועי' פי' הגר"א באדרת אליהו. י. אברבנאל, ועי' רמב"ם ה' בית הבחירה סוף פ"ז. יא. סוטה לג. ב. יב. רי"ד. יג. אברבנאל. יד. שם. טו. שם, ועי' תוספתא סוטה יג, א. טז. קהלת יעקב. יז. שבת ל. הזוהר. בן פורת יוסף. חינוך פ' נשא. יח. יש מפרשים הובא באברבנאל. יט. שם. כ. הובא בראב"ש. כא. יל"ש. כב. יומא נג, ב. כג. זבחים קיח ב, תוספתא שם פי"ב. כד. הובא באברבנאל. כה. אברבנאל. כו. כ"ב יד, טו. כז. הובא באברבנאל. כח. שם. כט. שם. ל. שמות יב. לא. מוסה"נ. לב. אברבנאל. לג. פרקי דר"א פרק לא. לד. במ"ר יד, ג. לה. יד משה. לו. חומ"א. לז. מוסה"נ עפ"י רמב"ם ה' בית הבחירה פ"ו. לח. הובא בראב"ש. לט. שיר רבה עפ"י ירושלמי ברכות ד, ה. מ. ר"מ אלשיך.

מא. בעל הטורים שמות טו. מב. אברבנאל. מג. ר"י קרא. מד. רש"י ואברבנאל.
 מה. ר"י ד' אקוסטה. מו. אברבנאל. מז. זוה"ק ויקהל קצח. מח. אברבנאל.
 מט. הובא בראב"ש. נ. אברבנאל. נא. קה"י. נב. קה"י ברכות פ"א.
 נג. אברבנאל. נד. ספרי ברכה לג. ברכות לב, א. נה. אברבנאל. נו. רי"ף
 באברבנאל. נז. בהלכות מלכים. נח. ב"ר לט. נט. רש"י. ס. אברבנאל.
 סא. פי' קדמון לפיט. סב. אברהם אנכי על פי ערבי נחל ד' פח. סג. יל"ש על פי
 פס"ר ה, ז. סד. ברכות ו, א. סה. שם לא, א. סו. ירושלמי ברכות ה, ד.
 סז. או"ח קיט, א. סח. מג"א. סח*. ספר חסידים יח, קנח. סט. אברבנאל.
 ע. ר"י קרא. עא. תוספתא סוטה א, ד, רש"י כאן. עב. אברבנאל. עג. רי"ף שם.
 עד. רש"י. עה. רי"ף באברבנאל. עו. תענית ז, ב. עז. אברבנאל. עח. ר"י
 קרא. עט. ראב"ש. פ. ראב"ש. פא. חומ"א. ועי' תוס' שבת יב. ורא"ש פ' היה
 קורא. פב. מפרשים. פג. ראב"ש. פד. במ"ר א, ג. פה. רש"י. פו. אברבנאל.
 פז. יומא לו, ב. פח. עין אליהו. פט. מכות כד, א. צ. ברכות ל, א.
 צא. רד"ק ואברבנאל. צב. אברבנאל. צג. ברכות לד, א. צד. אברהם אנכי
 מבינה לעתים דרוש יט. ועי' אבודרהם. צה. צוארי שלל עפ"י ר"י אלפאנדרי. צו. אברהם
 אנכי. צז. מהרימ"ט. צח. אברבנאל. צט. רי"ף שם. ק. ר"ה טז, א.
 קא. ראב"ש. קב. שהש"ר ב, ד. קג. שוח"ט קטו, רש"י כותב שמזבח הנחושת
 שבנה שלמה היה ל"ב אמה על ל"ב אמה וכבר תמהו הלא מבואר בכתוב שהיה עשרים
 אמה ובגמרא כ"ח אמה (עי' רש"י מדות פ"ג ובבאר הגולה בהערות). קד. אברבנאל.
 קה. אברבנאל. קו. שטמ"ק זבחים סא. ועי' שו"ת משה האי"ש מ"ח. קז. ויק"ר ז,
 תנחומא תרומה. קח. זבחים סא, ב. קט. תנחומא סוף תרומה. קי. מכילתא יתרו.
 יל"ש כאן קצג. זבחים קט, ב. קיא. ירוש' סנהדרין פ"ק. קיב. משה האי"ש שם.
 קיג. וכן משמע מפ"י המיוחס לדה"ב ה, יב. באר הגולה פ"ט. ועי' תוס' יו"ט סוף פ"ג
 דחגיגה. קיד. כן משמע במסכת מדות. קטו. רד"ק. קטז. זבחים סא. קיז. לב
 מלכים. קיח. פסיקתא רבתי ב. קיט. שם שם פ"ב. קיט*. בה' בית הבחירה
 ב, כה מדות יג א זבחים סא, סב. קכ. ראב"ש. מויק"ר ז, ה והמפרשים. ועי' שו"ת
 משה האי"ש מ"ט. קכא. וכן משמע בסדר עולם טו לפי תיקון הגר"א ומיוסד על הפסיקתא
 רבתי. יל"ש קפ"ד. קכב. מו"ק ט, א. קכג. שם. קכד. ראב"ש בשם רבינו משה.
 קכה. שם. קכו. פל"ד. קכז. ר"י קרא. בן פורת יוסף. קכח. מו"ק ט, א.
 קכט. תוספתא סוכה ד, י. קל. אברהם אנכי. קלא. שבת ל, א. מו"ק ט, א.
 קלב. פס"ר סופ"ב. קלג. מו"ק. קלד. ברכות מה, ב.

בטקסט בשיעור:
חוברת מרצה 27-28,
עמ' 19

ארבעה ראשי שנים פרק ראשון ראש השנה י"א.

מסורת הש"ס

והוא נקרא... ארבעה ראשי שנים... פרק ראשון... ראש השנה... י"א.

הנהרות הבר"ה

הנהרות הבר"ה... ארבעה ראשי שנים... פרק ראשון... ראש השנה... י"א.

הנהרות מדר"ב

הנהרות מדר"ב... ארבעה ראשי שנים... פרק ראשון... ראש השנה... י"א.

תורה אור השלם

תורה אור השלם... ארבעה ראשי שנים... פרק ראשון... ראש השנה... י"א.

והוא נקרא... ארבעה ראשי שנים... פרק ראשון... ראש השנה... י"א.

והוא נקרא... ארבעה ראשי שנים... פרק ראשון... ראש השנה... י"א.

עין משפט
גר מצוה

עין משפט
גר מצוה

מוסף רש"י

מוסף רש"י... ארבעה ראשי שנים... פרק ראשון... ראש השנה... י"א.

רבינו האבאל

רבינו האבאל... ארבעה ראשי שנים... פרק ראשון... ראש השנה... י"א.

בטקסט בשיעור:
חוברת מרצה 27-28,
עמ' 21

במדבר פרק ט

את-משמרת יהוה ולא יסעו: **כ** ויש אשר יהיה הענן ימים מספר על-המשכן על-פי יהוה יחנו ועל-פי יהוה יסעו: **כא** ויש אשר יהיה הענן מערב עד-בקר ונעלה הענן בבקר ונסעו או יזמם וליילה ונעלה הענן ונסעו: **כב** או-ימים או-חדש או-ימים בהאריך הענן על-המשכן לשכן עליו יחנו בני-ישראל ולא יסעו ובהעלתו יסעו: **כג** על-פי יהוה יחנו ועל-פי יהוה יסעו את-משמרת יהוה שמרו על-פי יהוה ביד-משה:

טו וביום הקים את-המשכן כסה הענן את-המשכן לאהל העדת ובערב יהיה על-המשכן כמראה-אש עד-בקר: **טז** כן יהיה תמיד הענן וכסנו ומראה-אש לילה: **יז** ולפי העלות הענן מעל האהל ואחרי כן יסעו בני ישראל ובמקום אשר ישכן-שם הענן שם יחנו בני ישראל: **יח** על-פי יהוה יסעו בני ישראל ועל-פי יהוה יחנו כל-ימי אשר ישכן הענן על-המשכן יחנו: **יט** ובהאריך הענן על-המשכן ימים רבים ושמרו בני-ישראל

רש"י

רבבות אלפי ישראל, הוי אומר על פי ה' וביד משה.

(כ) ויש -

כלומר ופעמים.

ימים מספר -

ימים מועטים.

(כב) או ימים -

שנה, כמו (ויקרא כה, כט) ימים תהיה גאולתו.

(יח) על פי ה' יסעו -

שנינו במלאכת המשכן, כיון שהיו ישראל נוסעים היה עמוד הענן מתקפל ונמשך על גבי בני יהודה כמין קורה, תקעו והריעו ותדקעו ולא היה מהלך עד שמשה אומר קומה ה', ונסע דגל מחנה יהודה, זו בספרי.

ועל פי ה' יחנו -

כיון שהיו ישראל חונים, עמוד הענן מתמר ועולה ונמשך על גבי בני יהודה כמין סוכה, ולא היה נפרש עד שמשה אומר שובה ה'

(טו) המשכן לאהל העדת -

המשכן העשוי להיות אהל ללוחות העדות.

יהיה על המשכן -

כמו הווה על המשכן. וכן כל לשון הפרשה.

(יז) העלות הענן -

כתרגומו: אסתלקות. וכן ונעלה הענן. ולא יתכן לכתוב ולפי עלות הענן ועלה הענן, שאין זה לשון סילוק אלא צימוח ועלייה, כמו (מלכים א' יח, מד) והנה עב קטנה ככף איש עולה מים.

בטקסט בשיעור:
חברת מרצה 27-28,
עמ' 22

עין משפט
גר מצוה

כא א מיי פיר פיר מולות
מלה סלס 5 (מפג)
פסוק י"ג טור תי"ט א"ח
ספר 5 ספד 10

חורה אור השלם

- 1. לוא הקשבת למצוה...
2. כלי חרס וכו' חרס כחל דרשן...
3. וקצאי נקדק משה...
4. לא ברה ולא יעמד שבו...
5. וקצאי נקדק משה...
6. וקצאי נקדק משה...
7. וקצאי נקדק משה...
8. וקצאי נקדק משה...
9. וקצאי נקדק משה...
10. וקצאי נקדק משה...

חורה אור השלם

- 1. לוא הקשבת למצוה...
2. כלי חרס וכו' חרס כחל דרשן...
3. וקצאי נקדק משה...
4. לא ברה ולא יעמד שבו...
5. וקצאי נקדק משה...
6. וקצאי נקדק משה...
7. וקצאי נקדק משה...
8. וקצאי נקדק משה...
9. וקצאי נקדק משה...
10. וקצאי נקדק משה...

חורה אור השלם

- 1. לוא הקשבת למצוה...
2. כלי חרס וכו' חרס כחל דרשן...
3. וקצאי נקדק משה...
4. לא ברה ולא יעמד שבו...
5. וקצאי נקדק משה...
6. וקצאי נקדק משה...
7. וקצאי נקדק משה...
8. וקצאי נקדק משה...
9. וקצאי נקדק משה...
10. וקצאי נקדק משה...

חורה אור השלם

- 1. לוא הקשבת למצוה...
2. כלי חרס וכו' חרס כחל דרשן...
3. וקצאי נקדק משה...
4. לא ברה ולא יעמד שבו...
5. וקצאי נקדק משה...
6. וקצאי נקדק משה...
7. וקצאי נקדק משה...
8. וקצאי נקדק משה...
9. וקצאי נקדק משה...
10. וקצאי נקדק משה...

חורה אור השלם

- 1. לוא הקשבת למצוה...
2. כלי חרס וכו' חרס כחל דרשן...
3. וקצאי נקדק משה...
4. לא ברה ולא יעמד שבו...
5. וקצאי נקדק משה...
6. וקצאי נקדק משה...
7. וקצאי נקדק משה...
8. וקצאי נקדק משה...
9. וקצאי נקדק משה...
10. וקצאי נקדק משה...

חורה אור השלם

- 1. לוא הקשבת למצוה...
2. כלי חרס וכו' חרס כחל דרשן...
3. וקצאי נקדק משה...
4. לא ברה ולא יעמד שבו...
5. וקצאי נקדק משה...
6. וקצאי נקדק משה...
7. וקצאי נקדק משה...
8. וקצאי נקדק משה...
9. וקצאי נקדק משה...
10. וקצאי נקדק משה...

מאימתי פרק ראשון ברכות

ההמתפלל ורא השתין את חבריו טורפין לו וכו'. פירש רבינו
מס' דזה היה להם נכמין טלמס שהיו עשירי
ולכן בליה יש להמתין. ורביי היה מנחה מפלגו ומאריך עד שילאו
כולם ולא נמוך כך היה שום אדם נא נכמין הנכנס היה מעיין

אמר ר' יוסי ברכי חנינא וזכה לברכות הללו

שנאמר ו'לוא הקשבת למצוה ויהי כבודך
שלושך וצדקתך כגלי הים ויהי כחול ורעך
וצאצאי מעיך וגו'. תניא אבא בנימין אומר
אלמלי נתנה רשות לעיני לראות אין כל בריה
יכולה לעמוד מפני המוזיקן אמר אביי אינהו
פשישי מינין וקיימי עלן כי כסלא לאוגיא אמר
רב הונא כל דר ויהי מינין אלפא משמאליה
ורבכחא מימיניה. אמר רבא האי דוחקא דהוי
בלבא מעיניהו הוי יהי ברכי דרשלו מעיניהו

הני מאני דרבנן ובלו מחופיא דידהו הני
קרע דמוקפין מעיניהו האי מאן דבעי למדורי
להו לייחי קיטמא נהילא ונהדר אפורייה
ובצפרא חוי כי כרעי דתרנגולא האי מאן דבעי
למחויניהו לייחי שלייתא דשונרתא אוכמא
בת אוכמא בוכרתא בת בוכרתא ולקליה
בגורא ולשתקיה ולימלי עיניה מניה חווי להו
ולשרייה בגוברא דפרולא ולחמתי בגושפנא

דפרולא דילמא גנבי מניה ולחחום פומיה כי
הכי דלא יתחוק בר כיבי בר אביי עבד הכי
הוא ואתוק בעו רבנן רחמי עליה ואתסי:
תניא אבא בנימין אומר "אין תפלה של אדם
שנעמתי אלא בבית הכנסת שנאמר לשמוע
אל הרנה ואל התפלה הנער במקום רנה שם תראה
תפלה אמר רבין בר רב אדא א"ר יצחק מנין
שהקב"ה מצוי בבית הכנסת שנאמר "אלהים
נצב בעדתי אל ומנין לעשרה שבתפילתי
ששכינה עמהם שנאמר אלהים נצב בעדתי
אל ומנין לשלשה שישבין בדין ששכינה
עמהם שנאמר "בוקר אלהים יפוטו ומנין
לשנים שישבין ועוסקין בתורה ששכינה
עמהם שנאמר "או נדברו יראי ה' איש אל
רעהו ויקשבו ה' וגו' מאי ולחושבי שמו אמר

רבא איש (ה) חשב אדם לעשות מצוה ונאנס ולא
עשאה מעלה עליו הכתוב כאלו עשאה
ומנין שאפילו אחד שישב ועוסק עשאה
ששכינה עמו שנאמר "בכל המקום אשר אוכר את שמי
אבוא אליך וברכתך
וכי מאחר דאפילו חד תרו מבועיא תרו מכתבין
מליהוה וכוונות לא לא
מכתבין מליה בכספא וכוונות לא לא

מכתבין מליה בכספא וכוונות לא לא
מכתבין מליה בכספא וכוונות לא לא
מכתבין מליה בכספא וכוונות לא לא
מכתבין מליה בכספא וכוונות לא לא
מכתבין מליה בכספא וכוונות לא לא
מכתבין מליה בכספא וכוונות לא לא
מכתבין מליה בכספא וכוונות לא לא
מכתבין מליה בכספא וכוונות לא לא
מכתבין מליה בכספא וכוונות לא לא
מכתבין מליה בכספא וכוונות לא לא

מכתבין מליה בכספא וכוונות לא לא
מכתבין מליה בכספא וכוונות לא לא
מכתבין מליה בכספא וכוונות לא לא
מכתבין מליה בכספא וכוונות לא לא
מכתבין מליה בכספא וכוונות לא לא
מכתבין מליה בכספא וכוונות לא לא
מכתבין מליה בכספא וכוונות לא לא
מכתבין מליה בכספא וכוונות לא לא
מכתבין מליה בכספא וכוונות לא לא
מכתבין מליה בכספא וכוונות לא לא

מכתבין מליה בכספא וכוונות לא לא
מכתבין מליה בכספא וכוונות לא לא
מכתבין מליה בכספא וכוונות לא לא
מכתבין מליה בכספא וכוונות לא לא
מכתבין מליה בכספא וכוונות לא לא
מכתבין מליה בכספא וכוונות לא לא
מכתבין מליה בכספא וכוונות לא לא
מכתבין מליה בכספא וכוונות לא לא
מכתבין מליה בכספא וכוונות לא לא
מכתבין מליה בכספא וכוונות לא לא

מכתבין מליה בכספא וכוונות לא לא
מכתבין מליה בכספא וכוונות לא לא
מכתבין מליה בכספא וכוונות לא לא
מכתבין מליה בכספא וכוונות לא לא
מכתבין מליה בכספא וכוונות לא לא
מכתבין מליה בכספא וכוונות לא לא
מכתבין מליה בכספא וכוונות לא לא
מכתבין מליה בכספא וכוונות לא לא
מכתבין מליה בכספא וכוונות לא לא
מכתבין מליה בכספא וכוונות לא לא

לוא הסקפת. לכן המתנה היא: למנוחי. נשכיל מתיא אשכר יומי
לגמולו הקד: לראוה. כל העדים העומדים לפניו: כי כסלא לאוגיא.
כבודת חפירה המקפת האוגיא עשויין מהת הנפנים כמו עשניו
(מ"ק דף ג.) אין עשויין אוגיות לפנים לאסוף שם מים להשקות הגפן.

כסלא הוא תלם של מענה המקפת
סביב קרבי את תל האוגיא והגפן
נמוע נמל וכרס נדרס (דף ו.) הדין
אוגיא להו פאה: סלי דוחקא דהוי
כסלא. פעמים שני אדם יושבים
רוחיים כיום השבת (ו) נאזין לשמוע
דרשה ודומה להם כיושבים דמוקים:
מני ברכי דשלי. ברכי מעינים:
מלי דרבנן דבלו. גנדי המלמדים
שגלים מנה וכו' אינם בני מלאכה
שינו גנדיים: מוסיף דידו. נאזין
המוקים וישבין אלס וממחכים
המס. מופיא לטון חופק ומפסקם
(שבת דף ג.) פריי"ד בעי"ז: עליהם
כרעי דמוקפין מעיניהו האי מאן דבעי למדורי
להו לייחי קיטמא נהילא ונהדר אפורייה
ובצפרא חוי כי כרעי דתרנגולא האי מאן דבעי
למחויניהו לייחי שלייתא דשונרתא אוכמא
בת אוכמא בוכרתא בת בוכרתא ולקליה
בגורא ולשתקיה ולימלי עיניה מניה חווי להו
ולשרייה בגוברא דפרולא ולחמתי בגושפנא

דפרולא דילמא גנבי מניה ולחחום פומיה כי
הכי דלא יתחוק בר כיבי בר אביי עבד הכי
הוא ואתוק בעו רבנן רחמי עליה ואתסי:
תניא אבא בנימין אומר "אין תפלה של אדם
שנעמתי אלא בבית הכנסת שנאמר לשמוע
אל הרנה ואל התפלה הנער במקום רנה שם תראה
תפלה אמר רבין בר רב אדא א"ר יצחק מנין
שהקב"ה מצוי בבית הכנסת שנאמר "אלהים
נצב בעדתי אל ומנין לעשרה שבתפילתי
ששכינה עמהם שנאמר אלהים נצב בעדתי
אל ומנין לשלשה שישבין בדין ששכינה
עמהם שנאמר "בוקר אלהים יפוטו ומנין
לשנים שישבין ועוסקין בתורה ששכינה
עמהם שנאמר "או נדברו יראי ה' איש אל
רעהו ויקשבו ה' וגו' מאי ולחושבי שמו אמר
רבא איש (ה) חשב אדם לעשות מצוה ונאנס ולא
עשאה מעלה עליו הכתוב כאלו עשאה
ומנין שאפילו אחד שישב ועוסק עשאה
ששכינה עמו שנאמר "בכל המקום אשר אוכר את שמי
אבוא אליך וברכתך
וכי מאחר דאפילו חד תרו מבועיא תרו מכתבין
מליהוה וכוונות לא לא
מכתבין מליה בכספא וכוונות לא לא
מכתבין מליה בכספא וכוונות לא לא
מכתבין מליה בכספא וכוונות לא לא

מכתבין מליה בכספא וכוונות לא לא
מכתבין מליה בכספא וכוונות לא לא
מכתבין מליה בכספא וכוונות לא לא
מכתבין מליה בכספא וכוונות לא לא
מכתבין מליה בכספא וכוונות לא לא
מכתבין מליה בכספא וכוונות לא לא
מכתבין מליה בכספא וכוונות לא לא
מכתבין מליה בכספא וכוונות לא לא
מכתבין מליה בכספא וכוונות לא לא
מכתבין מליה בכספא וכוונות לא לא

מכתבין מליה בכספא וכוונות לא לא
מכתבין מליה בכספא וכוונות לא לא
מכתבין מליה בכספא וכוונות לא לא
מכתבין מליה בכספא וכוונות לא לא
מכתבין מליה בכספא וכוונות לא לא
מכתבין מליה בכספא וכוונות לא לא
מכתבין מליה בכספא וכוונות לא לא
מכתבין מליה בכספא וכוונות לא לא
מכתבין מליה בכספא וכוונות לא לא
מכתבין מליה בכספא וכוונות לא לא

מכתבין מליה בכספא וכוונות לא לא
מכתבין מליה בכספא וכוונות לא לא
מכתבין מליה בכספא וכוונות לא לא
מכתבין מליה בכספא וכוונות לא לא
מכתבין מליה בכספא וכוונות לא לא
מכתבין מליה בכספא וכוונות לא לא
מכתבין מליה בכספא וכוונות לא לא
מכתבין מליה בכספא וכוונות לא לא
מכתבין מליה בכספא וכוונות לא לא
מכתבין מליה בכספא וכוונות לא לא

מכתבין מליה בכספא וכוונות לא לא
מכתבין מליה בכספא וכוונות לא לא
מכתבין מליה בכספא וכוונות לא לא
מכתבין מליה בכספא וכוונות לא לא
מכתבין מליה בכספא וכוונות לא לא
מכתבין מליה בכספא וכוונות לא לא
מכתבין מליה בכספא וכוונות לא לא
מכתבין מליה בכספא וכוונות לא לא
מכתבין מליה בכספא וכוונות לא לא
מכתבין מליה בכספא וכוונות לא לא

מכתבין מליה בכספא וכוונות לא לא
מכתבין מליה בכספא וכוונות לא לא
מכתבין מליה בכספא וכוונות לא לא
מכתבין מליה בכספא וכוונות לא לא
מכתבין מליה בכספא וכוונות לא לא
מכתבין מליה בכספא וכוונות לא לא
מכתבין מליה בכספא וכוונות לא לא
מכתבין מליה בכספא וכוונות לא לא
מכתבין מליה בכספא וכוונות לא לא
מכתבין מליה בכספא וכוונות לא לא

מכתבין מליה בכספא וכוונות לא לא
מכתבין מליה בכספא וכוונות לא לא
מכתבין מליה בכספא וכוונות לא לא
מכתבין מליה בכספא וכוונות לא לא
מכתבין מליה בכספא וכוונות לא לא
מכתבין מליה בכספא וכוונות לא לא
מכתבין מליה בכספא וכוונות לא לא
מכתבין מליה בכספא וכוונות לא לא
מכתבין מליה בכספא וכוונות לא לא
מכתבין מליה בכספא וכוונות לא לא

מכתבין מליה בכספא וכוונות לא לא
מכתבין מליה בכספא וכוונות לא לא
מכתבין מליה בכספא וכוונות לא לא
מכתבין מליה בכספא וכוונות לא לא
מכתבין מליה בכספא וכוונות לא לא
מכתבין מליה בכספא וכוונות לא לא
מכתבין מליה בכספא וכוונות לא לא
מכתבין מליה בכספא וכוונות לא לא
מכתבין מליה בכספא וכוונות לא לא
מכתבין מליה בכספא וכוונות לא לא

מסורת הש"ס

הנהגות הב"ח:
(א) נא נמלי מעיניו חווי הוי:
(ב) שם נמל דר תל אבי:
(ג) חייב להי: (א) ר"ח ד"ה ד"ה:
(ד) וקצאי נקדק משה:
(ה) וקצאי נקדק משה:
(ו) וקצאי נקדק משה:
(ז) וקצאי נקדק משה:
(ח) וקצאי נקדק משה:
(ט) וקצאי נקדק משה:
(י) וקצאי נקדק משה:

גילוי הש"ס

מסכת תוספות:
א בחי' ריש כהן. ה'
ב ר"ח ונחמיה וכו' שאבני
ג ר"ח ונחמיה וכו' שאבני
ד ר"ח ונחמיה וכו' שאבני
ה ר"ח ונחמיה וכו' שאבני
ו ר"ח ונחמיה וכו' שאבני
ז ר"ח ונחמיה וכו' שאבני
ח ר"ח ונחמיה וכו' שאבני
ט ר"ח ונחמיה וכו' שאבני
י ר"ח ונחמיה וכו' שאבני:

מסכת תוספות

מסכת תוספות:
א בחי' ריש כהן. ה'
ב ר"ח ונחמיה וכו' שאבני
ג ר"ח ונחמיה וכו' שאבני
ד ר"ח ונחמיה וכו' שאבני
ה ר"ח ונחמיה וכו' שאבני
ו ר"ח ונחמיה וכו' שאבני
ז ר"ח ונחמיה וכו' שאבני
ח ר"ח ונחמיה וכו' שאבני
ט ר"ח ונחמיה וכו' שאבני
י ר"ח ונחמיה וכו' שאבני:

ענין רש"י

פריי. היקר שסוף.

מוסף רש"י

כי כסלא לאוגיא. למה
מלמס לנסק נדרים וכו'
קריב אלהים שישמע. מקום
מסרה שמיים מסס כנר
המספס מוג' פ"ה וכו'.
מסרה מלמס לנסק נדרים
למיהו לא מס. פלס שם אלק.
רש"י. סלס אל.
מספס מלמס לנסק נדרים
למיהו לא מס. פלס שם אלק.
רש"י. סלס אל.
מספס מלמס לנסק נדרים
למיהו לא מס. פלס שם אלק.
רש"י. סלס אל.

רבינו הגאון

אלמלי נתנה רשות לעיני
לראות את חבריו טורפין לו
וכו'. פירש רבינו
מס' דזה היה להם נכמין
טלמס שהיו עשירי
ולכן בליה יש להמתין.
ורביי היה מנחה מפלגו
ומאריך עד שילאו
כולם ולא נמוך כך היה
שום אדם נא נכמין הנכנס
היה מעיין

מס' דזה היה להם נכמין
טלמס שהיו עשירי
ולכן בליה יש להמתין.
ורביי היה מנחה מפלגו
ומאריך עד שילאו
כולם ולא נמוך כך היה
שום אדם נא נכמין הנכנס
היה מעיין

מס' דזה היה להם נכמין
טלמס שהיו עשירי
ולכן בליה יש להמתין.
ורביי היה מנחה מפלגו
ומאריך עד שילאו
כולם ולא נמוך כך היה
שום אדם נא נכמין הנכנס
היה מעיין

מס' דזה היה להם נכמין
טלמס שהיו עשירי
ולכן בליה יש להמתין.
ורביי היה מנחה מפלגו
ומאריך עד שילאו
כולם ולא נמוך כך היה
שום אדם נא נכמין הנכנס
היה מעיין

בטקסט בשיעור:
חוברת מרצה 27-28,
עמ' 22

מדרש רבה פרשת ואתחנן

וְאֶתְחַנֵּן אֵל-יְהוָה: (דברים פרק ג כג)

הלכה: אדם מישראל שהיה עומד ומתפלל, מהו שיהא מותר לו להתפלל בקול גדול? כך שנו חכמים: (ברכות לא) היה עומד ומתפלל יכול ישמיע קולו. כבר פרשה חנה (ש"א א): וחנה היא מדברת על לבה. יכול יהא מתפלל שלושתן כאחת? כבר פירש בדניאל (דניאל ו): וזימנן תלתא ביומא הוה ברך על ברכוהי ומצלא ומודא קדם אלהיה. יכול יהא מתפלל בכל שעה שירצה? כבר פירש דוד (תהלים נה): ערב ובוקר וצהריים אשיחה ואהמה וישמע קולי. יכול יהא תובע צרכיו ויוצא לו? כבר פירש שלמה (מלכים א' ח): לשמוע אל הרנה ואל התפילה. רנה, זו קילוסו של הקב"ה. ותפילה, לצרכיו של אדם.

אבא שאול אומר: זה סימן לתפילה. אם כוון אדם לבו לתפילה יהא מובטח שתפילתו נשמעת, שנאמר (תהלים י): תכין לבם תקשיב אנך. אמר רבי יוחנן: עשרה לשונות נקראת תפילה ואלו הן: שוועה. צעקה. נאקה. רנה. פגיעה. ביצור. קריאה. ניפול. ופילול. ותחנונים. שוועה, צעקה, שנאמר (שמות ב): ויאנחו בני ישראל מן העבודה ויזעקו וגו'. נאקה, דכתיב (שם): וישמע אלקים את נאקתם. רנה ופגיעה, דכתיב (ירמיה ז): אל תתפלל בעד העם הזה ואל תשא בעדם רנה ותפילה ואל תפגע בי. ביצור וקריאה, דכתיב (תהלים יח): בצר לי אקרא ה'. ניפול, דכתיב: ואתנפל לפני ה'. פילול, כתיב (שם קו): ויעמוד פנחס ויפלל. ותחנונים, דכתיב: ואתחנן אל ה'. ומכולן לא נתפלל משה, אלא בלשון תחנונים.

אמר רבי יוחנן: מכאן אתה למד שאין לבריה כלום אצל בוראו, שהרי משה רבן של כל הנביאים לא בא אלא בלשון תחנונים. אמר רבי לוי: למה לא בא משה אלא בלשון תחנונים? המשל אומר: הוי זהיר שלא תיתפס מקום דבורך. כיצד? כך אמר הקב"ה למשה (שמות לג): וחנותי את אשר אחון. אמר לו: מי שיש לו בידי וריחמתי את אשר ארחם, במידת רחמים אני עושה עמו. ומי שאין לו בידי וחנותי את אשר אחון, במתנת חנם אני עושה עמו. ובשעה שהיה משה מבקש ליכנס לארץ ישראל, אמר לו הקדוש ברוך הוא: רב לך! אמר לפניו: ריבונו של עולם! לא כך אמרת לי, כל מי שאין לו בידי וחנותי במתנת חנם אני עושה עמו? עכשיו איני אומר שמתבקש לי אצלך מאומה, אלא חנם עשה עמי!

מניין? ממה שקרינן בעניין ואתחנן אל ה':

בטקסט בשיעור:
חוברת מרצה 27-28,
עמ' 22

שולחן ערוך אדמו"ר הזקן, אורח חיים חלק א, הלכות ברכות השחר, סימן נא

א תיקנו לומר פסוקי דזמרה בכל יום^א דהיינו מתהלה לדוד עד כל הנשמה תהלל וגו'^ב כדי לסדר שבחו של מקום ברוך הוא תחלה ואחר כך יתפללג כי כן עשה משה רבינו עליו השלום בתפלתו^ג שאמר תחלה אתה החילות להראות את עבדך את גדלך וגו' ואח"כ אעברה נא וגו' וכדי לעמוד בתפלה מתוך שמחה של מצוה^ד ולמה בחרו במזמורים אלו^ה לפי^ו שאמרו^ז כל האומר תהלה לדוד ג' פעמים^ח בכל יום מובטח לו שהוא בן עולם הבא ואגב אותו מזמור תקנו לומר עד סיום תהלים שיש שם י' פעמים הללויה^ט כנגד עשרה הילולים שבספר תהלים^י ניצוח ניגון שיר וכו' ותקנו ברכה לפניהם ולאחריהם^{יא} לפניהם ברוך שאמר ואחריהם ישתבח. ויש מקומות שנוהגין להוסיף הודו לה' קראו בשמו^{יב} כאשר הוא כתוב בספר דברי הימים^{יג} לפי^{יד} שדוד קבעו לאומרה בכל יום לפני הארון^{יז}.

ומזמור לתודה^{יח} לפי^{יט} שכל השירות עתידין להבטל חוץ ממזמור לתודה^כ ולכן יש למשוך אותו בנגינה^{כא} ונוהגין במדינות אלו שלא לאומרה בשבת ויום טוב^{כב} מפני שאין תודה קריבה בה^{כג} וכן בימי הפסח^{כד} אין תודה קריבה^{כה} משום חמץ שבה וכן בערב פסח כמו שיתבאר בסי' תכ"ט^{כו} וכן בערב יום כפור כמו שיתבאר בסי' תר"ד^{כז} אבל בט' באב אומרים אותו^{כח} שהרי בזמן שבית המקדש היה קיים היו מקריבין תודה גם בט' באב.

ויש שמוסיפין עוד פסוקים אחרים^{כט} וכל מקום ומקום לפי מנהגו ויש נוהגין לומר כל הפסוקים והמזמורים שמוסיפים קודם ברוך שאמר^ל ובמדינות אלו נוהגין לאמרם אחר ברוך שאמר כדי שיהיה לכולם ברכה לפניהם ולאחריהם^{לא}.

ונוהגין להוסיף קודם ברכת ישתבח ויברך דוד עד מהללים לשם תפארת^{לב} כאשר הוא בספר דברי הימים^{לד} ויברכו שם כבודך עד שירת היס"ל^{לה} כאשר הוא בספר נחמיה^{לו} ושירת היס"ל^{לז} לפי שכל אותם ס"ו לשונות של שבח הסדורות בברכות ישתבח דרשו חכמים מתוך שירת היס ומתוך אותן פסוקים של ויברך דוד^{לח}.

- (א) שבת קיח, ב. טור. לבוש ס"א.
(ב) מס' סופרים פ"ז הי"א. רי"ף פ"ה דברכות (כג, א) ופ"ז דשבת (מד, א). רא"ש ברכות שם סי' ה. רמב"ם (ראה כס"מ) פ"ז מהל' תפלה הי"ב. טור. לבוש שם.
(ג) שו"ת ר' נטרונאי סי' יב. טור. לבוש ס"א. בי"ח. וראה גם לקמן ס"ד. רס"י נב. ועי' סי' קיב ס"א.
(ד) ר' שמלאי ברכות לב, א.
(ה) דברים ג, כד.
(ו) שם ג, כה.
(ז) תוספו' ברכות לא, א ד"ה רבנן. רא"ש ברכות פ"ד סי' ב. טור סי' צג. וראה גם לקמן סי' צג ושי"נ.
(ח) ב"ח בפירוש הטור. לבוש שם.
(ט) סדר רב עמרם. הובא ברא"ש ברכות פ"ה סי' ו. וראה גם שם פ"א סי' ו. וראה הרב רבינו יונה ברכות לב, א ד"ה ותקיננו.
(י) ר' אבינא ברכות ד, ב. וראה גם לקמן ס"ח, ס"ט. סי' נב ס"א. סי' נה ס"א.
(יא) כ"ה גם בסי' נה שם. ולקמן ס"ט השמיט "ג"פ". וראה לקו"ש ח"ח ע' 352 הערה 14. העו"ב נח ע' ז.
(יב) כל בו סי' ד. ארחות חיים הלכות מאה ברכות סי' ל. בי"י. פסחים קי, א.
(יג) סדור רס"ג עמ' לב ואילך. רי"ף ורא"ש ברכות פ"ה סי' ה. רמב"ם הלכות תפלה פ"ז הי"ב. טור ושו"ע ס"א. וראה גם לקמן ס"ד. סי' נג ס"ב. סי' נד ס"א.
(יד) מסכת סופרים פ"ז הי"א. סדר רב עמרם גאון (בתפלת שבת). סדור הר"ש מגרמייזא עמ' כב (בשבת). מחזור ויטרי עמ' 61.
(טז) א. טז, ח ואילך.
(יז) סדור הר"ש מגרמייזא. ספר האשכול הלכות פסוקי דזמרה. הובא בארחות חיים הלכות מאה ברכות סי' יח. טור. לבוש ס"ה.
(יח) סדר עולם רבא פ"ד.
(יט) סדור רש"י סי' תינו. מחזור ויטרי עמ' 62. המנהיג דיני תפלה סי' כא. טור ושו"ע ס"ט. עי' לעיל סי' א מהדור"ק ס"ד שצ"ל מעומד.
- (כ) ר' נתן בר' יהודה בספר המחכים. ארחות חיים הלכות מאה ברכות סי' כו. בי"י. שר"ע שם.
(כא) ויק"ר ט, ז.
(כב) ראה גם לקמן ס"ב. סי' רפא ס"ג-ד.
(כג) שבלי הלקט סי' עו בשם רש"י בסדור רש"י סי' תינו וסי' תצד. מחזור ויטרי שם ובסי' קיח. טור. רמ"א ס"ט. וכ"ה בסידור. וראה גם לעיל סי' א מהדור"ק סי' יז. ועי' לקו"ש ח"ח ע' 29.
(כד) תמורה יד, א. רמב"ם הל' ביאת מקדש פ"ד ה"ט (לענין שבת). ביצה יט, א-ב. רמב"ם הל' חגיגה פ"א ה"ח (לענין יר"ט).
(כה) מנהגים הלכות ערב פסח.
(כו) ביצה שם. פסחים יג, ב.
(כז) סעיף י"ג ושי"נ.
(כח) סעיף ו ושי"נ. וראה ח"י צ"צ רח, ב. אג"ק ח"ג ע' עא-ב.
(כט) רש"ל בתשובה סי' סד. מ"א ס"ק יא.
(ל) טור.
(לא) סדר רב עמרם (בתפלת שבת).
(לב) טור. וכ"ה במחזור ויטרי. וראה על הכל סי' א בשם מהר"ם. וראה גם לקמן ס"ה. ובסי' נב ס"א. ובנוסח הסידור, הודו ועוד פסוקים לפני ברוך שאמר ומזמור לתודה ועוד פסוקים לאחרי. וכ"ה בכל בו סוף סי' ד. שער הכוונות ענין תפלת השחר.
(לג) סדור רס"ג עמ' לג. רמב"ם סדר התפלה בתחילתו. מחזור ויטרי ע' 64. טור בשם תקון הגאונים. רמ"א ס"ז.
(לד) א כט, י-ג.
(לה) רוקח סי' שכ (לאחר מיכן תקנו).
(לו) ט, ה-יא.
(לז) מחזור ויטרי סי' רסה ומנהיג סי' כד בשם הגאונים ומנהג כל הקהלות. ראה גם לעיל רס"י מט.
(לח) טור. לבוש סו"ס ט.

בטקסט בשיעור:
 חוברת מרצה 27-28,
 עמ' 22

שולחן ערוך אדמו"ר הזקן, אורח חיים חלק א. הלכות ברכות השחר, סימן קיב

א ק"כ זקנים ומהם כמה נביאים תקנו י"ח ברכות על הסדרא ג' ראשונות להסדיר שבחו של מקום תחלה כעבד שמסדר שבחו של רבו תחלה ואח"כ מבקש פרס מרבו וג' אחרונות הן כעבד שקיבל פרס מרבו ונפטר והולך לוד וי"ג האמצעיות הן בקשת פרס לפיכך אם רצה היחיד לשאול צרכיו בברכות האמצעיות רשאי כמו שיתבאר בסי' קי"ט אבל בג' ראשונות וג' אחרונות שהן סידור שבח אין לשאול בהן צרכי יחיד אבל צרכי צבור מותרו שהרי עבודה ושים שלום בקשת צרכי רבים הן ועם מה שהעבד מסדר שבחו של רבו יכול לשאול צרכי צבור שזהו ג"כ שבח וכבוד להרב שרבים צריכים לוח ועל כן נהגו במדינות אלו לומר קרוב"ץ בג' ראשונות וג' אחרונותי אע"פ שיש בהן כמה בקשות וגם אין בהם משום הפסק בתפלה אפילו להאומרים שאסור להפסיק בפיוטים בברכות קריאת שמע כמו שנתבאר בסימן ס"חיא:

- ב ד"ה אל) בשם גאונים. רא"ש פ"ה דברכות סי' כא בשם ר"ח ור"ת. טור בשם בה"ג ור"ת ור"י (וראה טור סי' תקפב). שו"ע ס"א.
- ח) רא"ש שם. טור. לבוש סוף ס"א.
- ט) פיוטים שנקראים קרוב"ץ - ר"ת קול רנה וישועה באהלי צדיקים (בי"ר סי' סח), או מלשון «קרובות» שמקריבין אל השי"ת (מעדני יו"ט ברכות פ"ה סי' כא אות א).
- י) תוס' ורא"ש שם. טור. רמ"א ס"ב. וראה לקמן סי' קכג ס"ג. סי' תצ סי"ח. תקצא ס"ג-ד. סי' תרכג ס"ב. בנוסח הסידור יש פיוטים רק להתחלת טל וגשם, ובסידורי חב"ד - אף לתפלות ר"ה ויוהכ"פ.
- יא) ס"ב וש"נ.

- א) ברייתא מגילה יז, ב. טור. לבוש ס"א. וראה לעיל סי' פט ס"א. לקמן סי' קיט ס"ד.
- ב) ראה לעיל סי' נא ס"א.
- ג) ר' חנינא ברכות לד, א. טור. לבוש סוף ס"א. ראה לעיל סי' ס"ה. סי' קד ס"ד. לקמן סי' קיג ס"ח. סי' קיד ס"ח. סי' קיז ס"ד. סי' קפה ס"ב. סי' ריד ס"א.
- ד) ראה לקמן סי' קכג ס"א.
- ה) ס"א וש"נ.
- ו) רב יהודה ברכות שם. טור ושו"ע ס"א.
- ז) תוס' ברכות שם ד"ה אל בשם ר"ח ורב האי. רשב"א ברכות שם ותרי"י (כב,

בטקסט בשיעור:

חברת מרצה 27-28,

עמ' 22

מקור: שער התפילה פרק שני (קטע)

שני פרק

בבורותיו הדיך אומה א' יכולה להתקיים בין האומות הרד
 פנתו טעם לפכה על אמרס אותם הפכחים בזמן החרבן
 כי גם הם מתקייסו לענין סאת תפלותינו כי חנו מתפללים
 לל סנתקייס בין האומות וכן אמרו בפ' על חנה אמר רבי
 חלעזר מיום סברא הקב"ה את עולמו לא היה ארס סקראו
 להקב"ה כבאות ער סבאה חנה וקראתו כבאות אמרה
 רבפע מכל כבאי כבאות סבראת בעולמך קסה בעיניך
 ליתן לי בין א' ביניהם משל לחלך טעפה סעורה וכו' הרי
 סמנה הסבח ססדרה קודס תכלתה היה סבח מתיוס
 לפאלתה וכן אמר רניאל לאדריאלקינו הרחמים והסליחות
 כי מררנו בו כי מרד סהוא ארון על כל העולם תאות לו
 רחמנו ומרד סהוא אלהינו תאות לו הסליחה ומרד כי מררנו
 בו כי מרד סהטוט הוא חמור סהוא במרד ובמעל דריך
 רחמים וסליחה סירחס עלינו ואחר כך יסלח :

וכמו סכריך לסרר סבח קודס כריך לתת הוראה
 בסוף על חלקו סהוא כעבר סקבל פרס מרבו
 סמטבו והולך לו כמו סדרשו זל וכריך לתת טעם למה
 אמרו סהוא כעבר סקבל פרס מרבו סמטבו והולך לו
 סכרא סהוא מקוה סמיר תשמע תפלתו וחיפסר סהורו לנו
 כאן עיקר מעקרי התפלה והוא סלא יסיס ארס ומגמת
 פניו כסמתפלל שטשמע תפלתו וכמו סאמרו סוף בא לידי
 כאב לב כרכיב תוחלת ממוטכה מהלה לב ואמר רבי
 חמא בר כחיכא כל המתפלל ולא נענה יחזור ויתפלל סנא'
 קוה אל ה' וכו' וקוה אלה' ואס כן מה סאמרו כעבר סקבל
 פרס מרבו הוא שיחשוב בעמנו כאו כבר נענה כי לא הית'
 תכלית התפלה כרי טיענה אלא להורות סאיך בעולם למי
 סראוי להתפלל אלא לאל ית' ולהכיר סהוא סמר מכל לכל
 בזה העולם ואיך מי סימלא סכרונו אלא הוא ית' ומספר
 לפניו סכרונו תהורות זה הענין וסוף הסכר לבוא
 חבל לא סתהיה התפלה לתכלית הסגת המכוקס סכראה
 סאס היה יודע סלא יהיה נענה באותה התפלה לא היה
 אומר אותה וביה יתורן דבר קסה בענין התפלה סכראה
 דבר בלתי הגון וכאה לסאול סאלה א' כמה פעמים כי
 לפני מלך בסר ורס אס יסאלו ממנו דבר א' פעמים אז
 טלס יסחרה לו על הסואל כי אס היה רוצה המלך להטליס
 לו סאלתו בפעס הרסאסונה או הסניח היה מטליס סכפנו ואס
 כן ההפכר הוא דבר נותר ומזיק לסאלה ואסחנו מתפללים
 לאל בכל יוס ערב ובקר ונהרים תפלה א' א' ברכות סתקנו
 וגם כי איך אסחנו ברובס איך אנו נכעיס מלחאמס
 בכל יוס אלא סכונת התפלה היא להכיר ולהורות כי איך
 בעולם למי סראוי להתפלל כי אס לאל ית' סהוא ארון לכל
 העולם וסאסחנו סכרים מכמה דברים המזוכרים בתפלה
 ואנו וזכרים אותם לפניו כרי סכיר סאיך מי סיכול לכפק
 כרכינו ולהכילנו מכל כרותינו כי אס האל ית' ועליו אנו
 מטליכיס והבנו ואסחנו וזכריס ידי חובתינו בהתפלל על
 הסונה הזאת וה' הטוב בעיניו יעסה אס לקבל תפלתנו
 אס היא הגונה אס לאו וזהו סכאמר בסוף המזמור סכאמר
 הדרבי הימי' על יד דוד ואסף ואחינו בהכיב את הארון בתוך
 האהל סקר כטה לו דוד אמרו ואמרו הוסיפו אלהי טענו
 וקכנו והכילו מן הגויס להורות לסם קרסך להסתבח
 בתהלתך כי באמס ואמרו הוסיפו הורו על סכיר הארס
 סכרונו ויאמר אותם לפני האל ית' ואמרס אלהי יסעמ
 הוא לומר כי אנו מכירים סהוא אלהי יסעמ כלומר סאיך מי
 סראוי

אאיך מי יאמר לו מה טעפה ולכן סזל ממנו סאלותיו ומסליך
 עליו יהבו והוא יוכל להלו וזהו סאמר רבי יוחנן מטוס רבי
 יוסי בן זמרא בברכות מיוס סברא הקב"ה את עולמו לא
 היה ארס סקראו להקב"ה ארון ער סבא אברהם אבינו ע"ה
 וקראו ארון סכאמר ארני אלהיס במה ארע כי אירסנה ויס
 לספק בזה סהרי אמרו במדרס חני ה' הוא סמי סקרא לי
 ארס הרסאסן כסאמר הקב"ה למלאכיס סכמתו מרובה
 מטלסס וקרא סמות לכל הרברים ואמר לו ואני מה סמי
 אמר נאה לך להקראות ה' סאתה ארון לכל ולזה אמר
 הקב"ה אבי ה' הוא סמי סקרא לי ארס הרסאסן ואס כן הרי
 סארס הרסאסן הוא סקראו ארון הכל ואיך אמרו לא היה
 ארס סקראו ארון אלא אברהם ויס ליטב כי מה סקראו
 ארס הרסאסן ה' הוא סם כן ר' כרסתי' אבי ה' הוא סמי וזה
 ה' הוא מורה על סהוא ית' ברא העולם ומהוה כל ההיות
 ולסכת סאופן בריאות העולם והוית ההיו' הוא דבר נעלס
 מעיני כל מי סאיך מי סאיך כיכר בראו סאינו דבר מכוייר
 לכך אינו קרא ככתבו אלא בכנוי ארבות כלומר כי בסכת
 בריאותו העולם ראוי סיהיה ארון עליו כיון סהכל ברואיו
 וזה דבר נבלה ומסורס ומוסג סהוא ית' מטגיח בעולם
 ונותן לאיס כרכיו וכפרי מעלליו ולזה ראוי לקרות על
 סם ההויה סס ארבות כי מסכת ההויה הוא ארון על
 הכל ומה סאמרו לא היה ארס סקראו ארון הוא סקראו
 ארון בפ' בקריאה אלא אברהם אבינו סקראו ארני בלסון
 ארבות כי בזמנו כבר נסכח מפי העולם סהוא ית' ברא את
 העולם ולא היו מכירים סהיה ארון על כל העולם מרד
 הבריאה ולזה קראו הוא ארון בפ' בענין ירושת הארץ לות'
 כי בסירפו כנוי את הארץ סייעסה להם הו' ית' נכיס וכפלא'
 ביציאת מצרים ובכניסיהם לארץ יכירו כל העולם כי הוא
 ית' ארון על כל העולם ומרד סיכירו סהוא ארון העולם
 יורו למסרע סהוא ברא את העולם והוא מהוה ההיות וחכ
 יכא לנו מכאן סכריך להקרי' לתפלתנו סכמי' סלנו ית' כפרט
 אותם סכמי' טס להם יחס לענין סלחנו כמו סאל' אברהם
 ארני אלהיס במה ארע כי אירסנה כלומר כריך סכראה
 ארבותך ומדת דינך על האומות כרי סאיירס הארץ כי עתה
 אינו כיכר לבני העולם וכן דניאל אמר והאר כניך על
 מקרסך הסמס למען ארני' ואמרו זל למענך מבני ליה
 אלא למען אברהם סקראו ארון כלומר כי זאת התפלה
 סהיהת על חורבן בית המקדס היה כריך סיראה הסס ית'
 ארבותו בעולם וסירדן אותם וכראה סאיך ראוי להקריס
 ולסרר סבח למקום אלא הסכחיס הראוויס לאותה ססאלה
 ססואל בתפלתו סאס הוא סכרר ומקריס סכחיס אחריס
 כראה כחוסב לסייס כל סכחיו ית' : וכמו סאמרו להווא
 דכחית קמיה רבי עקיבה סיימתינו לכולהו סכחי דמרך
 סאמר האל האדיר והחוק והיראוי סכיון סהס סכחיס סאיך
 להס יחס עס סאלת התפלה כראה סהוא רוכה לספר כל
 סכחיו וכמו סאמרו תלת קמיתא אי לאו דאמרינוהו מטה
 רבינו ואכסי כנסת הגדולה תקנו בתפלה לא הוינא אמרי'
 להו כי ביציאת מצרים ובמרד כתפרסס גדולתו וגבורתו
 ונוראותו אבל כחרבן ב'ה אמ' רמי' גויס מקרקה' הביכלו
 איה כוראותיו ולא אמר נורא דניאל אמר גויס מטעברים
 בכניו איה בבורותיו לא אמ' גבור אתו אנסי כנסת הגדולה
 והחורו עטרה ליטסנה ואמרו הן הן כוראותיו הן הן
 גבורותיו סכונס את יכרו ונותן ארך אפיס לרסעיס זלמלא

בטקסט בשיעור:
חוברת מרצה 27-28,
עמ' 23

בראשית פרק 5

א ותרא רחל כי לא ילדה ליעקב ותקנא רחל באחותה ותאמר אל-יעקב הבה-לי בנים ואם-אין מטה אנכי: ב ויחר-אף יעקב בקהל ויאמר התחת אלהים אנכי אשר-מנע ממך פרי-בטן: **ג** ותאמר הנה אמתו בלהה בא אליה ותלד על-ברכי ואבנה גם-אנכי ממנה: **ד** ותתן-לו את-בלהה שפחתה לאשה ויבא אליה יעקב:

ה ותהר בלהה ותלד ליעקב בן: **ו** ותאמר רחל דנני אלהים וגם שמע בקלי ויתן-לי בן על-בן קראה שמו דן: **ז** ותהר עוד ותלד בלהה שפחת רחל בן שני ליעקב: **ח** ותאמר רחל נפתולי אלהים נפתלתי עם-אחתי גם-יכלתי ותקרא שמו נפתלי:

רש"י

מנחם בן סרוק פירשו במחברת (במדבר יט טו): צמיד פתיל, חבורים, מאת המקום נתחברתי עם אחותי לזכות לבנים. ואני מפ-רשו לשון (דברים לב ה) עקש ופתלתול, נתעקשתי והפצרתי פצירות ונפתולים הרבה למקום להיות שווה לאחותי.

גם יכלתי -

הסכים על ידי. ואונקלוס תרגם: לשון תפילה, כמו נפתולי אלוהים, נתפללתי בקשות החביבות לפניו, תקבלתי ונעתרתי כאחותי:

נפתלתי -

נתקבלה תפלתי. ומדרש אגדה יש רבים בלשון נוטריקון.

מנע ולא ממני.

(ג) על ברכי -

כתרגומו: ואנא ארבי.

ואבנה גם אנכי -

מהו גם? אמרה לו: זקנך אברהם היו לו בנים מהגר, וחגר מתניו כנגד שרה. אמר לה: זקד נתי הכניסה צרתה לביתה. אמרה לו: אם הדבר הזה מעכב, הנה אמתי בלהה, ואבנה גם אנכי ממנה כשרה.

(ו) דנני אלוהים -

דנני וחייבני וזכני.

(ח) נפתולי אלוהים -

(א) ותקנא רחל באחותה -

קנאה במעשיה הטובים. אמרה: אילולי שצדקה ממני לא זכתה לבנים.

הבה לי -

וכי כך עשה אביך לאמך, והלא התפלל עליה.

מטה אנכי -

מכאן למי שאין לו בנים שחשוב כמת.

(ב) התחת אלוהים אנכי -

וכי במקומו אני.

אשר מנע ממך -

את אמרת שאעשה כאבא, אני איני כאבא, אבא לא היו לו בנים אני יש לי בנים, ממך

מלכים א פרק ה

ו וַיִּתֵּן-אֱלֹהִים חֲכָמָה לְשִׁלְמֹה וַתְּבוּנָה הִרְבָּה מְאֹד וַרְחֵב לֵב כַּחֲלוֹל אֲשֶׁר עַל-שֵׁפֶת הַיָּם: וַיְהִי שִׁירוֹ חֲמֹשֶׁה וְאָלְף: **יג** וַיְדַבֵּר עַל-הָעֲצִים מִן-הָאֲרָזִים אֲשֶׁר בְּלִבְנוֹן וְעַד הָאֲזֹב אֲשֶׁר יֵצֵא בְּקִיר וַיְדַבֵּר עַל-הַבְּהֵמָה וְעַל-הָעוֹף וְעַל-הַרְמֵשׁ וְעַל-הָאֲזָרְחֵי וְהַיָּמֵן וְכֻלְכָּל וְדָרְדַע בְּנֵי מַחֲלוֹל וַיְהִי-שְׁמוֹ הַדְּגָיִם:

רש"י

(ערובין כא ב): שהיה אומר בכל פסוק שלשת אלפים משל, ועל כל משל, אלף וחמשה טעמים.

(יג) וידבר על העצים -

מה רפואת כל אחד, ועץ פלוני יפה לבנין פלוני, וליטע בקרקע פלונית וכן על הבהמה, מה רפואתה, ועיקר גדוליה ומאכלה - ומדרש אגדה (ילקוט שמעוני רמז קעח): מה ראה מצורע ליטהר בגבוה שבגבוהים, ובנמוך שבנמוכים, ועל הבהמה ועל העוף, מה ראה זה להיות כשר בשחיטה בסימן אחד, וזה בשני סימניו, ודגים וחגבים בלא כלום.

מזמורים שיסדו בספר תהלים (מזמורים פח פט): משכיל לאיתן האזרחי; ומשכיל להימן האזרחי - מדרש אגדה בפסיקתא: מכל האדם, זה אדם הראשון, איתן האזרחי, זה אברהם, הימן, זה משה, וכלכל, זה יוסף, ודרדע, זה דור המדבר, מחולל, שנמחל להם על מעשה העגל.

(יב) שלשת אלפים משל -

שלשת למודי משלות, שלש פעמים כתוב 'משלי שלמה' בספר משלי. ויהי שירו חמשה - שלשה אלה, ושיר השירים, וקהלת. ואלף - בכל אחד כדי הוא ללמוד - ומדרש אגדה

(י) מחכמת כל בני קדם -

מה היא חכמת בני קדם, יודעים במזלות וכו' כדאיתא בפסיקתא דפרה אדומה, וכל הפרשה הזאת נדרשת שם לפי משמעה.

(יא) ויחכם מכל האדם -

כמשמעו. איתן והימן וכלכל ודרדע - אחין היו, בני זרח בן יהודה, שנאמר (בדברי הימים א ב ו): ובני זרח זמרי ואיתן (היו לויים משוררים). בני מחולל - היו יודעים ליסד מזמורים האמורים במחוללות שיר, שהיו הלויים אומרים על דוכנם

רד"ק

טומים.

(יא) מאיתן האזרחי -

כתרגומו: מאיתן בר זרח, אלה הארבע מצאנו אותם בבני זרח בן יהודה: איתן והימן וכלכל ודרדע והנה אומר כי השלשה אלה היו בני מחולל אכ לא היו הם, ובלויים מצאנו בתהלים במשוררים משכיל לאיתן האזרחי משכיל להימן האזרחי. ומצאנו בדברי הימים, בבני גרשון בן לוי בן איתני בן

החכמה גדר לשלמה.

(י) בני קדם -

בני מזרח היו ידועים בחכמה. וכן כתיב: כי מלאו מקדם. ובדברי רבותינו זל: מה היתה חכמת בני קדם? שהיו יודעים במזלות וערומים בטייר פ' בטייר בלשון העופות, וכן בערבי יקרא עוף אלטייר וכן בני מצרים היו ודעים בחכמה שבה היו נקראים החר-

(ט) ורחב לב כחול -

ואין החול נשוא המדה אלא נשוא המספר ואף על פי שכתוב אשר לא ימד ולא יספר, המדה גכ לענין מספר זכר אותה, כמו שנאמר: מר: והיה מספר בני ישראל.

ורחב -

הוא לענין מדה לא למספר, אלא רל רחב היה לו בכל דברי החכמה שהם כחול. ורבו תינו זל פירשו: מה חול גדר לים, כך היתה

(המשך מעמ' 163)

רד"ק

וכן מה שחבר בחכמת הטבע, כמו שאומר וידבר על העצים, שהודיע טבעם ורפואתם. וכן על הבהמה ועל העוף ועל הרמש ועל הדגים, בכל מה שתחת גלגל הירח גברה חכמתו וחבר בהם ספרים ואינם נמצאים אצלינו. ובדרש: חזרנו על כל המקראות ולא מצאנו שדבר אלא קרוב לח' מאות פסוקים, אלא מהו וידבר שלשת אלפים? מלמד שעל כל פסוק ופסוק שאמר יש בו שנים וג'

רחי. הימן - זה משה, שנאמר: בכל ביתי נאמן הוא. וכלכל - זה יוסף, שנאמר: ויכלכל יוסף. דרדע - זה דור המדבר, דור שיש בהם דעה. בני מחול - שנמחל להם מעשה העגל.

(יב) שלשת אלפים משל -

אינם נמצאים אצלינו. וכן: ויהי שירו חמשה ואלף, כי רבים ספרים אבדו לישראל בגלותם.

זרחי ואפשר שזה הוא איתן האזרחי ואיתני ואיתן קרובים הם, והימן מצאנו בבני קהת הימן המשורר, אבל כלכל ודרדע לא מצאנו אותם בלויים.

ורבותינו ז"ל דרשו: ויחכם מכל האדם - זה אדם הראשון. ומה היתה חכמתו של אדם הראשון? שקרא מחכמתו שמות לכל הבהמות ולכל עוף השמים. מאיתן האזרחי - זה אברהם אבינו, שנאמר: משכיל לאיתן האז-

מלבי"ם

הדברים וצורותיהם העצמיים ולא השכלים המופשטים מחומר, עש באורך.

(יב) וידבר -

חוץ מן החכמה הקבועה בלב, דבר גכ דברי חכמה ברוח הקודש וחבר ספרים, שהם שלשת אלפים משל הוא ספר משלי שנחלק לשלשה חלקים, כמבואר בפירוש, ורצה לומר שלשת למודים (מלשון ואאלפך חכמה) ויהי שירו חמישה ואלף הוא ספר שיר השירים שנחלק לחמשה שירים ושיר האחרון המתחיל אחות לנו קטנה שאומר שם איש יביא בפרי אלף כסף, האלך לך שלמה נקרא שיר האלף, כמו שבארנו זאת תל בפירוש שירי הנפש.

וחכמת מצרים שהיו חכמים בחכמת הטבע ומזגי הדברים עד שהיו יכולים להפך הדברים בלהטיהם.

(יא) ויחכם מכל האדם -

שהם החכמים הגדולים וחרטומים שהיו בדמנו, וכבר ידעת מה שדרשו חזל בזה, ועי' במהרי"א שבאר באורך ההבדל שבין חכמת שלמה ליתר החכמים - שעל שהיתה חכמתו בדרך הנס השיג הכל מן הקודם אל המאוחר בידיעה פתאומית לא בידיעה הדרגית שלא תושג רק עי השגת החושים ובי עמל ויגיעה וברב זמן ובריבוי ההוצעות והיא עלולה לטעות ואי אפשר לו שישג שרשי

(ט) ויתן אלוהים -

חוץ מחכמת ההנהגה שדבר בה עד הנה נתן אלוהים חכמה לשלמה ותבונה הרבה מאד וכבר בארנו בפירוש ספר משלי בפרטות ההבדל בין חכמה ותבונה, בחכמה - כלול כל חכמת המדות וכל ענינים שנופל עליהם טוב ורע. ובתבונה - כלולה החכמה העיונית שנופל עליה שם אמת ושקר, ורוחב לב לדעת כל פרטי החכמות והתכונות ומיניהם אשר אין להם סוף.

(י) ותרב חכמת שלמה מחכמת כל בני

קדם -

שהיו מחוכמים בחכמת התכונה ודומיה

מלודת דוד

גם עשה שירים במספר חמשה ואלף. ואף המה אינם אתנו, כי נאבדו.

(יג) וידבר על העצים -

אמר טבעי כל העצים, וחשבון הרכבת היסודות אשר בכל אחד.

מן הארוז וגו' -

רצה לומר: בכל מיני העצים והעשבים, מגדול ועד קטן.

על הבהמה וגו' -

טבעם והרכבת היסודות אשר בהם.

ארבעה האנשים האלו, היו מפורסמים בדורו לחכמים גדולים, וחכמת שלמה עלתה על כולם.

(יב) שלשת אלפים משל -

המציא בשכלו ובדא מלבו משלים, להכניס בלב יראת ה'. והנה המשלים ההם אינם נמצאים אצלינו, כי רבים מספריו נאבדו מאתנו בגלותינו, ובאו לידי העובדי כוכבים, ומהם העתיקו מלים וקראו על שמש, ואולם גנוב הוא אתם.

ויהי שירו -

(ט) ורחב לב -

להחזיק בה כל מיני חכמות, ובכל אחת ידיעות הרבה כחול וגו'.

(י) מחכמת כל בני קדם -

שהיו יודעים במזלות, וערומים בטייר, והוא לשון העופות.

ומכל חכמת מצרים -

שהיו בקיאים בחכמת הטבע, והתמזגות היסודות.

(יא) מאיתן וגו' -

בטקסט בשיעור:
חוברת מרצה 27-28,
עמ' 23

ילקוט שמעוני (מלכים א פרק ה)

סימן קעז

ויתן אלהים חכמה לשלמה וגו' כחול אשר על שפת הים רבנן אמרין: נתן לו חכמה לשלמה כנגד כל ישראל, דכתיב: והיה מספר בני ישראל כחול הים. ר' לוי אמר: מה חול גדר לים, אף חכמתו גדרה לשלמה. מתלא אמר: דעה חסרת מה קניית, דעה קניית מה חסרת. עיר פרוצה אין חומה איש אשר אין מעצר לרוחו.

ותרב חכמת שלמה מחכמת כל בני קדם ומה הייתה חכמתו? שהיו יודעים במזל וערומים בטייר. אמר ר' שמעון בן גמליאל: בג' דברים אני אוהב את בני המזרח: שאין נושקין בפה אלא ביד, ואין חותכין בשר אלא בסכין, וכשנוטלים עצה אין נוטלים אלא בשדה, שנאמר: וישלח יעקב ויקרא לרחל וללאה השדה.

ומכל חכמת מצרים אתה מוצא כשבקש שלמה לבנות את בית המקדש שלח אצל פרעה, אמר לו: שלח לי אומנין בשכרן שאני רוצה לבנות את בית המקדש, מה עשה? כנס כל האצטרולוגין שלו וצפו בבני אדם שהם עתידים למות באותה שנה ושלחו, כשבאו אצל שלמה צפה ברוח הקדש שהם מתים באותה שנה, נתן להם תכריכיהן ושלחו ושלח לו: לא היה לך תכריכין לקבור את מתיך הרי לך הם ותכריכיהם.

סימן קעה

ויחכם מכל האדם מאדם הראשון. מה היה חכמתו? אתה מוצא כשבראו הקב"ה העביר לפניו כל בהמה חיה ועוף, א"ל: מה שמותן של אלו? א"ל: לזה נאה לקרותו סוס ולזה נאה לקרותו חמור ולזה נאה לקרותו שור וכן לכולם, שנאמר: ויקרא האדם שמות וגו'. א"ל: מה שמיך? א"ל: אדם שנבראתי מן האדמה. ואני מה שמי? א"ל: ה', שאתה אדון לכל הבריות, היינו דכתיב: אני ה' הוא שמי, הוא שמי שקרא לי אדם הראשון.

מאיתן האזרחי זה אברהם, שנאמר: משכיל לאיתן האזרחי.

והימנו זה משה, שנאמר: לא כן עבדי משה וגו'.

ויכלכל זה יוסף, שנאמר: ויכלכל יוסף.

אמרו מצריים: כלום מלך עבד זה עלינו אלא בחכמתו. מה עשו? הביאו שבעים פתקים וכתבו עליהם שבעים לשון והשליכו אותם לפניו וקורא כל אחד ואחד בלשונו. ולא עוד, אלא שהיה מדבר בלשון שלא היה בהם כח, שנאמר: עדות ביהוסף שמו וגו'.

ורדדע זה דור המדבר, שהיו כלום מלאים דעה.

בני מחול בניס שמחלה להם שכינה במעשה העגל.

וידבר שלשת אלפים משל אמר ר' שמואל בר נחמני: חזרנו על כל המקראות ולא מצינו שנתנבא שלמה אלא קרוב לשמונה מאות פסוקים, אלא מלמד שכל פסוק ופסוק שאמר, יש בו שנים ושלושה טעמים.

ויהי שירו חמשה ואלף שירה אין כתיב כאן אלא שירו, שירו של משל.

וידבר על העצים וכי אפשר לאדם לדבר על העצים? אלא אמר שלמה: מפני מה מצורע נטהר בגבוה שבגבוהים ובנמוך שבנמוכים, בעץ ארז ואזוב, ע"י שהגביה עצמו כארז לקה בצרעת, וכיון שהשפיל את עצמו, נתרפא ע"י אזוב.

וידבר על הבהמה ועל העוף וכי אפשר לאדם לדבר על הבהמה והעוף? אלא אמר שלמה: מפני מה בהמה נתרת בשני סימנין ועוף בסימן אחד? לפי שהבהמה נבראת מן היבשה, שנאמר: תוצא הארץ נפש חיה למינה. ועוף כתוב אחד אומר: ויצר ה' אלהים מן האדמה וגו'. וכתוב אחד אומר: ישרצו המים שרץ נפש חיה ועוף יעופף, בר קפרא אמר: מרקק שבים נבראו. ר' אבין בשם ר' שמואל אמר: רגלוהי דתרנגולתא דמי לחספניתא דנונא.

ועל הרמש וכי אפשר לו לאדם לדבר על הרמש? אלא אמר שלמה: מפני מה שמונה שרצים שבתורה הצדן והחובל בהן חייב ושאר שרצים פטור? מפני שיש להם עורות.

ועל הדגים וכי אפשר לו לאדם לדבר על הדגים? אלא אמר: מפני מה בהמה חיה ועוף טעונה שחיטה ודגים אינם טעונים שחיטה?

משום דכתיב: הצאן ובקר ישחט להם אם את כל דגי הים יאסף להם, אלו בשחיטה ואלו באסיפה. אמר שלמה: על כל אלו עמדתי ועל פרשה של פרה שאלתי וחקרתי ופשפשתי, אמרתי אחכמה והיא רחוקה ממני.

סימן קעט

וידבר שלשת אלפים משל ר' שמעון בן מנסיא אומר: קהלת אינו מטמא את הידים מפני שחכמתו של שלמה היא. אמרו לו: וכי זו בלבד אמר, הלא כבר נאמר: וידבר שלשת אלפים משל ויהי שירו חמשה ואלף, ואומר: אל תוסף על דבריו וגו'. מאי ואומר? וכי תימא מימר טובא אמר דבעי כתב דלא בעי לא כתב, תא שמע: אל תוסף על דבריו פן יוכיח בך ונכזבת כו' (בריש קהלת).

רבי חייא בר אבא אמר: משלי אמר תחילה, ואח"כ שיר השירים, ואח"כ קהלת. ומייתי לה מהדין קרא: וידבר שלשת אלפים משל זה משלי. ויהי שירו חמשה ואלף זה שיר השירים. קהלת בסוף אמרה. ר' יונתן אומר: שיר השירים אמר תחילה, ואח"כ משלי, ואח"כ קהלת. ומייתי לה ר' יונתן מדרך ארץ: כשאדם נער אומר מיני זמר, הגדיל אומר מיני משל, הזקין אומר דברי הבלים. אב חוניא חמוהי דרב אמר: הכל מודים קהלת בסוף אמרו. כי אוהב היה חירם לדוד כל הימים וכתביב: ויט עד איש עדולמי ושמו חירה.

רבנן אמרין: הוא חירה, שנאמר כאן: הוא חירם שהיה בימי דוד, למוד הוא האיש הזה להיות אוהב לשבט הזה. 'יודן בר' סימון אמר: חירם אחר היה. על דעתהון דרבנין: חי קרוב לאלף ומאתים שנה. ועל דעתיה דר' יודן בר' סימון:

חי קרוב לחמש מאות שנה.

בטקסט בשיעור:

חבורת מרצה 27-28,
עמ' 23

מקור:

ספר ילקוט מעם
לועז (מלכים א)

מיליארד פירושים

והכתוב מספר (מט) שלא היו צריכים לילך אל הנציב בחודש שהוא סיפק המזון, אלא הוא היה מביאו למקום ששם היה המלך. איש חדשו, לא יעדרו דבר, שאפילו כלי האוכל והמשקה הביאו.

**ויתן אלהים חכמה לשלמה ותבונה הרבה מאד ורחב לב
כחול אשר על שפת הים (ה, ט).**

ואחר שסיפר הכתוב על שתי המעלות הנכבדות שזכה בהם שלמה לצורך מלכותו, עושר וכבוד, מתאר הכתוב המעלה השלישית הנכבדה מאד, מעלת החכמה, לרמוז בזה, שאע"פ שזכה לעושר וכבוד לא הפריעו לו לעסוק בחכמה, עד שהחכים הרבה, וחכמתו נתפרסמה בכל העולם, עד שבאו מעמים רבים לשמוע חכמתו.

וגם זכה לרוחב לב כחול אשר על שפת הים. (ג) הכתוב מלמדנו שהיה לבו רחב כ"כ שהכיל כל החכמה העצומה הזאת ולא נתבלבלה דעתו, כמו שמצינו בחכמים גדולים. וגם שלמה אמר אל תתחכם יותר למה תשומם (קהלת ז, ט), אלא היה לבו רחב מאד כחול אשר על שפת הים שעושה גדר לים.

וחז"ל אמרו (נא) מהו כחול אשר על שפת הים, חכמים אומרים נתן לו חכמה כנגד כל ישראל. שנאמר יהודה וישראל רבים כחול אשר על הים (לעיל סוף פ"ד), שהחכמה מחולקת לכל ישראל, שיש לכל אחד ואחד חכמה בפני עצמו, ושלמה כלל בלבו כל החכמות. ור' לוי אומר, מה חול גדר לים כך היתה חכמה גדורה לשלמה. המשל אומר, דעת חסרת, מה קניית, דעת קניית, מה חסרת. ונאמר עיר פרוצה אין חומה איש אשר אין מעצר לרוחו (משלי כה). והכונה שעם כל חכמתו היה יודע שיש תכלה לחכמה ואין אדם יכול להשיג הכל, ועשה גדר לחכמתו. ועוד שהחכמה היתה גדר ליצר הרע, וכן אמרו חז"ל (נב) כשהיה מבקש לעשות שלא כהוגן היתה חכמתו עומדת לפני יצרו.

ויש מבארים כחול אשר על שפת הים (נג) כשם שהחול אע"פ שהוא רב מאד, ניכר כל גרגיר לחוד, כך היתה דעתו של שלמה צלולה עם כל החכמות שהיו בו. וכשם שהחול עומד נגד כל הגלים הסוערים של הים, כך עמדה חכמת שלמה כנגד כל הגלים של הבלבול והמבוכה.

(נד-נו) ושלמה ידע להשתמש ברוחות, ושלה אותם למקומות רחוקים להביא לו משם מים ומשקים כאן ועושים פירות. (נז) והיה משמר נכנס ומשמר יוצא לשמוע חכמת שלמה.

ותרב חכמת שלמה מחכמת כל בני קדם ומכל חכמת מצרים (ה, י).

הכתוב מנה כאן שלשה מיני חכמה (נח), חכמת בני קדם, הכוללים נימוסים מתוקנים. כמו שאמר רבן גמליאל, (נט) בשלשה דברים אני אוהב את בני המזרח, שאין נושקין בפה אלא ביד, ואין חותכין בשר אלא בסכין, וכשנוטלין עצה אין נוטלין אלא בשדה. (ס) ויש חכמת מצרים, מצד כוחות הטומאה, וחכמת איתן האזרחי וכלכל וגוי' שהיא רוח הקודש. והיה שלמה רודה בכולם. ולכן היה שמו בכל

הגוים סביב. שכל גוי שהתפאר בחכמתו, הוא ידע בה יותר מהם. שהיה ממציא בכל דבר ענין מחודש שלא היה ידוע להם, ולכן החכים מכל האדם. ועוד, ותרב חכמת שלמה (סא) שהלבנה עמדה במילואה. ששלמה היה הדור הט"ו, וזהו ותרב חכמת שלמה. כמו שאמרו אברהם יצחק יעקב יהודה פרץ חצרון רם עמינדב נחשון שלמון בועז עובד ישי דוד ושלמה. וכשבא שלמה היתה הלבנה בשלמות. ויש מפרשים ותרב חכמת שלמה מחכמת כל בני קדם. (סב) שידע להוציא הטוב מכל חכמה וחכמה, ובני קדם הם מבני הפילגשים ששלחם אברהם. וזה הותר לאיש חכם גדול כשלמה שתוכם אכל וקליפתם זרק ולכן ויחכם מכל האדם. ואמרו חז"ל, ומכל חכמת מצרים (סג) בשעה שביקש שלמה לבנות את בית המקדש, שלח אצל פרעה נכה ואמר לו, שלח לי אומנים ואני אתן להם שכר מלאכתם ואני מבקש לבנות בית המקדש. מה עשה פרעה, כינס כל האצטרולוגין שלו, היינו אלו שבקיאים במזלות, צפו וראו בני אדם שהם עתידים למות באותה שנה. ושלחן לשלמה, (אפשר שהתכוין לבטל עי"כ את בנין המקדש), כשבאו אצל שלמה צפה ברוח הקודש שהם מתים באותה שנה. נתן להם תכריכין והחזירום לפרעה. ושלח לו כדברים האלה, וכי לא היה לך תכריכין לקבור את מיתך. הרי לך הן ותכריכיהן. ואמרו בזה שהיה חכם הן יותר מכל חכמי המזרח, והן מכל חכמי המערב, שמצרים שוכנת במערב א"י.

ויחכם מכל האדם מאיתן האזרחי והימן וכלכל ודרדע בני מחול ויהי שמו בכל הגוים פכיב (ה, יא).

ונאמר ויחכם מכל האדם, מאיתן האזרחי והימן וכלכל ודרדע. כל אלו היו בניו של זרח בן יהודה בן יעקב שנא' בדברי הימים (א, ב, ו) ובני זרח זמרי ואיתן וגו' (סד) וזה שנאמר כאן בני מחול, שהיו יודעים ליסוד מזמורים האמורים במחולות שיר שהיו הלויים אומרים על דוכנם מזמורים שיסדו בספר תהלים כמו שנאמר משכיל לאיתן ומשכיל לאסף האזרחי (תהלים עח א, פט א). ואפשר שנקראו גם בני עשאל.

ויש מפרשים בני מחול (סה) שהיו בקיאים בחכמת הניגון והמחול, והיה שלמה בקי בזה יותר מהם.

וחז"ל דרשו (סו) ויחכם מכל האדם, זה אדם הראשון. הימן זה משה. וכלכל זה יוסף. ודרדע זה דור המדבר. בני מחול שנמחל להם על מעשה העגל.

„האדם“ ר"ת: הימן, איתן, דרדע מכלכל.

ואמרו במדרש משלי (סז) דרש ר' תנחום בן חנילאי, והחכמה מאין תימצא (איוב כח), זה שלמה, שישב בתענית ארבעים יום כדי שיתן לו המקום ב"ה רוח חכמה ובינה והיה משוטט ומבקש אחריה. אמר לו הקב"ה שאל מה אתן לך. אמר לפניו, רבש"ע, איני שואל ממך לא כסף ולא זהב אלא חכמה בלבד. שנאמר ונתת לעבדך לב שומע. השיבו הקב"ה ואמר לו הואיל ולא שאלת לא כסף ולא זהב, החכמה והמדע נתונים לך במתנה. ולפי שישב בתענית ארבעים יום והיה מבקש חכמה לא קיפח הקב"ה שכרו. זהו שנאמר, וה' נתן חכמה לשלמה כאשר דבר לו.

וכתיב ויחכם מכל האדם זה אדם הראשון. שנאמר ולא בינת אדם לי. מאיתן האזרחי זה אברהם. הימן זה משה שהיה נאמן וכלכל זה יוסף. ודרדע זה דור המדבר. ודורש מאין תמצא מ' תעניות. וכשם שיצירת הולד למ' יום, כך נעשה בריה חדשה.

ועוד ויחכם מכל האדם (סח) שהיה לומד מכל אדם. כמו שאמר התנא איזהו חכם, הלומד מכל אדם. אף שלמה לא היה בוש ללמוד מכל אדם. שאפילו מן הסכלים אפשר ללמוד כיצד להתרחק מן הרעלים. וכמו שנאמר מזקנים אתבונן. ואמרו קדמונינו (סט) שכל אחד מהם היה בקי בחכמה מיוחדת. איתן היה חכם מאין כמוהו בחכמת הכוכבים, מימי אברהם אבינו. הימן, בחכמת התורה שקיבל משה. כלכל היה חכם בחכמה המדינית. והיה בקי בדרכי הנהגת המדינה. ודרדע היה בקי בחכמת הטבע, ושלמה היה חכם יותר מהם ואפילו מאדם הראשון.

וידבר שלשת אלפים משל ויהי שירו חמשה ואלף (ה, יב).

ואמרו חז"ל (ע) שהיה אומר שלמה על כל דבר ודבר של תורה שלשת אלפים משל. ועל כל דבר ודבר של סופרים חמשה ואלף טעמים. ואמרו עוד אמר ר' שמואל בר נחמני, חזרנו על כל המקראות ולא מצינו שלא נתנבא שלמה אלא לח' מאות פסוקים. אלא מלמד שכל פסוק ופסוק שאמר יש בו שנים ושלושה טעמים. ויהי שירו חמשה ואלף. שירה אין כתוב כן אלא שירו, שירו של משל.

(עא) ויש לנו מאותם המשלים משלי וקהלת, והשאר לא נכתבו לדורות. ויהי שירו חמשה ואלף אמרו חז"ל (עב) שהיה יודע לפייט כל שיר בה' מיני א"ב. והיה יודע בכל דבר, האיך ממתקין את התורמוסין. אמר לו הקב"ה לשלמה, אחרי דברי תורה כיללתה, חייך איני מקפח את שכרך ושרתה עליו רוח הקודש. (עב*) ומצא לכל שיר ושיר ניגון בפני עצמו. שאין קול של שיר זה דומה לקולו של שיר זה. ושיר השירים מהן. ויש מפרשים שלשת אלפים משל, ג' למודי משל, זה ספר משלי שנכללו בו ג' ספרים וכולם מתחילים במשלי. משלי שלמה בן דוד (משלי א, א). משלי שלמה (שם י, א). וגם אלה משלי שלמה (שם כה, א). ויהי שירו חמשה, יחד עם קהלת ושיר השירים הרי ה', אלף, לשון לימוד מכולם אתה למד.

דבר אחר, ויהי שירו חמשה ואלף זה ספר משלי שיש בו ת"ק פסוקים. ובקהלת ובשיר השירים אלף. ויש מפרשים הכל על ספר משלי, על שיש שם ג' משלי, וב' "דברים", דברי אגור בן יקה דברי למואל. (עג) ואת חכמת הרפואה כתב בספר מיוחד שלאחר מכן גנזו חזקיה המלך כדי שלא יסמכו עליו הבריות ולא יבקשו רחמים.

וידבר על העצים מן הארז אשר בלבנון ועד האזוב אשר יצא בקיר וידבר על הבהמה ועל העוף ועל הרמש ועל הדגים (ה, יג).

וידבר על העצים. יש מפרשים שהיה יודע בטיבו של עצים, ובסגולה

הריפוי של כל עץ ועץ. וכן להבחין בין סוגי העצים לידע איזה עץ יפה לבנין ואיזה למטע בקרקע מסורתית. וכן על הבהמה ידע מה רפואתה ומאכלה ועיקר גידוליה.

ואומר הכתוב וידבר על העצים (עד) שהיה יודע בטיבם של העצים, מן הארו אשר בלבנון ועד האזוב אשר יוצא בקיר (עה) שהיה בקי בכל סוגי הצמחים, מן הגדול ועד הקטן.

לפי הפשט וידבר על הבהמה. (עו) שהיה יודע בטיבם של הבהמות והיה יודע מדוע מתנהגת כך. מה טעם זו גדלה בישוב וזו במדבר. ולמה נשתלח פרא חפשי. ומפני מה לא מקבל הראם מרות, והרי השור והראם גדולים מן האריה ומן הזאב ומן הנמר ואילו מושלים בם. למה אלו עצומי כח ואלו תשושי כח.

ועל העוף (עז) על טבע העופות השונים כגון חסידה בשמים היודעת מועדיה, ולמה בחורף גדילים על שפת הים ובימות החמה באים להם לישוב. למה זה מועיל לאכילה בזמן קבוע ובזמן אחר מזיק. וכן נתן טעם על הרמש. כגון הנחש למה נושך וממית. ועקרב שעוקץ וממית. העכביש שאורג קורים. וכן בכל אחד ואחד. וגם על הדגים נתן טעם, מפני מה זה מצוי בימות החמה ולא בימות הגשמים. ויש להיפך.

וחז"ל דרשו (עח) וידבר על הבהמה ועל העוף, שהיה אומר, מפני מה בהמה ניתרת בשני סימנין (חיתוך הקנה והושט) והעוף בסימן אחד, אלא הבהמה שנבראת מן היבשה, והעוף מן הרקק. שהוא ממוצע בין הדגים שאין טעונות שחיטה שנבראו מן המים, והבהמה, וכיון שיש להם חוזק ממוצע ניתרת בסימן אחד. ונתן טעם על הרמש, למה הצד אותן בשבת והחובל בהן חייב. מפני שח' השרצים יש להם עורות.

ויש מפרשים (עט) וידבר על הבהמה ועל העוף וגו' שהיה מדבר עם ויודע שפתם. ויש מפרשים שהיה יודע טבעי חיות הבר ועופות הבר על סוגיהם השונים. וכן על מיני המחצבים. אבל השגת משה רבינו היתה גדולה ממנו, שאמרו ויחכם מכל האדם, חכם חוץ ממה רבינו שהקב"ה העיד עליו בכל ביתי נאמן הוא. שהשיג החכמה בכללות ופרטות.

(פ) והיה רוכב על נשר והולך להרי חושך ששם תרמוד במדבר לידע כל מה שהוצרך לו ושוב נסע להרי זיתים. ולמד שם והיה חוזר למקומו ויושב על כסאו.

וכן אמרו בתרגום שני, שהמליכו הקב"ה על חיות הארץ ועופות השמים ורמש האדמה ואפילו על השדים והרוחות. והיה מבין שפת כולם. הם יודעים שפתו. וכשהיה לבו טוב עליו היה מביאם לפניו וסופרי המלך היו קוראים אותם בשמותם וכולם היו מתאספים ובאים אליו בלי כבלים ובלי שומרים והם רוקדים לפניו בכדי להראות גדולתו בעיני העמים העומדים לפניו.

ואמרו במדרש (פא) וידבר על העצים, שנים שהיו באים לפניו לדין, זה אומר האילן שלי וזה אומר האילן שלי היה שלמה שואל לאילן של מי אתה ואומר של פלוני אני. מן הארו, אמרו כשבנה הבית הלך ועמד על הארוזים ואמר להם כל אחד שיש תחתיו טמון מת או קבר יאמר, שלא יטלו אותו ממקומו. והם אומרים. ועד האזוב אשר יצא בקיר אמרו, כששלם הבית והטיחן כולן זהב חוץ

מאחד הכותלות. ביום חנוכה הבית בא שלמה ומצא אזוב שיצא מהכותל ונפחד להזקין (לירמס) תחת העמודים. א"ל, מי הביאך לכאן. א"ל, אני ברשותך באתי. אמר לו אעפ"כ גם ברשותך הכנס, שלא תשבר את ליבן של בני ישראל. מיד נכנס מאליו. על הבהמה גזר שלמה שלא יבוא לסעודתו שור שהוא טעון עול פעם אחת תפשו שני שוורים טעוני עול לשחוט אותם. והיו גועים. אמר להם שלמה לא ברא אתכם אלא לכך. אמרו לו רבינו יודעים אנו אלא שטעוני עול אנו. מיד פירשום והלכו לשדה. על העוף זה הדוכיפת שהביא שמיר למקדש ושיגרה למלכות. על הרמש, זו היתה תולעת שמתקנת את המרגלית. ועל הדגים, אמרו, פעם אחת צדו דגים לסעודתו של שלמה והביאו לפניו. מיד היו רוגשות וצווחות לפניו. אמר להם, לא לכך נבראתם. אמרו לו הן, אלא מעוברות אנו. מיד צוה עליהם שיטילום לחבית של מים ולאחר מכן נחשבו.

ואמרו חז"ל (פב) אמר ר' אלכסנדר בודאי דיבר על העצים והחזירו לו תשובה. בא לו אצל הארו אמר לו מפני מה אתה גבוה ביותר. אמר לו מפני שעושים ממני קורות לבית המקדש וממני לוקחים עץ לתלות את המן. אמר לו לא אמרת כלום. אזוב זה שהוא כשלש אצבעות מתכפרין בו כל עונותיהם של ישראל. הלך אצל האגוז אמר לו מפני מה תוכך נאכל וקליפתך נזרקה. אמר לו מפני שאני משול לכנסת ישראל, שנאמר אל גינת אגוז ירדתי קליפתי אלו הרשעים שעתידים להיות אפר תחת כפות רגלי הצדיקים. ותוכי שנאכל זה הטוב שצפון לצדיקים. עמד על הדקל אמר לו, מפני מה תוכך נזרק וקליפתך נאכלת. אמרה לו, תוכי שנזרק אלו רשעים שיועצים עצות רעות ומברכים בפיהם שלום ורעה בלבם. וקליפתי שנאכלת אלו צדיקים שתוכם כברם. שנאמר צדיק כתמר יפרח. וידבר על הדגים באו הדגים ואמרו לו, החכמה והמדע נתון לך, מפני מה אנחנו הפקר בעולם וכל מי שיבוא תופסני ואין מי שממחה בשבילנו. אמר להם, כמעשיכם שילם לכם הקב"ה. שכשהביא מבול לעולם היתה קטטה לפניו על כל מה שעשה בעולמו (כלומר הקב"ה נצטער כביכול) ואתם ראיתם את בריותיו ושמתם עליהם. לפיכך גזר עליכם שתהיו הפקר בעולם. ועל הרמש, ר' טרפון אומר פעם אחת היה שלמה יושב במסיבה והיו לפניו שבעים מלכים. נשא עיניו וראה תולעת אדומה. אמרה לו מה הנאה יש להקב"ה בך. אמר לה, בכל יום אני קורא קריאת שמע ודן דין אמת לכל ישראל לכבוד המקום. אמרה לו, אף אני לא בראני הקב"ה אלא לכבודו. אמר, ומה כבוד יש בך. אמרה לו, כל מי שיש חזוית על גופו מוליכני ונותנני על חזויתו ומתרפא. אמר שלמה, כל פעל ה' למענהו. בא נחש ועמד לפני שלמה, אמר לו החכמה והמדע נתון לך, מפני מה נענשתי יותר מכל המזיקים. ארי ונמר ודוב וזאב מזיקים ואוכלים בשר ואני מאכלי עפר. אמר לו כמעשיך שלם לך הקב"ה. אתה שגרמת לאדם שיפול בעפר כך יהי מאכלך עפר. שנא' ועפר תאכל כל ימי חיך, באותה שעה צוח עד שהלך קולו מסוף העולם ועד סופו.

ויש אומרים (פג) שכתב שלמה שאר הספרים בלשונות אחרים כדי שכל העולם יכירו חכמתו.

(פד) וכתב שלמה ספרא דשלמא מלכא (פה) ספרא דאשמדאי. (פו) וכתב ר"א

מאחד הכותלות. ביום חנוכה הבית בא שלמה ומצא אוזב שיצא מהכותל ונפחד להזקין (לירמס) תחת העמודים. א"ל, מי הביאך לכאן. א"ל, אני ברשותך באתי. אמר לו אעפ"כ גם ברשותך הכנס, שלא תשבר את ליבן של בני ישראל. מיד נכנס מאליו. על הבהמה גזר שלמה שלא יבוא לסעודתו שור שהוא טעון עול פעם אחת תפשו שני שוורים טעוני עול לשחוט אותם. והיו גועים. אמר להם שלמה לא ברא אתכם אלא לכך. אמרו לו רבינו יודעים אנו אלא שטעוני עול אנו. מיד פירשום והלכו לשדה. על העוף זה הדוכיפת שהביא שמיר למקדש ושיגרה למלכות. על הרמש, זו היתה תולעת שמתקנת את המרגלית. ועל הדגים, אמרו, פעם אחת צדו דגים לסעודתו של שלמה והביאו לפניו. מיד היו רוגשות וצווחות לפניו. אמר להם, לא לכך נבראתם. אמרו לו הן, אלא מעוברות אנו. מיד צוה עליהם שיטילום לחבית של מים ולאחר מכן נחשבו.

ואמרו חז"ל (פב) אמר ר' אלכסנדר בודאי דיבר על העצים והחזירו לו תשובה. בא לו אצל הארז אמר לו מפני מה אתה גבוה ביותר. אמר לו מפני שעושים ממני קורות לבית המקדש וממני לוקחים עץ לתלות את המן. אמר לו לא אמרת כלום. אוזב זה שהוא כשלש אצבעות מתכפרין בו כל עונותיהם של ישראל. הלך אצל האגוז אמר לו מפני מה תוכך נאכל וקליפתך נזרקת. אמר לו מפני שאני משול לכנסת ישראל, שנאמר אל גינת אגוז ירדתי קליפתי אלו הרשעים שעתידים להיות אפר תחת כפות רגלי הצדיקים. ותוכי שנאכל זה הטוב שצפון לצדיקים. עמד על הדקל אמר לו, מפני מה תוכך נזרק וקליפתך נאכלת. אמרה לו, תוכי שנזרק אלו רשעים שיועצים עצות רעות ומברכים בפיהם שלום ורעה בלבם. וקליפתי שנאכלת אלו צדיקים שתוכם כברם. שנאמר צדיק כתמר יפרח. וידבר על הדגים באו הדגים ואמרו לו, החכמה והמדע נתון לך, מפני מה אנחנו הפקר בעולם וכל מי שיבוא תופסני ואין מי שממחה בשבילנו. אמר להם, כמעשיכם שילם לכם הקב"ה. שכשהביא מבול לעולם היתה קטטה לפניו על כל מה שעשה בעולמו (כלומר הקב"ה נצטער כביכול) ואתם ראיתם את בריותיו ושמחתם עליהם. לפיכך גזר עליכם שתהיו הפקר בעולם. ועל הרמש, ר' טרפון אומר פעם אחת היה שלמה יושב במסיבה והיו לפניו שבעים מלכים. נשא עיניו וראה תולעת אדומה. אמרה לו מה הנאה יש להקב"ה בך. אמר לה, בכל יום אני קורא קריאת שמע ודן דין אמת לכל ישראל לכבוד המקום. אמרה לו, אף אני לא בראני הקב"ה אלא לכבודו. אמר, ומה כבוד יש בך. אמרה לו, כל מי שיש חזוית על גופו מוליכני ונותנני על חזויתו ומתרפא. אמר שלמה, כל פעל ה' למענהו. בא נחש ועמד לפני שלמה, אמר לו החכמה והמדע נתון לך, מפני מה גענשתי יותר מכל המזיקים. ארי ונמר ודוב וזאב מזיקים ואוכלים בשר ואני מאכלי עפר. אמר לו כמעשיך שלם לך הקב"ה. אתה שגרמת לאדם שיפול בעפר כך יהי מאכלך עפר. שנא' ועפר תאכל כל ימי חיך, באותה שעה צוח עד שהלך קולו מסוף העולם ועד סופו.

ויש אומרים (פג) שכתב שלמה שאר הספרים בלשונות אחרים כדי שכל העולם יכירו חכמתו.

(פד) וכתב שלמה ספרא דשלמא מלכא (פה) ספרא דאשמדאי. (פו) וכתב ר"א

תורה אור צא נ

לא בא לידי גילוי חכים כמו ח"ע שאף שהיא לא בחכמה ידיעה מ"מ יש בה גילוי ל"ב שבילין דאתפתחין כו'. משא"כ מו"ס סתים כו'. אבל המצות הן בחי' כתר שבכתר. והיינו בבחי' חיצוניות כי פנימית הכתר אינו מן המניין י"ס לפי שנכלל בא"ס ואינו בא לידי גלוי כ"א בחיצוניות כמשל האבוקה שמאירה למרחוק ואף ששם האור אינו בגלוי כ"כ כמו אם היה מדליק שם אור הנר מ"מ מאחר שמאיר האור למרחוק ונראה שם ניכר ונראה שבמקומו הוא אור גדול של אבוקה. ועד"ז ג"כ נראה בחוש הארת חכמה נפלאה ועמוקה א"א להשיג כ"א ע"י משל פשוט. ולכן ר"מ היה דורש תילתא מתלי כי ר"מ גדול בדורו היה. ונק' ר' נהוראי שמנהיר עיני חכמים. ולכן לא היתה חכמתו באה לידי גלוי כ"א ע"י הרבה משלים. וכן משלי שלמה לפי שחכמת שלמה היתה גדולה ונפלאה מאד וכשהיה מדבר בד"ת לגלות חכמה שבה כתיב וידבר שלשת אלפים משל. פי' שלשת אלפים פעמים משל למשל עד שהבין דבר אחד מד"ת. והיינו לפי עומק החכמה כן מרבה המשל כי חכמה קטנה המושגת כמות שהיא א"צ למשל כלל. וכך גלוי אוא"ס שכשמו כן הוא ואין לו סוף הוא דוקא בבחי' חיצוני:

והנה על הכתר ומו"ס מלביש בחי' לבוש ה' מלך גאות לבש כו' כמו עד"מ טלית שמשימין על הראש ועטרה שבראש שהטלית מקיפתו מראשו ועד רגליו וגם בחי' העטרה בכלל והוא אוא"ס בחינה אחרונה היא מל' דא"ס עצמו שמאיר לכל העולמות בהשוואה אחת ואינו בבחי' גדר השתלשלות כלל כי הנה ההשתלשלות הוא אחר הצמצום ומקום פנוי שנמשך קו וחוט ומשם נמשך גם בחי' כתר ועטרה להיות כתר ומו"ס כו'. משא"כ אוא"ס בעצמו הוא המקיף את כל החלל כמו שהיה קודם הצמצום. ומזה נעשה התהוות הכלים שאור מקיף מאיר מבחוץ והאופ"פ מבפנים ומצחצח הכלי. כי הנה ההתהוות מאין ליש הוא דוקא מאוא"ס עצמו שהוא כל יכול משא"כ מהשתלשלות דרך עו"ע לא היה יש כלל רק כמו חכמה שהיא בחי' ראשית היש ונק' בשם חכמה לא היתה עולה בשם כלל רק היתה בבחי' בטול ממש וכן התהוות המדות מחכמה כו' ומכ"ש התהוות היש גשמי גמור לא נתהווה מרוחנית אלא ע"י בחי' אור א"ס עצמו הסובב ומקיף את מקום החלל ופנוי שנמשך הקו"ח לכל העולמות בבחי' ממכ"ע ואוא"ס מקיף הכל בהשוואה אחת ולפי שהוא כל יכול לכך מזה נעשה בחי' הכלי ליש ודבר נפרד גשמי כו'. והנה שרש המצות הנמשכין מבחי' כתר שבכתר בבחי' חיצוניות כנ"ל ושם מאיר אוא"ס לכך הן מלובשות בגשמיות ממש דהיינו בעשייה גשמיית שנתהווה מבחינת לבוש מלכות הוא לבוש אוא"ס עצמו המקיף את כולם בהשוואה אחת ונק' לבוש מלכות כי הלבוש הזה הוא מבחי' מלכות דא"ס שהיא בחינה אחרונה כנ"ל שהיא המלבשת ומקפת את כל העולמות כנ"ל. משא"כ התורה שהיא בחי' מו"ס שרשה מבחי' פנימי הכתר שאין שם גלוי בחי' סוכ"ע. ולכן יש מעלה יתירה בתורה על המצות שהיא מבחי' פנימית ויש מעלה במצות שהן מבחי' חיצונית לפי ששם הוא דוקא גלוי אוא"ס עצמו בבחי' סוכ"ע:

תורה אור יא ג

נקבה תסובב גבר שמקבלת הארת עתיקא. והענין כנודע שלהיות התפשטו וירידת המדרגו הוא דוקא ע"י בחי' ומדרגה יותר עליונה כו':

ולהבין זה היטב הנה כתיב בשלמה וידבר שלשת אלפים משל. הענין הוא כמו שאנו רואין שהחכם אף שיודע דבר חכמה בעצמו אעפ"כ אינו יכול להסביר החכמה ההיא לזולתו עד שקודם שהוא מסביר צריך לקשר דעתו בחווק ולהתיישב איך ומה שיכול להסביר ולהשתלשל למטה בדברים תחתונים ולהלבישם במשל דהיינו שיהי' יכול למצוא דבר החכמה ההיא גם בדברים תחתונים. כי לזה צריך חכם גדול שיוכל להלביש חכמתו גם בדברים תחתונים שלמטה ממנו. רק שלמה המלך ע"ה ברוב בינתו היה יכול למצוא שלשת אלפים משל דהיינו ג' אלפים מדרגות שלמטה ממנו גם שם היה יכול למצוא ולהראות אותו דבר חכמה בעצמה שהיה יודע. לכן כשנצרך להשתלשל המדרגה שתהיה ההתבוננות בהרחבה צריך שיהיה מן מקור עליון הגבוה ביותר מבחי' חכמה ואז יכול להיות התגלות בינה אבל מן חכמה עצמה אין יכול לירד להשתלשל ממנה בחי' בינה רק שרש בינה והתגלותה היא התגלות עתיק בה וע"י נשתלשלה ונתגלה בהרחבה. ואף כאן להיות הארת הבינה אורך ורוחב מבחי' יו"ד חכמה בחי' נקודה כו' הוא ע"י גילוי בחי' עליונה יותר היא בחי' עתיק בחי' קוצו של יו"ד שע"י מתפשט היו"ד בה"א. וכמבואר בפרדס שהיו"ד יש לו ג' קוצין ומקוץ התחתון נמשך הה' ובקוץ התחתון יש בחי' הקוץ העליון ונמצא שיש הארת קוץ העליון בבינה ולכן ירידה זו היא בחי' עילוי מאוד שנמשך אור הכתר ולכן וילך למסעיו מנגב. חסד. ועד בית אל. מל'. מלמעלה למטה. ומלמטה למעלה. מלה' הנראה כו' עד לה' סתם:

והנה להבין זה בעבודה הנה אמרו נובלות חכמה של מעלה תורה שהתורה שהיא בדברים גשמיים היא מבחי' חכים ולא בחכמה ידיעא כי הנה חכמה עליונה אין לה השגה רק דוקא בהתלבשותה בדברים גשמיים שאזי בלקיחת האתרוג עד"מ מאחר שהחכמה מלובשת בו ה"ז כאלו אוחו בחכמה העליונה. והנה המשכת חכמה עליונה בדברים גשמיים הוא ע"י אור הכתר כי אורייתא מחכמה נפקת בבחי' גילוי אבל מקורה הוא למעלה שתר"ג מצות דאורייתא וז' דרבנן הם תר"ך עמודי אור והוא מארחין לבנונית דגלגלתא בחי' כתר שהוא מל' דא"ס וע"י נמשך למטה כ"כ. ולכן גילוי חכמה עליונה המלובשת בפ' קדש עד"מ הוא יותר מגילוי החכמה עצמה במקומה העליון לפי שנמשך ע"י הכתר שלמעלה מהחכמה. ולכן נעשה יחוד עליון ע"י דברים גשמיים כמו ע"י צדקה נעשה יחוד עליון באצי' למעלה מג"ע תענוג הנשמות שהוא בבריאה ומל' דאצילות נעשה עתיק דבריאה כו' שמצדק נעשה צדקה ד נעשה ה כמ"ש בזהר עד לא קבילת דכר כו'. ולכן לא נאמר בתורה מעלת אברהם שהיה מאכיל אורחים כו' עד שבא לא"י ולא בחו"ל הגם שכבר היה בן ע"ה כו' אלא שמתחלה אף אם היה עושה לא היה ממשיך כלום ולא היה נוגע ליחוד עליון עד שויאמר ה' אל אברהם במאמר זה ויאמר ה' מאציל עליון המשיך אל א"ב ר"ם לך לך כו' להיות ירידה והשתלשלות כו' ואזי נמשך להיות יחוד עליון תלוי במעשה התחתונים ועיקר גילוי היחוד הוא ע"י התורה. אך האבות עשו הכנה לבחי' התורה כמ"ש ותורה שם בישראל ע"י ישראל. כי ע"י אברהם נמשך קו ימין חסד כו'. וזהו ענין ס' בראשית שאין בו מצות התורה רק פ' אברהם ופ' יצחק כו' שהם קודם התורה והם הם שהמשיכו להיות בחי' התורה כו':

תורה אור מב ב

המחשבה ואח"כ באותיות הדבור. וז"ש ויהי האדם לנפש חיה. ות"א לרוח ממללא שבחינת האותיות הן בבחי' חיה. כי יש באדם נפש רוח נשמה חיה. נפש הוא בחי' אותיות מחשבה ודבור. ורוח הוא הבל הלב שהוא קול כלול מאש רוח ומים כנודע ונשמה היא בחי' השגת השכל ונשמת שדי תבינם. וחיה היא בחי' חכמה דהיינו מקור החכמה שלמעלה מן ההשגה ושם הוא שרש האותיות אלא שקבען בפה ולא שבראן שם בפה כי בריאותם והתהוותם בשרשם הוא למעלה בבחינת חיה ומשם נמשכו ונתחלקו לכ"ב אותיות לדבר במ אש ואיש כלשונו. ובזה יובן ענין מארז"ל ש"מט"ט קושר קשרים לקונו מתפלתיהן של ישראל. כי הנה המלאכים מעלים התפלות לפי שדבור האדם הוא גשמי והמלאכים הם רוחני' שהדבור שלהם הוא כמו מחשבה שלנו וע"י המלאך המקבל התפלה מזדככת התפלה מגשמיות לרוחניות ע"י המלאך ההוא. והנה גבוה מעל גבוה עד עולם העליון שבו משכן מט"ט והוא קושר כתרים שלמעלה מן הראש ומוחין. וע"י זה ממשיך אותיות חדשות. כי הנה התפלה היא בקשת יה"ר שיתהווה בחינת רצון שכמו שכבר נמשך רצה"ע בחכמה. הנה החכמה מחייבת ע"פ התורה אין יסורים בלא עון שהעון גורם יסורים ח"ו אבל ע"י התפלה יה"ר נמשך רצה"ע שלמעלה מבחינת חכמה ושם הוא רחמים פשוטים ורבו פשעין כו'. וזהו שארז"ל כשישראל אומרים יהא שמו הגדול מבורך כו' הקב"ה מנענע בראשו. פי' שמנענע וממשיך בראשו הוא רצה"ע ב"ה כי אותו מבקשים יהא שמו הגדול מבורך שיהא ברוך ונמשך שמו הגדול שלמעלה מבחינת השתלשלות שהוא גדול ומהולל מאד. והמשכת רצה"ע הזה הוא ע"י העלאת אותיות התפלה לשרשן ומקורן כתר העליון ע"י מט"ט. והיינו לפי ששרש האותיות היא בכתר העליון למעלה מבחי' חכמה ומוחין אלא שראשית הגלוי היא בחכמה שא"א להשכיל ולהשיג כל דבר מושכל כ"א ע"י אותיות. אבל האותיות עצמן אינן בחי' שכל שא"א לשכל המושג להשיג ענין מהות האותיות בעצמותם אלא שהן לבוש השכל והלבוש הזה הוא מבחי' חיצונית עליון שירד ונתפשט למטה להלביש את השכל. ומשם יורד עוד להיות אותיות מחשבה ודבור:

והנה התורה נתלבשה באותיות ג"כ עד"ז שאותיות התורה שרשן למעלה מעלה מבחי' התורה. דאורייתא מחכמה נפקת והאותיות שרשן למעלה בבחי' כתר. ואותיות מלשון אתא שהוא לשון המשכה. שהאותיות הן המשכות שבהן ועל ידן נמשך להיות התורה. והענין כי הנה כתיב כאשר יאמר משל הקדמוני והוא התורה שהתורה נקראת בשם משל הקדמוני. וביאור הדבר ההוא כי הנה ענין המשל הוא להמשיל את הנמשל באופן שיובן מתוך המשל. והרי המשל הוא ענין אחר שאינו מהות הנמשל. אלא שהנמשל מובן מתוכו ע"י שדומה לו בצד מה. וז"ש וביד הנביאים אדמה. וחז"ל המשילו מראה הנבואה לאספקלריא שכמו שרואין באספקלריא הגם שנראית דמות הצורה בתמונתה ובצלמה ממש מ"מ אין זאת גוף הצורה עצמה ממש אלא דמותה ותמונתה. כך כל השגת הנביאים באלקותו ית' אין זה אלא בחי' דמות ודמיון. והיינו כמו בחי' משל שממנו מובן הנמשל. אבל באלקותו ית' ממש כתיב כי לא יראני כו' וכמשארז"ל. וז"ש בשלמה וידבר שלשת אלפים משל על כל דבר מד"ת כו' דהיינו שאמר על כל דבר מד"ת רוחניות הענין כמו מצות קרבנות מן הבהמה. ומקריבים חלב ודם ע"ג המזבח בכהן ובגדי כהונה והיה אומר ענין הקרבנות ברוחניות ומהו נקרא חלב ודם ברוחניות ומהו כהן ומהו בגדי כהונה.

בטקסט בשיעור:
חוברת מרצה 27-28,
עמ' 25

שיר השירים פרק ב

ו שְׁמָאלוֹ תַחַת לְרֵאשִׁי וַיְמִינִנוּ תְּחַבְּקֵנִי:

רש"י

המנוחה מוריד להם מן ושלו כל זה אני
זוכרת עתה בגלותי וחולה לאהבתו.

וימינו תחבקני -

דרך ג' ימים נוסע לתור להם מנוחה ובמקום

(ו) שְׁמָאלוֹ תַחַת לְרֵאשִׁי -

במדבר:

בטקסט בשיעור:
 חוברת מרצה 27-28,
 עמ' 25

מדרש רבה

יר השירים פרק ב

א (ו) שמאלו תחת לראשי, אלו לוחות הראשונים. וימינו תחבקני, אלו לוחות השניים. דבר אחר, שמאלו תחת לראשי, זו ציצית. וימינו תחבקני, אלו תפלין. דבר אחר, שמאלו תחת לראשי, זו קריאת שמע. וימינו תחבקני, זו תפלה. דבר אחר, שמאלו תחת לראשי, זו ספה. וימינו תחבקני, זה ענן שכינה לעתיד לבוא, הדא הוא דכתיב (ישעיה ס, יט): לא יהיה לך עוד השמש לאור יומם ולגנה תירח לא יאיר לך, מי מאיר לך (ישעיה ס, יט): והיה לך ה' לאור עולם. דבר אחר, שמאלו תחת לראשי, זו מזוזה. תני רבי שמעון בן יוחאי (דברים ו, ט): וכתבתם על מזוזות ביתך, ביאתך מן השוק לביתך.

אמר רבי יוחנן כתיב (שמות כו, לה): ושמרת את השלחן מחוץ לפרכת וגו', ואינו כן אין אדם מניח את המנורה משמאל כדי שלא תהא מעפפת הימין, אין אדם מניח את השמאל תחת הראש ומחבק בימין, אמר רבי אחא רבי יוחנן מייתי לה מן הדא קריה (דברים י, כב): לא תהיה את ה' אלהיך ולדבקה בו, אי זהו דבוק שמאלו תחת לראשי.

בטקסט בשיעור:
 חוברת מרצה 27-28,
 עמ' 26

שמות פרק כו

לא ועשית פרכת תכלת וארגמן ותולעת שני ושש משזר מעשה חשב יעשה אתה כרבים: **לב** ונתתה אתה על-ארבעה עמודי שטים מצפים זהב ונייהם זהב על-ארבעה אדני-כסף: **לג** ונתתה את-הפרכת תחת הקרסים והבאת שמה מבית לפרכת את ארון העדות והבדילה הפרכת לכם בין הקדש ובין קדש הקדשים: **לד** ונתת את-

הפרכת על ארון העדת בקדש הקדשים: **לה** ושמת את-השלחן מחויץ לפרכת ואת-המנרה נכח השלחן על צלע המשכן תימנה והשלחן תתן על-צלע צפון: **לו** ועשית מסך לפתח האהל תכלת וארגמן ותולעת שני ושש משזר מעשה רקם: **לז** ועשית למסך חמשה עמודי שטים וצפית אתם זהב ונייהם זהב ויצקת להם חמשה אדני נחשת:

רש"י

הזהב נתון כנגד אור שבין שלחן למנורה, משוך קמעא כלפי המזרח, וכולם נתונים מן חצי המשכן ולפנים. כיצד? אורך המשכן מן הפתח לפרכת עשרים אמה, המזבח והשלחן חן והמנורה משוכים מן הפתח לצד מערב עשר אמות.

(לו) ועשית מסך -

וילון שהוא מסך כנגד הפתח, כמו (איוב א' שכת בעדו, לשון מגן.

מעשה רקם -

הצורות עשויות בו מעשה מחט, כפרצוף של עבר זה כך פרצוף של עבר זה.

רקם -

שם האומן, ולא שם האומנות, ותרגומו עובד צייר. מידת המסך כמדת הפרוכת, עשר אמות על עשר אמות.

ארכה עשר אמות לרחבו של משכן, ורחבה עשר אמות כגבהן של קרשים, פרוסה בשל לישית של משכן, שיהא הימנה ולפנים עשר אמות, והימנה ולחוץ עשרים אמה, נמצא בית קדשי הקדשים עשר על עשר, שנאמר ונתת את הפרכת תחת הקרסים, המחברים את שתי חוברות של יריעות המשכן, ורר חב החוברת עשרים אמה, וכשפרשה על גג המשכן מן הפתח למערב, כלתה בשני שלישי שי המשכן, והחוברת השניה כסתה שלישו של משכן, והמותר תלוי לאחוריו לכסות את הקרשים.

(לה) ושמת את השלחן -

שלחן בצפון, משוך מן הכותל הצפוני שתי אמות ומחצה. ומנורה בדרום משוכה מן הכותל הדרומי שתי אמות ומחצה. ומזבח

(לא) פרכת -

לשון מחיצה הוא, ובלשון חכמים פרגוד, דבר המבדיל בין המלך ובין העם.

תכלת וארגמן -

כל מין ומין היה כפול, בכל חוט וחוט שישה חוטין.

מעשה חשב -

כבר פירשתי שזו היא אריגה של שני קירות, והציורין שמשני עבריה אינן דומין זה לזה.

כרובים -

ציורין של בריות יעשה בה.

(לב) ארבעה עמודי שטים -

תקועים בתוך ארבעה אדנים ואונקליות קבועין בהן עקומים למעלה להושיב עליהן כלונס שראש הפרוכת כרוך בה, והאונקליות הן הווין, שהרי כמין ווין הן עשויים, והפרכת

בטקסט בשיעור:
חוברת מרצה 27-28,
עמ' 22

שולחן ערוך לאדמו"ר הזקן סימן קצד

א שלשה שאכלו כאחת ושכחו ובירך כל אחד לעצמו בטל מהם הזימון ואין יכולים לחזור ולזמן שאין זימון למפרע^א וכן אם בירכו שנים מהם אין השלישי יכול לזמן עמהם^ב אבל אם אחד מהם שכח ובירך לעצמו יכולים השנים האחרים לזמן עמו^ג ויכול לענות ברוך שאכלנו אף על פי שלא אכל כלום אחר שבירך ברכת המזון מפני שכבר נצטרף עמהם באכילתו קודם שבירך ברכת המזון ואף על פי שכבר בירך אחר אכילתו אין בכך כלום להאומרים שאם שנים אכלו פת השלישי מצטרף עמהם לזימון אפילו לא אכל עמהם פת אלא ירק ולא נתחייב בברכת המזון כלל^ד כמ"ש בסימן קצ"ד^ה.

ואף על פי שהאוכל ירק ומברך אחריו ברכה אחרונה שוב אינו מצטרף לזימון מפני שכבר נסתלק מהם מכל מקום כאן שאכל פת ונקבע עמהם לא נסתלק מהם בברכתו לעצמו לענין שלא יוכלו האחרים לזמן עמו.

ואפי' להאומרים שאין מצטרף לג' אלא א"כ אכל כזית פת ויש לחוש לדבריהם לכתחלה כמו שיתבאר שם מכל מקום כאן הרי כבר אכל פת עמהם ונצטרף עמהם לזימון^ו אלא שמפני שכבר בירך לעצמו בטל הזימון ממנו מפני שאין זימון למפרע^ז ולכן לא בטל אלא ממנו אבל לא מהאחרים שלא בירכו עדיין לפיכך הם יוצאים ידי זימון אבל הוא אינו יוצא.

ואם האחד לא בירך לעצמו אלא זימן עם שנים אחרים אינו מצטרף עם השנים שאכלו עמו ואין יכולים לזמן^ח עמו:

ב שלשה שאכלו ויצא אחד מהם לשוק קוראים אותו ומודיעים לו שרוצים לזמן כדי שיכוין ויצטרף עמהם ויענה עמהם ברכת זימון ויוצאים ידי חובתם^ט וגם הוא יוצא ידי חובתו^י אע"פ שאינו בא ויושב עמהם אלא שעומד לפני הפתח^{יא} רק שישמע^{יב} עד סיום ברכת הזון כמ"ש בסי' קצ"ג^{יג}. במה דברים אמורים בשלשה אבל בעשרה כיון שצריכים להזכיר את השם אינן מצטרפין עד שיבא וישב עמהם שבפחות מעשרה שיושבים ביחד אין דרך ארץ להזכיר את השם^{יד}:

ג שלשה שאכלו כאחת ואין אחד מהם יודע כל ברכת המזון אלא אחד יודע ברכה ראשונה ואחד השניה ואחד השלישית מחוייבים בזימון וכל אחד יברך הברכה שיודע והשנים שומעים ויוצאים ידי חובתם^{טו} והיודע ברכה ראשונה הוא מזמן ואומר נברך שאכלנו משלו ברוך שאכלנו משלו ובטובו חיינו אם הוא יודע והם אינם יודעים לענות^{טז}.

ואם הוא אינו יודע אע"פ שאחד מהם יודע אין מזמנים כלל שאי אפשר להם לחלק ברכת הזימון וברכת הזון לשנים לפי שהעיקר כהאומרים שנברך אינה ברכה בפני עצמה כלל^{טז} כמ"ש בסי' קצ"ג^{יז} אלא מברכים בלא זימון^{יח} וה"ה אם הם ב' ואחד מהם יודע ב' ברכות ואחד השלישית^{יט}.

אבל אם כל המסובים אינם יודעים איזו ברכה משלש ברכות של תורה לא יברכו כלל מה שיודעים כי שלשתן מעכבות זו את זו^י אבל ברכה רביעית שהיא מדברי סופרים אע"פ שכולם אין יודעים אותה אינה מעכבת ג' ברכות של תורה^{יא}.

ובג' ברכות הללו אם אחד יודע חצי הברכה ואחד חצי השניה אין ברכה אחת מתחלקת לשנים והיא מעכבת את שאר הברכות^{יב}.

ויש אומרים שג' ברכות של ברכת המזון אין מעכבות זו את זו^{יג} ויש לחוש לדבריהם להחמיר בשל תורה^{יד}:

סי"א. ורבינו יונה שם ד"ה לימא. ורשב"א שם ד"ה עד היכן בשם רב האי גאון (אוצר הגאונים שם). טור ושר"ע סי"ג.

יח) מ"א סי"ג.

יט) רב ששת ברכות מו, א. דכוותיה פסקו התוס' שם ד"ה עד היכן. רא"ש שם סי"ב (לפירוש הבי"ד ודרכי משה סי"א). רבינו יונה שם ד"ה ולענין בשם בה"ג ברכות פ"ז. טור ורמ"א סי"ב. מ"א שם. וראה מ"מ וציונים לקמן סי' קצה סי"ד.

כ) סיום סי' זה בשוע"ר לא הגיע לידינו, וראה לקמן סי' ר סי"א.

כא) וכדלעיל סי' קצג סי"א, שכשאחד אינו יודע לברך יכול השני להוציאו אף בלא זימון.

כב) מ"א שם.

כג) מ"א שם לדעת הרי"ף שם. וכדלעיל סי' קפח סי"ט שחשובות כברכה אחת. וראה גם לעיל סי' קפג סי"א.

כד) ב"י ד"ה שלשה לדעת הרי"ף שם. שו"ע שם.

כה) תוס' שם. טור ושר"ע שם.

כו) מ"א שם בשם הרמב"ן [1] במלחמות שם ד"ה כתוב בס' המאור להיכן.

כז) אבן העזר. והיינו כששבע, וכדלעיל סי' קפד סי"ב. וראה חקרי הלכות ח"ח כח, א.

א) ברכות מה ע"ב. טור ושר"ע סי"א.

ב) רא"ש ברכות פ"ז סי' כח. ורשב"א ברכות נ, א ד"ה אינהו. טור ושר"ע שם.

ג) ברכות נ, א. טור ושר"ע שם.

ד) רא"ש שם. טור ומ"א סי"א.

ה) סעיף ב.

ו) מ"א סי' קצו סי"ד בשם האגודה. לקמן שם סי"ד.

ז) מ"א סי"א.

ח) ברכות נ, א. טור ושר"ע שם.

ט) מימרא דרבא שם נ, א. טור ושר"ע סי' קצג סי"ו. רמ"א סי"א. וראה מ"מ וציונים.

י) אלא אם כן יצטרף אחר עמהם (לבוש סי"א).

יא) ברכות מה, ב. טור ושר"ע סי"ב. ואם אינו עונה עמהם ראה לקמן סי' ר סי"א.

יב) רמב"ם הל' ברכות פ"ה הי"ג. מ"א סי"ב.

יג) רשב"א שם ד"ה אמר בשם רב האי גאון (אוצר הגאונים שם). הובא בב"י ד"ה וכתב הרשב"א. מ"א שם.

יד) משא"כ בחרש ואילם, כדלקמן סי' קצט סי"ו ושי"נ.

טו) סיום סי' זה בשוע"ר לא הגיע לידינו, וראה לקמן סי' ר סי"א ושי"נ.

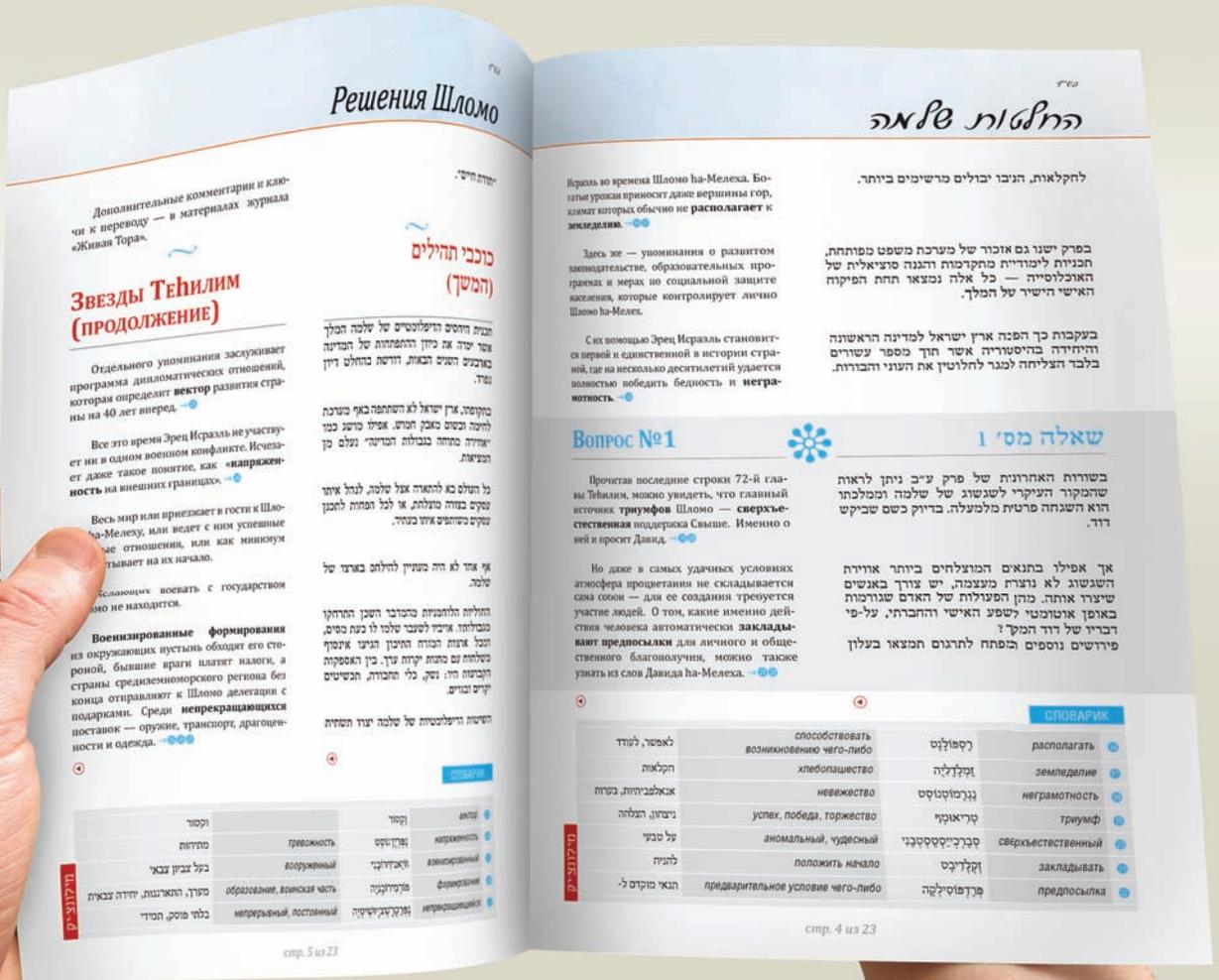
טז) גמרא שם. טור ושר"ע שם. לבוש סי"ב.

יז) ברייתא שם מו א. לפירוש התוס' שם ד"ה ולמאן. ורי"ף ורא"ש ברכות פ"ז

שינוורים 29-30

החלטות שלמה

Решения Шломо

Дополнительные комментарии и ключи к переводу — в материалах журнала «Живая Тора».

Звезды Тефилим (продолжение)

Отдельного упоминания заслуживает программа дипломатических отношений, которая определит вектор развития страны на 40 лет вперед.

Все это время Эрец Израэль не участвует ни в одном военном конфликте. Исчезает даже такое понятие, как «напряженность на внешних границах».

Весь мир или приезжает в гости к Шломо-Мелеху, или ведет с ним успешные отношения, или как минимум тыкает на их начало.

Словосочетание «воевать с государством» уже не находится.

Военизированные формирования из окружающих пустынь обладают его стеной, бывшие враги платят налоги, а страны средиземноморского региона без конца отправляют к Шломо делегации с подарками. Среди непрекращающихся поставок — оружие, транспорт, драгоценности и одежда.

כוכבי תהלים (המשך)

המגילת החסיס הדיפלומטיים של שלמה המלך אשר יסדה את כיוון ההתפתחות של המדינה בארבעים השנים הבאות הודיעה בחלטת דודן נשד.

התקופה, ארץ ישראל לא התחברה באף מדינה לחימה נכשלת כשכן חסיה. אפילו כונסו ככוכבי אורחה מתחה בגבולות המדינה, נעלם כן הצינור.

כל העולם בא להתאחד אצל שלמה, לנצל אתו נשקם בנודה טוחנות, או לכל הפחות לתכנן נשקם כסודיים אחר כעוד.

אף אחד לא היה בעשירי לחלום בארצו של שלמה.

החליות החלומיות כדוברי השבן החריקו במבולות, ארצו לשעבר טלמו לו בעת חסיה, וכל ארצות המזרח התיכון הגיעו אצליו כשחלום עם כמות יקרות עדן. בין האספקות הקבועות היו: נשק, כלי המזרח, חבשיתים יקרים וחיה.

הדיפלומטיה של שלמה יצרה חומות

החלטות שלמה

החלטות, הניבו יכולים מרשימים ביותר.

בפרק ישנו גם אוכר של מערכת משפט כפוחתה, הכניית לימודית מחקריות והגנה סוציאלית של האוכלוסייה — כל אלה נמצאו תחת הפיקוח האישי הישיר של המלך.

בעקבות כך הפכה ארץ ישראל למדינה הראשונה והיחידה בהיסטוריה אשר תוך מספר עשורים בלבד הצליחה לנגר להלווין את העוני והבורות.

Израиль во времена Шломо ha-Melech. Богатые города приносят даже вершины гор, одним из которых обычно не располагает к земледелию.

Здесь же — упоминания о развитом земледелии, образовательных программах и мерах по социальной защите населения, которые контролирует лично Шломо ha-Melech.

С их помощью Эрец Израэль становится первой и единственной в истории страны, где на несколько десятилетий удается полностью победить бедность и неграмотность.

Вопрос №1

Прочитав последние строки 72-й главы Телемин, можно увидеть, что главный источник триумфов Шломо — сверхъестественная поддержка Свмше. Именно о ней и просит Давид.

Но даже в самых удачных условиях атмосфера процветания не складывается сама собой — для ее создания требуется участие людей. О том, какие именно действия человека автоматически закладывают предпосылки для личного и общественного благополучия, можно также узнать из слов Давида ha-Melech.

שאלה מס' 1

בשורות האחרונות של פרק יתכן לראות שהמקור העיקרי לשגשוג של שלמה ומלכותו הוא השגחה פרטית מלמעלה. בדיוק כשם שביקש דוד.

אך אפילו בתנאים המוצלחים ביותר אורחת השגשוג לא נוצרת מעצמה, יש צורך באנשים שיצרו אותה. מותן הפועלות של האדם שגורמות באופן אוטומטי לשפע האישי והחברתי, על-פי דבריו של דוד המק? סברושים נוספים הופחה לתרום המצא בעלון

הקסוד	הקסוד	הקסוד	הקסוד
מתחנת	גורמנטיות	הקסוד	הקסוד
בעל בצרון בצאי	הקסוד	הקסוד	הקסוד
הקסוד	הקסוד	הקסוד	הקסוד
הקסוד	הקסוד	הקסוד	הקסוד
הקסוד	הקסוד	הקסוד	הקסוד

רוסי	עברית	אנגלית	רוסי	עברית	אנגלית
способствовать	לסייע	to assist	располагать	להיות	to be
возникновению чего-либо	התפתחות	development	земледелие	חקלאות	agriculture
хлебопашество	חקלאות	agriculture	неграмотность	חוסר השכלה	illiteracy
триумф	הישג	triumph	сверхъестественный	על-טבעי	supernatural
закладывать	לנחות	to lay	преддосылка	תנאי מוקדם	prerequisite

בטקסט השיעור:

חוברת מרצה 29-30
עמ' 2

מלכים א פרק י

אשרי עבדיך אלה העמדים לפניך תמיד השמעים את-חכמתך: **א** יהי יהנה אלהיך ברוך אשר חפץ בך לתתך על-כסא ישראל באהבת יהנה את-ישראל לעלם וישמך למלך לעשות משפט וצדקה: **ב** ותתן למלך מאה ועשרים פפר זהב ובשמים הרבה מאד ואבן יקרה לא-בא-כבשם ההוא עוד לרוב אשר-נתנה מלכת-שבא למלך שלמה: **א** וגם אני חירם אשר-נשא זהב מאופיר הביא מאפיר עצי אלמגים הרבה מאד ואבן יקרה: **ב** ויעש המלך את-עצי האלמגים מסעד לבית-יהנה ולבית המלך וכנרות ונבלים לשרים לא-בא כן עצי אלמגים ולא נראה עד היום הנה: **ג** ותמלך שלמה נתן למלכת-שבא את-כל-חפצה אשר שאלה מלבד אשר נתן-לה כיד המלך שלמה ותפן ותלך לארצה היא ועבדיה:

א ומלכת-שבא שמעת את-שמע שלמה לשם יהנה ותבא לנסתו בחידות: **ב** ותבא ירושלמה בחיל כבוד מאד ומלים נשאים בשמים וזהב רב-מאד ואבן יקרה ותבא אל-שלמה ותדבר אליו את-כל-אשר הנה עם-לבבה: **ג** ויגד-לה שלמה את-כל-דבריה לא-הנה דבר נעלם מן-המלך אשר לא הגיד לה: **ד** ותרא מלכת-שבא את-כל-חכמת שלמה והבית אשר בנה: **ה** ומאכל שלחנו ומושב עבדיו-ומעמד משרתיו ומלבשיהם ומשקיו ועלתו אשר יעלה בית יהנה ולא-הנה בה עוד רוח: **ו** ותאמר אל-המלך אמת הנה הדבר אשר שמעתי בארצי על-דבריה ועל-חכמתך: **ז** ולא-האמנתי לדברים עד אשר-באתי ותראינה עיני והנה לא-הגד-לי החצי הוספת חכמה וטוב אל-השמועה אשר שמעתי: **ח** אשרי אנשיך

רד"ק

לסמיכת התקרות.

ולא נראה -

ובדברי הימים: ולא נראה להם לפנים בארץ יהודה.

(יג) את כל חפצה אשר שאלה -

בדברי חכמה.

מלבד אשר נתן לה -

מזמרת הארץ מדברים הנמצאים בארץ ישראל ואינם נמצאים בארצה ונתן לה מהם כיד המלך, כלומר לרוב. ובדברי הימים מלבד אשר הביאה אל המלך ופירש מלבד אשר נתן לה כנגד מה שהביאה אל המלך.

ועולתו אשר יעלה בית ה' -

מעלות שעשה לעלות מביתו לבית המקדש היו בנויים בחכמה ובאומנות.

וכן בדברי הימים ועליתו. אבל יונתן תרגם: ועלתיה דמסיק בית מקדשא דה', ולא היה בה עוד רוח מרוב שתמהה על חכמתו.

(יא) עצי אלמוגים -

ובדברי הימים אומר: אלגמים ואחד היא כמו: כבש וכשב, והוא העץ הנקרא קוראיי"ל.

(יב) מסעד -

ובדברי הימים מסלות. ופירושו: עמודים

(א) שמעת -

שומעת תמיד את שמע שלמה.

ותבא לנסתו בחידות -

כלומר בדברים סתומים בחכמה ומה שאמר לשם ה', כי רוב החרטומים והאשפים המתעסקים בחכמות החזונות אין מלאכתם לשם ה' וחכמת שלמה היתה לשם ה', לפיכך באה לדבר עמו לחקור על חכמתו כי היא היתה חכמה.

(ה) ומשקיו -

ובדברי הימים ומשקיו ומלבושיהם כי כל ענין ביתו היה מסודר מאד ומלבושי כל משרת כפי הראוי לעבודה שהיה עובד.

בטקסט השיעור:
חוברת מרצה 29-30
עמ' 2

מקור:
ספר ילקוט מעם לועז
(מלכים א)

ספר ילקוט מעם לועז

מ. ע"פ רש"י בשבת נד. מא. ראב"ש. מב. שבת שם. מג. ר"ר בירדוגו.
מד. לב מלכים. מה. אברבנאל. מו. שם. מז. תבואות הארץ פי"ז. מח. משנת
רפ"ב, תבואות הארץ שם. מט. קה"י. נ. תבוא"ה קג. נא. כפתור ופרח פי"א.
נב. אברבנאל. נג. לב מלכים. נד. רש"י דה"ב ח, ד. נה. יבמות יז, א.
נו. קה"י"ח. נז. לב מלכים ע"פ שבת ל. נח. אברבנאל. נט. ראב"ש. ס. קה"י.
סא. לב מלכים. סב. ראב"ש. סג. אברבנאל. סד. רמב"ם מלכים ו, א.
סה. אברבנאל. סו. לב מלכים. סז. אברבנאל. סח. לב מלכים. סט. אברבנאל.
ע. שם. עא. לב מלכים. עב. ראב"ש. עג. ע"י במ"ר י, ד. ויק"ר יב, ה. מדרש
משלי לא, סנהדרין ע. עד. בעל הטורים בראשית ב, כב. עה. אברבנאל, פענח רזא.
עו. תבואות הארץ ד. עז. לב מלכים. עח. שם.

פרק י

**ומלכת שבא שמעת את שמע שלמה לשם ה'
ותבא לנסתו בחידות (י, א).**

עכשיו מספר הכתוב על חכמתו של שלמה שהגיע פירסומו לארצות רחוקות,
עד שמלכת שבא הטריחה עצמה לבוא ממרחק רב לשמוע חכמת שלמה, וניסתה
אותו בחידות.

**ותבא ירושלמה בחיל כבד מאד גמלים נשאים בשמים וזהב רב
מאד ואבן יקרה ותבא אל שלמה ותדבר אליו את כל אשר היה
עם לבבה (י, ב).**

ואחרי שהלכו עבדי שלמה להביא זהב מאופיר, פירסמו שמו של שלמה
לקצוי ארץ, והגיעה השמועה גם למלכת שבא. שהיתה בארץ כוש דרומית לא"י
על חוף ים סוף, מקום הזהב והאבנים הטובות והבשמים. ואמר הכתוב ששמעה
שמע שלמה לשם ה', היינו שחכמתו היתה אלקית, וגדולתו ומעשיו היו שלא
כדרך הטבע ולכן באה לנסותו בחידות. כדי לאמת אם חכמתו אלקית או טבעית.
והטעם שניסתהו בחידות (א) שזה היה ענין שלא כדרך הטבע, כמו שבחן
פרעה את יוסף בפתרון החלום וכן גבוכדנצר את דניאל.
והטעם שפירסמו הקב"ה ע"י אשה, שאילו באו חכמיהם היו אומרים אעפ"כ
חכמתם גדולה מחכמתו, כמו שאמרו חרטומי מצרים. אבל בהיותה אשה הודתה
בחכמתו.

ויש מפרשים (ב) מלכת שבא, מלכת הודו, כמו שבא ודדן (בראשית י, ז)
שפירשו סנד והודו. ויש מפרשים שבט מבני קטורה.
ויש אומרים (ג) היא ארץ אביסיניה, שבשעה שחלק נח לבניו את הארץ,

ספר ילקוט מעם לועז

נתן לבני יקטן את הודו המזרחית, ואת שבא באופיר וחווילה, שנקראו על שמהם, והיה בהם שפע של זהב. ומסורת בידינו ששבא היא ארץ אביסיניה וידוע על פי מסורת ארץ זו על הידידות בין מלכת שבא ובין המלך שלמה. וסבורים כי אופיר היא הממלכה שנקראה קופאלה, וביחוד כשהזהב הבא משם מצוין בטהרו. ואמרו בגמרא (ד) כל האומר מלכת שבא אשה היתה טועה. מאי מלכת שבא מלכותא דשבא. (ה) והכונה שכל האומר שהיתה אשת מלך שבא טועה, אלא היא עצמה היתה מלכת שבא. (ו) ואפשר שמלכת שבא מלכה אחרי אביה וניהגה הממלכה כמו עתליה שנהגה המלכות אחרי מות בנה. וכיצד באה לשם, אמרו חז"ל (ז) כטוב לב המלך שלמה בין שלח וקרא לכל מלכי מזרח ומערב הקרובים לארץ ישראל והושיבם בהיכל המלך. אח"כ ציוה ליקח נבלים ומצלתים תופים וכינורות שהיה דוד אביו מנגן בהם, וצוה שינגנו בפניו. וגם ציוה להביא לפניו עוף השמים וחיות השדה ורמש האדמה, ואת השדים את הרוחות ואת הלילין לרקד לפניו. באותה שעה נתבקש תרנגול הבר מן העופות ולא נמצא. וציוה המלך להביאו וביקש להענישו. אמר לו התרנגול שמע אדוני, זה שלשה חדשים נמלכתי עם נפשי ולא אכלתי ולא שתיתי ואמרתי אשוט בעולם ואראה אם יש ארץ שאינה מקבלת משמעת המלך, וראיתי מדינה אחת קיטור שמה בארץ מזרח שעפרה יקר מזהב, וכספה בחוצות כזבל, ושמה מלכת שבא. ואם טוב בעיני המלך אלך לשם ואביא את מלכיהם אסורים באזיקים. ומצא הדבר חן בעיני המלך והסופרים כתבו אגרת וקשרוה בכנפי תרנגול הבר, והיה נוצח ופורח בין העופות, ועפו אחריו לעיר קיטור למדינת שבא. לעת הבוקר יצאה מלכת שבא להשתחות לשמש והנה החשיכו העופות את השמש, אחזה המלכה ידה בבגדיה וקרעה אותם, והיתה משתוממת. ירד אליה תרנגול הבר, ראתה האגרת קשורה לכנפיו. וקראה: ממני שלמה המלך, שלום לך שלום לשריך. הלא ידעת שהמליכני הקב"ה על חיות השדה ועל עוף השמים ועל שדים ולילין, אם תבואי ותשאלי בשלומי אעשה לך כבוד גדול מכל המלכים היושבים לפני. כששמעה דברי האגרת שלחה וקראה לזקנים ולשרים ואמרה להם לא ידעתם מה שלח לי המלך שלמה. אמרו לה, אין אנו יודעים את המלך שלמה ואת מלכותו אין אנו מכבדים. והיא לא שמעה לדבריהם ושלחה וקראה לכל ספני הים, והטעינה אותם עצי ברושים ומרגליות ואבנים טובות, ושלחה למלך שלמה ששת אלפים נערים ונערות כולם בני שנה אחת בני חודש אחד בני יום אחד ובני שעה אחת. כולם בני קומה אחת ובני קצבה אחת, וכולם מלובשים בגדי ארגמן, וכתבה אגרת ושלחה בידיהם למלך שלמה. מעיר קיטור לא"י מהלך שבע שנים ועתה שאלתי ובקשתי אבוא אליך מקץ שלש שנים. כשבאה מקץ ג' שנים, שלח אליה את בניהו בן יהוידע הדומה לאילת השחר המופיעה לעת בוקר ודומה לכוכב נוגה ולשושנה על פלגי מים. כשראתה אותה המלכה ירדה ממרכבתה. אמר לה, למה ירדת, אמרה לו וכי לא המלך שלמה אתה, אמר לה, לא המלך שלמה אני אלא אחד מעבדיו. משלה משל לעבדיה, אם לא ראיתם את הארי בואו וראו את ריבצו. הביא אותה בניהו אל המלך, וכששמע שלמה כך ישב בבית של זכוכית, והיתה סבורה שהוא יושב במים. והתחילה לשאול אותו שאלות. מי הם שלשה שלא אכלו ולא שתו והצילו שלשה נפשות. אמרה ג' שלא אכלו ושלא שתו, החותמת והפתיל והמטה של

מלכים-א

ספר ילקוט מעם לועז

יהודה, והצילו ג', תמר ופרץ וזרח. ועוד שאלה אותו, הרי לך צורות, בחר לי מהם איזה נקבה ואיזה זכר. בדקם בהילוכם. זכר מקדים ימין לשמאל, נקבה שמאל לימין. ועוד צותה להביא עץ ארז מנוסר ואמרה לו. הודיעני איזה הוא השורש ואיזה הוא הענף. ציוה להשליכו לים. נשתקע הצד האחד וצף השני. אמר לה זה שנשתקע הוא השורש וזה שצף הוא הענף. ועוד שאלות שאלה אותו, ועל הכל ענה בחכמתו. מה היא חדר ועשרה דלתות, כשאחד נפתח תשעה נסגרים, וכשתשעה פתוחים אחד סגור. אמר לה, חדר זה רחם של אשה ועשרה דלתות, זה בן אדם שעשרה נקבים יש בו, כשהולך במעי אמו השורר (טבור) פתוחה והנקבים סגורים, וכשיוצא הוולד השורר נסגרת והתשעה פתוחים. מהו עד שהוא חי לא היה הולך, ובעת שיהרגוהו, הולך. וכשהולך לא בשמים ולא בארץ הולך. אמר לה זו הספינה על המים, אמרה, איזו ארץ שלא ראתה שמש אלא יום אחד, אמר לה, מקום המקוה (קרקעית הים) של ים סוף שנקרע הים.

ואמרו חז"ל (ח) כשבאה מלכת שבא אצל שלמה אמרה לו, שמעתי עליך ועל חכמתך. אם אני שואלת אותך בדבר אתה משיבני. אמר לה כי ה' יתן חכמה מפיו דעת ותבונה, אמרה לו, שבעה יוצאים ותשעה נכנסים. שנים מוזגים ואחד שותה. אמר לה, ז' ימי נדה יוצאים וט' ירדי לידה נכנסים. שני דדי אשה מוזגים ואחד שותה זה הולד. אמרה לו חכם אתה. אמרה לו: אשה אמרה לבנה, אביך אבי וקנך בעלי, אתה בני ואני אחותך, אמר לה בודאי בתו של לוט שאמרה לבנה כן.

ואומר הכתוב (ט) שבאה בדרך המדבר, אע"פ שהיתה יכולה לבוא באניות, כי היה חילה כבוד מאד, ונשאו בשמים וזהב רב מאד ואבן יקרה. וסיפר הכתוב שדיברה אל המלך את כל אשר היה עם לבבה. היינו החידות שהיו חתומות בלבבה באין אחר יודע מהם כלום, ובהם ניסתה את שלמה.

**ויגד לה שלמה את כל דבריה לא היה דבר נעלם
מן המלך אשר לא הגיד לה (י, ג).**

וזה שנאמר ותדבר אליו את כל אשר היה עם לבבה (י) כי שלמה הבין מתוך דיבורה מה שנעשה בתוך לבה. ועי"כ ויגד לה שלמה את כל דבריה, שהבין הדיבור הפנימי של הלב. ושלמה אמר לה כל דבריה ולא היה דבר נעלם ממנו שלא הגיד לה. שידע כונת החידות ופשרן כפי מה שהיה בלבה ומחשבתה.

ותרא מלכת שבא את כל חכמת שלמה והבית אשר בנה (י, ד).

והכתוב מספר, (יא) שלאחר שהתפעלה מחכמתו, התפעלה גם מן הדברים החיצוניים שראתה. שבתחלה ראתה הבית שבנה. ואח"כ מאכל שלחנו ומושב עבדיו, ואח"כ העולות שהעלה. ויש מפרשים (יב) שבכלל כל חכמת שלמה הבית אשר בנה, שגם בו ניכרת היתה רוב חכמתו.

ספר ילקוט מעם לועז

ומאכל שלחנו ומושב עבדיו ומעמד משרתו (משרתיו קרי) ומלבושיהם ומשקיו ועלתו אשר יעלה בית ה' ולא היה בה עוד רוח (י. ה).

ומלבד זה ראתה את גדולתו ותפארת מלכותו, מאכל שלחנו ומושב עבדיו ומעמד משרתיו ומלבושיהם ומשקיו ועלתו אשר יעלה בית ה', והתפעלה כ"כ עד שלא היה בה עוד רוח.

ונראה מכאן (יג) שריבוי הסעודה היה מפליא גם מלכים, שלא היו באים לסעודתם אלא הצריך למאכלו, ואילו על שלחן שלמה היו סמוכים כל הבאים אליו. כמו שנאמר וכלכלו הנצבים האלה את המלך שלמה ואת כל הקרב אל השלחן. אבל עבדיו היו יושבים במושב מיוחד, וזהו ומושב עבדיו. והיו מלבושים מלבושים מיוחדים, שהאופים היו לובשים בגדים מיוחדים וכן המשקים, ועל זה אמר ומלבושיהם. והיו באים אל השלחן יינות ממינים שונים. וכל זה לתפארת מלכותו. והתפעלה גם מהעולות שהיה מעלה, שעם כל תפארת מלכותו לא נתגאה והיה מקריב תמיד קרבנות.

ונראה יותר (יד) שהתפעלה מן השלחן היהודי של שלמה המלך, הן מהמאכלים הכשרים, שלא כמאכלי המלכים הנכרים, וגם מאופן הישיבה והסעודה, שדיברו בעניני תורה וחכמה, והן מן הנימוסים הנאים, שלא כמשתאות הנכרים שהיו אוכלים ושותים ומשתכרים ומדברים דבורים גסים, כמו שמצינו באחשוורוש. וזהו ומאכל שלחנו, ומושב עבדיו וגו' ובפרט לאחר שתיקן נטילת ידים לסעודה, שהיה זה בחיי דוד אביו. ועוד (טו) שהיו כולם מסובים לסעודה ודנים בעניני המלכות. ולכן היו לובשים כל אחד במלבוש מיוחד, כדי שיכירו השרים כל אחד לפי תפקידם (כפי שהיה נהוג גם בימי מלכות תוגרמא).

ויש מפרשים (טז) שהתפעלה שאצלו הסעודה והקרבנות היו במדרגה אחת, לשם שמים.

ויש מפרשים שהתפעלה ממאכל ישראל שהיו אוכלים מאכל אחד. כמו שנאמר עמים הר יקראו, שעל ידי פרקמטיא של זבולון היו באים תגרי אומות העולם אל ארצו והוא עומד על הספר (גבול) והם אומרים הואיל ונצטערנו עד כאן בלך לירושלים, ונראה מה יראתה של אומה זו ומה מעשיה והם רואים כל ישראל עובדים לאלוה אחד ואוכלים מאכל אחד לפי שהנכרים אלוהו של זה לא כאלוהו של זה ומאכלו של זה לא כמאכלו של זה.

ונאמר ולא היה בה עוד רוח, (יז) שאע"פ שהיא עצמה היתה חכמה, שהרי רק בעל חכמה משתוקק להוסיף חכמה, אבל משראתה חכמת שלמה נתבטלה כל כך שלא היה בה עוד רוח, כאילו נתרוקנה מכל חכמתה.

ותאמר אל המלך אמת היה הדבר אשר שמעתי בארצי על דברך ועל חכמתך. ולא האמנתי לדברים עד אשר באתי ותראינה עיני והנה לא הגד לי החצי הוספת חכמה וטוב אל השמועה אשר שמעתי (י. ו).

והתפעלה כ"כ מחכמתו ומתפארת גדולתו שאמרה אמת היה הדבר אשר

ספר ילקוט מעם לועז

שנעתי בארצי על דבריך ועל חכמתך, שלא האמינה קודם, כמו שהיא עצמה הוסיפה ואמרה.

ואמרה, ולא האמנתי לדברים עד אשר באתי ותראינה עיני, ומה ששמעה לא היה אפילו החצי ממה שראתה. (יח) שאע"פ שנוהגים להפריז בשבחים, וכשבאים ורואים בעינים, מוצאים הפלגה, כאן היה ההיפך, שמיעטו בשבחים, שלא סיפרו אפילו החצי.

אשרי אנשיך אשרי עבדיך אלה העומדים לפניך תמיד השמעים את חכמתך (י. ח).

והוסיפה ואמרה, אשרי אנשיך אשרי עבדיך אלה העומדים לפניך תמיד השומעים את חכמתך. רמזה בזה (יט) שאע"פ שאין הכל משיגים עומק חכמתך, מכל מקום עצם היכולת לעמוד ולשמוע דבריך אושר גדול הוא.

יהי ה' אלהיך ברוך אשר חפץ בך לתתך על כסא ישראל באהבת ה' את ישראל לעלם וישימך למלך לעשות משפט וצדקה (י. ט).

וכיון שראתה שחכמתו אלקית, שלא כדרך הטבע בירכה את ה' אלקים שהוא מקור החכמה, שחפץ ליתן אותו על כסא ישראל, ובאהבת ה' את ישראל לעולם, שהמלכתו לא היתה כשאר המלכים שעולים בכח, אלא בהשגחה אלקית מתוך אהבה לישראל. ואפשר שמכאן המקור לברכה שמברכים על המלכים.

ועוד אמרה וישימך למלך לעשות משפט וצדקה, (כ) שעם כל החכמה, עיקר תפקידו של המלך לעשות משפט וצדקה. וזו היתה מעלת שלמה, שעם חכמתו העליונה, לא שכח תפקידו הארציים.

ותתן למלך מאה ועשרים ככר זהב ובשמים הרבה מאד ואבן יקרה לא בא כבשם ההוא עוד לרב אשר נתנה מלכת שבא למלך שלמה (י. י).

ומרוב התפעלות נתנה לו מתנות רבות ק"כ ככר זהב ובשמים הרבה מאד ואבן יקרה.

ומעיד הכתוב שלא בא כבושם ההוא עוד לרוב אשר נתנה מלכת שבא למלך שלמה.

יש מפרשים (כא) שהזהב נתנה על ידי שליח, אבל הבושם לגודל יקרתו נתנה היא עצמה. ולכן נאמר אשר נתנה מלכת שבא למלך שלמה.

וגם אני חירם אשר נשא זהב מאופיר הכיבא מאפיר עצי אלמוגים הרבה מאד ואבן יקרה (י. יא).

הכתוב מספר (כב) שקודם לכן הובאו למלך עצי אלמוגים ע"י אניות חירם, והוא עשה מהם מסעד לבית ה', (ובדה"י: מסלות) היינו מעקה למסילה שהביאו מבית המלך לבית ה', ולכן התפעלה כל כך מעולתו אשר יעלה בית ה', היינו

ספר ילקוט מעם לועז

העליה שהיה עולה מבית המלך לבית ה'. ויש מפרש (כג) מסעד, עמודים לסמיכת התקרה.

ויעש המלך את עצי האלמוגים מסעד לבית ה' ולבית המלך וזכרות ונבלים לשרים לא בא כן עצי אלמוגים ולא נראה עד היום הזה (י, יב).

קדמונינו מפרשים (כד) אלמוגים בערבית אלמרגאן (פנינה), וכן במשנה סכין של אלמוג. ויש מפרש (כה) שהוא מין עץ ארז, כמו שנאמר בדה"י שלח לי עצי ארזים ברושים ואלגומים מהלבנון, ובלבנון אין צומחים מרגאן, ולא בקם (מין עץ צבע) כפי שמפרשים אחרים. ומרגאן צומח בים. וי"א עץ אבגו"ס. ואמרו חז"ל (כו) עץ מן האילנות הראהו הקב"ה לשלמה בים ועשה ממנו כל צרכי בית המקדש, ונגנזו, כתוב אחד אומר אלמוגים וכתוב אחד אומר אלגומים. גלמין היו וכיון שמראה להם את השמיר נעשו כניגרים. כתוב אחד אומר מסלות וכתוב אחד אומר מסעד, מי שאומר מסעד, אכסטיליא. ומי שאומר מסלות פוסטומים (שמו בנינים). לא בא כן עצי אלמוגים. היינו עצי אלמוגים גדולים כאלו לא באו.

והמלך שלמה נתן למלכת שבא את כל חפצה אשר שאלה מלבד אשר נתן לה כיד המלך שלמה ותפן ותלך לארצה היא ועבדיה (י, יג).

ביאור הכתוב (כו) שנתן לה שלמה מתנות רבות כנגד המתנות שהביאה לו, ומלבד זה נתן לה דברים אחרים שראתה בא"י שלא היו בארצה, וזהו שנאמר בדברי הימים, והמלך שלמה נתן כל חפצה אשר שאלה מלבד אשר הביאה אל המלך (דה"ב ט, יב), והכונה שמלבד מה שנתן לה תמורת מתנותיה, נתן לו מה ששאלה.

ויש מפרשים (כח) שהכונה לדברי החכמה, שמלבד מה שפתר לה החידות ששאלה, הוסיף לה דברי חכמה ועצה, ונתן לה כיד המלך שלמה, היינו כיכולתו של שלמה, שהוא בלבד היה יכול להגיד לה בהיותו החכם מכל אדם. ויש מפרש (כט) שהכתוב מדבר חציו לענין החכמה וחציו למתנות. והכונה מלבד לימוד החכמה, נתן לה מתנות, מגדנות המצוים כאן ולא במקומה. ונאמר ותפן ותלך, ובדברי הימים (ב, ט, יב) נאמר ותהפוך ותלך. (ל) שאע"פ שהתפעלה כ"כ משלמה ומחכמתו, שבה אל ארצה, ולא היה אפילו אחד שיתגייר. אבל יש בספרים (לא) ששלמה נשא מלכת שבא ויצא ממנה נבוכדנצר ולכן היה לו כח להחריב הבית. ויש אומרים (לב) שמלכת שבא ילדה משלמה שנים.

ויהי משקל הזהב אשר בא לשלמה בשנה אחת שש מאות ששים ויש ככר זהב (י, יד).

אחרי שסיפר הכתוב גדולת שלמה בבנינים אשר בנה, וריבוי הקרבנות (לג) מתאר הכתוב רוב עושרו, ובתחלה גילה מקור עושרו שבא מאופיר, ע"י אניות,

בטקסט השיעור:
חוברת מרצה 29-30
עמ' 3

תהילים פרק עב

ועני ואין עזר לו: **יג** יחס על דל ואביון ונפשות אביונים יושיע: **יד** מתוך ומחמס יגאל נפשם וייקר דמם בעיניו: **טו** ויחי ויתן לו מזבח שבא ויתפלל בעדו תמיד כל היום וברכנהו: **טז** יהי פסת בר בארץ בראש הרים ורעש כלבנון פריו ונציצו מעיר פלעשב הארץ: **יז** יהי שמו לעולם לפני שמש ינון שמו ויתברכו בו כל גוים ואשרהו: **יח** ברוך יהנה אלהים אלהי ישראל עשה נפלאות לברו: **יט** וברוך שם כבודו לעולם וימלא כבודו את כל הארץ אמן ואמן: **כ** כלו תפלות דוד בן ישי:

א לשלמה אלהים משפטיך למלך תן וצדקתך לבן מלך: **ב** ידיו עמדו בצדק וענייך במשפט: **ג** ישאו הרים שלום לעם ונגעות בצדקה: **ד** ישפט עניי עם יושיע לבני אביון וידבא עושק: **ה** ייראוך עם שמש ולפני ירח דור דורים: **ו** ירד כמטר על גז ברכיבים זרזיף ארץ: **ז** יפרח ביקמו צדיק ורב שלום עד בלי ירח: **ח** וירד מים עד ים ומנקה עד אפסי ארץ: **ט** לפניו יכרעו ציים ואיביו עפר ילחכו: **י** מלכי תרשיש ואיים מנחה ישיבו מלכי שבא וסבא אשכר יקריבו: **יא** וישתחוו לו כל מלכים כל גוים ועבדוהו: **יב** כי יציל אביון משוע

רש"י

וכל תפלה זו נתקיימה חוץ מדבר הזה לפי ששלמה חטא לפיכך לא נמשכה מלכותו שהמלכות נמסרה לדוד על תנאי אם ישמרו בניך את דרכי (ס"א דרכם) וישראל פרחו בימיו שנאמר (מ"א ד') יהודה וישראל רבים כחול וגו' ורוב שלום היה שנאמר וישב יהודה וישראל לבטח איש תחת גפנו כל ימי שלמה:

(ח) וירד מים עד ים -

כל א"י מים סוף ועד ים פלשתים: ומנהר עד אפסי ארץ. כי הוא רודה בכל עבר הנהר וגומר (שם):

(ט) ציים -

כתות של שדים כדמתרגם וצים מיד כתים (במדבר כ"ד) וסיען יסתחרן מרומאי:

(ה) ייראוך עם שמש -

ממני ילמדו ישראל ליראה אותך כל ימי השמש והירח לדור דורים: ולפני ירח. בעוד הירח קיים והם לפניו והרבה יש בלשון משנה בפני הבית ושלא בפני הבית:

(ו) ירד כמטר על גז -

ירד דברו בתוך עמך ובלבם כמטר היורד על ירק הגוזז שהוא צריך לגשמים לאחר שגזזהו כענין שנאמר (עמוס ז') והנה לקש אחר גזי המלך: זרזיף ארץ. לשון טיפים הוא בלשון ארמי במסכת יומא הוא מטו זרזיפי דמיא:

(ז) יפרח בימיו צדיק. ישראל: ורוב שלום -

יפרח בימיו ויהי שלום זה ארוך עד לעולם,

(א) לשלמה -

על שלמה בנו התפלל תפלה זו שצפה ברה"ק שהוא עתיד לשאול מאת הקב"ה לב להבין לשמוע משפט: משפטיך. חכמת דינך שצוית בתורה: וצדקתך. לצדק את הדין, מלך ובן מלך שניהם בשלמה אמורים, דבר אחר משפטיך למלך תן היסורין יהו כלים בי והצדקה עשה לבני שיהיה שלום בימיו:

(ג) ישאו הרים. בימיו: שלום לעם -

ומהו השלום שההרים נושאים כשהן עושין פירות אין עין הבריות צרה וקורא איש לרעהו אל תחת גפן ואל תחת תאנה: וגבעות בצדקה. וגבעות ישאו להם שלום ע"י הצדקה שיעשו:

רש"י

כ"ט) ואחריתו יהיה מנון, ולניני השליט על נכסי אחרים, אמרו בלבם נינם יחד (לקמן ע"ד) מלכיהם יחד: ויתברכו בו. אדם אומר לבנו תהי חכם ועשיר כשלמה:

(יח) ברוך ה' -

העושה נפלאות גדולות ברדת האש מן השמים ע"י שלמה בני:

(כ) כלו תפלות דוד -

רבותינו דרשו כלו, כל אלו תפלות דוד לכלול כל הספר על שם דוד ואף מ"ש בני קרח ועשרה זקנים ע"ש שהוא נקרא נעים זמירות ישראל (ש"ב כ"ג), ויש לפתור כלו כמו נסתיימו כמו רומו מעט (איוב כ"ד) שומו שמים (ירמיה ב') וא"כ הוא לא נכתב המזמור במקומו ואין מוקדם ומאוחר בספר ונראין הדברים שלעת זקנתו כשהמליך את שלמה אמרו:

כמוך וגומר (מ"א ג'): ויתפלל בעדו תמיד וגו'. היא התפלה היא הברכה כשהקב"ה אומר לאדם ברוך תהיה ל' תפלה הוא:

(טז) פסת בר -

ל' פסיון תוספת ורבו, ורבותינו פירשוהו לשון גלוסקאות לימות המשיח וכל המזמור במלך המשיח, ד"א פסת בר ל' רצון כמו פייס שהבריות מתפייסין ומתרצין מאת המקום כשנותן שובע בעולם: ירעש כלבנון פרו. חטין גסין כפירות האילן ככליות של שור הגדול שהיה בימי שמעון בן שטח: ויציצו. ישראל: מעיר. מתוך ירושלים כעשב הארץ:

(יז) יהי שמו -

של שלמה נזכר לעולם בעושרו ובחכמתו: לפני שמש ינון שמו. כל ימי השמש יגדל שמו, ינון ל' מלכות ושררה כמו (משלי

(י) מלכי תרשיש ואיים מנחה ישיי -
 בו -

כי אני תרשיש למלך בים עם אני חירם אחת לשלש שנים תבא אני תרשיש וגו' (מ"א י'): מלכי שבא. מלכת שבא: אשכר. דורון:

(יא) כל גוים יעבדוהו -

וכל הארץ מביאים מנחה לשלמה והמה מביאין איש מנחתו (שם ד'):

(יד) מתוך ומחמס -

ממכות ומגזל מצאתי מתוך ל' תוך תוכות בעלי מזמות חורשי און כמו איש תככים (משלי כ"ח): יגאל נפשם. ע"י משפט וצדקה שיעשה בהם:

(טו) ויחי. שלמה: ויתן לו. הקב"ה
 מזהב שבא,

וכן היתה גם עושר גם כבוד אשר לא היה

בטקסט השיעור:
חוברת מרצה 29-30
עמ' 5

מלכים א פרק י

ושלמות ונשק ובשמים סוסים ופָּרָדִים וְדָבָר-שָׁנָה
בְּשָׁנָה: **כו** וַיֵּאָסֶף שְׁלֹמֹה רָכַב וּפָרָשִׁים וַיְהִי-לוֹ אֵלֶּף
וְאַרְבַּע-מֵאוֹת רָכַב וּשְׁנַיִם-עָשָׂר אֵלֶּף פָּרָשִׁים וַיִּנְחֵם
בְּעָרֵי הָרָכַב וְעַם-הַמֶּלֶךְ בִּירוּשָׁלַם:

כג וַיִּגְדֵּל הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה מִכָּל מַלְכֵי הָאָרֶץ לְעָשָׂר
וּלְחֻכְמָה: **כד** וְכָל-הָאָרֶץ מִבְּקָשִׁים אֶת-פְּנֵי שְׁלֹמֹה
לְשִׁמֵּעַ אֶת-חֻכְמָתוֹ אֲשֶׁר-נָתַן אֱלֹהִים בְּלִבּוֹ: **כה**
וְהָמָּה מִבִּיאִים אִישׁ מִנְחָתוֹ כְּלֵי כֶסֶף- וְכֵלֵי זָהָב

רד"ק

מדהוּו עם מלכא בירושלם, פירש אלה היו
בערי הרכב מלבד אותם, שהיו עם המלך
בירושלים ועל כן נקראו ערי הרכב שהיו שם
הסוסים והמרכבות.

תרגם: בענין וינחם ואשרינון. ויש לפרש
כמשמעו, אחרי שאספם כלם בירושלם
הנחה אותם בערי הרכב שיהיו שם ונשאר
מהם עם המלך בירושלם. ויונתן תרגם: בר

**(כו) וינחם בערי הרכב ועם המלך
בירושלם -**
וינחם - מבנין הפעיל, כמו אשר הנחני בדרך
אמת. ובדברי הימים: ויניחם, מן הניח. ויונתן

בטקסט השיעור:
חוברת מרצה 29-30
עמ' 5

מקור:
ספר ילקוט מעם לועז
(מלכים א)

ספר ילקוט מעם לועז

**והמה מביאים איש מנחתו כלי כסף וכלי זהב ושלמות ונשק
ובשמים סוסים ופרדים דבר שנה בשנה (י, כה).**

ומבאר הכתוב עוד מקור לעושר שלמה, שהיו מביאים לו הרבה מתנות כלי כסף וכלי זהב ושלמות (היינו שמלות, כמו כשב כבש). ונשק, ובשמים סוסים ופרדים, דבר שנה בשנה. (פב) ולא רק המלכים באו לשמוע חכמתו, אלא כל הארץ, גם היחידים, שהקטנים עם הגדולים באו לראות פני שלמה. וכן תרגם יונתן, וכל דיירי הארץ באו להנות בסבר פניו של שלמה לשמוע את חכמתו. ונאמר והמה מביאים איש מנחתו, (פג) כל כך היתה חביבה עליהם חכמתו, כמו שמצינו בשמואל הרואה שהיו מביאים תשורה, להראות עוצם אהבת החכמה. וכמו שהיה נהוג בזמן שמעיה ואבטליון שהיה כל תלמיד נותן פרוטה ליכנס לבית המדרש, וזה כדי להראות חשיבות החכמה.

**ויאסף שלמה רכב ופרשים ויהי לו אלף וארבע מאות רכב ושנים
עשר אלף פרשים וינחם בערי הרכב ועם המלך בירושלם (י, כו).**

אחרי שתיאר הכתוב חכמתו ועושרו, מתאר הכתוב גבורתו וחילו, שאסף רכב ופרשים ויהי לו אלף וארבע מאות רכב ושנים עשר אלף פרשים. וזה שנאמר בדברי הימים (ב, א, יד) (פד) שהיו לו אלף וארבע מאות רכב, אלו היו בערי הרכב, ושלש מאות היו עם המלך בירושלים. וזה שנאמר כאן וינחם, בערי הרכב, ועם המלך בירושלים היו שלש מאות. ועבר על מה שכתוב בתורה לא ירבה לו סוסים (דברים יז, טו). (פה) וזהו שתירגם יונתן מלבד מה שהיה לו בירושלים. (פו) ועל כן נקראו ערי הרכב שהיו שם סוסים ומרכבות.

וכבר נתבאר לעיל (ד, כה) ליישב הכתובים שם ובדברי הימים שלעיל כתוב שהיו לו ארבעים אלף אורות סוסים למרכבות ובדברי הימים (א, ט, כה) נאמר ארבעת אלפים אריות (פז) שהנאמר ארבעים אלף אורות סוסים, הכונה שהיו לו ארבעים אלף סוסים באורות, כלומר נבחרים ומעודנים, והיו באורות, כלומר באבוסים. ובדברי הימים נאמר שהאורות היו ד' אלפים. שהיו עשרה סוסים בכל אורה, והם ארבעים אלף הנזכרים לעיל. ומאלו עשה אלף וארבע מאות רכב מובחרים. וינחם בערי הרכב, מוסב הן על הרכב והן על הפרשים. שהרכב הניח בערי הרכב והפרשים בירושלים. והטעם שאסף סוסים הרבה להגדיל מוראו שיהיו מלכי הארץ יראים ממנו ולא יצטרך למלחמות.

ויש מפרשים (פח) ויאסוף, שהיה מסדר כל הסוסים לפי צבעם, שאין נוי למלך להשתמש בסוסים מגוונים שונים במרכבתו. ויש מפרשים (פט) שאלו האלף וארבע המאות היו הסוסים הנבחרים שאסף אותם ממקומות רבים, ואולי מהמתנות שהביאו לו, ואלו היו המובחרים שבהם שהניחם בערי הרכב וקצתם השאיר עם המלך בירושלים.

**ויתן המלך את הכסף בירושלם כאבנים ואת הארזים נתן כשקמים
אשר כשפלה לרכ. ומוצא הסוסים אשר לשלמה ממצרים ומקוה**

ספר ילקוט מעם לועז

את עציון גבר היה לו נתיבים לאופיר, והיה שולח משם אניות לאופיר ומביאים שם זהב ובשמים. אבל עבדי חירם הלכו עם עבדי שלמה לאופיר, כיון שהם היו מנוסים במלאכת הספינות ודרכי הים. וחירם היה העיקר בדרך לתרשיש, ושלמה בדרך לאופיר.

ואניות תרשיש נשאו מלבד זהב וכסף גם שנהבים וקופים ותוכיים. (עב) שנהבים הם שיני הפיל. והקופים הם בעלי חיים הקטנים הדומים בצורותיהם לבני אדם. והתוכיים הם העופות שיש להם שלל צבעים, שמתרגם יונתן טווסים. (עג) שיש בהם שס"ה גוונים.

וכל האניות שנעשו בצורת אניות תרשיש נקראו כן. ולכן נאמר ביהושפט שעשה אניות תרשיש ללכת אופירה (דהי"ב כב, מט).

ויש מפרשים (עד) תרשיש, ספרד הקדומה, שהיה שם זהב לרוב ובנו להם עיר טרסיס. ויהושפט בנה אניות לילך לתרשיש והיה בדעתו לילך גם לאופיר ונשברו ע"י עציון גבר לכך לא הלך אף לתרשיש (להלן כב, מט).

הטעם שהיו מביאים אחת לשלש שנים (עה) שהיו מתעכבים שנה בארץ תרשיש לעשות שם סחורה ובתחלת השנה השלישית חזרו.

ויגדל המלך שלמה מכל מלכי הארץ לעשר ולחכמה (י, כג).

והכתוב אומר (עו) שנתקיים בשלמה הבטחת ה' שהבטיחו ואמר לו, וגם אשר לא שאלת נתתי לך גם עושר גם כבוד אשר לא היה כמוך איש במלכים כל ימיך (לעיל ג, יג). וזהו שנאמר כאן ויגדל המלך שלמה מכל מלכי הארץ לעושר ולחכמה.

והכתוב מציין שהיה שלמה הן עשיר והן חכם. (עז) ועל ידי כך היה יכול לשפוט מישרים. כמו שדרשו חז"ל מלך במשפט יעמיד ארץ, אם אינו צריך לכולם כמלך, שאינו זקוק להחניף, או יעמיד ארץ במשפטים ישרים. וכן היה בשלמה.

ונאמר ויגדל, (עח) שמרוב השאלות ששאלוהו הוא עצמו החכים יותר, כמו שאמרו חז"ל ומתלמידי יותר מכולם. שע"י שהיו באים מד' פינות העולם לשאול ממנו דבר חכמה כל יום ויום החכים יותר.

וכל הארץ מבקשים את פני שלמה לשמע את חכמתו
אשר נתן אלהים בלבו (י, כד).

ועוד אומר הכתוב (עט) שנתקיימה הבטחת ה' לשלמה שאמר לו הנה נתתי לך לב חכם ונבון אשר כמוך לא היה לפניך ואחריך לא יקום כמוך (שם יב). שכל הארץ היו מבקשים את פני שלמה לשמוע את חכמתו אשר נתן אלהים בלבו.

ונאמר שהיו מבקשים לראות את פני שלמה (פ) שהיו פניו מפיקים זיוו, כי חכמת אדם תאיר פניו באור השכינה, מצד החכמה האלקית שהיתה בלבו, כי חכמה זו היו מבקשים שלא היה להם חלק בה.

והקדים הכתוב העושר לחכמה (פא) שהעושר לא שאל. ועוד כיון שנאמר מכל מלכי הארץ, והמלכים עיקר דעתם לעושר.

בטקסט השיעור:
חוברת מרצה 29-30
עמ' 6

מלכים א פרק ה

א וּשְׁלֹמֹה הָיָה מוֹשֵׁל בְּכָל-הַמְּמַלְכוֹת מִן-הַנְּהָר אֶרֶץ פְּלִשְׁתִּים וְעַד גְּבוּל מִצְרָיִם מִגְּשִׁים מִנְּחָה וְעַבְדִּים אֶת-שְׁלֹמֹה כָּל-יְמֵי חַיָּו: **ב** וַיְהִי לְחָם-שְׁלֹמֹה לְיוֹם אֶחָד שְׁלֹשִׁים כּוֹר סִלַּת וְשֵׁשִׁים כּוֹר קֶמַח: **ג** עֲשָׂרָה

בְּקָר בְּרֵאִים וְעֶשְׂרִים בְּקָר רְעִי וּמֵאָה צֹאן לְבָד מֵאֵיל וְצִבִי וַיַּחְמוֹר וּבְרֵבְרִים אַבּוּסִים: **ד** כִּי-הוּא רָדָה בְּכָל-עֶבֶר הַנְּהָר מִתַּפְסַח וְעַד-עֲזָה בְּכָל-מַלְכֵי עֶבֶר הַנְּהָר וְשְׁלֹמֹה הָיָה לוֹ מֶלֶךְ-עַבְדָּיו מִסְּבִי:

רד"ק

אבוסיס שהיו בשלחנו בכל יום שהיו מביאים לו מנחה מכל עבר הנהר כי מושל בהם היה, כלומר היו יראים ממנו ומגישים לו כל מלכי עבר הנהר מנחה תמיד.

מתפסח ועד עזה -

מדינות הם בעבר הנהר. ורבותינו ז"ל נחלקו בזה מהם אמרו: תפסח - בסוף העולם ועזה בסוף העולם. ומהם אמרו: תפסח ועזה סמוכות היו וכמו שמלך על תפסח ועל עזה, כן מלך על כל העולם כלו.

מן המרעה, אבל הבריאים הם המפוטמים בבית.

וברבורים אבוסיס -

תרגום יונתן: ועופא פטימיא, ולא פירש איזה עוף הם. ויש מפרשים: כי הם העופות המסורסים כי הם שמנים מהאחרים. ובדברי רבותינו ז"ל: עוף הבא מברבריא נקראים ברבורים, על שם מקומם.

(ד) כי הוא רודה -

הטעם כי האיל וצבי ויחמור וברבורים

(א) מושל בכל הממלכות -

שהיו יראים ממנו ומגישים לו מנחה ועובדים אותו.

מן הנהר ארץ פלשתים -

כתרגומו: מן נהר פרת עד ארע פלשתאי.

(ג) בריאים -

שמנים ומפוטמים. וכן תרגם יונתן: פטימים, וכן: ועגלון איש בריא. וכן: להבריאכם.

רעי -

בטקסט השיעור:

 חוברת מרצה 29-30
 עמ' 7

שולחן ערוך אדה"ז אורה חיים

סימן שיה

דרוסאי^ע חייב משום מבשל^א כמו בצולה על האור^ב.
 ואפילו בתולדת חמה^ג כגון בסודר שהוחם בחמה אסור^ד גזרה
 משום תולדות האור^ה שהרואה סבור שהוחם הסודר באור^ו וכן
 אסור לגלגלה על גבי חול ואבק דרכים שהוחמו מכח חמה^ז ואסור
 להטמינה בהם^ח אפילו מבעוד יום^ט גזרה שמא יטמין ברמץ^י כמו
 שנתבאר בס' רנ"ז^{יא}.
 אבל בחמה עצמה^{יב} כגון ליתן ביצה בחמה כדי שתצלה או
 ליתן מים בחמה כדי שיוחמו^{יג} מותר מפני שאין דרך בישול
 בכך ואין לגזור על חמה משום אור מפני שחמה אינה מתחלפת
 באור^{יד}:

א המבשל הוא מאבות מלאכות^{יז} שכן במשכן היו מבשלים
 סממנים^{יח} לצבוע בה^{יט} ולא בישול במים בלבד אלא אף הטיגון^כ
 והאפייה^{כא} והצלייה^{כב} הן בכלל בישול וכן כל מי שריפה גוף קשה
 באור כגון המתין אחד ממיני מתכות^{כג} או המחמם את המתכת עד
 שנעשה גחלת^{כד} וכן הממסס השעוה או החלב או הזפת והגפרית
 באור או שהקשה גוף רך באור כגון המניח כלי אדמה באור עד
 שנעשו כלי חרס חייב משום מבשל^{כה}.
 וכשם שאסור לבשל באור כך אסור לבשל בתולדת האור^{כו} כגון
 ליתן ביצה בצד קדרה שהוחמה באור^{כז} או לשברה על הסודר
 שהוחם באור^{כח} כדי שתצלה מעט^{כט} ואם נצלית שם כמאכל בן

(נז) גמ' עד, ב. טור וב"י ריש הסי'. לבוש ס"א.

(נח) גמ' שם. לבוש שם.

(נט) רש"י יבמות ו, ב ד"ה פתילה.

(ס) ירושלמי פ"ז ה"ב.

(סא) (גמ') [משנה] שם עג, א. רמב"ם פ"ז ה"א.

(סב) ירושלמי שם.

 (סג) גמרא שם ובדף קו, א. ירושלמי שם. רמב"ם פ"ט ה"ו. מ"א
 סוף סק"י.

 (סד) רמב"ם שם. וראה לקמן סי' שלד סכ"ט הטעם שלא שייך
 בזה מבעיר. וראה סי' תצה סוף ס"ב וקו"א סק"ב בגדר מבעיר.

(סה) גמרא שם. רמב"ם זמ"א שם.

(סו) רב נחמן לט, א לדברי הכל. טור ושו"ע ס"ג.

(סז) משנה לח, סוע"ב. טור ושו"ע שם.

(סח) גמ' לט, א ורש"י ד"ה תולדות חמה. שו"ע שם.

(סט) רש"י שם ד"ה בשביל. וראה גם רמב"ם בפ"י המשניות שם.

(ע) ראה מנחות נז, א. וראה רמב"ם שם ה"ה. וראה לעיל סי'

רג ס"ב.

(עא) רב יוסף לח, סוע"ב. רמב"ם שם ה"ב. מ"א סק"ט.

(עב) רמב"ם שם.

 (עג) רב נחמן בגמ' [ל"ט, א לדעת חכמים במשנה. טור ושו"ע
 שם.

(עד) חכמים במשנה לח, סוע"ב ורש"י ד"ה ולא. טור ושו"ע שם.

(עה) רב נחמן לט, א. שו"ע שם. וראה טור.

(עו) רש"י לט, א ד"ה אטו.

(עז) רמב"ם שם ה"ג. מ"א סק"י. וראה פעמי יעקב לג ע' נו.

(עח) משנה לח, סוע"ב. טור ושו"ע שם.

(עט) רא"ש פ"ג סי' לדעת רבה לט, א. מ"א שם.

(פ) רבה שם.

(פא) ס"א וס"ה.

(פב) רב נחמן שם. טור ושו"ע שם.

(פג) טור ושו"ע שם.

(פד) רש"י שם ד"ה דשרי.

בטקסט השיעור:
חוברת מרצה 29-30
עמ' 8

שולחן ערוך אדה"ז אורח חיים

סימן שא

כל שיש בה יותר מאמה^א מראש גודל רגל זו עד ראש גודל רגל השניה^ב אם אפשר לו בפחות^ג דהיינו שאין שם רפש וטיט או אמת המים כמו שיתבאר^ד ואף בחול אין לפסוע פסיעה גסה מפני שנוטלת אחת מחמש מאות ממאור עיניו של אדם^ה:

אם תשיב משבת רגלך וכו' וכבדתו מעשות דרכיך וגו'^א שלא יהא הילוכך בשבת כהילוכך בחול^ב לפיכך אסור לרוץ בשבת^ג או לקפץ^ד דהיינו לעקור שתי רגליו בבת אחת^ה או לדלג^ו דהיינו לעקור רגלו השניה קודם שיניח הראשונה^ז או לפסוע פסיעה גסה^ח דהיינו

- ט) רבי ישמעאל שם. וראה גם לעיל סי' צ סי"ג. וראה קו"א סק"א בסופו.
- י) רש"י בשבת שם ד"ה מהו לפסוע, ובעירובין מב, א ד"ה פסיעה. והגהות אשרי בעירובין פ' מי שהוציאווהו סי' ב ד"ה ואסור, בשם אור זרוע הל' עירובין סי' קסג. רמ"א ס"א.
- יא) שו"ת סהר"י ווייל סי' עה. ס"א סק"ב. וכ"ה לקמן סי' שצז ס"ב.
- יב) הגהות אשרי בשם אור זרוע שם ורמ"א שם.
- יג) לא הגיע לידינו. וראה שו"ע סי"ג.
- יד) גמרא שבת שם. וברכות שם (סג, סע"ב). וראה גם לעיל סי' צ שם. סי' רעא סי"ט.

- א) ישעיה נח, יג.
- ב) שבת דף קיג, סוע"א. טור ולבוש ס"א. וראה גם לקמן סי' שח ס"א.
- ג) ברכות דף ו ע"ב. טור ושו"ע ס"א.
- ד) ראה רש"י שבת קיג, ב ד"ה אסור וד"ה שפיר דמי. טור ושו"ע סי"ג (לדלג ולקפוץ).
- ה) ירושלמי ביצה פ"ה ה"ב. פי' המשניות להרמב"ם אהלות פ"ח ס"ה. וראה גם לקו"ת שה"ש טו, ב.
- ו) רמב"ם פכ"ד ה"ד. וראה גם רש"י וטור ושו"ע שם.
- ז) ראה פי' המשניות להרמב"ם שם. לקו"ת שם.
- ח) רב הונא שם. תוס' והובא באגודה פ"ק דתענית סי' ה, ומ"א סק"ב.

בטקסט השיעור:

 חוברת מרצה 29-30
עמ' 11

שולחן ערוך אדה"ז אורה חיים

סימן רנג

שמא יחתה^{טו} (פירוש ינער^{טז}) ויהפך הגחלים במחתה^{יז} בשבת^{יח} לגמור בישולו^{יט} אלא אם כן הכירה היא גרופה^כ דהיינו שגרף ממנה כל הגחלים לחוץ^{כא} או שהיא קטומה^{כב} דהיינו שכסה הגחלים באפר למעט חומם^{כג} ואין צריך לקטום עד שלא יהיה ניכר שם אש כלל אלא די בקטימה כל שהוא^{כד} ואפילו הובערו הגחלים אח"כ מאליהם אין בכך כלום^{כה} דכיון שגילה דעתו מבעוד יום שאינו צריך להגחלים שוב אין לחוש שמא יחתה בשבת^{כו} והגחלים שעממו הרי הן כקטומה^{כז}:

כירה^א שהיא עשויה כעין קדירה^ב גדולה ומסיקין אותה בתוכה על שוליה ושופתין על פיה קדרה למעלה^ג והיא ארוכה וקצרה^ד ויש בה למעלה מקום שפיתת ב' קדרות^ה אם הוסקה בגפת^ו שהוא פסולת של זיתים^ז או בעצים אסור ליתן עליה תבשיל מבעוד יום להשהותו עליה^ח לצורך הלילה^ט או עד למחר^י אם כשמגיע הלילה^{יא} אין התבשיל מבושל עדיין כמאכל בן דרוסאי^{יב} (פירוש שם אדם ליסטים^{יג} שהיה אוכל תבשילו אף שעדיין לא נתבשל כל צרכו^{יד})

(א) משנה לו, ב. טור וש"ע ס"א.

(ב) רש"י שם ד"ה כירה. טור וש"ע שם.

(ג) טור וש"ע שם.

(ד) ארוכה באורך וקצרה ברוחב - גמ' לח, ב (ממשנה כלים פ"ז ט").

(ה) גמ' שם. טור וש"ע שם.

(ו) משנה לו, ב. טור וש"ע שם.

(ז) גמ' טז, ב. טור וש"ע שם. וראה גם לקמן סי' רנז ס"ה.

(ח) רי"ף (טז, א). רמב"ם פ"ג ה"ג. טור וש"ע שם.

(ט) טור ולבוש ס"א.

(י) משמעות ספר התרומה סי' רלא סוד"ה פסק. ב"י ד"ה ומ"ש וכ"ז. ב"ח ד"ה ומ"ש וכל זה. מ"א סי' רננד] סק"כ. וראה לקמן שם סי"א. וראה שבת כהלכה פ"ח הערה טז.

(יא) מ"א סוס"י רנט בדיני שהיה. וראה העו"ב (ירות"ו) ח"ו ע' ד. שבת כהלכה פ"ח הערה סו.

(יב) כחנניה בברייתא שם לו, ב ורב ששת בגמ' לז, ב. רש"י שם ד"ה ורב ששת. תוס' שם ד"ה אמר בשם ר"ח. רא"ש פ"ג ס"י א. טור בשמם. דעה הב' בשו"ע שם. וראה ט"ז סק"א. וראה גם לקמן ס"ח גבי תנור. לקמן סי' רנד קו"א סק"א.

(יג) רש"י כ, א ד"ה בן דרוסאי.

(יד) רמ"א ס"א. וראה לקמן סי"ג.

(טו) גמ' יח, ב. טור וש"ע שם. ויתחייב משום סבעיר (ראה לקמן סי' רנז ס"ב. וראה לקמן סי' י. סי' רסה ס"ז).

(טז) ראה רמב"ם שם פ"ג ה"ו מהדורת פרנקל בשינויי הנוסחאות. וראה שו"ע סי' רנב ס"א בהגהה. וראה העו"ב (ירות"ו) ח"ו ע' פה-פז.

(יז) שו"ע סי' רנב ס"א בהגהה.

(יח) שיש לחוש שמא ישכח שהוא שבת (לקמן סי' רנד ס"א).

(יט) רמב"ם שם ה"ד. וראה לשון רש"י יח, ב ד"ה יחתה. וראה לשון רבנו לקמן ס"ט. סי' רנד ס"א.

(כ) משנה שם לו, ב. טור וש"ע ס"א.

(כא) טור וש"ע שם פרמב"ם שם ה"ו.

(כב) משנה שם. טור וש"ע שם.

(כג) טור וש"ע שם. וראה לשון רש"י שם ד"ה או.

(כד) ר"ן (טו, ב) ד"ה עד. ב"י ד"ה ומ"ש א"כ. מ"א סק"ג.

(כה) ר' הושיעא לז, סוע"א. מ"א שם.

(כו) מ"א שם. וראה כסף משנה שם פ"ג ה"ד.

(כז) ברייתא שם. רמב"ם שם פ"ג ה"ד. ב"י שם. וראה גם לקמן סוף סי"ט. ושם: הרי הן כגרופות.

בטקסט השיעור:
חוברת מרצה 29-30
עמ' 11

שולחן ערוך אדה"ז אורה חיים

סימן רנג

שבת צריך לזוהר לכתחלה שיתבשל חצי בישולו מבעוד יום **קכ"א** אם אין שם אחד מדרכי ההיתר **קכ"ב** אבל בדיעבד יש להתיר התבשיל בכל ענין אם נתבשל שלישי בישולו מבעוד יום **קל**:

יג שיעור מאכל בן דרוסאי יש אומרים **קכ"א** שהוא כמו שלישי בישול הראוי לכל אדם ויש אומרים **קכ"ב** שהוא כמו חצי בישולו ולענין הלכה אע"פ שבדברי סופרים הלך אחר המיקל **קכ"ב** מכל מקום משום חומר

קכ"ז ראה עבודה זרה ז, א. רמב"ם הל' מסרים פ"א ה"ה.
קכ"ח מ"א ס' רנד סק"ח. וראה גם לעיל ס"ח.
קכ"ט ראה לעיל ס"ח.
קל עולת שבת סק"א ד"ה ומ"ש וי"א. וראה קו"א סק"ב.

קכ"ה רש"י כ, א ד"ה בן דרוסאי. ר"ן שם (ח, א) ד"ה כמאכל.
רשב"א בתורת הבית הקצר שער שביעי. מ"ם פ"ג ה"ח. טור.
וראה גם טור ושו"ע יו"ד ס' קיג ס"ח. וראה עוד קו"א סק"ב.
קכ"ז רמב"ם שם פ"ט ה"ה. ראב"ד שם. שו"ע ס' רנד ס"ב.

בטקסט השיעור:
 חוברת מרצה 29-30
 עמ' 11

משנה תורה להרמב"ם ספר זמנים הלכות שבת

פרק ט

הלכה ה

הניח בשר על גבי גחלים אם נצלה בו כגרוגרת אפי' בשנים ושלושה מקומות חייב. לא נצלה בו כגרוגרת אבל נתבשל כולו חצי בישול חייב. נתבשל חצי בישול מצד אחד פטור. עד שיהפך בו ויתבשל חצי בישול משני צדדיו. שכח והדביק פת בתנור בשבת ונזכר מותר לו לרדותה קודם שתאפה ויבוא לידי מלאכה:

בטקסט השיעור:

חברת מרצה 29-30

עמ' 14

השותפין פרק ראשון בבא בתרא

טו: תורה אר

מסורת הש"ס

1. הו אהם כלבם הותיהו... 2. וילתו הו הגל התבול... 3. הדיקטו נגידו ויהי מבל...

הנהרות הב"ח

1. הו אהם כלבם הותיהו... 2. וילתו הו הגל התבול... 3. הדיקטו נגידו ויהי מבל...

מוסף רש"י

1. הו אהם כלבם הותיהו... 2. וילתו הו הגל התבול... 3. הדיקטו נגידו ויהי מבל...

רבינו גרשום

1. הו אהם כלבם הותיהו... 2. וילתו הו הגל התבול... 3. הדיקטו נגידו ויהי מבל...

1. הו אהם כלבם הותיהו... 2. וילתו הו הגל התבול... 3. הדיקטו נגידו ויהי מבל...

1. הו אהם כלבם הותיהו... 2. וילתו הו הגל התבול... 3. הדיקטו נגידו ויהי מבל...

1. הו אהם כלבם הותיהו... 2. וילתו הו הגל התבול... 3. הדיקטו נגידו ויהי מבל...

1. הו אהם כלבם הותיהו... 2. וילתו הו הגל התבול... 3. הדיקטו נגידו ויהי מבל...

1. הו אהם כלבם הותיהו... 2. וילתו הו הגל התבול... 3. הדיקטו נגידו ויהי מבל...

1. הו אהם כלבם הותיהו... 2. וילתו הו הגל התבול... 3. הדיקטו נגידו ויהי מבל...

1. הו אהם כלבם הותיהו... 2. וילתו הו הגל התבול... 3. הדיקטו נגידו ויהי מבל...

1. הו אהם כלבם הותיהו... 2. וילתו הו הגל התבול... 3. הדיקטו נגידו ויהי מבל...

1. הו אהם כלבם הותיהו... 2. וילתו הו הגל התבול... 3. הדיקטו נגידו ויהי מבל...

1. הו אהם כלבם הותיהו... 2. וילתו הו הגל התבול... 3. הדיקטו נגידו ויהי מבל...

1. הו אהם כלבם הותיהו... 2. וילתו הו הגל התבול... 3. הדיקטו נגידו ויהי מבל...

1. הו אהם כלבם הותיהו... 2. וילתו הו הגל התבול... 3. הדיקטו נגידו ויהי מבל...

1. הו אהם כלבם הותיהו... 2. וילתו הו הגל התבול... 3. הדיקטו נגידו ויהי מבל...

1. הו אהם כלבם הותיהו... 2. וילתו הו הגל התבול... 3. הדיקטו נגידו ויהי מבל...

1. הו אהם כלבם הותיהו... 2. וילתו הו הגל התבול... 3. הדיקטו נגידו ויהי מבל...

1. הו אהם כלבם הותיהו... 2. וילתו הו הגל התבול... 3. הדיקטו נגידו ויהי מבל...

1. הו אהם כלבם הותיהו... 2. וילתו הו הגל התבול... 3. הדיקטו נגידו ויהי מבל...

בטקסט השיעור:
חוברת מרצה 29-30
עמ' 15

שמואל ב פרק כג

כב אלה עשה בניהו בן-יהוידע ולו-שם בשלשה הגבורים: **כג** מן-השלשים נכבד ואל-השלשה לא-בא וישמהו דוד אל-משמעתו: **כד** עשהאל אחי-יואב בשלשים אלחנן בן-דדו בית לחם: **כה** שמה החרדי אליקא החרדי: **כו** חלץ הפלטי עיקא בן-עקש התקעי: **כז** אביעזר הענתתי מבני החשתי: **כח** צלמון האחחי מהרי הנטפתי: **כט** חלב בן-בענה הנטפתי אתי בן-ריבי מגבעת בני בנימן: **ל** בניהו פרעתיני הדי מנחלי געש: **לא** אבי-עלבון הערבתי עזמות הברחמי: **לב** אליחבא השעלבני בני ישן יהונתן: **לג** שמה החררי אחיאם בן-שקר האררי: **לד** אליפלט בן-אחסבי בן-המעכתי אליעם בן-אחיתפל הגלני: **לה** (הצרו) [הצרי] הפרמלי פערי הארבי: **לו** יגאל בן-נתן מצבה בני הגדי: **לז** צלק העמוני נחרי הבארתי (נשאי) [נשא] כלי יואב בן-צרויה: **לט** עיקא היתרי גרב היתרי: **ל** אוריה החתי כל שלשים ושבעה:

רד"ק

אחיאם בן שרר האררי – האל"ף נחה. ותרגומו: דמטור גבוה.

(לה) חצרו –

כתוב בוי"ו וקרי בוי"ד.

הארבי –

בבית.

(לז) נושאי כלי יואב –

כתוב בוי"ד לשון רבים, ר"ל על צלק ועל נחרי וקרי נושא על נחרי:

(לט) כל שלשים ושבעה –

אלה השלשים המנויים הם מעשהאל עד אוריה ושלשת הראשונים תחמוני אלעזר ושמה ושלשה מביאי המים הם ששה ואבישי בן צרויה היה אחד מאלה הג' כמו שפירשנו, ובניהו בן יהוידע הרי שבעה ויואב לא הוצרך למנות, כי שר צבא היה.

ממנו עד אוריה החתי. ויונתן תרגם: בגיבריא.

אלחנן בן דודו –

כך היה שמו דודו. וכן תרגם יונתן: בר דודו.

בית לחם –

מבית לחם. וכן: השמרו לכם עלות בהר מעלות.

(כה) שמה החרדי –

הראשון ריש והשני דל"ת. וכן אליקא החרדי הראשון ריש והשני דל"ת ושניהם ליחס מקומם. כתרגומו: דמן חרוד, וכן הוא במסרה ובפסוק:

(לב) בני ישן יהונתן –

כמו: ובני פלוא אליאב ובני דן חושים.

(לג) שמה ההררי –

כתרגומו: דמן הרר טוראה.

(כב) ולו שם בשלשה הגבורים –

המביאים את המים.

(כג) מן השלשים נכבד –

מן השלשים הגבורים שזכר אחר אלה. ויונתן תרגם: מן גבריא יקיר, תרגם:

השלשים –

כמו השלישים.

ואל השלשה לא בא –

תחמוני ואלעזר ושמה. ויונתן תרגם: ולתלת גבורן לא מטא, כלומר לא הגיע בגבורתו לשלש הגבורות שעשו השלשה.

וישימהו דוד אל משמעתו –

אל עצתו או פירש שהפקידו על אנשי משמעתו, והם: הכרתי והפלתי כמו שאמר למעלה ובניהו בן יהוידע על הכרתי ועל הפלתי.

(כד) עשהאל אחי יואב בשלשים –

במספר השלשים היה והם שלשים גבורים

בטקסט השיעור:
חוברת מרצה 29-30
עמ' 15

שיר השירים פרק ג

ז הנה מטתו שלשלמה ששים גברים סביב לה מגברי ישראל:

רש"י

מגבורי ישראל –

מיוצאי הצבא לבד פחותים מבן עשרים
והיתרים על בני ששים:

ששים גברים סביב לה –

ששים רבוא סביב לה:

(ז) הנה מטתו שלשלמה –

אהל מועד והארון שהיו נושאים במדבר:

בטקסט השיעור:
חוברת מרצה 29-30
עמ' 16

דברי הימים ב פרק ט

לפניו תמיד ושמעים את-חכמתו: ה יהי יהנה
אלהיו ברוד אשר חפץ בך לתתך על-כסאו
למלך ליהנה אלהיו באהבת אלהיו את-ישקאל
להעמידו לעולם ויתנה עליהם למלך לעשות
משפט וצדקה: ו נתתן למלך מאה ועשרים פפר
זהב ובשמים לרב מאד ואבן יקרה ולא היה כפושם
ההוא אשר נתנה מלפת-שבא למלך שלמה: ו גם-
עבדי (חירם) [חורם] ועבדי שלמה אשר-הביאו
זהב מאופיר הביאו עצי אלגומים ואבן יקרה: ו
יעש המלך את-עצי האלגומים מסלות לבית-יהנה
ולבית המלך וכנרות ונבלים לשירים ולא-נראו
כהם לפנים בארץ יהודה: ו נתמלך שלמה נתן
למלפת-שבא את-כל-חפצה אשר שאלה מלכד
אשר-הביאה אל-המלך ותהפך ותלך לארצה היא
ועבדיה:

א ומלפת-שבא שמעה את-שמע שלמה ותבוא
לנסות- את-שלמה בחידות בירושלם בחיל כבד
מאד וגמלים נשאים בשמים וזהב לרב ואבן יקרה
ותבוא אל-שלמה ותדבר עמו את כל-אשר היה
עם-לבבה: ב ונגד-לה שלמה את-כל-דבריה ולא-
נעלם דבר משלמה אשר לא הגיד לה: ג ותרא
מלפת-שבא את חכמת שלמה והבית אשר בנה:
ד ומאכל שלחנו ומושב עבדיו- ומעמד משרתיו
ומלבושיהם ומשקיו ומלבושיהם ועליתו אשר
יעלה בית יהנה ולא-היה עוד בה רוח: ה ותאמר
אל-המלך אמת הדבר אשר שמעתי בארצי על-
דבריה ועל-חכמתה: ו ולא-האמנתי לדבריהם
עד אשר-באתי ותראינה עיני והנה לא הגד-לי חצי
מרבית חכמתך יספת על-השמועה אשר שמעתי:
ז אשרי אנשיך ואשרי עבדיך אלה העמדים

רד"ק

כיד המלך מהנמצא בארץ ישראל, ולא היה
נמצא בארצה. ויתכן לפרש נתן למלכת
שבא את כל חפצה אשר שאלה מחידות
ומדברי חכמות.
ותהפך ותלך -
כמו: ותפן ותלך לארצה הכתוב במלכים
ופירש הסיבה פניה ללכת. וכן: הפך איש
מעל מרכבתו לקראתך.

ובספר מלכים: מלבד אשר נתן לה כיד
המלך שלמה ופירש הפסוק כן הוא, והמלך
שלמה נתן למלכת שבא את כל חפצה
אשר שאלה מלבד אשר נתן לה מעצמו,
כנגד מה שהביאה היא לו, שהיה צריך הוא
גם כן לתת לה דברי חמודות מעצמו, כי
היא הביאה לו גם כן הרבה והוא נתן לה
כנגד מה שהביאה לו ונתן לה גם כן הוא

(ד) ועליתו אשר יעלה בית ה' -
מעלה שעשה מביתו לעלות לבית ה'.

(יא) מסלות לבית ה' -
ובספר מלכים הוא אומר: מסעד לבית ה'
ופירש יעמוד סמיכות התקרות.

(יב) מלבד אשר הביאה אל המלך -

הקדמת רמב"ן לספר בראשית

בטקסט השיעור:
 חוברת מרצה 29-30
 עמ' 18

כמספר דברים בלשון אמרם. והטעם לכתיבת התורה בלשון זה, מפני שקדמה לבריאת העולם, אין צריך לומר ללידתו של משה רבנו, כמו שבא לנו בקבלה: שהייתה כתובה באש שחורה על גבי אש לבנה. הנה משה כסופר המעתיק מספר קדמון וכותב, ולכן כתב סתם.

אבל זה אמת וברור הוא שכל התורה מתחלת ספר בראשית עד לעיני כל ישראל נאמרה מפיו של הקב"ה לאזניו של משה, כענין שאמר להלן (ירמיה ל"ו): מפיו יקרא אלי את כל הדברים האלה ואני כותב על הספר בדיו.

הודיענו תחילה ענין בריאת השמים והארץ וכל צבאם, כלומר בריאת כל נברא העליונים והתחתונים. אם כן כל הנאמר בנבואה ממעשה מרכבה ומעשה בראשית, והמקובל בהם לחכמים תולדות עם ארבע הכתות שבתחתונים: כח המחצבים וכח צמח האדמה ונפש התנועה והנפש המדברת - בכולם נאמר למשה רבינו בריאתם וכחותם ומהותם ומעשיהם ואפיסת הנפסדים מהם והכל נכתב בתורה בפירוש או ברמז.

וכבר אמרו רבותינו: חמשים שערי בינה נבראו בעולם, וכולם נמסרו למשה, חוץ מאחד, שנאמר: ותחסרהו מעט מאלהים. ואמרו: כי בבריאת העולם חמשים שערים של בינה, כאלו נאמר שיהיה בבריאת המחצב שער בינה אחד בכחו ותולדותיו, ובבריאת צמח האדמה שער בינה אחד, ובבריאת האילנות שער אחד, ובבריאת החיות שער אחד, ובבריאת העופות שער אחד, וכן בבריאת הרצים ובבריאת הדגים. ויעלה זה לבריאת בעלי נפש המדברת, שיתבונן סוד הנפש וידע מהותה וכוחה בהיכלה יגיע למ"ש גנב אדם - יודע ומכיר בו, נואף אדם - יודע ומכיר בו, נחשד על הנדה - יודע ומכיר בו. גדולה מכולן, שמכיר בכל בעלי כשפים, ומשם יעלה לגלגלים ולשמים וצבאיהם, כי בכל אחד מהם שער

משה רבנו כתב הספר הזה עם התורה כולה מפיו של הקב"ה. והקרוב שכתב זה בהר סיני, כי שם נאמר לו: עלה אלי ההרה והיה שם ואתנה לך את לוחות האבן והתורה והמצוה אשר כתבתי להורותם, כי לוחות האבן יכלול הלוחות והמכתב, כלומר עשרת הדברות. והמצוה מספר המצוות כולן, עשה ולא תעשה.

אם כן, התורה יכלול הספורים מתחילת בראשית, כי הוא סורה אנשים בדרך בענין האמונה. וברדתו מן ההר כתב מתחילת התורה עד סוף ספור המשכן, וגמר התורה כתב בסוף שנת הארבעים, כאשר אמר: לקוח את ספר התורה הזה ושמתם אותו מצד ארון ברית ה' אלהיכם, וזה כדברי האומר: תורה מגילה מגילה נתנה. אבל לדברי האומר: תורה חתומה נתנה, נכתב הכל בשנת הארבעים, כשנצטוו: כתבו לכם את השירה הזאת ולמדה את בני ישראל שיסיה בפייהם. וצוה לקוח את ספר התורה הזה ושמתם אותו מצד ארון ברית ה' אלהיכם.

ועל כל פנים היה נכון שיכתוב בתחילת ספר בראשית: וידבר אלהים אל משה את כל הדברים האלה לאמר. אבל היה הענין להכתב סתם, מפני שלא כתב משה רבנו התורה כמדבר בעד עצמו, כנביאים שמזכירים עצמם, כמו שנאמר ביחזקאל תמיד: ויהי דבר ה' אלי בן אדם. וכמו שנאמר בירמיה: ויהי דבר ה' אלי לאמר. אבל משה רבינו כתב תולדות כל הדורות הראשונים ויחוס עצמו ותולדותיו ומקרו כשלישי המדבר. ולכן יאמר: וידבר אלהים אל משה ויאמר אליו, כמדבר בעד שנים אחרים. ומפני שהענין כן, לא נזכר משה בתורה עד שנולד, ונזכר כאילו אחר מספר עליו.

ואל יקשה עליך ענין משנה התורה שמדבר בעד עצמו: ואתחנן ואתפלל אל ה' ואומר, כי תחילת הספר הוא: אלה הדברים אשר דבר משה אל כל ישראל, והנה הוא

יאמר, כי לא מדבר תהיה תולדת מיוחדת למלך או לשליט אחד הוא ביאת כל איש בעולם ויציאה שוה לכולם יחד, ובעבור כן התפללתי ונתן לי רוח חכמה, וקראתי ובא לי רוח דעת, בחרתי בה יותר מן השט והכסא.

ונאמר שם: והוא דיהב אידעתא דלא דגלותא למידע היכן קם עלמא ועובדיהו דמזלתא שוריא ושולמא ומצעתהוון דזמני שולחפי דזנבותה יד ודהיכן עבדי זמני ריהטיהוון דשמיא וקבעיהוון דכוכביא מתנא דבעירא וחיסתא דחיויאתאי. עוזיהוון דרוחי ומחשבתיהן דבני אנשא גינסי דנצבתא וחיליהוון דעקרי כל מדעם דכסי וכל מדעם דגלי ידעית.

ואמר שהאלהים הוא הנותן דעת שאין בו שקר, לידיע איך קם העולם ומעשה המזלות, הראש והסוף, ואמצעות הזמנים ואלכסונות הזנבות, ואיך יעשו הזמנים, מרוצת השמים וקביעות הכוכבים, לחות הבהמות וחמת החיות, תוקף הרוחות ומחשבות אדם, יחסי האילנות וכחות השרשים, כל דבר מכוסה וכל דבר מגולה ידעתי. וכל זה ידע בתורה והכל מצא בה בפירושה בדקדוקיה ואותיותיה ובקוציה כאשר הזכרתי.

וכן אמר בו הכתוב: ותרב חכמת שלמה מחכמת כל בני קדם, כלומר שהיה בקי מהם בקסמים ובנחשים שזו היא חכמתם, שנאמר: כי מלאו מקדם ועוננים כפלשתים. וכך אמרו: מה היתה חכמתן של בני קדם? שהיו יודעים וערומים בטייה ומכל חכמת מצרים, שהיה בקי בכשפים, שהיא חכמת מצרים, ובטבע הצומח, כידוע מספר העבודה המצרית, שהיו בקיאים מאוד בעניין הזריעות וההרכבה במינין. כך אמרו: אפילו פלפלין נטע שלמה בארץ ישראל. וכיצד היה נוטען? אלא שלמה חכם היה והיה יודע עיקר משתיתו של עולם. למה? מציון סכלל יופי אלהים הופיע, מציון נשתכלל כל העולם כולו. כיצד? למה נקראת אבן שתיה - שממנה נשתת העולם. והיה שלמה יודע איזהו גיד שהוא הולך לכוש, ונטע עליו פלפלין, ומיד היו עושין פירות, שכן הוא אומר: ונטעתי בהם עץ כל פרי.

עוד יש בידינו קבלה של אמת, כי כל התורה כולה שמותיו של הקב"ה, שהתיבות מתחלקות לשמות בענין אחד. כאילו תחשוב על דרך משל, כי פסוק בראשית יתחלק לתיבות אחרות, כגון: בראש יתברא אלהים. וכל התורה כן, מלבד צירופיהן וגיטריותיהן של שמות.

חכמה אחד שלא כחכמתו של חברו, ומספרם ומקובל להם ע"ה שהם נ' חוץ מאחד. ואפשר שיהיה השער הזה בידיעת הבורא יתברך שלא נמסר לנברא.

ואל תסתכל באסרם נבראו בעולם, כי על הרוב ידבר, והשער האחד לא נברא. והמספר הזה רמוז בתורה בספירת העומר ובספירות היובל כאשר אגיד בו עוד בהגיעי שם ברצון הקב"ה. וכל הנמסר למשה רבנו בשערי הבית הכל נכתב בתורה בפירוש, או שרמוזה בתיבות, או בגיטריות, או בצורת האותיות הכתובות כהלכתן, או המשתנות בצורה, כגון הלפופות והעקומות וזולתן, או בקוצי האותיות ובכתריהם, כמו שאמרו: כשעלה משה למרום מצאו להקב"ה שהיה קושר כתרים לאותיות. אמר לו: אלו למה? אמר לו: עתיד אדם אחד לדרוש בהם תלי תלים של הלכות. ..עד זו מנין לך? אמר לו: הלכה למשה מסיני. כי הרמזים האלו לא יתבוננו אלא מפה אל פה עד משה מסיני. ומזה אמרו בשיר השירים רבה בחזקיהו, ספר תגין הראה להם. והספר הזה הוא ידוע ומצוי אצל כל אדם, יפרש בו כמה אלפי"ן יש בתורה בתגין וכמה ביתי"ן ושאר האותיות ומספר התגין של כל אחת ואחת ואין השבח שספרו על הספר הזה וגלוי הסוד שהיה בו לחזקיהו מפני התגין עצמן, אלא בידיעתן בפירושהן סודות רבים עמוקים מאד.

ושם בפירוש שיר השירים אמרו: כתיב: ויגד לכם את בריתו - ויגד לכם את ספר בראשית שהוא תחילת בריתו של עולם, אשר צוה אתכם לעשות עשרת הדברים, אלו עשרת הדברות, עשרה למקרא ועשרה לתלמוד.

וכי מנין יבא אליהו בן ברכאל הבוזי ויגלה להם לישראל חדרי בהמות ולויתן? ומנין יבא יחזקאל ויגלה להם חדרי מרכבה? אלא הה"ד: הביאני המלך חדרי, כלומר שהכל נלמד מהתורה.

ושלמה המלך שנתן לו אלהים החכמה והמדע - הכל מן התורה היה לו, וממנה למד עד סוף כל התולדות, ואפילו כוחות העשבים וסגולתם, עד שכתב בהם אפילו ספר רפואות. וכענין שכתוב: וידבר על העצים מן הארץ אשר בלבנון ועד האזוב אשר יוצא בקיר. וראיתי הספר המתורגם הנקרא חוכמתא רבתא דשלמה, וכתוב בו: ולא מסקום הות תולדתא חדידתא למלך או לשליט דחדיו מעלנא דכל ב"נ לעלמא ומפקנא שויאת חדיו מיטול כן צלית ואיתיהיבת לי רוחא דחכמתא וקרית ואתית לי רוחא דאידעתא צבית בה יתיר מן שבטא וכרסוותא.

התלמידים יגיעי הגלות והצרות, והקוראים בסדרים בשבתות ובמועדים, ולמשוך לבם בפשטים ובקצת דברים נעימים לשומעים וליודעים חן. ואל חנון יחנונו ויברכנו ונמצא חן ושכל טוב בעיני אלהים ואדם.

ואני הנני מביא בברית נאמנה, והיא הנותנת עצה הוגנת לכל מסתכל בספר הזה, לבל יסבור סברה ואל יחשוב מחשבות בדבר מכל הרמזים אשר אני כותב בסתרי התורה, כי אני מודיעו נאמנה שלא יושגו דבר ולא יודעו כלל בשום שכל ובינה, זולתי מפי מקובל חכם, לאוזן מקובל מבין. והסברא בהן אולת מחשבה מועלת רבת הנזקין מונעת התועלת. אל יאמר בשוא נתעה, כי לא תבואהו בסברותיו רק רעה כי ידברו אל ה' סרה, אשר לא יכלו כפרה, שנאמר: אדם תועה מדרך השכל בקהל רפאים ינוח, אל יהרסו אל ה' לראות כי ה' אש אוכלה הוא אל קנאות. והוא יראה את רצוייו מתורתו נפלאות. אבל יחזו בפירושינו חדושים בפשטים ובמדרשים יקחו מוסר מפי רבותינו הקדושים:

בגדול סמך אל תדרוש
בחזק סמך בל תחקור
במופלא סמך כל תדע
במכוסה סמך בל תשאל
במה שהורשית התבונן,
שאינ לך עסק בנסתרות.

וכבר כתב רבינו שלמה בפירושו בתלמוד, ענין השם הגדול של ע"ב, באיזה ענין הוא, בשלשה פסוקים: ויסע ויבא ויט. ומפני זה ספר תורה שטעה בו באות אחת, במלא או בחסר - פסול. כי זה הענין יחייב אותנו לפסול ס"ת שיחסר בו ו' אחד ממלות אותם שבאו מהם ל"ט מלאים בתורה, או שיכתוב הו' באחד משאר החסרים, וכן כיוצא בזה, אע"פ שאינו מעלה ולא מוריד כפי העולה במחשבה.

וזה הענין שהביאו גדולי המקרא למנות כל מלא וכל חסר, וכל התורה והמקרא, ולחבר ספרים במסורת עד עזרא הסופר הנביא, שנשתדל בזה, כמו שדרשו מפסוק ויקראו בספר בתורת האלהים מפורש ושום שכל ויבינו במקרא. ונראה שהתורה הכתובה באש שחורה על גבי אש לבנה, בענין הזה שהזכרנו היה, שהיתה הכתיבה רצופה בלי הפסק תיבות, והיה אפשר בקריאתה שתקרא על דרך השמות, ותקרא על דרך קריאתנו בענין התורה והמצוה, ונתנה למשה רבינו על דרך קריאת המצות, ונמסר לו על פה קריאתה בשמות.

וכן יכתבו השם הגדול שהזכרתי כולו רצוף, ויתחלק לתיבות של שלוש שלוש אותיות, ולחלוקים אחרים רבים, כפי השימוש לבעלי הקבלה.

ועתה דע וראה מה אשיב שואלי דבר בכתיבת פירוש התורה, אבל אתנהג כמנהג הראשונים להניח דעת

בטקסט השיעור:
חוברת מרצה 29-30
עמ' 19

ירמיה לט

א בשנה התשעית לצדקיהו מלך-יהודה בחדש העשירי בא נבוכדראצר מלך-בבל וכל-חילו אל-ירושלם ויצרו עליה: **ב** בעשתי-עשרה שנה לצדקיהו בחדש הרביעי בתשעה לחדש הבקעה העיר: **ג** ויבאו כל שרי מלך-בבל וישבו בשער התוף בחדש הראשון שכתוב: סמגר נבו מלך חדא. ויש ספרים ביניהם. ויש ספרים: נבו בשורק. **ד** ויהי כאשר ראם צדקיהו מלך-יהודה וכל אנשי המלחמה ויברחו ויצאו לילה מן-העיר דרך גן המלך בשער בין החמתיים ויצא דרך הערבה:

רד"ק

תרתין מלין ומה שזכר נרגל שראצר פעם אחרת, אולי אחרים היו שמם כשםם.

(ד) דרך גן המלך -

דרשו בו: כי מערה אחת היתה מביתו עד ערבות יריחו ודרך המערה ברח שלא ראו אותו וזימן הקדוש ברוך הוא צבי אחד וראוהו חיל כשדים ורדפו אחריו והצבי הלך אל המערה והם אחריו, כשהיו על פתח המערה ראו צדקיהו יוצא מן המערה ולקחו אותו.

שראצר -

מלה חדא.

סמגר-נבו -

מלה חדא. ויש ספרים שכתוב: סמגר נבו תרתין מלין מקף ביניהם. ויש ספרים: נבו בשורק.

שרסכים -

מלה חדא וכתוב בשי"ן ובמ"ס.

רב סריס -

תרין מלין.

רב מג -

(ג) וישבו בשער התוף -

שער שהיה בין שני שערים. או פירש שער החומה התיכונה. ורז"ל פירשו: שהוא שער בעזרה והיה מזרחי ושבעה שמות נקראו לו ונקרא שער התוף שהיה בין שני שערים. והנכון: שהיה משערי ירושלים, שנאמר ויבאו וישבו בכניסתם בעיר אחר שהבקעה העיר ישבו בשער התוף, וזהו שנבא ירמיהו ובאו ונתנו איש כסאו פתח שערי ירושלים.

נרגל -

מלה חדא:

בטקסט השיעור:
חוברת מרצה 29-30
עמ' 19

ירמיה נב

וַיֵּלְכוּ דֶרֶךְ הָעֲרָבָה: **ה** וַיִּרְדְּפוּ חֵיל-בְּשָׂדִים אַחֲרַי
הַמֶּלֶךְ וַיִּשְׁיגוּ אֶת-צִדְקָנָהּ בְּעֲרֵבַת יְרֵחוֹ וְכָל-חֵילוֹ
נָפְצוּ מֵעֲלָיו: **ט** וַיִּתְפָּשׂוּ אֶת-הַמֶּלֶךְ וַיַּעֲלוּ אֹתוֹ אֶל-
מֶלֶךְ בָּבֶל רַב־לְתָה בְּאֶרֶץ חֲמַת וַיְדַבֵּר אֹתוֹ מִשְׁפָּטִים:

ו בּוֹחֲדֵשׁ הַרְבִּיעֵי בְּתִשְׁעָה לַחֹדֶשׁ וַיִּחְזַק הָרָעַב בְּעִיר
וּלֹא-הָיָה לָחֶם לְעַם הָאָרֶץ: **ז** וַתִּבְקַע הָעִיר וְכָל-אֲנָשֵׁי
הַמְּלָחָמָה יִבְרָחוּ- וַיֵּצְאוּ מִהָעִיר לִילָה דֶרֶךְ שַׁעַר בֵּין-
הַחֲמַתִּים אֲשֶׁר עַל-גֵּן הַמֶּלֶךְ וְכִשְׂדִים עַל-הָעִיר סָבִיב

מלבי"ם

כנ"ל למעלה ל"ט:
(ט) וידבר אתו משפטים –
על מ"ב כ"ה ו'.

וישבו בשער התוך, ועל ידי זה וכל אנשי
המלחמה יברחו, או שזה הבקעה אחרת
שבקעו אנשי המלחמה לצאת דרך שער,

(ז) ותבקע העיר –
על ידי הרעב בקעו העם לצאת אל מלך
בבל כנ"ל ל"ט ועל ידי זה נכנסו כשדים

בטקסט השיעור:
חוברת מרצה 29-30
עמ' 19

מלכים ב בה

א ויהי- בשנת התשיעית למלכו בחדש העשירי בעשור לחדש בא נבכדנצר מלך-בבל הוא וכל-חילו על-ירושלם ויחן עליה ויבנו עליה דיוק סביב: **ב** ותבא העיר במצור עד עשתי עשרה שנה למלך צדקיהו: **ג** בתשעה לחדש ויחזק הרעב בעיר ולא-היה לחם לעם הארץ: **ד** ותבקע העיר וכל-אנשי המלחמה הלילה דרך שער בין החומות ויהי- בשנת התשיעית למלכו בחדש העשירי בעשור לחדש בא נבכדנצר מלך-בבל הוא וכל-חילו על-ירושלם ויחן עליה ויבנו עליה דיוק סביב: **ב** ותבא העיר במצור עד עשתי עשרה שנה למלך צדקיהו: **ג** בתשעה לחדש ויחזק הרעב בעיר ולא-היה לחם לעם הארץ: **ד** ותבקע העיר וכל-אנשי המלחמה הלילה דרך שער בין החומות ויבאו בבל:

רד"ק

בא נבוכדנצר מלך בבל וכל חילו על ירושלים אלא שארכו ימי המצור כמו שאומר והלך לו נבוכדנצר בארץ חמת רבלתה והניח חילו במצור וכשכבשו ירושלים היה הוא ברבלתה, והעלו את צדקיהו אליו. ובדרש: לא עלה נבוכדנצר לירושלים אלא מה שאומר בא נבוכדנצר, נבוזראדן הוא שעלה ודמות דיוקנו של נבוכדנצר היתה חקוקה לו במרכבתו והיתה אימתו מוטלת עליו כאילו הוא עומד לפני, כמו שאומר בספר ירמיה עמד בפני מלך בבל בירושלם.

וידברו אתו משפט -

הוכיחו על שמרד בו ועבר על שבועתו, כמו שכתוב: וגם מלך נבוכדנצר מרד אשר השביעו באלהים.

דרך שער בין החומותים

אשר על גן המלך -

יצאו דרך השער שהיה בין שתי החומות בסתר, שלא ירגישו בהם הכשדים.

וילך דרך הערבה -

וילך צדקיהו ואשר יצאו עמו. ובדרש: בין החומותים - מערה היתה מבית צדקיהו עד ערבות יריחו וברח לו דרך המערה והקב"ה זימן צבי שהלך על גג המערה ורדפו כשדים אחר הצבי, וכשהגיעו לפתח המערה בערבות יריחו היה צדקיהו יוצא וראהו ולכדוהו, הוא שאמר יחזקאל: ופרשתי רשתי עליו ונתפש במצודתי.

(ו) אל מלך בבל רבלתה -

והרי נבוכדנצר בא לירושלם, כמו שכתוב:

(א) בשנת התשיעית למלכו -

למלכות צדקיהו והיא שנת י"ז לנבוכדנצר.

ויבנו עליה דיק -

הוא מגדל עץ שבונים נגד העיר לכבשה.

(ג) בתשעה לחדש -

ולא זכר באיזה חדש ובספר ירמיה אמר: בחדש הרביעי בתשעה לחדש.

(ד) ותבקע העיר -

בקעו הכשדים חומת העיר וכיון שראו אנשי המלחמה אשר בעיר כי בקעו העיר, ברחו בלילה ההוא וזהו שאמר: וכל אנשי המלחמה הלילה רוצה לומר ברחו בלילה ההוא. וכן אמר בספר ירמיהו וכל אנשי המלחמה ברחו ויצאו מן העיר לילה.

בטקסט השיעור:
חוברת מרצה 29-30
עמ' 19

נחמיה ג מזו

יג את- שער הניא החזיק חנון וישבי זנוח המה
בנוהו ויעמידו דלתתיו מנעליו ובריתיו ואלף
אמה בחומה עד שער השפות: **יד** ואת שער
האשפות החזיק מלפיה בן-רכב שר פלף בית-
הכרם הוא ובננו ויעמיד דלתתיו מנעליו ובריתיו:
מז ואת- שער העין החזיק שלון בן-כל-חזה
שר פלף המצפה הוא ובננו ויטלנו (ויעמידו)
[ויעמיד] דלתתיו מנעליו ובריתיו ואת חומת
ברכת השלח לנן-הפלף ועד-המעלות היודרות
מעיר דויד:

ראב"ע

שהוא יבננו.

ויטלנו -

מתרגום בצל קורתי בטלל שירותי.

(טו) כל חוזה -

שם איש.

הוא יבננו -

עתיד תחת עבר או פירוש החזיק פלוני

(יג) השפות -

כמו האשפות ונמשך האל"ף בקמצות

הה"א.

בטקסט השיעור:

חוברת מרצה 29-30

עמ' 20

קהלת ב

א אמרתי אני בלבי לכה-נא אנסכה בשמחה וראה בטוב והנה גם-הוא הבל: ב לשחוק אמרתי מהולל ולשמחה מה-זה עשה: ג תרתי בלבי למשוך בין את-בשרי ולבי נהג בחכמה ולאחז בסכלות עד אשר-אראה אי-זה טוב לבני האדם אשר יעשו תחת השמים מספר ימי חיהם: ד הגדלתי מעשי בנתי לי בתים נטעתי לי כרמים: ה עשיתי לי גנות ופרדסים ונטעתי בהם עץ כל-פרי: ו עשיתי לי ברכות מים להשקות מהם יער צומח עצים:

רש"י

וגם על שאול שנדמה בעיניו סכלות להרוג מאיש ועד אשה מעולל ועד יונק והיא מצות המקום וקורא אותה סכלות.

(ד) הגדלתי מעשי -

בימי גדולתי.

(ה) עץ כל פרי -

שהיה שלמה מכיר בחכמתו את גידי הארץ איזה גיד הולך אל כוש ונטע בו פלפלין איזה הולך לארץ חרובי ונטע בו חרובין שכל גידי הארצות באים לציון שמשם משתיתו של עולם שנאמר (תהלים נ) מציון מכלל יופי לכך נאמר עץ כל פרי במדרש תנחומא.

(ו) ברכות מים -

כמין ביברים של דגים שחופרין בקרקע.

ולשמחה מה זו -

טובה עושה הרי סופה תוגה.

(ג) תרתי בלבי -

חזרתי לתור בלבי להחזיק בכולן במשתה בחכמה ובסכלות ולמשוך ולעדן במשתה היין את בשרי, כל סעודת עונג קרויה על שם היין.

ולבי נוהג בחכמה -

אף אם בשרי נמשך ביין לבי מתגלגל בחכמה להחזיק בתורה.

ולאחז בסכלות -

בדברים הדומים לי לסכלות שאמרתי עליהם (משלי לא) ואיתיאל ואוכל וכגון לבישת שעטנז וכלאי הכרם שהשטן משיב עליהם ואומות העולם משיבין עליהם וכן הוא אומר (להלן ז) טוב אשר תאחז בזה,

(א) אמרתי אני בלבי -

הואיל וכן הוא אחדל לי מן החכמה ואעסוק במשתה תמיד.

אנסכה -

לשון מסך יין לשתות כמו (משלי ט) מסכה יינה עירוב יין במים לתקנו או עירוב בשמים ביין לקונדיטון.

וראה בטוב -

כמו וראות בטוב.

והנה גם הוא הבל -

שהרי ראיתי בנבואה שהרבה קלקולים באים מתוך שחוק, בלשצר מת מתוך משתה, אנשי דור המבול נשטפו מתוך רוב טובה שהשפעת להם.

(ב) לשחוק אמרתי מהולל -

מעורבת בבכי ואנחה.

בטקסט השיעור:
חוברת מרצה 29-30
עמ' 20

שיר השירים ד

יב גן נעול אֶחָתִי כָּלָה גַל נְעוּל מְעִין חָתוּם: **טז** עוֹרֵי
יג שְׁלַחֲתִיךָ פָּרְדָּס רְמוֹנִים עִם פְּרֵי מְגַדִּים כְּפָרִים
עִם-נְרָדִים: **יד** נְרָדָּ וְכַרְפֶּם קָנָה וְקִנְמֹן עִם כָּל-עֲצֵי
לְבוֹנָה מֵר וְאַהֲלוֹת עִם כָּל-רְאֵשֵׁי בְשָׂמִים: **טז** מְעִין

רש"י

ממקום נקיות באין עכירת טיט:

(טז) עורי צפון ובואי תימן -

אחר שערב עלי ריחך ונוי משכנותיך אני מצוה את הרוחות צפון ותימן להפיח בגנך לצאת ריחך הטוב למרחוק והדוגמא על שם שהגליות מתקבצות ומכל הגוים מביאים אותם מנחה לירושלם ובימי הבנין יהיו ישראל נקבצים שם למועדים ולרגלים וישראל משיבין יבא דודי לגנו אם אתה שם הכל שם:

הימנה וכאן קילס יבש שלחך הרי הן מלאין כל טוב כפרדס רמונים וזה על שם קטנים שבישראל מרטיבים מעשים טובים כפרדס

רמונים:

כפרים עם נרדים -

מיני בשמים הם:

(טו) מעין גנים -

כל זה מוסב על שלחך ומקלטן כמעין המשקה אותן והדוגמא על שם טבילות טוהר שבנות ישראל טובלות:

ונזלים מן לבנון -

(יב) גן נעול -

על שם צניעות בנות ישראל שאין פורצות בעריות:

גל נעול -

יש לפרשו לשון מעין כמו (יהושע טו) גולות עליות ויש לפרשו לשון שער והיא ל' ארמי בתלמוד טרוקו גלי:

(יג) שלחך -

ארץ יבשה קרויה בית השלחין וצריך להשקותה תמיד ושדה בית הבעל יפה

בטקסט השיעור:
חוברת מרצה 29-30
עמ' 21

שמות פרק ל

לד ויאמר יהוה אל-מִשֶׁה קח-לְךָ סָמִים נְטָף וּשְׁחָלֶת וּחֲלִבְנֵה סָמִים וּלְבִנֵּה זָכָה בַד בְּבַד יְהִיָּה: **לה** וְעָשִׂיתָ אֹתָהּ קְטֹרֶת רֶקַח מַעֲשֵׂה רֹקַח מִמֶּלֶח טָהוֹר קָדֹשׁ: **לו** וּשְׁחַקְתָּ מִמֶּנָּה הָרֶק וְנָתַתָּה מִמֶּנָּה לְפָנֵי הָעֵדֻת

בְּאֵהָל מוֹעֵד אֲשֶׁר אֲנֹעַד לְךָ שָׁמָּה קָדֹשׁ קָדָשִׁים תִּהְיֶה לְכֶם: לו וְהִקְטַרְתָּ אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה בְּמִתְכַנְתָּהּ לֹא תַעֲשׂוּ לְכֶם קָדֹשׁ תִּהְיֶה לְךָ לַיהוָה: **לה** אִישׁ אֲשֶׁר-יַעֲשֶׂה כְמוֹתָ לְהָרִית בָּהּ וְנִכְרַת מֵעַמּוּיוֹ:

רָשׁ"י

טרופות לערבן עם המים. וכל דבר שהאדם רוצה לערב יפה יפה, מהפכו באצבע או בבזך:

ממלח טהור קדש -

ממולח יהיה וטהור יהיה וקדש יהיה:

(לו) ונתתה ממנה וגו' -

היא קטרת שבכל יום ויום שעל מזבח הפנימי, שהוא באהל מועד:

אשר אועד לך שמה -

כל מועדי דבור שאקבע לך, אני קובעם לאותו מקום:

(לז) במתכנתה -

במנין סממניה:

קדש תהיה לך לה' -

שלא תעשנה אלא לשמי:

(לח) להריח בה -

אבל עושה אתה במתכונתה משלך כדי למוסרה לצבור.

והצפורן, החלבנה והלבונה, מור וקציעה, שבולת נרד וכרכם, הרי שמונה, שהשבולת ונרד אחד, שהנרד דומה לשבולת. הקושט והקילופה והקנמון הרי אחד עשר. בורית כרשינה אינו נקטר אלא בו שפין את הצפורן ללבנה שתהא נאה:

בד בבד יהיה -

אלו הארבעה הנזכרים כאן יהיו שוין משקל במשקל, כמשקלו של זה כך משקלו של זה.

וכן שנינו (כריתות ו א): הצרי והצפורן, החלבנה והלבונה משקל שבעים שבעים מנה. ולשון בד נראה בעיני שהוא לשון יחיד, אחד באחד, יהיה זה כמו זה:

(לה) ממלח -

כתרגומו: מעורב. שיערב שחיקתן יפה יפה זה עם זה. ואומר אני שדומה לו: (יונה א ה) וייראו המלחים.

(יחזקאל כז כז) מלחיק וחובליך, על שם שמהפכין את המים במשוטות, כשמנהיגים את הספינה, כאדם המהפך בכף ביצים

(לד) נטף -

הוא צרי, ועל שאינו אלא שרף הנוסף מעצי הקטף קרוי נטף ובלעז גומ"א, והצרי קורין לו תירייק"א.

ושחלת -

שורש בשם חלק ומצהיר כצפורן, ובלשון המשנה קרוי צפורן. וזהו שתרגם אונקלוס: וטופרא:

וחלבנה -

בשם שריחו רע וקורין לו גלבנא, ומנאה הכתוב בין סמני הקטורת, ללמדנו, שלא יקל בעינינו לצרף עמנו באגודת תעניותינו ותפילותינו את פושעי ישראל שיהיו נמנין עמנו:

סמים -

אחרים:

ולבנה זכה -

מכאן למדו רבותינו אחד עשר סמנין נאמרו לו למשה בסיני. מיעוט סמים שנים. נטף ושחלת וחלבנה שלושה. הרי חמישה. סמים, לרבות עוד כמו אלו, הרי עשרה. ולבונה הרי אחד עשר. ואלו הן: הצרי

בטקסט השיעור:

חוברת מרצה 29-30
עמ' 21

מקור:

סידור תהלת ה' (הוצאת מרכז לענייני חינוך תשס"ו)
תפילת שחרית, תפילת השחר עמ' 20-21

תפלת השחר

20

אתה הוא יי אלהינו ואלהי אבותינו, שהקטירו אבותינו לפנגה
את קטורת הפסים, בזמן שפית המקדש קים, כאשר צוית
אותם על יד משה נביאך, בפחוב בתורהך:
וַיֹּאמֶר יי אל משה, קח לך סמים נטף, ושחלת,
והלבנה, סמים, ולבנה זכה, בר בבר
יהיה: ועשית אתה קטרת, רקח מעשה רוקח,
ממלח טהור קדש: ושחקת ממנה הדק,
ונתתה ממנה לפני העדת באהל מועד, אשר
אועד לך שמה, קדש קדשים תהיה לכם:
ונאמר, והקטיר עליו אהרן קטרת סמים
בבקר בבקר, בהיטיבו את הנרת יקטירנה:
ובהעלות אהרן את הנרת בין הערבים
יקטירנה, קטרת תמיד לפני יי לדורתכם:
תנו רבנן, פטום הקטרת כיצד: שרש מאות וששים
ושמונה מנים היו בה. שרש מאות וששים
וחמשה כמנין ימות החמה, מנח לכל יום פרס בשחרית,
ופרס בין הערבים, ושלשה מנים יתרים, שמהם מכנים
כהן גדול מלא חפניו ביום הכפורים, ומחזירן למכתשת
בערב יום הכפורים, ושוחקן יפה יפה כדי שתהא רקה
מן תדקה, ואחד עשר סממנים היו בה, ואלו הן: א הצרי
בהצפרן, והלבנה, והלבנה משקל שבעים שבעים
מנה, המור, וקציעה, שבלת נרה, וכרפם משקל
עשרה עשר ששה עשר מנה, שהקשטו שנים עשר,

קלופה

תו"א (א שמות ל לד: ב) שם ל ח: ג) כריתות ו ע"א ירושלמי יומא פ"ד ה"ה:

יא

תפלת השחר

21

י קלופה שלשה, יא קנמון תשעה. ברית ברשינה
תשעה קבין, יין קפריסין סאין תלתא וקבין תלתא,
ואם אין לו יין קפריסין מביא חמר חורין עתיק. מלח
סדומית רובע, מעלה עשן, כל שהוא. רבי נתן
הבבלי אומר: אף כפת תיריהן כל שהוא, ואם נתן בה
דבש פסלה, ואם הסר אחד מכר סמנניה חיב מיתה:

רבן שמעון בן גמליאל אומר: הצרי אינו אלא שרף
הנוטה מעצי הקטף, ברית ברשינה ששפין בה
את הצפרן, כדי שתהא נאה; יין קפריסין ששורין
בו את הצפרן, כדי שתהא עזה, והלא מי רגלים יפין
לה. אלא שאין מכניסין מי רגלים במקדש מפני הכבוד:
תניא רבי נתן אומר: כשהוא שוחק אומר: הדרך
היטב, היטב הדרך, מפני שהקול יפה לבשרים.
פאמה לחצאין בשרה, לשליש ולרביע, לא שמענו.
אמר רבי יהודה זה הכלל, אם במדתה בשרה לחצאין.
ואם הסר אחד מכר סמנניה חיב מיתה:

תניא בר קפרא אומר. אחת לששים או לשבעים
שנה היתה באה של שירים לחצאין. ועוד
תני בר קפרא, אלו היה נותן בה קורטוב של דבש,
אין אדם יכול לעמוד מפני ריחה, ולמה אין מערבין בה
דבש, מפני שהתורה אמרה, כי כל שאר וכל דבש
לא תקטירו מפניו אישה ליי:

גם יי צבאות עמנו, משגב לנו אלהי יעקב סלה: גם יי צבאות,
אשרי אדם בטח בך: גם יי הושיעה, המלך יעננו ביום קראנו:

וערבה

תר"א (א) וקרא ב יא: (ב) תהלים מו ח: (ג) שם פד יג: (ד) שם כ י:

בטקסט השיעור:

חוברת מרצה 29-30
עמ' 22

משנה סדר מועד מסכת יומא פרק ג

משנה יא

בן קטין עשה שנים עשר דד לכיור, שלא היו בו אלא שניים; אף הוא עשה מוכני לכיור, שלא יהו מימיו נפסלין בלינה. מונבז המלך עשה כל ידות הכלים של יום הכיפורים, של זהב. הילני אימו עשתה נברשת של זהב, על פתחו של היכל; אף היא עשתה טבלה של זהב, שפרשת סוטה כתובה עליה. ניקנור נעשו ניסים לדלתותיו, ומזכירין אותו לשבח.

משנה סדר קדשים מסכת תמיד פרק ג

משנה ז

פתחו של אולם, גבהו ארבעים אמה, ורחבו עשרים אמה, וחמש מלתראות של מילת היו על גביו. התחתונה עודפת על הפתח אמה מזה ואמה מזה. שלמעלה ממנה עודפת עליה אמה מזה ואמה מזה. נמצאת העליונה שלשים אמה ונדבך של אבנים היה בין כל אחת ואחת.

בטקסט השיעור:
חוברת מרצה 29-30
עמ' 22

מאמר אדמו"ר מוהרש"ב ה' תער"ב חלק א פרשת לך לך

תמב

המוחין כו'. וכנודע ההפרש בין השפעת השכל להשפעת הטפה
השפעת השכל הוא רק הארה לבד, ובהטפה נמשך עצמות
המוחין ממש להוליד בדומה לו כו', כמו"כ הוא ההפרש בין
הפה והחוטם, דהפה הוא כלי לגילוי בחי' חיצוני' הנפש וחיצוני'
החכ' כו', והחוטם הוא שער עצמי' המוחין דשם קישור וחבור
עצם הנשמה ממש כו'. אמנם ההמשכה משם יש בזה ב' מדרי'
והן חייין וחייין דחייין כו', ובחי' חייין שבנקב הימני זהו בחי' או"י,
והיינו גילוי כלל' חיות הנפש להחיות את הגוף כו', וז"ע הנשימה
שהוא הוראת החיות כו', דכשם שהחיות שבלב הוא בבחי'
דפיקא דהיינו רצו"ש כו' כמ"ש במ"א הטעם ע"ז ועמשית"ל,
והוא החיות שבא בבחי' או"פ באברי הגוף שזהו מהלב דלבא
פליג לכל שייפין כו', דהחיות מהמוח בא בלב בדם שבו והלב
שולח הדם עם החיות לכל האברים שזהו החיות פנימי כו', כמו"כ
החיות שבחוטם הוא בבחי' נשימה ברצו"ש לפי שהוא ג"כ החיות
שבא בהתגלות להחיות כו', רק שזהו החיות כללי מקור החיות
דאו"פ כו', וע"כ כ"ז שיש רוח חיים באפיו דהיינו שלא נסתלק
לגמרי בעצם הנפש ממש יכולים להחזיר ולהמשיכו בגילוי כו'.
אמנם נקב השמאלי הוא חייין דחייין שזהו מעצם הנשמה ממש
בעצם התקשרותה בבחי' עצמו' המוחין כו' (וכמו השפעה עצמי'
מעצמי' המוחין שנמשך בזה עצמו' הנשמה כו'), והוא בנקב
השמאלי דוקא דהיינו מה שנמשך ע"י או"ח דוקא כו'.

והענין דהנה באד"ר דק"ל ב' אי' דא מארי' דחוטמא מחד נוקבא
חייין ומחד נוקבא חייין דחייין כו', והוא דמנקב הימין נפק חייין
ומנקב השמאל נפיק חייין דחייין (ובס' קול ברמה כ' להיפך אך
בכתבים אי' כנ"ל), והן ב' מקיפים דחי' ויחידה כו', דהנה החוטם
הוא כלי הריח וריח בד"כ הוא בחי' מקיף כנ"ל פרי"ז, רק שמנקב
הימני נמשך חייין הוא בחי' מקיף דאו"י שזהו בחי' מקיף דחי',
ומנקב השמאלי בחי' מקיף דאו"ח בחינת יחידה כו'. והענין דהנה
הבחי' כ' ע"פ וייצר דהחוטם הוא כלי לנשמה דמשם היא נכנסת
ומשם היא יוצאת, ולכן מי שנפל עליו מפולת צריכים לבדוק אותו
עד חוטמו כדאי' בגמ' יומא ד' פ"ה ע"א, דגם אם החיות אינו
ניכר בלבו מ"מ יכול להיות שיש חיות בחוטם וכדפרש"י שם,
ושם בגמ' ובסוטה דמ"ו ע"ב דלענין חיותא הכל מודים דעיקר
חיותא באפי' הוא כו', וי"ל שזהו לפי שהחוטם הוא שער המוחין
(וכ"מ בגמ' שם), דכמו שהפה הוא שער הלב וזהו שהדבור הוא
מהפה שבא מהבל הלב כו', כמו"כ החוטם שער המוחין כו',
וידוע דכלל' חיות הנפש הוא בהמוח שבראש וע"כ עיקר חיותא
באפי' הוא כו'.

והנה מה שהחוטם הוא שער המוחין היינו בחי' עצמי' המוחין,
שהרי הדבור הוא ג"כ שער המוחין שכל התגלו' שכל היא ע"י
הדבור, רק שזהו חיצוני' השכל וכידוע דשכל גלוי הוא מחיצוני'
החכ' כו', וא"כ מה שהחוטם הוא שער המוחין היינו בחי' עצמו'

בטקסט השיעור:
חוברת מרצה 29-30
עמ' 23

שולחן ערוך אדה"ז אורה חיים

סימן תריב

כל מיני ריח ביום הכיפורים^{מ"ה} לפי שהריח הוא דבר שאין הגוף נהנה ממנו כלל אלא הנשמה בלבד נהנית ממנו^{מ"ו} לפיכך לא נאסר ביום הכיפורים ואדרבא טוב להריח כדי למלאות מנין מאה ברכות^{מ"ז}:

א הנאת אכילה ושתייה אסורה ביום הכיפורים אע"פ שאינו אוכלו ושותהו כגון שטועם לחיך ופולט^{מ"ב} ואפילו דברים שאינם ראויים לאכילה כגון עצי בשמים ועץ מתוק אסור לטעום כדי ללחלח גרונו ולפלוט^{מ"ג} כמ"ש בסי' תקס"ז^{מ"ד}. אבל מותר להריח

סה) ס"א סק"ד.

סו) ברכות מג, ב. וראה לקו"ש חי"ד ע' 149 הערה * 8 ובשוה"ג. שלחן הסלך ח"ב ע' ריח.

סז) ס"א שם. וראה גם לעיל סי' סו סוף ס"א, ושם: אך אי אפשר לברך על כל פעם אם לא בהיסח הדעת.

סב) רא"ש תענית פ"א סי' טו, בשם הר"י ברצלוני. טור ושו"ע סי' תקסז ס"א. וראה לעיל סי' צ ס"ד. סי' תרח ס"י. לקמן סי' תריג ס"ז.

סג) ראבי"ה סי' תתסא. מרדכי תענית רסז תרכז. רס"א ס"ו, ובסי' תקסז ס"ג.

סד) סימן זה בשו"ע ר לא הגיע לידינו, וראה טור ושו"ע ורס"א שם.

בטקסט השיעור:
חוברת מרצה 29-30
עמ' 23

מאמר ב"ק אדמו"ר ה'תשכ"ט חלק ג יום ב' רחג השבועות עמ' 339

ע"י לימוד התורה דהאבות לא נקבעה בהעולם בפנימיותו⁶¹. וע"י לימוד התורה שלאחרי מ"ת ומכש"כ ע"י קיום המצוות נעשה שינוי העולם בפנימיות ובקביעות.

(ח) ויש לומר, דבג' ענינים הנ"ל שנתחדשו במתן תורה, החידוש העיקרי הוא שבמ"ת נעשה המשכת העצמות בתורה, ועי"ז נעשה החידוש גם בהתורה ובמקבלי התורה. דהתורה מצד עצמה, כיון שהיא באין ערוך לגמרי להעולם, אין שינוי בהדברים שבעולם ע"י דיני התורה, ועד"ז הוא בנוגע למצוות. והכח שבהתורה והמצוות שניתנו במ"ת לפעול שינוי בהעולם הוא כי במתן תורה נמשך העצמות בהתורה ומצוותי, ועי"ז יש בהם הכח לפעול גם בהדברים שבעולם שאינם בערך להתומ"צ כי העצמות הוא בכל מקום. ועד"ז הוא בנוגע להכח שניתן לישראל לפסוק הלכות ועד לאופן דקוב"ה חייך ואמר נצחוני בני נצחוני, דכח זה שבישראל הוא לפי ששורש הנשמות הוא בעצמותו ית' (למעלה מכמו שצמצם את עצמו בתואר קוב"ה)⁶². והגילוי דשורש הנשמה (כמו שמושרשת בהעצמות) בהנשמה כמו שבאה בהמשכה ועאכו"כ בהנשמה המלובשת בגוף, הוא ע"י התורה. דע"י שהפתיחה דמתן תורה היתה באנכי ר"ת אנא נפשי כתבית יהבית, שהכניס כביכול את עצמותו בתורה, עי"ז נעשה אנכי (הוי') אלקיך (לשון יחיד) דכאו"א מישראל, וע"י עסק התורה שלו כדבעי, נמשך זה בגילוי.

[ויש לומר, שהענין דאנכי אלקיך דישראל הוא למעלה מבחינת אנכי שבתורה. וכידוע⁶³ שגם בהשורש דתורה וישראל כמו שהם בהעצמות, השורש דישראל הוא למעלה משורש התורה. דהתורה (גם כמו שהיא לאחרי מתן תורה, הענין דאנא נפשי כתבית יהבית) היא בשביל ישראל⁶⁴. אלא שהגילוי דאנכי אלקיך (דישראל) – נמשך ע"י אנכי שבתורה].

וזהו גם הטעם שגם ע"י לימוד התורה דישראל נעשה שינוי בהדברים שבעולם, בדוגמת השינוי שנעשה בהעולם ע"י עשרת הדברות של הקב"ה (כנ"ל סעיף ו מלקו"ת), כי ע"י שישראל עוסק בתורה נמשך הגילוי דאנכי (אנכי שבתורה, וגם אנכי אלקיך דישראל, שלמעלה מאנכי שבתורה), והדיבור (כביכול) דהעצמות פועל שינוי בהעולם, כנ"ל.

ועד"ז הוא בלימוד התורה דישראל, כמבואר בלקו"ת שם, דע"י שישראל לומדים אלו טריפות בבהמה כו' ואלו כשרות כו'⁴⁹, נעשה בירור והבדלה בין טמא לטהור ויתפרדו כל פועלי און⁵⁰ בדוגמת הפעולה בעולם שנעשית ע"י הדברות שדיבר הקב"ה במתן תורה.

ולהוסיף, שהחידוש שנעשה בהתורה שעל ידה נעשה שינוי בהעולם, מודגש עוד יותר במצוות התורה. שע"י קיום מצוות התורה שלאחרי מתן תורה, נעשה בירור וזיכוך בדבר הגשמי שבו נעשית המצוה, ועד שבכמה ענינים נעשה הגשמי חפצא של מצוה, ועד אפילו חפצא של קדושה⁵¹.

(ז) וזהו שאמרו רז"ל⁵² עה"פ⁵³ לריח שמניך טובים שמן תורק שמך, כל השירים⁵⁴ שאמרו לפניך האבות ריחות היו אבל אנו שמן תורק שמך כאדם שמוריק מכלי לכלי, כל המצוות שעשו לפניך האבות ריחות היו אבל אנו שמן תורק שמך, דיש לומר, שבמרז"ל זה מבוארים כל ג' הענינים שנתחדשו במתן תורה. דהחילוק שבין ריח לשמן בהם עצמם, שהריח הוא רק התפשטות (הארת) השמן, מורה על החידוש בתורה ובמצוות (שניתנו במ"ת) בנוגע לנותן התורה ומצוה המצוות. דהתורה כמו שהיא מצד עצמה (חכמתו של הקב"ה) היא הארה בלבד (ריח), ואמיתית הענין דאורייתא וקוב"ה כולא חד⁵⁵ נעשה במתן תורה, שאז נמשך בה העצמות (שמן). ועד"ז הוא בנוגע למצוות, שבמתן תורה נמשך בהם העצמות.

ועוד חילוק בין ריח השמן להשמן עצמו, שע"י שמריחים את ריח השמן לא נחסר מאומה מהשמן, משא"כ כשלוקחים את השמן עצמו הוא נחסר בהמקום שהי' בו תחלה (שמן תורק שמך, כאדם שמוריק מכלי לכלי). ובהנמשל הוא, שע"י נתינת התורה למטה, ניטל⁵⁶ מהעליונים הכח לפסוק דין, דתורה לא בשמים היא⁵⁷. ועוד חילוק בין ריח לשמן, דהריח הוא הולך וכלה ועד שלא נשאר ממנו מאומה, וגם ההנאה שהאדם נהנה מהריח, לאחרי שנפסק הריח עוברת הנאתו⁵⁸, משא"כ המאכל (שמן⁵⁹), גם לאחרי שנתעכל המזון במעיו, נשאר במציאות, אלא שנהפך לדם ובשר, ועי"ז הוא פועל בהאדם שהתכונות שלו יהיו כפי תכונות המאכל⁶⁰. ובהנמשל הוא, שההמשכה ע"י קיום המצוות ומכש"כ

49) משנה דחולין רפ"ג (סב, א. א. נד, א).

50) לשון הכתוב - תהלים צב, י.

51) ראה בארוכה לקו"ש חט"ז ע' 212 ואילך. "הדרן" על הש"ס (תשמ"ט) ס"ה ואילך (תורת מנחם - הדרנים על הרמב"ם וש"ס ע' קסג ואילך).

52) שהש"ר פ"א, ג (א).

53) שה"ש א, ג.

54) "שירים" הוא תורה, כמרד"ל (חגיגה יב, ב) "כל העוסק בתורה בלילה כו' שנאמר כו' ובלילה שירה עמיו" (סה"מ ה'תש"ו ע' 102).

55) ראה זח"ג עג, א.

56) ראה ד"ה אנכי הוי' אלקיך ה'תשמ"ט הערה 53 (לעיל ע' שיג).

57) וע"פ מ"ש בפנים יומתק שענין "כאדם שמריק כו'" נאמר במדרש גבי שירים (תורה) דוקא.

58) שלכן אין מברכין על הריח אחרונה (מג"א או"ח ר"ס רטז).

59) שאפשר לאכלו עם פת או לשתותו ע"י שמערבין אותו בשאר משקין (סדר ברכת הנהנין לאדה"ז פ"ג ה"א). ולהעיר, שגם כששותין אותו כשהוא בפני עצמו, שאז הוא מדיק להאדם (סדר ברה"ן שם) - ה"ז גופא שמדיק מורה על זה דהמאכל נכנס בפנימיות.

60) כידוע בטעם איסור אכילת בע"ח הדורסים וטורפים (רמב"ן עה"פ שמיני יא, יא. ועוד). וראה גם ברכות מד, ב.

61) ראה לקו"ש ח"ה ע' 395 ואילך שגם המצוות דהאבות פעלו במקצת בדברים הגשמיים שבהם נעשו המצוות (גם לאחר קיום המצוה), דכיון שמעשה אבות סימן ונתינת כח לבנים בהכרח שיהי' בהם איזו דוגמא עכ"פ להמצוות שלאחרי מ"ת. אלא שהפעולה לא נקבעה בהדברים בהם נעשו המצוה בפנימיותם.

62) ראה בארוכה לעיל ח"א ע' לב.

63) ראה לעיל ע' רפח ואילך. וש"נ.

64) להעיר כמרד"ל (הובא לעיל סעיף ו) "מכרתי את תורתי כביכול נמכרתי עמה", דיש לומר הפירוש בזה שגם נתן התורה נמכר כביכול לישראל מקבלי התורה - שגם הענין ד"אנא נפשי" שבתורה אינו העצמות ממש, והוא טפל כביכול לישראל ששרשם בהעצמות ממש.

בטקסט השיעור:
חוברת מרצה 29-30
עמ' 23

שיר השירים ד

י מה-יפו דדדיך אחתי כלה מה-טבו דדדיך מנין וריח שמניך מכל-בשמים:

רש"י

וריא שמניך –
שם טוב:

הוא שישד הבבלי מנוחה ושאר ויעודים
מנוחה זו ירושלים ושאר ויעודים מקום
שנתועד' שם שכינה לישראל:

(י) מה יפו דדיך –

כל מקום שהראית לי שם חבה יפה הוא
בעיני גלגל שילה נוב וגבעון ובית עולמים

שיעורים 31-32

יהושע. לעצור את השמש (חלק א)

ПОВОРОТНАЯ ТОЧКА

Начало две тысячи четыреста семьдесят седьмого (2487-го / 2487-го) года становится поворотной точкой в истории знаменитой Синайской экспедиции. В последний раз сменяя курс движения, ее участники окончательно покидают Мидбар Синай и направляются в сторону Эрец Исраэль. Вперед как всегда движется армия Ха-Бриг.

Самый быстрый и очевидный путь домой — например, через земли Эдома, Моава и Амона. Они лежат к юго-востоку от Земли Израиля, и здесь уже давно проложены удобные торговые маршруты. Однако эти страны отказываются гарантировать беспретный проход через их территорию и мобилируют вооруженные силы на случай войны.

В итоге израильтяне возвращаются к своему привычному маршруту по неосвоенным руслам водных потоков.

נקודת מפנה

התחלה של שנת אלפים ארבע מאות שמונים ושבע חזרה לנקודת מפנה בהלוחות של מסע בני ישראל. לאחר שיטת בעמם האחרונה את בנין המדבר, שוחטפים עוזבים סופית את מדבר סיני ושיבים ממדבר לעונה של ארץ ישראל. בראש כבודו הלך ארון הברית.

המסלול המהיר והמוכר כאלו הביתה — בקר יונה, דרך ארבעהים של אדום, סבאב ועברו, ארבעת אלה ומצאות בעדה הודום-מזרחי של ארץ ישראל, במאות זה כבר בזמן ומללו נטייה סמוך נודים, כיום, המדעות הללו במסבות לעזוב למצבים הטוח של בני ישראל בשטח ובניסוחות מוחות נבאים למקרה של סלחנה.

כסודאם כן, הישראלים שבים הביתה דרך שטח מדברי הנגל ורכים קיימות, כהיום פורצים את מסלולם באופיך האיחוד מרובים.

עברית	רוסית	עברית	רוסית
נקודת מפנה	переломный момент, важный событие	מבולקתה סודק	переломный момент
סוג	поход, походка	אקדמי	экспедиция
לשנות את כיוון ההגעה	изменить путь	קריש קרש	сменил курс движения
סופית	совершенно, совсем, полностью	אקובקולו	окончательно
לשים סופים לבוון	устраиваться, обраться	המללוקה	направляться
מונן כאליו	просто	אדן בוני	прямой
לסלל	проекти, построить	פרולו	проектировать
לביטוק	общать, обесчелать	נדוקים	грамотный
ללא הפרעה	свободно	נדוקים	беспрепятственный
לניס	привалы, привалы	מבולקוס	использовать
לסלל דרך	проложить дорогу, проложить	פרולום קר קרולום	проекти маршрут
אפיק	завес, канал	רקול	рукав

בטקסט השיעור:
חוברת מרצה 31-32
עמ' 2

דברים פרק לד

בן-מאָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה בָּמָתוֹ לֹא-כָהָתָה עֵינָיו וְלֹא-נָס לַחֹה: **ה** וַיִּכְּפוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת-מֹשֶׁה בְּעֶרְבַת מִזְבֵּחַ שְׁלֹשִׁים יוֹם וַיִּתְּמוּ יָמֵי בְּכִי אֲבֵל מֹשֶׁה: **ו** וַיְהוֹשֻׁעַ בֶּן-נוּן מְלֵא רוּחַ חֲכָמָה כִּי-סָמַךְ מֹשֶׁה אֶת-יָדָיו עָלָיו וַיִּשְׁמְעוּ אֵלָיו בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל וַיַּעֲשׂוּ כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת-מֹשֶׁה: **ז** וְלֹא-קָם נָבִיא עוֹד בְּיִשְׂרָאֵל כְּמֹשֶׁה אֲשֶׁר יָדְעוּ יְהוָה פָּנִים אֶל-פָּנִים: **ח** לְכֹל-הָאֲתָת וְהַמוֹפְתִים אֲשֶׁר שְׁלַחוּ יְהוָה לַעֲשׂוֹת בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם לַפְרָעָה וְלְכֹל-עֲבָדָיו וְלְכֹל-אֲרָצוֹ: **ט** וְלִכְלֹל הַיָּד הַחֲזָקָה וְלִכְלֹל הַמִּזְרָא הַגָּדוֹל אֲשֶׁר עָשָׂה מֹשֶׁה לְעֵינָיו כָּל-יִשְׂרָאֵל:

א וַיַּעַל מֹשֶׁה מֵעֶרְבַת מִזְבֵּחַ אֶל-הַר נָבוּ רֹאשׁ הַפְּסֻגָה אֲשֶׁר עַל-פְּנֵי יְרֵחוֹ וַיִּרְאֶהוּ יְהוָה אֶת-כָּל-הָאָרֶץ אֶת-הַגִּלְעָד עַד-דָּן: **ב** וְאֵת כָּל-נַפְתָּלִי וְאֵת-אֶרֶץ אַפְרַיִם וּמְנַשֶּׁה וְאֵת כָּל-אֶרֶץ יְהוּדָה עַד הַיַּם הָאֲחֵרוֹן: **ג** וְאֵת-הַנֶּגֶב וְאֵת-הַכּוֹכָב בְּקַעַת יְרֵחוֹ עִיר הַתְּמָרִים עַד-צִעֵר: **ד** וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלָיו זֹאת הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וְלִיעֲקֹב לֵאמֹר לְזֶרְעֶךָ אֶתְנַנְנָהּ הִרְאִיתִיךָ בְּעֵינֶיךָ וְשָׁמָּה לֹא תַעֲבֹר: **ה** וַיִּמַּת שֵׁם מֹשֶׁה עֶבֶד-יְהוָה בְּאֶרֶץ מִזְבֵּחַ עַל-פִּי יְהוָה: **ו** וַיִּקְבֹּר אֹתוֹ בְּנֵי בְּאֶרֶץ מִזְבֵּחַ מוֹל בֵּית פְּעוֹר וְלֹא-יָדַע אִישׁ אֶת-קְבֻרָתוֹ עַד הַיּוֹם הַזֶּה: **ז** וּמֹשֶׁה

רשי"י

ואת הככר -

הראהו שלמה יוצק כלי בית המקדש, שנאמר (מ"א א' ז, מו) בכיכר הירדן יצק המלך במעבה האדמה:

(ד) לאמר לזרעך אתננה הראיתיך -

כדי שתלך ותאמר לאברהם ליצחק וליעקב שבעה שנים ששבע לך קיימה, וזהו לאמר, לכך הראיתיך לך, אבל גזרה היא מלפני ששמה לא תעבור, שאילולי כך הייתי מקיימך עד שתראה אותם נטועים וקבועים בה ותלך ותגיד להם:

(ה) וימת שם משה -

אפשר משה מת וכתב שם משה?! אלא עד כאן כתב משה, מכאן ואילך כתב יהושע. ר' מאיר אומר: אפשר ספר התורה

הראהו ארצם בשלותה ובחורבנה והראהו יהושע נלחם עם מלכי כנען שבא מאפריים, וגדעון שבא ממנשה נלחם עם מדין ועמלק:

ואת כל ארץ יהודה -

בשלותה ובחורבנה והראהו מלכות בית דוד וניצחונם:

עד הים האחרון -

ארץ המערב בשלותה ובחורבנה. דבר אחר: אל תקרי הים האחרון אלא הים האחרון, הראהו הקב"ה כל המאורעות שעתידין לארע לישראל עד שיחיו המתים:

(ג) ואת הנגב -

ארץ הדרום. דבר אחר: מערת המכפלה, שנאמר (במדבר יג, כב) ויעלו בנגב ויבא עד חברון:

(א) מערבות מואב אל הר נבו -

כמה מעלות היו ופסעון משה בפסיעה אחת:

את כל הארץ -

הראהו את כל ארץ ישראל בשלותה והמציקין העתידים להיות מציקין לה:

עד דן -

הראהו בני דן עובדים עבודה זרה שנאמר (שופטים יח, ל) ויקימו להם בני דן את הפסל, והראהו שמשון שעתיד לצאת ממנו למושיע:

(ב) ואת כל נפתלי -

הראהו ארצו בשלותה וחורבנה, והראהו דבורה וברק מקדש נפתלי נלחמים עם סיסרא וחילולתיו:

ואת ארץ אפריים ומנשה -

רשי"י

(י) אשר ידעו ה' פנים אל פנים -

שהיה לבו גס בו ומדבר אליו בכל עת שרוצה, כענין שנאמר (שמות ל"ב, ל) ועתה אעלה אל ה', (במדבר ט, ח) עמדו ואשמעה מה יצווה ה' לכם:

(יב) ולכל היד החזקה -

שקבל את התורה בלוחות בידיו:

ולכל המורא הגדול -

נסים וגבורות שבמדבר הגדול והנורא:

לעיני כל ישראל -

שנשאו לבו לשבור הלוחות לעיניהם, שנאמר (לעיל ט, יז) ואשברם לעיניכם, והסכימה דעת הקב"ה לדעתו, שנאמר (שמות לד, א) אשר שברת, יישר כחך ששברת.

מול בית פעור -

קברו היה מוכן שם מששת ימי בראשית לכפר על מעשה פעור, וזה אחד מן הדברים שנבראו בערב שבת בין השמשות:

(ז) לא כהתה עינו -

אף משמת:

ולא נס לחה -

לחלוחית שבו לא שלט בו ריקבון ולא נהפך תואר פניו:

(ח) בני ישראל -

הזכרים, אבל באהרן מתוך שהיה רודף שלום ונותן שלום בין איש לרעהו ובין אשה לבעלה נאמר (במדבר כ, כט) כל בית ישראל, זכרים ונקבות:

חסר כלום, והוא אומר (לעיל לא, כו) לקוח את ספר התורה הזה?! אלא הקב"ה אומר ומשה כותב בדמע:

על פי ה' -

בנשיקה:

(ו) ויקבר אותו -

הקב"ה בכבודו. רבי ישמעאל אומר: הוא קבר את עצמו, וזהו אחד משלשה אתין שהיה רבי ישמעאל דורש כן. כיוצא בו (במדבר ו, יג) ביום מלאת ימי נזרו יביא אותו, הוא מביא את עצמו. כיוצא בו (ויקרא כב, טז) והשיאו אותם עון אשמה, וכי אחרים משיאים אותם, אלא הם משיאים את עצמם:

בטקסט השיעור:
חוברת מרצה 29-30
עמ' 19

מלכים ב בה

כל-הָעַם לַעֲבוֹר וַיַּעֲבֹר אֶרֶוֹן-יְהוָה וְהַכְּהֻנִּים לִפְנֵי הָעַם: **יב** וַיַּעֲבְרוּ בְנֵי-רְאוּבֵן וּבְנֵי-גָד וַחֲצִי שִׁבְטֵי הַמְּנַשֶּׁה חֹמְשִׁים לִפְנֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר אֱלֹהֵיהֶם מֹשֶׁה: **יג** כַּאֲרֻבָּעִים אֶלֶף חֲלוּצֵי הַצָּבָא עָבְרוּ לִפְנֵי יְהוָה לְמַלְחָמָה אֶל עַרְבֹת יְרִיחוֹ: **יד** בַּיּוֹם הַהוּא גָּדַל יְהוָה אֶת-יְהוֹשֻׁעַ בְּעֵינֵי כָל-יִשְׂרָאֵל וַיֵּרְאוּ אֹתוֹ כַּאֲשֶׁר יֵרְאוּ אֶת-מֹשֶׁה כָּל-יְמֵי חַיָּו: **טו** וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל-יְהוֹשֻׁעַ לֵאמֹר: **טז** צֹנָה אֶת-הַכְּהֻנִּים נִשְׂאֵי אֶרֶוֹן הָעֵדוּת וַיַּעֲלוּ מִן-הַיַּרְדֵּן: **יז** וַיֵּצֵאוּ יְהוֹשֻׁעַ אֶת-הַכְּהֻנִּים לֵאמֹר עָלוּ מִן-הַיַּרְדֵּן: **יח** וַיְהִי (בַּעֲלוֹת) [בַּעֲלוֹת] הַכְּהֻנִּים נִשְׂאֵי אֶרֶוֹן בְּרִית-יְהוָה מִתּוֹךְ הַיַּרְדֵּן נִתְקָו כַּפּוֹת רִגְלֵי הַכְּהֻנִּים אֶל הַחֲרָבָה וַיִּשְׁבּוּ מִי-הַיַּרְדֵּן לְמִקְוָם וַיֵּלְכוּ כְּתַמּוֹל-שֶׁלֶשׁ עַל-כָּל-גְּדוּתָיו: **יט** וְהָעַם עָלוּ מִן-הַיַּרְדֵּן בְּעֶשְׂרֵת לַחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן וַיַּחֲנוּ בְּגִלְגָל בְּקֶצֶה מִזְרַח יְרִיחוֹ: **כ** וְאֵת-שְׁתֵּים עָשָׂר הָאֲבָנִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר לָקְחוּ מִן-הַיַּרְדֵּן הִקִּים יְהוֹשֻׁעַ בְּגִלְגָל: **כא** וַיֹּאמֶר אֶל-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר אֲשֶׁר-יִשְׁאָלוּן בְּנִיכֶם מִתּוֹךְ הַיַּרְדֵּן הָאֲבָנִים הָאֵלֶּה וַיַּחֲנוּ עִמָּם אֶל-הַמְּלֹךְ וַיַּנְחִימוּ שָׁם: **כב** וְהוֹדַעְתֶּם אֶת-בְּנִיכֶם לֵאמֹר בִּיבִשְׁתָּה עָבַר יִשְׂרָאֵל אֶת-הַיַּרְדֵּן הַזֶּה: **כג** אֲשֶׁר-הוֹבִישׁ-יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם אֶת-מִי הַיַּרְדֵּן מִפְּנֵיכֶם עַד-עָבַרְכֶם כַּאֲשֶׁר עָשָׂה-יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם לַיּוֹם-סוּף אֲשֶׁר-הוֹבִישׁ מִפְּנֵינוּ עַד-עָבַרְנוּ: **כד** לְמַעַן יַעֲשֶׂה כָּל-עַמֵּי הָאָרֶץ אֶת-יַד יְהוָה כִּי תִזְקָה הִיא לְמַעַן יֵרְאֶתֶם אֶת-יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם כָּל-הַיָּמִים:

א וַיְהִי כַּאֲשֶׁר-תַּמּוּ כָּל-הַגּוֹי לַעֲבוֹר אֶת-הַיַּרְדֵּן וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל-יְהוֹשֻׁעַ לֵאמֹר: **ב** קַחוּ לָכֶם מִן-הָעַם שְׁנַיִם עָשָׂר אַנְשִׁים אִישׁ-אֶחָד אִישׁ-אֶחָד מִשִּׁבְטֵי: **ג** וַצִּוּוּ אוֹתָם לֵאמֹר שְׂאוּ-לָכֶם מִזֶּה מִתּוֹךְ הַיַּרְדֵּן מִמַּצֵּב רִגְלֵי הַכְּהֻנִּים הַכִּיּוֹן שְׁתִּים-עָשָׂר אֲבָנִים וְהַעֲבַרְתֶּם אוֹתָם עִמָּכֶם וְהַנְחַתֶּם אוֹתָם בְּמְלוֹךְ אֲשֶׁר-תִּלְוּנוּ בּוֹ הַלְזָלָה: **ד** וַיִּקְרָא יְהוֹשֻׁעַ אֶל-שְׁנַיִם הָעָשָׂר אִישׁ אֲשֶׁר הַכִּיּוֹן מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל אִישׁ-אֶחָד אִישׁ-אֶחָד מִשִּׁבְטֵי: **ה** וַיֹּאמֶר לָהֶם יְהוֹשֻׁעַ עָבְרוּ לִפְנֵי אֶרֶוֹן יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם אֶל-תּוֹךְ הַיַּרְדֵּן וְהַרִימוּ לָכֶם אִישׁ אֶבֶן אַחַת עַל-שִׁכְמוֹ לְמַסְפַּר שְׁבַטֵי בְנֵי-יִשְׂרָאֵל: **ו** לְמַעַן תִּהְיֶה זֹאת אוֹת בְּקִרְבְּכֶם כִּי-יִשְׁאָלוּן בְּנִיכֶם מִתּוֹךְ הַיַּרְדֵּן הָאֲבָנִים הָאֵלֶּה לָכֶם: **ז** וַאֲמַרְתֶּם לָהֶם אֲשֶׁר נִכְרְתוּ מִיַּמֵּי הַיַּרְדֵּן מִפְּנֵי אֶרֶוֹן בְּרִית-יְהוָה בְּעָבְרוֹ בַּיַּרְדֵּן נִכְרְתוּ מִי הַיַּרְדֵּן וְהָיוּ הָאֲבָנִים הָאֵלֶּה לְזִכְרוֹן לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל עַד-עוֹלָם: **ח** וַיַּעֲשׂוּ-כֵן בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוֹשֻׁעַ וַיִּשְׂאוּ שְׁתֵּי-עָשָׂר אֲבָנִים מִתּוֹךְ הַיַּרְדֵּן כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה אֶל-יְהוֹשֻׁעַ לְמַסְפַּר שְׁבַטֵי בְנֵי-יִשְׂרָאֵל וַיַּעֲבְרוּם עִמָּם אֶל-הַמְּלֹךְ וַיַּנְחִימוּ שָׁם: **ט** וְשְׁתֵּים עָשָׂר אֲבָנִים הִקִּים יְהוֹשֻׁעַ בְּתוֹךְ הַיַּרְדֵּן תַּחַת מַצֵּב רִגְלֵי הַכְּהֻנִּים נִשְׂאֵי אֶרֶוֹן הַבְּרִית וַיְהִיו שָׁם עַד הַיּוֹם הַזֶּה: **י** וְהַכְּהֻנִּים נִשְׂאֵי הָאֶרֶץ עֹמְדִים בְּתוֹךְ הַיַּרְדֵּן עַד תָּם כָּל-הַדְּבָר אֲשֶׁר-צִוָּה יְהוָה אֶת-יְהוֹשֻׁעַ לְדַבֵּר אֶל-הָעַם כְּכֹל אֲשֶׁר-צִוָּה מֹשֶׁה אֶת-יְהוֹשֻׁעַ וַיִּמְתְּרוּ הָעַם וַיַּעֲבְרוּ: **יא** וַיְהִי כַּאֲשֶׁר-תַּם

רד"ק

(יג) כארבעים אלף –

הכ"ף כ"ף שיעור.

(יד) גדל ה' –

שבקע הירדן לפניו, כמו שבקע הים לפני משה.

(טו) ויאמר ה' אל יהושע וגו' ציווה את הכהנים –

וכבר אמר כי כבר אמר למעלה ויעבר ארון ה', ועתה ספר היאך עבר, כי הקב"ה אמר ליהושע קודם זה שיצוה את הכהנים שיעלו מן הירדן.

(יח) ויהי בעלות הכהנים –

בביל"ת כתיב וקרי בכ"ף, והענין אחד.

ויישבו מי הירדן כתמול שלשום על כל גדותיו –

בא להודיע כי בשוב המים למקומם, גם כן לא באו כאחד, כי היו שוטפים בירידתם ויצאתם עם חוץ מגדות הירדן, אלא ירדו התחתונים עם קצת העליונים וכן מעט מעט, עד אשר שבו כתמול שלשום ללכת על כל גדותיו.

(יט) ויחנו בגלגל –

והוא המלון אשר ציווה ה' להניח שם האבנים ושם הקימם יהושע, ובו ביום שעברו באו הגלגל, שנאמר: במלון אשר תלינו בו הלילה. ואמרו רז"ל: כי יותר מששים מיל הוא הדרך שהלכו באותו היום מן הירדן ועד הגלגל, וע"י נס הלכו הדרך ההיא אנשים ונשים וטף יותר מששים מיל באותו היום.

(כא) אשר ישאלון בניכם –

הנולדים הקטנים ואשר יולדו.

(כג) אשר הוביש ה' את מי הירדן מפניכם –

דברי יהושע לפני ישראל ליוצאים ממצרים ולילודים אשר במדבר, אשר הוביש מפנינו אנחנו שיצאנו ממצרים.

(כד) יראתם –

לגזרת פעל כי יראתם לגזרת פעל והוא עבר במקום עתיד, כמו תראו ורבים כמוהו.

שתמו לעבור, עברו אחרי עבור העם. או פירושו: כאשר תם כל העם לעבור, המתינו על שפת הירדן עד שעבר הארון והלך לפני העם והלכו אחריו. או יהיה פירושו לפני העם - לעיני העם.

ורז"ל פירשו בענין אחר: כל זה הענין ופירשו עד קצה מי הירדן בירדן תעמדו - בקצה אשר נכנסו ממנו ושם עמדו הכהנים והארון עד שעבר העם ופרשו: נתקו כפות רגלי הכהנים אל החרבה - אל החרבה אשר בצדס והיא השפה אשר נכנסו ממנה וחזרו לאחוריהם אל החרבה, וזה שאמר: ויעלו מן הירדן - שעלו מן הירדן אל השפה, כדי שיחזרו המים למקומם קודם שיעבור הארון, כדי להראות להם נס. אחר נמצאו ארון וכהנים מצד אחד וישראל מצד אחר והירדן מלא ביניהם, נשא ארון את נושאו ועבר, שנאמר: ויעבור ארון ה' לפני העם ואני תמה מזה הדרש מה הצריכם לזה לאלה הפסוקים, כי כבר פירשנו אותם כולם לדעתנו ואפילו יהיה כדבריהם פירוש: קצה מי הירדן בשפה אשר נכנסו ממנה, כאשר תם כל העם לעבור עבר הארון אחריהם ביבשה, וכאשר נתקו כפות רגלי הכהנים אל החרבה מצד השני, שבו המים למקומם ואנה ראו שארון מצד זה וישראל מצד זה, ומה צריך לשאת ארון את נושאו ולעבור ואם היה נס כזה לא היה הכתוב מפרש שהארון נשא את נושאו למעלה מן המים?! ואפילו למי שמפרש דבריהם כמשמעו, שמפרש עד קצה מי הירדן - הקצה שיצאו ממנו, כמו שאנו מפרשים ומפרש ארון מצד זה וישראל מצד זה, כי כולם היו מהשפה אשר יצאו ממנה, אלא פירוש מצד זה, שהארון היה על שפת הירדן וישראל היו לפניו רחוקים וזהו כמצד אחר, אם כן הארון שהיה אחרי העם איך אמר ויעבור לפני העם?! אלא נשא ארון את נושאו ועבר לפני העם, אף על פי כן מי הצריכם לזה הנס, וכי קשה הוא לפרש שהמתינו אותו ישראל עד שעבר לפניכם כמו שפירשנו?! או פירושו: לפני העם - לעיני העם כמו שפירשנו והם שאמרו ידעו מה שאמרו, כי דעתם רחבה מדעתנו.

(א) ויאמר ה' אל יהושע –

וכבר אמר קודם: ויאמר יהושע אל בני ישראל גשו הנה וכן: ויקרא יהושע דבק עם ויהי כאשר תמו כל הגוי לעבור את הירדן, לאמר, שיאמר יהושע לפני ישראל, קחו לכם וצוו אותם.

(ה) עברו לפני ארון ה' –

נראה כי יהושע עבר באחרונה את הירדן והעביר כל העם לפניו כדי שיהיו בטוחים יותר כשנשארו אחריהם, שהמים יעמדו נד אחד עד שיעבור הוא וכיון שעברו כולם קרא לאותם שנים עשר איש שהכין שהיו עמו ואמר להם, שיעברו לפני הארון שהיה בתוך הירדן כי העבר האחר אשר יצאו ממנו, ואמר להם שירימו איש אבנו על שכמו ויעבירו עמם.

(ז) בעברו בירדן –

במקצת ספרים העי"ן בגעיא נקרא בקמץ רחב והוא מן החלופים.

(ט) הקים יהושע –

אף על פי שלא ראינו שצוהו האל על אלה האבנים, אחר שעשה ידענו כי במצוות האל יתברך עשה.

תחת מצב –

מקום מצב לא תחת רגליהם, שהרי לא זז משם עד שנעשה כל מה שהיה להם לעשות, כמו שכתוב עד תם כל הדבר.

(י) עד תם כל הדבר –

הקמת האבנים בירדן והעברת האבנים האחרות אל המלון.

אשר ציווה ה' את יהושע –

כמו שכתוב למעלה.

ככל אשר ציווה משה את יהושע –

כמו שכתוב בתורה: והיה ביום אשר תעברו את הירדן.

וימהרו –

הקמת האבנים והעברתם ואחר כן עברו.

(יא) ויהי כאשר תם כל העם וגו' לפני העם –

פירש: הארון והכהנים שהיו לפני העם קודם

בטקסט השיעור:
חוברת מרצה 31-32
עמ' 3

פרק אבות פרק א משנה א

משה קיבל תורה מסיני, ומסרה ליהושוע, ויהושוע לזקנים, וזקנים לנביאים, ונביאים מסרוה לאנשי כנסת הגדולה. והן אמרו שלושה דברים: היו מתונים בדין, והעמידו תלמידים הרבה, ועשו סייג לתורה.

ברטנורא

תאמר דין זה כבר בא לפני ושניתי ושלשתי בו, אלא הוה מתונים, כלומר ממתנינים קודם שתפסקו הדין:

והעמידו תלמידים הרבה -

לאפוקי מרבן גמליאל דאמר [ברכות כ"ח ע"א] כל תלמיד שאין תוכו כברו אל יכנס לבית המדרש, קמ"ל שמלמדן תורה לכל אדם ואין צריך לבדוק אחריו. ובלבד שלא יהיה ידוע מענינו שמעשיו מקולקלים וסאני שומעניה. אי נמי אשמועינן [יבמות ס"ב ע"ב] שאם העמיד תלמידים בבחירתו יעמיד תלמידים בזקנותו, דכתיב [קהלת יא] בבוקר זרע זרעך ולערב אל תנח ירך:

ועשו סייג לתורה -

גדר שלא יבא ליגע באיסור תורה, כגון שניות לעריות, ושבות לשבת. דכתיב (ויקרא יח) ושמרתם את משמרת, עשו משמרת למשמרת:

לאנשי כנסת הגדולה -

מאה ועשרים זקנים היו. זרובבל שריה רעליה מרדכי בלשן, שהיו בימי עזרא כשעלו מן הגולה בבית שני. ומכללם, חגי זכריה ומלאכי ונחמיה בן חכליה וחבריהם. ונקראו כנסת הגדולה לפי שהחזירו העטרה ליושנה [יומא ס"ט ע"ב] שמשא אמר (דברים י) האל הגדול הגבור והנורא, באו ירמיה ודניאל ולא אמרו גבור ונורא, והם החזירו כבתחלה, לפי שאמרו הן הן גבורותיו הן הן נוראותיו, שאלמלא כן היאך אומה כזו יכולה להתקיים בפני כמה אומות:

הם אמרו שלושה דברים -

הרבה דברים אמרו, אלא שלשה דברים הללו אמרו [הן] שיש בהם קיום התורה:

הוה מתונים בדין -

שאם בא דין לפניך פעם ושתיים ושלש, לא

(א)

בסיני: מסיני -

ממי שנגלה זו אינה מיוסדת על פירוש מצוה ממצות התורה כשאר מסכתות שבמשנה, אלא כולה מוסרים ומדות, וחכמי אומות העולם ג"כ חברו ספרים כמו שבדו מלבם בדרכי המוסר כיצד יתנהג האדם עם חבריו, לפיכך התחיל התנא במסכת זו משה קבל תורה מסיני, לומר לך שהמדות והמוסרים שבזו המסכתא לא בדו אותם חכמי המשנה מלבם אלא אף אלו נאמרו בסיני:

מסיני -

ממי שנגלה בסיני:

לזקנים -

שהאריכו ימים אחרי יהושע. ואותם הזקנים לזקנים אחרים עד שהגיעו לתחלתם של נביאים שהן עלי הכהן ושמואל הרמתי:

יריחו -
סקירה
הלכתית

אנציקלופדיה תלמודית

בטקסט השיעור:

חוברת מרצה 31-32
עמ' 4

ההקפות בזמן שבית המקדש היה קיים, שהיו נוהגים להקיף את המזבח-החיצון* בימי חג הסוכות* פעם אחת בכל יום ושבע פעמים ביום הושענא-רבה* - וכן נוהגים בזמן הזה להקיף את הבימה בבית הכנסת - זכר ליריחו, ע"ע הושענא רבה וע' סכות²³.
על "עלינו לשבח" שתקן יהושע לאחר כבוש יריחו, ע"ע תפילה.

על החרם שהחרים יהושע את יריחו בשעת כיבושה, ועל השבועה שהשביע את ישראל שלא לבנותה, ע"י להלן: החרמתה ואיסור בנייתה.

לעניין קריאת-המגילה* - שערים המוקפות חומה מימות יהושע בן נון קוראות את המגילה בחמישה עשר באדר, ושאר ערים קוראות אותה בארבעה עשר בו²⁴ - יש שכתבו שקוראים את המגילה ביריחו בחמישה [טור תקע] עשר באדר, שלעניין קריאת המגילה הולכים אחר היקף חומה שהיה בשעה שבאו בני ישראל לכבוש את העיר הזאת מיד הכנענים²⁵, והרי יריחו, כשבאו ישראל לכובשה, הייתה מוקפת חומה²⁶, אבל לעניין שלוח-מחנות*, חשובה יריחו כעיר שאינה מוקפת חומה, שיהושע קידש את העיירות שהיו מוקפות חומה לעניין זה²⁷, וכן הסתם לא קידש את יריחו, שהרי שרף אותה והשביע שלא לבנותה שוב²⁸.

ב. החרמתה ואיסור בנייתה

בזמן כיבוש יריחו - ביום השביעי למצור עליה, שעה שכבר הייתה כבושה לפני ישראל²⁹ - החרים אותה יהושע, שנאמר: ויאמר יהושע אל העם וגו', והייתה העיר חרם היא וכל אשר בה לה' וגו', ורק אתם שמרו מן החרם פן תחרימו ולקחתם מן החרם ושתם את מחנה

עיר בארץ-ישראל*, סמוך לנהר הירדן, שנעשו נסים לישראל בכיבושה בכניסתם לארץ, ושיהושע החריסה, והשביע את ישראל שלא לבנותה. [טור תקסח]

א. העיר ודיניה.

יריחו היא העיר הראשונה בארץ כנען שכבשו בני ישראל בכניסתם לארץ², ונקראת בשם "יריחו" משום ריחם הטוב של עצי האפרסמון שהיו מצויים בה³, שלא היה שם אפרסמון מצוי בכל העולם אלא ביריחו בלבד⁴, וכן נקראת "עיר התמרים"⁵, לפי שהיו בה תמרים רבים⁶.

יריחו מרוחקת 30 ק"מ מירושלים⁷, והיא מנחלת שבת בניסין⁸, בקצה הצפוני מזרחי של נחלתם⁹, ומכל מקום בעת חלוקת הארץ, יודעים היו שעתיד בית הבחירה להבנות בחלק אחד מן השבטים, והפרישו את דושנה של יריחו - מקום דשן ושמן שהיה שם¹⁰, שהיה מובחר וטוב מכל ארץ ישראל¹¹, והיה בו חמש מאות אמה על חמש מאות אמה¹² - ליתנו למי שייבנה בית המקדש בחלקו¹³, כדי שיהיה לכל ישראל חלק בבית המקדש¹⁴, ועד שנבנה הבית אכלו בני יתרו חותן [טור תקסט] משה מדושנה של יריחו¹⁵, וכיון שבנו את המקדש ושרתה שכינה בחלקו של בניסין, באו בני בניסין ונטלוהו בחלקם¹⁶.

כשבאו ישראל לכבוש את העיר יריחו, הייתה סגורה ומסוגרת מפניהם¹⁷, והקיפו אותה ששה ימים רצופים פעם אחת בכל יום, וביום השביעי הקיפוה שבע פעמים¹⁸, ואחר כך נבלעה חומת יריחו באדמה דרך נס¹⁹ ולכדוה ישראל²⁰, ולפיכך הרואה את חומת יריחו שנבלעה במקומה, צריך ליתן שבח והודאה לפני המקום²¹, ולברך: ברוך שעשה נסים לאבותינו במקום הזה²². על

שימות בנו הצעיר בגמר המלאכה, דהיינו בשעת הצבת הדלתות⁵¹, ודווקא כשבנאה במזיד⁵², שנאמר "לפני ה'", שלפניו גלוי אם הוא שוגג או מזיד⁵³. ואמרו: את העיר הזאת את יריחו, וכי אין לנו יודעין שיריחו שמה, אלא שלא יבנה אותה ויקרא אותה על שם עיר אחרת, ושלא יבנה עיר אחרת ויקרא את שמה יריחו⁵⁴, כדי שאפילו שם יריחו יימחה לעולם⁵⁵. מן האחרונים יש שכתבו בדעת תנאים שאינו אסור אלא לבנות את יריחו, ודווקא כשקורא לה בשמה⁵⁶.

בטעם שהשביע יהושע לאסור את בניית יריחו, יש מן הראשונים שכתבו שהרי זה כדי להיות הסופת של נפילת חומת יריחו קיים ועומד, שכל מי שיראה את חומת יריחו שוקעת בארץ יראה בבירור שאינה כבניין שנהרס, אלא ודאי ששקעה לארץ במופת⁵⁷.

השבועה שהשביע יהושע, כתבו ראשונים שלא הייתה שבועה*, אלא גזרה ונידוי*, וזה הטעם שאף [טור תקעד] הנולדים לאחר זמן, אף על פי שאי אפשר להשביעם, אסורים הם מכח אותה גזרה⁵⁸.

משנבנתה יריחו, הותר לשבת בה⁵⁹, שלא קילל יהושע אלא את הבונה⁶⁰.

ונחלקו בזה אחרונים:

יש סוברים שאין הדברים אמורים באותה יריחו שכבש יהושע, אלא במי שבנה עיר אחרת וקרא לה יריחו, שאף על פי שהיה אסור לקרותה כן, משנבנתה ונקראה כן מותרת ישיבתה, אבל אותה יריחו שכבש יהושע, אסורה אפילו לאחר שנבנתה⁶¹, משום החרם שהחרימה יהושע⁶². והרבה סוברים שאף יריחו שכבש יהושע, לאחר שנבנתה מותר לשבת בה⁶³.

ויש סוברים יותר מזה, שלאחר שנבנתה יריחו, אם חזרה ונחרבה, מותר אף לשוב ולבנותה⁶⁴, אבל יש שכתבו שאף על פי שעבר אחד ובנאה, לא הותרו ישראל לבנותה⁶⁵. יש שכתבו שאף על פי שהותרה הישיבה ביריחו, לא הותר לבנות עיר אחרת בשם יריחו, ואף בזמן הזה אסור⁶⁶, ויש שכתבו שלא נאסרה בניית עיר בשמה אלא בתחילה, אבל אחר שנבנתה יריחו⁶⁷, הותר הדבר, שאיסור בניית עיר [טור תקעה] אחרת בשם יריחו הוא כדי שימחה שמה⁶⁸, וכיון שכבר נבנתה יריחו ולא נמחה שמה, שוב אין טעם לאסור קריאת עיר אחרת בשמה⁶⁹.

ישראל לחרם ועכרתם אותו, וכל כסף וזהב וכלי נחשת וברזל קדש הוא לה' אוצר ה' יבוא³⁰, כלומר, מה שאינו ראוי לאוצר ה' יש לאבדו ולהכריתו לשם ה' ולכבודו, ומה שראוי לאוצר ה' יהיה חרם להקדש³¹, ונאמר: ויחרימו את כל אשר בעיר וגו', והעיר שרפו באש וכל אשר בה רק הכסף והזהב וכלי הנחשת והברזל נתנו אוצר בית ה'³². ומנו את חרמה של יריחו בין הדברים שגזרו בית דין של מטה והסכימו עמהם בית דין של מעלה³³, שהרי נאמר על עכן שעבר על החרם: חטא [טור תקעה] ישראל³⁴ וגם עברו את בריתי אשר צויתי אותם וגם לקחו סן החרם³⁵, ויש מן האמוראים שחולקים, ואינם מונים את חרמה של יריחו בין הדברים שהסכימו בהם בית דין של מעלה³⁶, ויש מן האחרונים שכתבו שהמחלוקת נוגעת אף להלכה, והלכה כאמוראים שאינם מונים את חרמה של יריחו³⁷.

בטעם שהחרים יהושע את יריחו, אמר ר' שמעון בן חלפתא שכיון שיריחו נכבשה בשבת³⁸, אמר יהושע: כשם שהשבת היא קודש, כך כל מה שנכבש בשבת יהיה קודש³⁹. ר' יהודה הלוי בר' שלום אמר, שיהושע לימד לישראל מה שאמר הקדוש ברוך הוא: ראשית ערסתכם חלה תרימו תרומה⁴⁰, אמר יהושע: הואיל וכבשנו אותה תחלה, נקדיש את כל שללה לגבוה⁴¹. ר' ברכיה הכהן אמר שכעיר-הנדחת* עשאה⁴². [טור תקעב]

אף האילנות המחוברים שביריחו - שאינם נאסרים בעיר-הנידחת*⁴³ - נאסרו בכלל החרם⁴⁴, שנאמר: והייתה העיר חרם, היא וכל אשר בה⁴⁵. יש אחרונים שסוברים שכיון שהוחרמה העיר אסור לדור בה⁴⁶, ויש שכתבו שלא נאסר אלא המחובר לקרקע בשעת החרם, אבל הקרקע עצמה מותרת בהנאה, ומותר לשבת בה⁴⁷.

על העובר על החרם של יריחו, שהוא חייב מיתה, כמו שמצינו בעכן שעבר על החרם הזה והמיתוהו⁴⁸, לפי שהוא חרם שהחרים מלך ישראל במעמד רוב ישראל, ע"ע חרם (חרמי צבור)⁴⁹.

לאחר שיריחו נכבשה ונחרבה, השביע יהושע את ישראל שלא לשוב לבנותה, כמו שנאמר: וישבע יהושע בעת ההיא לאמר ארור האיש לפני ה' אשר יקום ובנה את העיר הזאת את יריחו בבכרו ייסדנה ובצעירו יציב דלתיה⁵⁰, כלומר שבתחלת [טור תקעה] היסוד שיבנה בה ימות בנו הבכור ויקברנו וילך - ויקבור בניו - עד

הערות

1. בתורה תמיד הרי"ש בצירי, ובלא יו"ד, ובספר יהושע תמיד הרי"ש בחיריק מלא, (ופעם אחת בחיריק חסר), ועי' רבנו בחיי דברים לב מט ושו"ת רי"ט ווייל חו"ס סי' טז, וכן נזכרה יריחו בשאר ספרי נ"ך, לעתים כך ולעתים כך. ועי' מלכים א טז לד: יריחה, ועי' רד"ק שם, ועי' ציון 54. [טור תקסח]
2. עי' יהושע פרק ו. ועי' במדבר רבה פט"ו אות טו, ע"פ יהושע כד יא, שבשעת כיבוש יריחו היו בה מכל שבע האומות, לפי שיריחו היא הבריה של ארץ ישראל, ואם נכבשה יריחו, מיד כל הארץ נכבשת, (ועי' רד"ק שם), ועי' רש"י שם ושם ב א, וספרי דברים פ"ט נב ורש"י ש"ב ב ל, שיריחו היתה שקולה בחוזקה כנגד כל ארץ ישראל.
3. רש"י מ"ב כ יג וישעיהו לט ב ורש"י ורד"ק יחזקאל כז יז ורש"י ברכות מג א ד"ה שמן, בשם ס' יוסיפון (ועי"ש סופל"ח). ועי' שו"ת רי"ט ווייל חו"ס סי' טז.
4. רד"ק מ"ב שם. וכ"ה ביוסיפון סופל"ח, אבל כתב שלאחר חורבן בית שני נעתק העץ למקומות אחרים, ונשת"ר ממנו מעט ביריחו.
5. דברים לד ג ודהי"ב כח טו: ירחו עיר התמרים, ועי' ת"י ורש"י שופטים א טז ושם ג יג ורשב"ם ב"ב קמו ב. ועי' יחזקאל מז יט ומח כח: תמר, ות"י ורש"י ורד"ק שם שהיא יריחו. ועי' שו"ת שם ושארית לנפש חיה סי' ו.
6. רד"ק שופטים א טז. ועי' תוספתא בכורים פ"א: רשב"ג אומר אין סביאים בכורים תמרים, חוץ מן התמרים שביריחו, ומנחת בכורים שם, שזה לפי שרק התמרים הבאים משם טובים הם, וע"ע בכורים ציון 141 ואילך, ושם שאין הלכה כדבריו.
7. יומא כ ב ולט ב, (ועי' ראב"ד שבציון 41, שהיא יריחו המוזכרת במקרא).
8. יהושע יח כא.
9. תוס' בכורות נה א ד"ה אין. על פרטים נוספים לענין מקומה של יריחו, ועל שרידים שונים שנתגלו באותו איזור, אם הם מיריחו, (או מהעיר שבנה חיאל וקרא לה יריחו, עי' ציון 54), עי' תוספתא שביעית פ"ז, ועי' תבואת הארץ ח"ב ריש פ"ג ושו"ת משנת יוסף סי' נג אות ב באורך.
10. רבנו הלל לספרי דברים פ"ט סב.
11. אוה"ח במדבר י כט. ועי' תוספתא שם ומנחת בכורים שם, שפירות יריחו מקדימים לכלות מן השדה יותר מפירות שאר מקומות, ועי' ילקו"ש יהושע רמז ח.
12. ספרי במדבר פ"ט פא. וע"ע הר הבית, שכך היתה מדתו של הר הבית שבית המקדש נבנה בו, ועי' שו"ת זכרון יוסף חו"ס סי' ב ד"ה ואפילו ובנין יהושע לאדר"ג פל"ה ה"ד, שלכן נתנוהו תמורת הר הבית.
13. ספרי דברים שם, ועי"ש פ"ט שנב וספרי במדבר שם; רש"י

- במדבר י לב. ועי' שו"ת להורות נתן ח"ב סי' נה אות יג.
14. ע"ע בית המקדש: בעלותו. עי' ספרי דברים פ"ט סב; רש"י שופטים א טז, ועי' תוס' ב"ק פב ב ד"ה ואין. ועי' רבנו הלל לספרי במדבר שם ודברים שם וספרי דבי רב לספרי במדבר שם. [טור תקסט]
15. ספרי במדבר שם ודברים שם; רש"י שופטים שם. ועי' ספרי במדבר שם וילקו"ש רמז תתקנז, שנתנוהו לבני יונדב בן רכב, והגר"א בספרי שם הגיה, ועי' ספרי דבי רב ועמק הנצי"ב שם. על הטעם שנתנו את דושנה של יריחו עד בנין הבית לבני יתרו, עי' ספרי במדבר שם ודברים שם וילקו"ש שם ורמז תשכו. וע"ע ודוי מעשר ציון 161, שכיון שבני יתרו נטלו חלק בחלוקת הארץ, אינם כשאר גרים, וחייבים במקרא - בכורים, ע"ע, (אף לפוטרים בשאר גרים), ובדודי מעשר, ועי' מאירי ברכות כ ב. ועי' בדברי השואל בשו"ת שם ושארית לנפש חיה סי' ו, שאפשר שדושנה של יריחו אינו מיריחו עצמה, וכן מוכרח לכאורה לסוברים שיריחו אסורה בדירה לעולם, עי' ציונים 46, ו 61, ועי' זכרון יוסף חו"ס סי' ב, שקודם שנבנתה אסורה בדירה, והקשה משלוחי דוד שאמר להם לשבת ביריחו בש"ב י ה, וכל שהיה בדושנה של יריחו וגרו שם עם בני יונדב בן רכב באהלים, ומ' שכוונתו שהיא מיריחו, אלא שמותר לגור ביריחו באהלים.
16. ספרי במדבר שם.
17. יהושע ו א.
18. יהושע ו יא - טו. ועי"ש ג ואילך, על הציווי שנצטוו להקיפה ועל דרך ההקפה.
19. עי' יהושע ו כ: ותפל החומה תחתיה, ועי' ברכות נד ב ורש"י שם ד"ה כיון ומהרש"א שם, ועי' רד"ק יהושע שם שלא כל החומה נפלה, אלא רק כנגד מחנה ישראל, ואף אותו חלק שנפל נשאר ממנו מעט על פני הארץ לזכרון הנס. ועי' ציון 57.
20. יהושע שם.
21. ברי"תא בגמ' שם א.
22. ע"ע ברכות הראיה: על נסים. טוש"ע או"ח ריח א. ועי' ערוך השולחן שם ס"ב, שהרואה את מקום החומה צריך לברך, (אע"פ שלא ראה את החומה עצמה, ועי"ש ס"ג).
23. על הטעם שעושים זכר זה בסוכות, עי' שו"ת פעולת צדיק ח"ג סי' צ, ועי' הרוקח הל' סוכות, שמצות סוכה, לסוברים שהיא זכר לסוכות מסש שישבו בהן ישראל בצאתם מסצרים (ע"ע ישיבת סוכה, מחלוקת תנאים, וי"ס שהיא זכר לענני כבוד), י"מ שהכוונה היא לסוכות שישבו בהן בזמן כיבוש הארץ, ולדבריו אפשר שעשו בסוכות את ההקפות לזכר יריחו, מפני שבאותו זמן ציותה התורה לעשות סוכה זכר לכיבוש הארץ.
24. ע"ע קריאת המגילה. [טור תקע]
25. עי' טו"א מגילה ב ב ד"ה וכתוב התם, ועי' שו"ת משנת יוסף סי' נג אות א באורך, ושם שמצדד שהולכים אחר היקף

42. במדב"ר שם ותנחומא שם וילקו"ש שם, (ועי' דברים יג טז, שמוזכר לשון חרם בעיר הנדחת: החרם אתה, ושם יח: ולא ידבק בידך מאומה מן החרם, ועי' ציון 49). ועי' תוספתא סנהדרין פי"ד: והיתה תל עולם (האמור בעיר הנדחת), שכבר היתה בימי יהושע. ועי' התורה והמצוה למלבי"ם פרשת ראה אות פב וערל"ן סוף סנהדרין. ועי' להלן שיריחו חמורה מעיר הנידחת לענין מחובר בה, ועי' משך חכמה וחסדת ישראל שבציון 63, לשיטתם שם, שיריחו קלה מעיר הנידחת לענין שלאחר שנבנתה מותר לגור בה. ועי' טעמים נוספים לחרם, ברלב"ג ומלבי"ם יהושע ו יז וכלי יקר (לאניידו) שם ושם א. [טור תקעב]

43. ע"ע. עי' תוספתא סנהדרין פי"ד ה"ב וברייתא בגמ' סנהדרין ק"ג א.

44. עי' תוספתא סנהדרין שם, וברייתא בגמרא שם, וגמ' שם בביאורה. ועי' מאירי שם, שה"ה כל עיר שהחרימה בלשון זה, שהכל כפי מה שהתנו, בין להקל ובין להחמיר. ועי' חזון יחזקאל לתוספתא ערכין פ"ב ה"ה, בדעת ר"י בתוספתא שם, שאע"פ שהאילנות שבה אסורים (אף אילנות שניטעו אחרי כיבושה, ועי' להלן שי"ח), מ"מ חשובה ראויה לזריעה מצד עצמה, ולפיכך המקדיש בפרדסות יריחו פודה בחמישים סלע לבית כור, ואינו כמקדיש טרשים שנפדים בשווים לפי שאינם ראויים לזריעה, ע"ע פדיון הקדש וע' שדה אחוזה.

45. עי' ציון 30. גמ' שם לגי' רש"י, ועי' דק"ס שם שכ"ה בכמה כתי"י, וכ"ה בעוד כתי"י שצילומיהם במכון התלמוד הישראלי השלם ירושלים.

46. יפה מראה לירושלמי סנהדרין פי"א אות לג; חזון יחזקאל לתוספתא סנהדרין פי"ד; חוות בנימין סי' צו הדרן למסכת סנהדרין אות ד ואות ה. ועי' ציון 61 ואילך. ועי' שי"ק שם פי"י ה"ח ד"ה מאחר בדעת היפה מראה, שהאיסור הוא משום חרם ולא משום איסור בנייתה, (עי' להלן), שהרי אף עיר אחרת בשם יריחו אסור לבנות, ואעפ"כ מותר לדור בה לאחר שנבנתה, עי' ציון 59 ואילך, ועי' שו"ם מהדורה א ח"א סי' קכג, שמשמע שמפרש שהאיסור ביריחו הוא משום איסור בנייתה, אלא שהוא חמור יותר מאיסור הבנייה של עיר אחרת בשם יריחו.

47. חסדת ישראל קונ' נר מצוה לאוין מ' כג, ע"פ תוספתא וירושלמי שבציון 59, לשיטתו בציון 63. וכ"ס בשו"ת זכרון יוסף חו"מ סי' ב.

48. יהושע ז א וכה.

49. ציון 107 ואילך, ועי' במקור דין זה ופרטי הדינים בהמתתו. ועי' שו"ת חת"ס או"ח סי' רח ד"ה ומ"ש (הא'), שכ' שהנהנה מיריחו עובר על הלאו של "לא ידבק בידך מאומה מן החרם", כמו הנהנה מעיר - הנידחת (ע"ע), וע"ע חיבי מלקיות ציון 15 ו 1 ואילך, (ושם ציון 92 ואילך שאף הנהנה מע"ז לוקה מלאו זה, ועי' יראים מ' שעה, שהלאו הוא שלא ליהנות מדבר שנקרא "חרם", כגון ע"ז ועיר הנדחת וחרמי הקדש), אבל אינו חייב פיתה, ועכן נהרג מדין המלכות, ולא משום שעבר על

חומה בזמן משה רבנו, וע"ע קריאת המגילה.

26. משנת יוסף שם. ועי"ש ובהערת חתן המחבר שם על מכירת בתים בה, אם נהוג במכירה זו דין בתי - ערי - חומה (ע"ע), ושם אות ב ושו"ת להורות נתן ח"ב סי' נה אות יד, על המקום המכונה כיום יריחו, וישובים הסמוכים לו.

27. עי' ר"ש ורא"ש ורע"ב כלים פ"א מ"ז, וע"ע שילוח מחנות.

28. עי' להלן: החרפתה ואיסור בנייתה. שו"ת משנת יוסף סי' נג, ועי' שו"ת להורות נתן ח"ב סי' נה אות ג.

29. שו"ת הריב"ש סי' קעא, שלכן יכול היה יהושע להקדיש את כליה לאוצר ה', עי' להלן. ועי' צפע"ן סנהדרין ק"ג א.

30. יהושע ו טז - יט.

31. עי' מצודת דוד שם יז ויט, ועי' מצודת ציון שם.

32. יהושע ו כא וכד.

33. ר' יהושע דרוסיא בירושלמי ברכות פ"ט ה"ה; רות רבה פ"ד אות ה: י"א; מדרש תהלים מזמור נז: ורבותינו אמרו. ועי' רד"ק יהושע ו יז. ועי' ציון 50 פמשך חכמה. [טור תקעא]

34. יהושע ז יא. ירושלמי שם. ועי' משך חכמה פ' ראה, שתמה על ראה זו, לסוברים שאיסור חרם הוא מה"ת, ע"ע חרם (חרסי צבור) ציון 13, ועי' ציון הבא.

35. יהושע שם. ואולי כוננת הירושלמי להוכיח מלשון "בריתי אשר צויתי אותם" שבהמשך הכתוב שהזכיר.

36. ר' תנחומא בשם רבנן ברות רבה שם; ר' סימון בשם ריב"ל במדרש תהלים מזמור נז, ועי' מכות כג ב בשמו, וחת"ס על הירושלמי שם ובשו"ת או"ח סי' רח ד"ה ומאי דמייתי בדעתו. ועי' חת"ס שם, ע"פ דברי רב בסנהדרין מד א ורש"י שם, שהקב"ה הקפיד על יהושע שאסר לישראל את ביזת יריחו.

37. חת"ס על הירושלמי שם ובשו"ת שם, ועי"ש ע"פ סנהדרין שם, שלאסוראים אלו חרם מה"ת, ולחולקים אינו אלא מדרבנן. ועי' שו"ת יוסף אומץ סי' קג, שנראה שנקט שלד"ה הסכימו בי"ד של מעלה עם יהושע.

38. עי' בר"פ' מז ובמדב"ר פרשה יד אות א, ושם פרשה כג אות ו, וסדר עולם רבא פי"א ד"ה והעם עלו, וירושלמי שבת פ"א ה"ח ומו"ק פ"ב ה"ד ורמב"ם שבת פ"ב הכ"ה.

39. במדב"ר שם ושם; תנחומא נשא אות כח, דעה ראשונה בסתם; ילקו"ש יהושע רמז טו; רש"י ורד"ק יהושע ו יז. ועי' ערל"ן סוף סנהדרין.

40. במדבר טו כ.

41. במדב"ר פרשה יד שם ותנחומא שם וילקו"ש שם. וכ"כ בפי' הראב"ד תמיד פ"ג בשם מורי הרב החסיד, והוסיף שלכן היתה יריחו כמו ירושלים, וכדי שירגישו בני אדם שיש בה קדושה, היו נעשים בה נסים, שהיו נשמעות בה כמה מן העבודות שבמקדש, עי' תמיד שם.

59. ר"ש בן אלעזר בתוספתא סנהדרין פי"ד ובברייתא בירושלמי שם פי"ה ה"ח. ומצינו שנזכרו יריחו וישראל הגרים בה במקרא ובדברי חז"ל, עי' מלכים ב ב ה: בני הנביאים אשר בירחו, (ועי' רות רבה בתחילתו, שהיתה מקולקלת יותר משאר ערים מפני שאררה יהושע), ועי"ש טו ויח, ובעזרא ב לד ונחמיה ז לו: בני ירחו, ושם ג ב: אנשי ירחו, ודה"י ב כח טו, ועי' משנה פסחים נה ב ומנחות עא א באנשי יריחו, ועוד, ועי' תענית כז א שהיו שם שנים עשר משמרות כהונה, ועי' ציון 7, ועי' ירושלמי פסחים פי"ד ה"א וקה"ע שם, (ואפשר שבכ"ס אין הכוונה לירחו שהחרים יהושע, עי' ציון 54).

60. רד"ק מלכים א טז לד; פי"ס לירושלמי סנהדרין שם. ועי' מועדים וזמנים ח"ה סי' שמז בהערה.

61. יפה מראה לירושלמי סנהדרין פי"א אות לג; עי' חס"ד ומנחת בכורים וחזון יחזקאל לתוספתא סנהדרין פי"ד; שו"ס מהדורה א ח"א סי' כג; חוות בנימין סי' צו הדרן למסכת סנהדרין אות ד ואות ה.

62. עי' ציון 46.

63. קה"ע סנהדרין סופ"י ד"ה מאחר, לסוברים שלא נאסרה אלא יריחו, עי' ציון 56, ועי' שו"ק שם; שו"ת זכרון יוסף חו"ס סי' ב, ועי' ציון 15 בשמו, שאף בזמן דוד היתה אסורה, ולא הותרה אלא אחרי שבנאה חיאל; משך חכמה פ' ראה; חמדת ישראל קונ' נר מצוה לאוין ס' כג; ר"ח ברלין בירחון שערי תורה ח"א קונ' ד סי' סב, ועי"ש שמוכיה משלוחי דוד ומבני יתרו שמיד הותרה, ושאפשר שהכנענים חזרו ובנאוה, ועי' ציון 69; שו"ת שם ושארית לנפש חיה סי' ו, ועי"ש בטעם ההיתר.

64. משך חכמה שם; שו"ת שם ושארית לנפש חיה שם, שלכן לא הזכירו הפוסקים את איסור בנייתה. ועי' בדברי רש"י פייגענבוים בשערי תורה ח"א קונ' ו סי' סה אות ב, שמלשון השבועה, "אשר יקום", משמע שהשבועה היא דוקא על הבונה בפעם הראשונה.

65. שו"ת מהריב"ל ח"א סי' לח.

66. ר"ח ברלין בשערי תורה ח"א קונ' ד שם, ותמה על הרמב"ם שהשמיט דין זה.

67. עי' ציונים 54, 63. [טור תקעה]

68. עי' ציון 55.

69. רש"י פייגענבוים בשערי תורה ח"א קונ' ו שם, ועי"ש שחיאל שבנה עיר אחרת נענש אע"פ שלא עבר באיסור, (שכבר נבנתה יריחו, וכר"ח ברלין שבציון 63 שבדבריו דן שם), כיון שיצא הדבר מפי הנביא בארור, על דרך שאמרו שקללת חכם אפילו על תנאי (שלא נתקיים) מתקיימת, עי' מכות יא א, ואחרי שנענש ונתקיימה הקללה שוב אין חשש בדבר, (ור"ל שאין הקללה אלא על הראשון שבונה).

החרם, (וצ"ב שבתחילה הביא דברי הרמב"ן ואח"כ כ' בסתם להיפך), ועי' תורת הנביאים (מהר"ץ חיות) סופ"ז ד"ה והא.

50. יהושע ו כו. ועי' בדברי השואל בשו"ת שם ושארית לנפש חיה סי' ו, שאפשר שאין האיסור אלא בבניית החומה, (ועי' ציון 57, ואפילו אם אסור בלא חומה, נסתפק אם האיסור אף בבית אחד, או דוקא בבית המשלים לשיעור עיר), ועי' זכרון יוסף חו"מ סי' ב ד"ה ואפי' ואור תורה חוברת ד סי' ח וארץ חמדה נוספות לשער ד אות י וחוות בנימין סי' צו הדרן למסכת סנהדרין אות ד. ועי' משך חכמה פ' ראה, שהסכימו עמו בי"ד של מעלה, כמו שמפורש בכתוב (מלכים א טז לד): כדבר ה' אשר דבר ביד יהושע בן נון, (ועי"ש שנקט שהחרם על יריחו והשבועה שלא לבנותה הכל אחד, ומכתוב זה ראה שהסכימו עמו על החרם, ועי' ציון 34), ועי"ש שמצדד לומר שדוקא היחיד אסור לבנותה, כלשון הכתוב "האיש", אבל כלל ישראל אפילו לכתחילה רשאים לבנותה. [טור תקעג]

51. רש"י יהושע שם.

52. ספרי ראה פי"ס צה.

53. שו"ק לירושלמי סנהדרין פי"ה ה"ח ד"ה כאלו.

54. ספרי שם ותוספתא סנהדרין פי"ד בשם ר' יוסי ור"י בן קרחה, והובא סופה בסנהדרין ק"ג א. ועי' תוספתא שם בשם ר"ש בן אלעזר, שחיאל שבנה את יריחו ונתקיימה בו קללת יהושע, שמתו בניו, עי' מלכים א טז לד, לא את יריחו בנה, אלא עיר אחרת (שקרא לה יריחו), וכ"ה בירושלמי סנהדרין שם לפי קה"ע ופי"מ שם, וכ"כ רש"י סנהדרין שם ד"ה את יריחו בביאור גמ' שם, (אבל ביד רמה שם כתב שאפשר שבנה את יריחו, אלא שקרא לה בשם אחר), וכתב שלא נתפרש מנין שכך היה, ועי' בתי מדרשות ח"ב מדרש חסרות ויתרות ריש יהושע, שנכתב במלכים שם "ורחה", עי' ציון ו, לפי שהיא עיר אחרת, וכ"כ בהגהות יעב"ץ סנהדרין שם, ועי' מהרש"א ויפה עינים סנהדרין שם ומשך חכמה לפ' ראה, ועי' בדברי ת"ק בתוספתא שם: ויריחו משל בנימין, משמע שאת יריחו בנה, (ועי' חס"ד לתוספתא שם שדחה, וכתב שאינם חולקים), וכ"ה בקה"ע שם, לשיטתו בציון 56. ועי' ס' חסידים סי' תתשב ושו"ת חכם צבי סי' ככד.

55. רש"י סנהדרין שם. וצ"ב אם האיסור דוקא בבונה, או אף כששינה שמה של עיר בנויה ליריחו.

56. קה"ע לירושלמי סנהדרין שם, בדעת ר' יוסי ור' יהושע בן קרחה בירושלמי שם, ועי' שו"ת ציץ אליעזר חלק יא סי' יב אות ט.

57. מורה נבוכים ח"ג פ"ג. ולא נתבאר שם הטעם שהשביע אף על קריאת עיר אחרת בשם יריחו. ועי' ערל"ן סוף סנהדרין. [טור תקעד]

58. ע"ע שבועה. שו"ת הרא"ש כלל ה אות ד וכלל ז סי' ט. ועי' שו"ת בית יהודה חו"מ סי' א ד"ה ובתשובת הריב"ש ואילך.

בטקסט השיעור:
חוברת מרצה 31-32
עמ' 4

שמואל ב פרק ב

על-פני-גית דָּרָךְ מְדַבֵּר גְּבֻעוֹן: **כה** וַיִּתְקַבְּצוּ בְּנֵי-בְנֵימִן אַחֲרֵי אֲבִנֵר וַיְהִיו לְאַנְדָּה אַחַת וַיַּעֲמְדוּ עַל רֹאשׁ-גְּבֻעָה אַחַת: **כו** וַיִּקְרָא אֲבִנֵר אֶל-יוֹאָב וַיֹּאמֶר הֲלֹנֶצֶח תֹּאכַל חֶרֶב הַלּוֹא יִדְעָתָה כִּי-מָרָה תִּהְיֶה בְּאַחֲרוֹנָה וְעַד-מָתִי לֹא-תֹאמַר לְעַם לְשׁוֹב מֵאַחֲרֵי אַחֲיָהֶם: **כז** וַיֹּאמֶר יוֹאָב חַי הָאֱלֹהִים כִּי לֹיֵלָה דִּבַּרְתָּ כִּי אֲזִי מִהִבְקָר נַעֲלָה הָעַם אִישׁ מֵאַחֲרֵי אָחִיו: **כח** וַיִּתְקַע יוֹאָב בַּשּׁוֹפָר וַיַּעֲמְדוּ כָּל-הָעָם וְלֹא-יִרְדָּפוּ עוֹד אַחֲרֵי יִשְׂרָאֵל וְלֹא-יִסְפוּ עוֹד לְהִלָּחֵם: **כט** וְאַבְנֵר וְאַנְשָׁיו הָלְכוּ בְּעֶרְבָה כָּל הַלַּיְלָה הַהוּא וַיַּעֲבְרוּ אֶת-הַיַּרְדֵּן וַיֵּלְכוּ כָּל-הַבְּתָרוֹן וַיָּבֹאוּ מִחֲנָיִם: **ל** וַיּוֹאָב שָׁב מֵאַחֲרֵי אֲבִנֵר וַיִּקְבֹּץ אֶת-כָּל-הָעָם וַיִּפְקְדוּ מֵעֲבָדֵי דָּוִד תְּשֻׁעָה-עָשָׂר אִישׁ וַעֲשָׂהאֵל: **לא** וְעֲבָדֵי דָּוִד הַכּוֹ מִבְּנֵימִן וּבְאַנְשֵׁי אֲבִנֵר שְׁלֹשׁ-מֵאוֹת וְשָׁשִׁים אִישׁ מֵתוֹ: **לב** וַיִּשְׂאוּ אֶת-עֲשָׂהאֵל וַיִּקְבְּרוּהוּ בְּקִבְרֵי אָבִיו אֲשֶׁר בֵּית לָחֵם וַיֵּלְכוּ כָּל-הַלַּיְלָה יוֹאָב וְאַנְשָׁיו וַיֵּאָר לָהֶם בְּחֶבְרוֹן:

יז וַתְּהִי הַמְּלֻחָמָה קָשָׁה עַד-מָאֵד בַּיּוֹם הַהוּא וַיִּגְנָף אֲבִנֵר וְאַנְשֵׁי יִשְׂרָאֵל לְפָנָיו עֲבָדֵי דָּוִד: **יח** וַיְהִיו-שָׁם שְׁלֹשָׁה בְּנֵי צְרוּיָה יוֹאָב וְאַבְיָשִׁי וְעֲשָׂהאֵל וְעֲשָׂהאֵל קָל בְּרִגְלוֹ כַּאֲחֵר הַצְּבָאִים אֲשֶׁר בְּשָׂדֶה: **יט** וַיִּרְדָּף עֲשָׂהאֵל אַחֲרֵי אֲבִנֵר וְלֹא-נָטָה לָלֶכֶת עַל-הַיַּמִּין וְעַל-הַשְּׂמֹאל מֵאַחֲרֵי אֲבִנֵר: **כ** וַיִּפֹּן אֲבִנֵר אַחֲרָיו וַיֹּאמֶר תֵּאֵתָה זֶה עֲשָׂהאֵל וַיֹּאמֶר אֲנֹכִי: **כא** וַיֹּאמֶר לוֹ אֲבִנֵר נָטָה לָךְ עַל-יְמִינְךָ אוֹ עַל-שְׂמֹאלְךָ וַאֲחִז לָךְ אַחֵד מִהַנְּעָרִים וְקַח-לָךְ אֶת-חַלְצָתוֹ וְלֹא-אָבָה עֲשָׂהאֵל לְסוּר מֵאַחֲרָיו: **כב** וַיִּסָּף עוֹד אֲבִנֵר לֵאמֹר אֶל-עֲשָׂהאֵל סוּר לָךְ מֵאַחֲרֵי לָמָּה אֲבָבָה אֶרְצָה וְאִידָךְ אֲשָׂא פָּנָי אֶל-יוֹאָב אַחִידָךְ: **כג** וַיִּמָּאֵן לְסוּר וַיַּכְהוּ אֲבִנֵר-בְּאַחֲרֵי תַחְנִית אֶל-הַחֲמֹשׁ וַתִּצָּא תַחְנִית מֵאַחֲרָיו וַיִּפֹּל-שָׁם וַיָּמָת (תַּחְתּוֹ) [תַּחְתּוֹ] וַיְהִי כָּל-הַבָּא אֶל-הַמְּקוֹם-אֲשֶׁר-נָפַל שָׁם עֲשָׂהאֵל וַיָּמָת וַיַּעֲמְדוּ: **כד** וַיִּרְדָּפוּ יוֹאָב וְאַבְיָשִׁי אַחֲרָיו אֲבִנֵר וְהַשְּׂמֹשׁ בָּאָה וְהָמָּה בָּאוּ עַד-גְּבֻעַת אֶמָּה אֲשֶׁר

רע"י

שם מחוז:

(ל) תשעה עשר איש ועשהאל -

והלא עשהאל בכלל עבדי דוד, ולמה יצא, שהיה שקול כנגד כולם, וכן (יהושע ב א): לכו ראו את הארץ ואת יריחו; וכן (מלכים-א יא א): והמלך שלמה אהב נשים נכריות רבות ואת בת פרעה:

החומש, בסטר ירכיה: וימת תחתיו. תרגום: ומית באתריה:

(כז) לולא דברת -

אם דברת כן, 'לולא' כמו 'לו'. ועוד יש לפותרו כמשמעו, לולא דברת מה שאמרת (לעיל פסוק יד): יקומו נא הנערים וישחקו:

(כט) הבתרון -

(טז) חלקת הצורים -

תרגום: אחסנת קטיליא, על שם החרבות, כמה דאת אמר (תהלים פט מד): אף תשיב צור חרבו:

(כג) אל החומש -

כמו דופן חמישית, מקום שמרה וכבוד תלויין שם (סנהדרין מט א). ויונתן תרגם: אל

בטקסט השיעור:
 חוברת מרצה 31-32
 עמ' 4

בראשית פרק מט

יהנה: **יט** גֵּד גְּדוּד יְגוּדָנוּ וְהוּא יְגֵד עֵקֵב: **כ** מֵאֲשֶׁר שָׁמְנָה לְחֶמּוֹ וְהוּא יִתֵּן מֵעֵדְנֵי-מֶלֶךְ: **כא** נִפְתְּלֵי אֵילָה שְׁלֹחָה הַנֶּתֶן אֲמָרֵי-שֹׁפָר: **כב** בֶּן פֶּרֶת יוֹסֵף בֶּן פֶּרֶת עַל־עֵין בְּנוֹת צַעֲדָה עַל־י-שׁוּר: **כג** וַיִּמְכְּרוּהוּ וַרְבּוֹ וַיִּשְׁטַמְהוּ בְּעַלֵי חֲצִים: **כד** וַתֵּשֶׁב בְּאֵיתָן קִשְׁתּוֹ וַיִּפְּזוּ זְרַעֵי יָדָיו מִיַּדֵי אַבִּיר וַעֲקֵב מִשֵּׁם רָעָה אֲבֵן יִשְׂרָאֵל: **כה** מֵאֵל אַבְיָד וַיַּעֲזֹרֶךָ וְאֵת שְׂדֵי וַיִּבְרַכְךָ בְּרֹכַת שָׁמַיִם מֵעַל בְּרֹכַת תְּהוֹם רִבְצַת תַּחַת בְּרֹכַת שָׁדַיִם וְרַחֵם: **כו** בְּרֹכַת אַבְיָד גָּבְרוּ עַל-בְּרֹכַת הוֹרֵי עַד-תֵּאֲנֹת גִּבְעַת עוֹלָם תִּהְיֶינָה לְרֹאשׁ יוֹסֵף וְלִקְדָקֵד נֹזֵר אֲחִיו: **כז** בְּנִימִין זֶאֱבִי יִטְרַף בִּבְקָר יֹאכֵל עַד וְלַעֲרֹב יִחַלֵּק שְׁלָל: **כח** כָּל-אֵלֶּה שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל שְׁנַיִם עָשָׂר וְזֹאת אֲשֶׁר-דִּבֶּר לָהֶם אַבְיָהֶם וַיִּבְרַךְ אוֹתָם אִישׁ אֲשֶׁר כָּבְרָכְתוּ בִּרְךָ אֹתָם: **כט** וַיַּצּוּ אוֹתָם וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם אֲנִי נֹאֲסֵף אֶל-עַמִּי קְבְּרוּ אֹתִי אֶל-אֲבֹתַי אֶל-הַמַּעְרָה אֲשֶׁר בְּשָׂדֵה עֶפְרוֹן תַּחְתִּי: **ל** בַּמַּעְרָה אֲשֶׁר בְּשָׂדֵה הַמְּכַפְלָה אֲשֶׁר-עַל-פְּנֵי מַמְרָא בְּאֶרֶץ כְּנָעַן אֲשֶׁר קָנָה אַבְרָהָם אֶת-הַשָּׂדֵה מֵאֵת עֶפְרוֹן תַּחְתִּי לְאַחֲזַת-קְבָר: **לא** שָׁמָּה קְבְּרוּ אֶת-אַבְרָהָם וְאֵת שָׂרָה אִשְׁתּוֹ שָׁמָּה קְבְּרוּ אֶת-יִצְחָק וְאֵת רַבֵּקָה אִשְׁתּוֹ וְשָׁמָּה קְבַרְתִּי אֶת-לָאָה: **לב** מִקְנֵה הַשָּׂדֵה וְהַמַּעְרָה אֲשֶׁר-בוֹ מֵאֵת בְּנֵי-חַת: **לג** וַיְכַל יַעֲקֹב לְצוֹת אֶת-בָּנָיו וַיֹּאסֵף רַגְלָיו אֶל-הַמָּטָה וַיִּגְוַע וַיֹּאסֵף אֶל-עַמּוּי:

א וַיִּקְרָא יַעֲקֹב אֶל-בָּנָיו וַיֹּאמֶר הֲאִסְפוּ וְאֶגְדָּה לָכֶם אֵת אֲשֶׁר-יִקְרָא אֲתֶכֶם בְּאַחֲרֵית הַיָּמִים: **ב** הַקְּבֹצוּ וְשִׁמְעוּ בְנֵי יַעֲקֹב וְשִׁמְעוּ אֶל-יִשְׂרָאֵל אֲבִיכֶם: **ג** רְאוּבֵן בְּכֹרִי אֶתָּה פַחֵי וְרֵאשִׁית אוֹנֵי יִתֵּר שְׂאֵת וַיִּתֵּר עָז: **ד** פַּחֲזוּ כַמִּים אֶל-תּוֹתֵר כִּי עָלִית מִשְׁכְּבֵי אַבְיָד אֲזוּ חֲלַלְתָּ יְצוּעֵי עֵלָה: **ה** שִׁמְעוּן וְלוֹי אַחִים כָּלֵי חָמֶס מְכַרְתִּיהֶם: **ו** בְּסֹדֶם אֶל-תָּבֵא נַפְשֵׁי בַקְהָלֶם אֶל-תַּחַד כְּבֹדֵי כִּי בְּאֶפֶס הִרְגוּ אִישׁ וּבְרַצְנָם עָקְרוּ-שׁוּר: **ז** אָרוּר אֶפֶס כִּי עָז וְעַבְרָתָם כִּי קִשְׁתָּה אֲחַלְקֶם בְּיַעֲקֹב וְאַפִּיצֶם בְּיִשְׂרָאֵל: **ח** יְהוּדָה אֶתָּה יוֹדוּךָ אֲחִיךָ יָדָה בְּעַרְףְּ אִבְיָד יִשְׁתַּחֲוּוּ לָךְ בְּנֵי אַבְיָד: **ט** גּוֹר אֲרִיָּה יְהוּדָה מִטְרַף בְּנֵי עָלִית כְּרַע רַבֵּץ כְּאַרְיָה וְכָלְבִּיא מִי יְקִימֵנִי: **י** לֹא-יִסוּר שִׁבְט מִיהוּדָה וּמַחֲקֵךְ מִבֵּין רַגְלָיו עַד כִּי-יִבֵּא שִׁילָה וְלוֹ יִקְחֵת עַמִּים: **יא** אֲסֵרִי לְנֶפֶן עִירָה וְלִשְׂרָקָה בְּנֵי אֶתְנֹו כַבֵּס בֵּינָם לְבָשׁוּ וּבְדָם-עֲנָבִים סוֹתָה: **יב** חַכְלִילֵי עֵינַיִם מִיָּין וְלִבָּן-שְׁנַיִם מִחֶלֶב: **יג** זְבוּלֵן לְחוּף יַמִּים יִשְׁכֵּן וְהוּא לְחוּף אֲנִיִּית וַיִּרְכָּתוּ עַל-צִידוֹן: **יד** יִשְׁשַׁכָּר חֲמֹר גָּרֶם רַבֵּץ בֵּין הַמַּשְׁפָּתִים: **טו** וַיִּרְא מְנַחֵה כִּי טוֹב וְאֵת-הָאֶרֶץ כִּי נַעֲמָה וַיֵּט שִׁכְמוֹ לְסִבְל וַיְהִי לְמַס-עֵבֶד: **טז** הֵן יָדִין עַמּוֹ כְּאֶחָד שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל: **יז** יְהִי-הֵן נָחַשׁ עַל־י-דָרָךְ שְׁפִיפֹן עַל־י-אַרְחַת הַנֶּשֶׁף עַקְבֵי-סוּס וַיִּפֹּל רַכְבוֹ אַחֹר: **יח** לִישׁוּעָתָךְ קִוִּיתִי

רשי"י

לפרש כמדבר אל הכבוד ואומר אתה כבודי אל תתייחד עמם, כמו (ישעיה יד כ) לא תחד אתם בקבורה:

כי באפם הרגו איש -

אלו חמור ואנשי שכם, ואינם חשובין כולם אלא כאיש אחד וכן הוא אומר בגדעון (שופטים ו טז) והכית את מדין כאיש אחד, וכן במצרים (שמות טו א) סוס ורוכבו רמה בים, זהו מדרשו. ופשוטו: אנשים הרבה קורא איש, כל אחד לעצמו, באפם הרגו כל איש שכעסו עליו, וכן (יחזקאל יט ג) וילמד לטרוף טרף אדם אכל:

וברצונם עקרו שור -

רצו לעקור את יוסף שנקרא שור, שנאמר (דברים לג יז) בכור שורו הדר לו. עקרו אישירוטו"ר בלע"ז [לכרות גידי השוק], לשון (יהושע יא ט) את סוסיהם תעקר:

(ז) ארור אפם כי עז -

אפילו בשעת תוכחה לא קלל אלא אפם, וזהו שאמר בלעם (במדבר כג ח) מה אקוב לא קבה אל:

אחלקם ביעקב -

אפרידם זה מזה שלא יהא לוי במנין השבטים, והרי הם חלוקים. דבר אחר: אין לך עניים וסופרים ומלמדי תינוקות אלא משמעון, כדי שיהיו נפוצים, ושבטו של לוי עשאו מחזור על הגרנות לתרומות ולמעשרות, נתן לו תפוצותו דרך כבוד:

(ח) יהודה אתה יודוך אחיך -

לפי שהוכיח את הראשונים בקנטורים התחיל יהודה לסוג לאחוריו (שלא יוכיחנו על מעשה תמר) וקראו יעקב בדברי רצוי יהודה לא אתה כמותם:

ידך בערף אויביך -

בימי דוד, שנאמר (ש"ב כב מא) ואויבי תהא לי עורף:

בני אביך -

(לעיל לו יט - כ) ויאמרו איש אל אחיו ועתה לכו ונהרגוהו, מי הם, אם תאמר ראובן או יהודה, הרי לא הסכימו בהריגתו, אם תאמר בני השפחות, הרי לא הייתה שנאתן שלימה, שנאמר (שם ב) והוא נער את בני בלהה ואת בני זלפה וגו', יששכר וחבולן לא היו מדברים בפני אחיהם הגדולים מהם, על כרחך שמעון ולוי הם, שקראם אביהם אחים:

כלי חמס -

אומנות זו של רציחה, חמס הוא בידיהם, מברכת עשו היא, זו אומנות שלו היא, ואתם חמסתם אותה הימנו:

מכרתיהם -

לשון כלי זיון, הסייף בלשון יוני מכי"ר. דבר אחר: מכרתיהם. בארץ מגורתם נהגו עצמן בכלי חמס, כמו (יחזקאל טו ג) מכורותיך ומולדתיך, וזה תרגום של אונקלוס: בארע תותבותהון:

(ו) בסודם אל תבא נפשי -

זה מעשה זמרי, כשנתקבצו שבטו של שמעון להביא את המדינית לפני משה, ואמרו לו זו אסורה או מותרת, אם תאמר אסורה, בת יתרו מי התירה לך, אל יזכר שמי בדבר, שנאמר (במדבר כה יד) זמרי בן סלוא נשיא בית אב לשמעוני, ולא כתב בן יעקב:

בקהלם -

כשיקהיל קרח שהוא משבטו של לוי את כל העדה על משה ועל אהרן:

אל תחד כבודי -

שם, אל יתייחד עימהם שמי, שנאמר (במדבר טז א) קרח בן יצהר בן קהת בן לוי, ולא נאמר בן יעקב אבל בדברי הימים כשנתייחסו בני קרח על הדוכן, נאמר (דה"א ו כב) בן קרח בן יצהר בן קהת בן לוי בן ישראל:

אל תחד כבודי -

כבוד לשון זכר הוא, ועל כורחך אתה צריך

(א) ואגידה לכם -

בקש לגלות את הקץ ונסתלקה שכינה ממנו והתחיל אומר דברים אחרים:

(ג) וראשית אוני -

היא טפה ראשונה שלו, שלא ראה קרי מימיו:

אוני -

כוחי. כמו: (הושע יב ט) מצאתי און לי. (ישעיה מ כו) מרוב אונים. (שם כט) ולאין אונים:

יתר שאת -

ראוי היית להיות יתר על אחיך בכהונה, לשון נשיאות כפים:

ויתר עז -

במלכות, כמו (ש"א ב י) ויתן עז למלכו. ומי גרם לך להפסיד כל אלה:

(ד) פחז כמים -

הפחז והבהלה אשר מהרת להראות כעסק, כמים הללו הממהרים למרוצתם, לכך

אל תותר -

אל תתרבה ליטול כל היתרות הללו שהיו ראויות לך. ומהו הפחז אשר פחזת?

כי עלית משכבי אביך אז חללת -

אותו שעלה על יצועי, שם שכינה שדרכו להיות עולה על יצועי:

פחז -

שם דבר הוא לפיכך טעמו למעלה וכולו נקוד פת"ח. ואלו היה לשון עבר היה נקוד חציו קמ"ץ וחציו פת"ח וטעמו למטה:

יצועי -

לשון משכב על שם שמציעים אותו על ידי לבדין וסדינין, והרבה דומים לו: (תהילים קלב ג) אם אעלה על ערש יצועי. (תהילים סג ג) אם זכרתך על יצועי:

(ה) שמעון ולוי אחים -

בעצה אחת על שכם ועל יוסף.

רשי"י

חכלילות עינים, שכן דרך שותי יין עיניהם מאדימין:

מחלב -

מרוב חלב [שיהא בארצו מרעה טוב לעדרי צאן, וכן פירוש המקרא אדום עינים יהא מרוב יין, ולבן שנים יהא מרוב חלב]. ולפי תרגומו עינים לשון הרים, שמשם צופים למרחוק. ועוד תרגמו בפנים אחרות לשון מעינות וקילוח היקבים. נעוהי, יקבים שלו, ולשון ארמי הוא במסכת עבודה זרה (דף עד ב) נעוא ארתחו. יחוורן בקעתיה, תרגם שנים לשון (ש"א יד ד) שני הסלעים:

(יג) לחוף ימים -

על חוף ימים תהיה ארצו. חוף כתרגומו: ספר, מרק"א בלע"ז [גבול], והוא יהיה מצוי תדיר על חוף אניות, במקום הנמל, שאניות מביאות שם פרקמטיא, שהיה זבולן עוסק בפרקמטיא, וממציא מזון לשבט יששכר והם עוסקים בתורה, הוא שאמר משה (דברים לג יח) שמח זבולן בצאתך ויששכר באהליך, זבולן יוצא בפרקמטיא ויששכר עוסק בתורה באהלים:

וירכתו על צידון -

סוף גבולו יהיה סמוך לצידון. ירכתו, סופו, כמו (שמות כו כב) ולירכתי המשכן:

(יד) יששכר חמור גרם -

חמור בעל עצמות, סובל עול תורה כחמור חזק שמטעינין אותו משאוי כבד:

רבץ בין המשפתים -

כחמור המהלך ביום ובלילה ואין לו לינה בבית וכשהוא רוצה לנוח רובץ לו בין התחומין בתחומי העיירות שמוליך שם פרקמטיא:

(טו) וירא מנוחה כי טוב -

ראה לחלקו ארץ מבורכת וטובה להוציא פירות:

אליו גויים ידרשו. ודומה לו (משלי ל יז) עין תלעג לאב ותבוז ליקהת אס, לקבוץ קמטים שבפנים מפני זקנתה. ובתלמוד (יבמות קו ב): דיתבי ומקוהו אקהתא בשוקי דנהרדעא, ויכול היה לומר קהיית עמים:

(יא) אסרי לגפן עירה -

נתנבא על ארץ יהודה שתהא מושכת יין כמעייין, איש יהודה יאסור לגפן עיר אחד ויטענו מגפן אחת, ומשורק אחד בן אתון אחד:

שרקה -

זמורה ארוכה, קורייד"א בלע"ז [עריס]:

כבס ביין -

כל זה לשון רבוי יין:

סותה -

לשון מין בגד הוא, ואין לו דמיון במקרא:

אסרי -

כמו אוסר, דוגמתו (תהילים קיג ז) מקימי מעפר דל, (שם כג א) היושבי בשמים, וכן בני אתונו כענין זה. ואונקלוס תרגם: במלך המשיח. גפן הם ישראל, עירה זו ירושלים. שורקה אלו ישראל (ירמיה ב כא) ואנכי נטעתיך שורק:

בני אתונו -

יבנון היכליה, לשון שער האיתון בספר יחזקאל (מ טו). ועוד תרגמו בפנים אחרים גפן אלו צדיקים. בני אתונו עבדי אורייתא באולפן, על שם (שופטים ה י) רוכבי אתונות צחורות. [כבס ביין יהא] ארגון טב לבושהי, דומה ליין. וצבעונין הוא לשון סותה שהאשה לובשתן ומסיתה בהן את הזכר ליתן עיניו בה. ואף רבותינו פירשו בתלמוד: לשון הסתת שכרות במסכת כתובות (דף קיא ב) ועל היין, שמא תאמר אינו מרוה, תלמוד לומר סותה:

(יב) חכלילי -

לשון אודם כתרגומו וכן (משלי כג כט) למי

על שם שהיו מנשים הרבה לא אמר בני אמך, כדרך שאמר יצחק (לעיל כז כט):

(ט) גור אריה -

על דוד נתנבא, בתחילה גור (שמואל ב' ה ב) בהיות שאול מלך עלינו אתה הייתה המוציא והמביא את ישראל, ולבסוף אריה כשהמליכוהו עליהם. וזהו שתרגם אונקלוס: שלטון יהא בשרוי'א, בתחלתו:

מטרף -

ממה שחשדתיך (לעיל לז לג) בטרף טרף יוסף חיה רעה אכלתהו, וזהו יהודה שנמשל לאריה:

בני עלית -

סלקת את עצמך, ואמרת (שם כו) מה בצע וגו'. וכן מהריגת תמר שהודה (לעיל לח כו) צדקה ממני.

לפיכך כרע רבץ וגו' בימי שלמה (מ"א ה ה) איש תחת גפנו וגו':

(י) לא יסור שבט מיהודה -

מדוד ואילך, אלו ראשי גליות שבבבל שרודים את העם בשבט שממונים על פי המלכות:

ומחקק מבין רגליו -

תלמידים, אלו נשיאי ארץ ישראל:

עד כי יבא שילה -

מלך המשיח שהמלוכה שלו, וכן תרגם אנקלוס. ומדרש אגדה: שילו, שי לו, שנאמר (תהילים עו יב) יובילו שי למורא:

ולו יקהת עמים -

אסיפת עמים, שהיו"ד עיקר היא ביסוד, כמו: (יחזקאל כח יז) יפעתך. ופעמים שנופלת ממנו, וכמה אותיות משמשות בלשון זה והם נקראים עיקר נופל, כגון נו"ן של נוגף ושל נושך ואל"ף. (איוב יג יז) שבאחותי באזניכם. (יחזקאל כא כ) ושבאבחת חרב. (מ"ב ד ב) ואסוך שמן. אף זה יקהת עמים, אסיפת עמים, שנאמר: (ישעיהו יא י)

רשי"י

שמן כמעין. וכן ברכו משה (דברים לג כד) וטובל בשמן רגלו, כמו ששינו במנחות (דף פה ב) פעם אחת הוצרכו אנשי לודקיא לשמן וכו':

(כא) אילה שלוחה -

זו בקעת גינוסר שהיא קלה לבשל פירותיה כאילה זו שהיא קלה לרוץ.

אילה שלוחה -

אילה משולחת לרוץ:

הנותן אמרי שפר -

כתרגומו. דבר אחר: על מלחמת סיסרא נתנבא (שופטים ד ו) ולקחת עמך עשרת אלפים איש מבני

נפתלי וגו', והלכו שם בזריזות, וכן נאמר שם לשון שלוח (שופטים ה טו) בעמק שלח ברגליו:

הנותן אמרי שפר -

על ידם שרו דבורה וברק שירה. ורבותינו דרשוהו: על יום קבורת יעקב כשערער עשו על המערה.

במסכת סוטה (דף יג א): [ותרגומו] יתרמי עדביה ייפול חבלו, והוא יודה על חלקו אמרים נאים ושבח:

(כב) בן פרת -

בן חן, והוא לשון ארמי אפריון נמטייה לרבי שמעון בסוף בבא מציעא (ק"ט א):

בן פרת עלי עין -

חנו נטוי על העין הרואה אותו:

בנות צעדה עלי שור -

בנות מצרים היו צועדות על החומה להסתכל ביופיו. ובנות הרבה צעדה, כל אחת ואחת במקום שתוכל לראותו משם. עלי שור. על ראייתו, כמו (במדבר כד יז) אשורנו ולא קרוב. ומדרשי אגדה יש רבים, וזה נוטה ליישוב המקרא:

פרת -

ת"ו שבו הוא תיקון הלשון, כמו (קהלת ג יח)

(יח) לישועתך קויתי ה' -

נתנבא שינקרו פלשתים את עיניו, וסופו לומר (שופטים טז כח) זכרני נא וחזקני נא אך הפעם וגו':

(יט) גד גדוד יגודנו -

כולם לשון גדוד הם, וכך חברו מנחם. ואם תאמר אין גדוד בלא שני דלתי"ן, יש לומר גדוד שם דבר צריך שני דלתי"ן, שכן דרך תיבה בת שתי אותיות לכפול בסופה, ואין יסודה אלא שתי אותיות. וכן אמר: (משלי כו ב) כצפור לנוד, מגורת (איוב ז ד) ושבעתי נדודים. (שופטים ה כז) שם נפל שדוד, מגורת (תהילים צא ו) ישוד צהרים. אף יגוד, יגודנו, וגדוד, מגורה אחת הם. וכשהוא מדבר בלשון יפעל אינו כפול, כמו: יגוד, יגוד, ירום, ישוד, ישוב. וכשהוא מתפעל או מפעיל אחרים הוא כפול, כמו: יתגודד, יתרומם, יתבולל, יתעודד. ובלשון מפעיל (תהילים קמו ט) יתום ואלמנה יעודד. (ישעיה מט ה) לשובב יעקב אליו. (שם נח יב) משובב נתיבות. יגודנו האמור כאן אין לשון שיפעילוהו אחרים, אלא כמו יגוד הימנו, כמו (ירמיה י כ) בני יצאוני, יצאו ממני. גד גדוד יגודנו. גדודים יגודו הימנו, שיעברו הירדן עם אחיהם למלחמה כל חלוץ עד שנכבשה הארץ:

והוא יגוד עקב -

כל גדודיו ישובו על עקבם לנחלתם שלקחו בעבר הירדן, ולא יפקד מהם איש:

עקב -

בדרך ובמסילותם שהלכו ישובו, כמו (תהילים עז כ) ועקבותיך לא נודעו. וכן (שה"ש א ח) בעקבי הצאן, בלשון לע"ז תרצי"ש [עקבות]:

(כ) מאשר שמנה לחמו -

מאכל הבא מחלקו של אשר יהא שמן, שיהיו זיתים מרובים בחלקו, והוא מושך

ויט שכמו לסבול -

עול תורה:

ויהי -

לכל אחיו ישראל:

למס עובד -

לפסוק להם הוראות של תורה וסדרי עבורין, שנאמר (דה"א יב לג) ומבני יששכר יודעי בינה לעתים לדעת מה יעשה ישראל ראשיהם מאתים, מאתים ראשי סנהדראות העמיד, וכל אחיהם על פיהם:

ויט שכמו -

השפיל שכמו כמו (שמואל ב' כב ז) ויט שמים (תהילים עח א) הטו אזניכם. ואונקלוס תרגמו: בפנים אחרים ויט שכמו לסבול מלחמות ולכבוש מחוזות שהם יושבים על הספר, ויהי האויב כבוש תחתיו למס עובד:

(טז) דן ידין עמו -

ינקום נקמת עמו מפלשתים, כמו (דברים לב לו) כי ידין ה' עמו:

כאחד שבטי ישראל -

כל ישראל יהיו כאחד עמו ואת כולם ידין, ועל שמשון נבא נבואה זו. ועוד יש לפרש: כאחד שבטי ישראל כמיוחד שבשבטים הוא דוד שבא מיהודה:

(יז) שפיפן -

הוא נחש. ואומר אני שקרוי כן על שם שהוא נושף, כמו (בראשית ג טו) ואתה תשופנו עקב:

הנשך עקבי סוס -

כך דרכו של נחש, ודמהו לנחש הנושך עקבי סוס, ונופל רכבו אחרו שלא נגע בו. ודוגמתו מצינו בשמשון (שופטים טז כט) וילפת שמשון את שני עמודי התוך וגו' ושעל הגג מתו. ואונקלוס תרגם: כחיו חורמן, שם מין נחש, שאין רפואה לנשיכתו, והוא צפעוני, וקרוי חורמן על שם שעושה הכל חרם. וכפתנא, כמו פתן. יכמון, יארוב:

רשי"י

אדונתך והוא יברכך:

ברכות שדים ורחם -

ברכתא דאבא ודאמא, כלומר יתברכו המולידים והיולדות, שיהיו הזכרים מזריעין טיפה הראויה להריון, והנקבות לא ישכלו את רחם שלהן להפיל עובריהן:

שדים -

כמו (שמות יט ג) ירה יירה, דמתרגמינן אישתדאה ישתדי, אף שדים כאן על שם שהזרע יורה כחץ:

(כו) ברכת אביך גברו וגו' -

הברכות שברכני הקב"ה גברו והלכו על הברכות שברך את הורי:

עד תאות גבעות עולם -

לפי שהברכות שלי גברו עד סוף גבולי גבעות עולם, שנתן לי ברכה פרוצה בלי מצרים, מגעת עד ארבע קצות העולם שנאמר (לעיל כח יד) ופרצת ימה וקדמה וגו', מה שלא אמר לאברהם אבינו וליצחק.

לאברהם אמר (שם יג טו) שא נא עיניך וראה צפנה וגו', כי את כל הארץ אשר אתה רואה לך אתננה, ולא הראהו אלא ארץ ישראל בלבד. ליצחק אמר (שם כו ג) כי לך ולזרעך אתן את כל הארצות האל והקימותי את השבועה וגו', זהו שאמר ישעיה (ישעיה נח יד) והאכלתיך נחלת יעקב אביך, ולא אמר נחלת אברהם:

תאות -

אשמול"ץ בלע"ז [גבול], כך חברו מנחם בן סרוק:

הורי -

לשון הריון, שהורוני במעי אמי, כמו (איוב ג ג) הורה גבר:

עד תאות -

עד קצות, כמו (במדבר לד י) והתאיותם לכם לגבול קדמה (שם לד ח) תתאו לבוא חמת:

נעשו אנשי ריב. וכן (ישעיה כג ב) דומו יושבי אי, כמו נדמו. וכן תרגם אונקלוס: ונקמוהי:

בעלי חצים -

שלשונם כחץ. ותרגומו לשון (במדבר לא לו) ותהי המחצה, אותן שהיו ראויים לחלוק עמו נחלה:

(כד) ותשב באיתן קשתו -

נתיישרה בחוזק. קשתו, חזקו:

ויפזו זרעי ידיו -

זו היא נתינת טבעת על ידו, לשון (מלכים א' י יח) זהב מופז, זאת הייתה לו מידי הקב"ה שהוא אביר יעקב, ומשם עלה להיות רועה אבן ישראל, עקרן של ישראל לשון (זכריה ד ז) האבן הראשה לשון מלכות. ואונקלוס אף הוא כך תרגמו: ותשב בהון נביאותיה, החלומות אשר חלם להם, על דקיים אורייתא בסתרא, תוספת הוא ולא מלשון עברי שבמקרא, ושוי בתוקפא רוחצניה, תרגום של באיתן קשתו. וכך לשון התרגום על העברי ותשב נבואתו, בשביל שאיתנו של הקב"ה הייתה לו לקשת ולמבטח. בכך יתרמא דהב על דרועיה, לכך ויפזו זרעי ידיו, לשון פז:

אבן ישראל -

לשון נוטריקון אב וכן, אבהו ובניו, יעקב ובניו. ורבותינו דרשו: ותשב באיתן קשתו על כבישת יצרו באשת אדוניו, וקוראו קשת על שם שהזרע יורה כחץ. ויפזו זרעי ידיו, כמו ויפוצו. שיצא הזרע מבין אצבעות ידיו:

מידי אביר יעקב -

שנראתה לו דמות דיוקנו של אביו וכו' כדאיתא בסוטה (דף לו ב):

(כה) מאל אביך -

הייתה לך זאת והוא יעזורך:

ואת שדי -

ועם הקב"ה היה לך, כשלא שמעת לדברי

על דברת בני האדם:

שור -

כמו לשור:

עלי שור -

בשביל לשור. ותרגום של אונקלוס: בנות צעדה עלי שור תרין שבטין יפקון מבנוהי וכו'. וכתב בנות על שם בנות מנשה בנות צלפחד שנטלו חלק בשני עברי הירדן. ברי דיסגי יוסף פורת לשון פריה ורביה. ויש מדרשי אגדה המתיישבים על הלשון: בשעה שבא עשו לקראת יעקב, בכולן קדמו האמהות ללכת לפני בניהם להשתחוות, וברחל כתיב (לעיל לג ז) נגש יוסף ורחל וישתחוו. אמר יוסף: רשע הזה עינו רמה, שמא יתן עינו באמי, יצא לפניו ושרבב קומתו לכסותה, והוא שברכו אביו בן פורת, הגדלת עצמך יוסף עלי עין של עשו, לפיכך זכית לגדולה:

בנות צעדה עלי שור -

להסתכל בך בצאתך על מצרים. ועוד דרשוהו: לעניין שלא תשלוט בזרעו עין רעה, ואף כשברך מנשה ואפרים ברכם כדגים שאין עין רעה שולטת בהם:

(כג) וימררוהו ורבו -

וימררוהו אחיו, וימררוהו פוטיפר ואשתו לאסרו, לשון (שמות א יד) וימררו את חייהם:

ורבו -

נעשו לו אחיו אנשי ריב. ואין הלשון הזה לשון פעלו, שאם כן היה לו לינקד ורבו, כמו (במדבר כ ג) המה מי מריבה אשר רבו וגו'. ואף אם לשון רביית חצים הוא, כך היה לו להנקד. ואינו אלא לשון פועלו, כמו שמו שמים (ירמיה ב יב), שהוא לשון הושמו. וכן (איוב כד כד) רומו מעט, שהוא לשון הורמו. אלא שלשון הורמו והושמו על ידי אחרים, ולשון שמו, רמו, רבו, מאליהם הוא, משוממים את עצמם, נתרוממו מעצמם,

רשי"י

חטיפתו של זאב, ולנפתלי קלותו של איל. יכול שלא כללן בכל הברכות? תלמוד לומר: ברך אותם:

(כט) נאסף אל עמי -

על שם שמכניסין הנפשות אל מקום גניזתן, שיש אסיפה בלשון עברי שהיא לישון הכנסה, כגון: (שופטים יט טו) ואין איש מאסף אותם הביתה. (דברים כב ב) ואספתו אל תוך ביתך. (ויקרא כג לט) באספתם את תבואת הארץ, הכנסתם לבית מפני הגשמים. (שמות כג טז) באספת את מעשיך. וכל אסיפה האמורה במיתה אף היא לישון הכנסה:

אל אבותי -

עם אבות:

(לג) ויאסף רגליו -

הכניס רגליו:

ויגע ויאסף -

ומיתה לא נאמרה בו. ואמרו רבותינו ז"ל: יעקב אבינו לא מת.

פריחתן וזריחתן של ישראל:

ולערב יחלק שלל -

אף משתשקע שמשן של ישראל על ידי נבוכדנצר שיגלם לבבל, יחלק שלל. מרדכי ואסתר שהם מבנימין יחלקו את שלל המן, שנאמר (אסתר ח ז) הנה בית המן נתתי לאסתר. ואונקלוס תרגם: על שלל הכוהנים בקדשי המקדש:

(כח) וזאת אשר דבר להם אביהם

ויברך אותם -

והלא יש מהם שלא ברכם אלא קינטרין?! אלא כך פירושו וזאת אשר דבר להם אביהם מה שנאמר בענין. יכול שלא ברך לראובן שמעון ולוי? תלמוד לומר: ויברך אותם, כולם במשמע:

איש אשר כברכתו -

ברכה העתידה לבא על כל אחד ואחד:

ברך אותם -

לא היה לו לומר אלא איש אשר כברכתו ברך אותו. מה תלמוד לומר ברך אותם? לפי שנתן ליהודה גבורתו של אריה, ולבנימין

תהיין -

כולם לראש יוסף:

נזיר אחיו -

פרישא דאחוהי. שנבדל מאחיו, כמו: (ויקרא כב ב) וינזרו מקדשי בני ישראל. (ישעיה א ד) נזורו אזור. ואונקלוס תרגם: תאות גבעת עולם, לשון תאווה וחמדה, וגבעות לשון (שמואל א' ב ח) מצוקי ארץ, שחמדתן אמו והזיקיתו לקבלם:

(כז) בנימין זאב יטרף -

זאב הוא אשר יטרף, נבא על שיהיו עתידין להיות חטפנין (שופטים כא כא) וחטפתם לכם איש אשתו, בפלגש בגבעה, ונבא על שאול שיהיה נוצח באויביו סביב, שנאמר (ש"א יד מז) ושאול לכד המלוכה וילחם וגו' במואב ובאדום ובכל אשר יפנה ירשיע:

בבקר יאכל עד -

לשון ביזה ושלל, המתורגם (במדבר לא יב) עדאה. ועוד יש לו דומה בלשון עברית (ישעיה לג כג) אז חולק עד שלל מרבה, ועל שאול הוא אומר שעמד בתחילת

בטקסט השיעור:
חוברת מרצה 31-32
עמ' 5

תנחומא פרשת בהעלותך

סימן י

וכינור, אעירה שחר (שם). דרך השחר להיות מעורר בני אדם, אבל אני מעורר את השחר.

דבר אחר: עורה כבודי מהו כבודי? מפני כבוד יוצרי. שהיה יצרו אומר לו: דוד, הלא אתה מלך. דרך המלכים להיות ישנים עד שלש שעות [ביום]. ולמה אתה עומד חצות לילה? והיה אומר לו: עורה כבודי. אין כבודך לפני כבוד יוצרך כלום. לכך נאמר: עורה כבודי וגו'. חצות לילה אקום להודות לך (תה' קיט סב). אמר דוד: חייב אני לעמוד בחצות הלילה ולקלסך על פלאות שעשית עם זקנתי בחצי הלילה, דכתיב: ויהי בחצי הלילה ויחדר האיש וילפת ויאמר מי את, ותאמר אנכי רות אמתך (רות ג ח-ט).

אמר רבי יהודה הלוי בר שלום: אמרה לו: בדברים אתה מוציאני?! אמר לה: חי ה', איני מוציאך בדברים. חי ה', מלמד, שהשביע ליצרו שהיה מקטרגו ואומר לו: אתה פנוי והיא פנויה, הרי השעה שתזקק לה. מיד נשבע אותו הצדיק, חי ה'. כלומר, איני נוגע בה בזו הלילה. ולא בועז לבד, אלא כל הצדיקים משביעין ליצרו. שכן את מוצא בדוד כשנפל שאול בידו, מה כתיב שם? ויאמר דוד, חי ה' כי אם ה' יגפנו או יומו יבא ומת או במלחמה ירד וגו' (ש"א כו י). למה נשבע שתי פעמים? אמר רבי שמואל בר נחמן: היה יצרו בא ואומר לו: אילו נפלת אתה בידו, לא היה מרחם עליך והיה ורגך. ומן התורה, מותר להורגו, שהרי רודף הוא. לפיכך קפץ ונשבע שתי פעמים חי ה', שאיני הורגו. אמרו ישראל לפני הקדוש ברוך הוא: ריבונו של עולם, אתה יודע כחו של יצר הרע שהוא קשה. אמר להם הקדוש ברוך הוא: סלקו אותו קמעא קמעא בעולם הזה, ואני מעבירו מכם לעתיד, שנאמר: סולו סולו המסלה סקלו מאבן (ישע' סב י). וכן הוא אומר: סולו סולו פנו דרך, הרימו מכשול מדרך עמי (שם נז יד). ולעולם הבא, אני עוקרו מכם, שנאמר: והסירותי את לב האבן מבשרכם ונתתי להם לב בשר (יחז' לו כו). כך דרש רבי תנחומא בר אבא:

עשה לך, משלך. עשה לך - לך אתה עושה ואין אתה עושה לאחר, אתה משתמש בהן ואין אחר משתמש בהן. תדע לך, שהרי יהושע תלמידו של משה לא נשתמש בהן אלא בשופרות. כשבא להלחם ביריחו, נתכנסו ליריחו שבע אומות, שנאמר: ותעברו את הירדן ותבואו אל יריחו וילחמו בכם בעלי יריחו האמורי והפרזי והכנעני והחתי והגרשי החוי והיבوسی ואתן אותם בידכם (יהוש' כד יא). וכי שבע אומות היו בעלי יריחו שהכתוב אומר בעלי יריחו האמרי וגו'? אמר רבי שמואל בר נחמן: יריחו הייתה סוגרה של ארץ ישראל. אמרו, אם נכבשה יריחו, מיד כל הארץ נכבשת, לפיכך נתכנסו לתוכה שבע אומות. ומה כתיב שם? וירע העם ויתקעו בשופרות (יהושע ו כ). מלמד, שאפילו יהושע תלמידו לא נשתמש בהן. ולא תאמר, יהושע בלבד, אלא משה רבנו עצמו עד שהוא בחיים, נגנזו.

אמר רבי יצחק: הרי זה שמשה אומר, כשהוא בא להיפטר מן העולם, (אמר) הקהילו אלי את כל ראשי שבטיכם (דברי' לא כח). והיכן היו החיצוצרות? שלא היה אומר להם תקעו בהן ויתכנסו אלא שעד הוא בחייו, נגנזו. אמר רבי יהושע דסכנין בשם רבי לוי: לקיים מה שנאמר: [ו] אין שלטון ביום המות (קהלת ח ח). הוי, עשה לך שתי חיצוצרות, לך אתה עושה ואין אתה משתמש בהן כל ימי חיך. דבר אחר: **עשה לך** אתה משתמש בהן שאתה מלך, ואין אחר משתמש בהן אלא דוד המלך, שנאמר: ויעמדו הלויים וגו', והשיר משורר והחיצוצרות מחצרים (דה"ב כט כו-כח).

אמרו רבותינו זיכרונם לברכה: אף החיצוצרות שהיו במקדש, נגנזו. אבל דוד המלך, היה משתמש בכינור, שנאמר: עורה כבודי, עורה הנבל וכינור (תה' נז ט). אמר רבי שמעון חסידא: כינור היה תלוי למעלה מן מיטתו של דוד. כיון שהגיע חצות לילה, רוח צפונית מנשבת בו ומנגן מאיליו. מיד היה עומד דוד וכל תלמידיו והיו עוסקין בתורה, והיו יגעים ומנדדין שינה מעיניהם והוגים בתורה עד עמוד השחר. לפיכך היה אומר דוד: עורה כבודי, עורה הנבל

בטקסט השיעור:
חוברת מרצה 31-32
עמ' 5

דברי הימים ב כה

הצבא: **יג** ויאמרו להם לא-תביאו את-השביה הנזה
כי- לאשמת יהוה עלינו אתם אמרים להסיף על-
חטאתינו ועל-אשמתינו כי-רבה אשמה לנו וחרון
אף על-ישראל: **יד** ויעזב החלוץ את-השביה ואת-
הבזה לפני השרים וכל-הקהל: **טו** ויקמו האנשים-
אשר-נקבו בשמות ויחזיקו בשביה וכל-מערמיהם
הלבישו מן-השלל וילבשום וינעלום ויאכלום
וישקום ויסכום וינהלום בחמרים לכל-כושל
ויביאום ורחו עיר-התמרים אצל אחיהם וישבו
שמרון:

טז ושם היה נביא ליהוה עדר שמו ויצא לפני הצבא
הבא לשמרון ויאמר להם הנה בחמת יהוה אלהי-
אבותיכם על-יהודה נתנם בידכם ותהרגו-בם בזעף
עד לשמים הגיע: **יז** ועתה בני-יהודה וירושלם אתם
אמרים לכבש לעבדים ולשפחות לכם הלא רק-
אתם עמכם אשמות ליהוה אלהיכם: **יח** ועתה
שמעוני והשיבו השביה אשר שבתם מאחיהם כי
חרון אף-יהוה עליכם: **יט** ויקמו אנשים מראשי
בני-אפרים עזריהו בן-יהוחנן ברכיהו בן-משלמות
ויחזקיהו בן-שלם ועמשא בן-תדלי על-הבאים מן-

רד"ק

(טו) וכל מערמיהם הלבישו – תאר או שם והאחד ממנו מערום בשקל מגדול.

בטקסט השיעור:
חוברת מרצה 31-32
עמ' 5

שופטים פרק א

יב וַיֹּאמֶר כָּל־בָּלָב אֲשֶׁר יָכַח אֶת-קְרִית-סֹפֵר וַיִּלְכְּדָהּ וַנִּתְּתִי לּוֹ אֶת-עֶכְסָה בְּתִי לְאִשָּׁה: **יג** וַיִּלְכְּדָהּ עֲתַנְיָאֵל בֶּן-קְנִזִּי אֲחִי כָּל־בָּלָב הַקֶּטָן מִמֶּנּוּ וַיִּתֶּן-לוֹ אֶת-עֶכְסָה בְּתוֹ לְאִשָּׁה: **יד** וַיְהִי בְּבוֹאָהּ וַתִּסְתִּיהוּ לְשֹׂאֵל מֵאֵת-אָבִיהָ הַשָּׂדֶה וַתִּצְנַח מֵעַל הַחֲמוֹר וַיֹּאמֶר-לָהּ כָּל־בָּלָב מַה-לָּךְ: **טו** וַתֹּאמֶר לוֹ הִבָּה-לִּי בָרְכָה כִּי אֶרְץ הַנֶּגֶב נִתְּתָנִי וַנִּתְּתָהּ לִי גֹלֹת מָיִם וַיִּתֶּן-לָהּ כָּל־בָּלָב אֶת גֹּלֹת עֲלִית וְאֵת גֹּלֹת תַּחְתִּית: **טז** וּבְנֵי קִינִי-חֹתֵן מֹשֶׁה עָלוּ מֵעִיר הַתְּמָרִים אֶת-בְּנֵי יְהוּדָה מְדַבְּרֵי יְהוּדָה אֲשֶׁר בְּנֶגֶב עָרָד וַיִּלְךְ וַיָּשֶׁב אֶת-הָעָם:

רד"ק

מביניהם ולא יסופו עמם כמו שקרא להם שאול בהלחמו עם העמלקי, וכן עשו ועלו משם בשלום וישבו במדבר יהודה עם בני יהודה, זהו הנראה לי מדרך הפשט ומדרך הסברא.

ורז"ל דרשו בו: כי בני ישראל נתנו לו עיר התמרים והיא יריחו לדעתם, כמו שתירגם יונתן נתנוהו לבני קני, ואמר כי מה שאמר משה רע"ה והיה הטוב ההוא אשר ייטיב השם עמנו והטבנו לך, הוא דשנה של יריחו שהיה חמש מאות אמה על חמש מאות אמה והניחיה מלחלק, אמרו: מי שיבנה בחלקו בית המקדש יהיה לו ובין כך ובין כך נתנוהו לבני יתרו והיה בידם ארבע מאות וארבעים שנה עד שנבנה בית המקדש, ואז בא בנימן ליטול אותה מהם ופנו אותה להם, שנאמר: עלו מעיר התמרים ועם ישראל נשאר יתרו, כמו שאמר לו משה: אל נא תעזוב אותנו ומה שאמר: וילך לו אל ארצו שהלך לגייר בני משפחתו. ועוד דרשו בו: כי מה שאמר: עלו מעיר התמרים, שהניחו אותו מעצמם שהלכו ללמוד תורה במדבר יהודה עם עתניאל בן קנז הוא יעבץ, כמו שכתוב בדברי הימים: ומשפחות סופרים יושבי יעבץ וגו' המה הקנים הבאים מחמת אבי בית רכב:

ופרשת וישמע יתרו שלא במקומה נכתבה, לחבר דבר יתרו עם דבר עמלק, כי עמלק הרע לישראל בצאתם ממצרים והצר להם, לפיכך שמר לו הקב"ה הדבר עד סוף כל הדורות, כמו שכתוב: מלחמה לה' בעמלק מדור דור ויתרו הטיב לישראל ושמח בטובתם והטיב להם בעצתו ושמר לו הקב"ה הטובה עד סוף כל הדורות, כי הנה אומר שישבו עם בני יהודה ונתנו להם מקום לשבת בארצם וישבו לדת ישראל, ובימי שאול היו יושבים עם עמלק כי באהלים היו יושבים ונוסעים ממקום למקום, ואמר להם שאול: סורו רדו מתוך עמלקי וגו' ואתה עשית חסד עם בני ישראל וגו', הנה כי החסד היה שמור להם לעולם, ובימי הוא יונדב בן רכב היה אהוב ונכבד בין ישראל ובימי ירמיהו הנביא היו בית הרכבים בתוך בני ישראל, ואמר הכתוב: לא יכרת איש לבית יונדב בן רכב עומד לפני כל הימים ובית הרכבים הם מבני יתרו, כמה שנאמר: המה הקנים הבאים מחמת אבי בית רכב ועתה כשלכדו בני יהודה חברון, היו יושבים עם הכנעני בחברון בעיר סמוך לה נקראת עיר התמרים וכשלכדו בני יהודה חברון עלו משם בשלום, כי קראו להם בני יהודה לשלום בהלחמם עם הכנעני שיעלו

(טו) גלות עלית וגלות תחתית –
ובספר יהושע גלות עליות וגלות תחתיות עליות ותחתיות, אומר על הגלות עלית ותחתית, אומר על חלקת השדה שהיו בה הגלות, וכן יש שנויים אחרים: כי בספר יהושע: תנה לי. ובזה הבה לי, "תהכרו סימן" ושם שדה. ובזה השדה. וחד פסוק סימן: ויקם שדה עפרון וגו' השדה והמערה.

(טז) מעיר התמרים –
תירגם יונתן: מקרית יריחו לפי שהיו בה תמרים רבים נקראת כן ובא במפורש בתורה בקעת יריחו עיר התמרים:

וילך וישב את העם –
על הראש שבבני קני אמר והלכו בני המשפחה עמו וישבו שם עם בני יהודה במדבר יהודה, והכתוב לא ספר למה עלו מעיר התמרים, או אם היו יושבים שם עם הכנעני. ואפשר שהיו שם עם הכנעני יושבים, כי יתרו לא היה עם בני ישראל, כי כן כתוב: וילך לו אל ארצו ופרשת ויאמר משה לחובב ופרשת וישמע יתרו בזמן אחד היה, בשנה השנית לצאתם מארץ מצרים וחובב הוא יתרו, כמו שכתוב: מבני חובב חותן משה.

בטקסט השיעור:

חוברת מרצה 31-32
עמ' 5

תוספתא ביכורים פרק א

א הקונה שני אילנות בתוך של חברו, מביא ואינו קורא; רבי מאיר אומר, מביא וקורא. יבש המעיין, ונקצץ האילן - מביא ואינו קורא; רבי יהודה אומר, מביא וקורא. מהחג ועד חנוכה, מביא ואינו קורא; רבי יהודה בן בתירה אומר, מביא וקורא.

ב הפריש את ביכוריו, ומכר את שדהו - מביא ואינו קורא. השני - מאותו המין, אינו מביא; ממין אחר, מביא וקורא. רבי יהודה אומר, אף מאותו המין מביא וקורא.

ג המפריש את ביכוריו, נמקו, נבזזו, נגנבו, אבדו, או שנשמאו - מביא אחרים תחתיהן, ואינו קורא; והשניים, אין חייבין עליהן חומש. נטמאו בעזרה - נופץ, ואינו קורא.

ד ומניין שהוא חייב באחריותו, עד שיביאם להר הבית: שנאמר "ראשית, ביכורי אדמתך, תבי בית ה' אלוהיך" (שמות כג, יט); שמות לד, כו) - מלמד שהוא חייב באחריותו, עד שיביאם להר הבית. הרי שהביא ממין אחד וקר חזר והביא ממין אחר - הרי זה אינו קורא.

ה ואלו מביאין וקורין, מהעצרת ועד החג - משבעת המינין, מפירות שבהרים, מתמרים שבעמקים, ומזיתי שמן שהן מעבר לירדן; רבי יוסי הגלילי אומר, אין מביאין ביכורים מעבר לירדן, שאינה ארץ זבת חלב ודבש.

ו הקונה שלושה אילנות בתוך של חברו, מביא וקורא; רבי מאיר אומר, אפילו שניים. קנה אילן וקרקעו, מביא וקורא; רבי יהודה אומר, אף בעלי האריסות והחכורות מביאין וקורין.

א יש מביאין ביכורים וקורין, מביאין ולא קורין; ויש שאינן מביאין. ואלו שאינן מביאין - הנוטע לתוך שלו והבריך לתוך של יחיד או לתוך של רבים, המבריך מתוך של יחיד לתוך שלו או מתוך של רבים לתוך שלו. הנוטע לתוך שלו והמבריך לתוך שלו, ודרך היחיד ודרך הרבים באמצע - הרי זה אינו מביא; רבי יהודה אומר, כזה מביא.

ב ומאיזה טעם אינו מביא - משום שנאמר "ראשית, ביכורי אדמתך, תביא" (שמות כג, יט; שמות לד, כו), עד שיהו כל הגידולין מאדמתך. האריסין והחכורות והסיקריקון והגזולן - אין מביאין מאותו הטעם, משום שנאמר "ראשית, ביכורי אדמתך".

ג אין מביאין ביכורים חוץ משבעת המינים; לא מתמרים שבהרים, ולא מפירות שבעמקים, ולא מזיתי שמן שאינן מן המובחר. אין מביאין הביכורים קודם לעצרת. אנשי הר צבועים הביאו ביכוריהם קודם לעצרת, ולא קיבלו מהם, מפני הכתוב שבתורה "וחג הקציר ביכורי מעשיך, אשר תזרע בשדה" (שמות כג, טז).

ד אלו מביאין ולא קורין - הגר מביא ואינו קורא שאינו יכול לומר "אשר נשבע ה' לאבותינו לתת לנו" (דברים כו, ג); אם הייתה אימו מישראל, מביא וקורא. וכשהוא מתפלל בינו לבין עצמו, אומר אלוהי אבות ישראל; וכשהוא מתפלל בבית הכנסת, אומר אלוהי אבותיכם. ואם הייתה אימו מישראל, אומר אלוהי אבותינו.

ה רבי אליעזר בן יעקב אומר, האישה בת גרים לא תינשא לכהונה, עד שתהא אימה מישראל; אחד גרים ואחד עבדים משוחררים, אפילו עד עשרה דורות, עד שתהא אימן מישראל. האפיטרופין העבד והשליח והאישה וטומטום ואנדרונינוס - מביאין ולא קורין, שאינן יכולין לומר "אשר נתת לי, ה'" (דברים כו, ז).

בטקסט השיעור:
חוברת מרצה 31-32
עמ' 6

דברים פרק ה

זית שמן ידבש: **ט** ארץ אשר לא במסכנת תאכל-
בה לחם לא-תחסר כל בה ארץ אשר אבניה ברזל
ומתרררה תחצב נחשת: **י** ואכלת ושבעת וברכת
את-יהוה אלהיך על-הארץ הטובה אשר נתן-לך:

ו ושמרת את-מצות יהוה אלהיך ללכת בדרכיו
וליראה אתו: **ז** כי יהנה אלהיך מביאך אל-ארץ
טובה ארץ נחלי מים עינת ותהמת יצאים בבקעה
ובהר: **ח** ארץ חטה ושערה ונפן ותאנה ורמון ארץ-

רעיו

(ח) זית שמן - זיתים העושים שמן

בטקסט השיעור:
חוברת מרצה 31-32
עמ' 6

דברים פרק כו

א והיה כי-תבוא אל-הארץ אשר יהנה אלהיך נתן לך נחלה וירשתה וישבת בה: **ב** ולקחת מראשית כל-פרי האדמה אשר תביא מארצך אשר יהנה אלהיך נתן לך ושמרת בטנא והלכת אל-המקום אשר יבחר יהנה אלהיך לשכן שמו **ג** ובאת אל-הכהן אשר יהיה בימים ההם ואמרת אליו הנדתי היום ליהנה אלהיך כי-באתי אל-הארץ אשר נשבע יהנה לאבותינו לתת לנו: **ד** ולקח הכהן הטנא מידך והניחו לפני מזבח יהנה אלהיך:

רשי"ו

אין לך אלא כוהן שבימך, כמו שהוא:

ואמרת אליו -

שאינך כפוי טובה:

הגדתי היום -

פעם אחת בשנה ולא שתי פעמים:

(ד) ולקח הכהן הטנא מידך -

להניף אותו. כוהן מניח ידו תחת יד הבעלים

ומניף:

המינים שנשתבחה בהם ארץ ישראל, אף כאן שבח ארץ ישראל שהן שבעה מינין זית שמן זית אגורי ששמנו אגור בתוכו ודבש הוא דבש תמרים:

מראשית -

אדם יורד לתוך שדהו ורואה תאנה שבכרה כורך עליה גמי לסימן ואומר הרי זו בכורים:

(ג) אשר יהיה בימים ההם -

(א) והיה כי תבוא וירשתה וישבת בה -

מגיד שלא נתחייבו בבכורים עד שכבשו את הארץ וחלקוה:

(ב) מראשית -

ולא כל ראשית, שאין כל הפירות חייבין בבכורים אלא שבעת המינין בלבד. נאמר כאן ארץ, ונאמר להלן (לעיל ח, ח) ארץ חיטה ושעורה וגו', מה להלן משבעת

בטקסט השיעור:

חוברת מרצה 31-32

עמ' 6

שמות פרק ג

עליו אדמת-קדש הוא: **ו** ויאמר אנכי אלהי אביך
אלהי אברהם אלהי יצחק ואלהי יעקב ויסתר
משה פניו כי ירא מהביט אל-האלהים: **ז** ויאמר
יהוה ראה ראיתי את-עני אשר במצרים ואת-
צעקתם שמעתי מפני נגשיו כי ידעתי את-מכאביו:
ח וארד להצילו מיד מצרים ולהעלותו מן-הארץ
ההוא אל-ארץ טובה ורחבה אל-ארץ זבת חלב
ודבש אל-מקום הפנעני והחתי והאמרי והפריזי
והחוי והיבוסי:

א ומשה היה רעה את-צאן יתרו חתנו כהן מדן
וינהג את-הצאן אחר המדבר ויבא אל-הר האלהים
חרבה: **ב** וירא מלאך יהוה אליו בלבת-אש מתוך
הסנה וירא והנה הסנה בער באש והסנה איננו
אכל: **ג** ויאמר משה אסרה-נא ואראה את-המראה
הגדל הזה מדיוע לא-יבער הסנה: **ד** וירא יהוה כי
סר לראות ויקרא אליו אלהים מתוך הסנה ויאמר
משה משה ויאמר הנני: **ה** ויאמר אל-תקרב הלא
של-נעליך מעל הנליך כי המקום אשר אתה עומד

רשי"י

שלוף והוצא. כמו (דברים יט ה) וגשל
הברזל. (דברים כח מ) כי ישל זיתך:
אדמת קדש הוא -
המקום:
ז) כי ידעתי את מכאביו -
כמו (לעיל ב כה) וידע אלוהים, כלומר כי
שמתי לב להתבונן ולדעת את מכאוביו
ולא העלמתי עיני ולא אאטום את אזני
מצעקתם:

מתוך הסנה -
ולא אילן אחר, משום עמו אנכי בצרה
(תהילים צא טו):
אכל -
נאכל, כמו (דברים כא ג) לא עבד בה. אשר
לקח משם (בראשית ג כג):
ג) אסרה נא -
אסורה מכאן להתקרב שם:
ה) של -

א) אחר המדבר -
להתרחק מן הגזל שלא ירעו בשדות
אחרים:
אל הר האלוהים -
על שם העתיד:
ב) בלבת אש -
בשלהבת אש לבו של אש, כמו: (דברים
ד יא) לב השמים. (שמואל ב יח יד) בלב
האלה. ואל תתמה על התי"ו, שיש לנו כיוצא
בו (יחזקאל טז ז) מה אמולה לבתך:

בטקסט השיעור:
חברת מרצה 31-32
עמ' 6

משנה תורה לחרמב"ם בספר שופטים הלכות מלכים ומלחמות

פרק ה

א לראותה" (דברים כח,סח), "לא תוסיפו לראותם עוד, עד עולם" (שמות יד,ג). ואלכסנדריייה בכלל האיסור.

ב [ח] מותר לחזור לארץ מצריים לסחורה ולפרקמטיה, ולכבוש ארצות אחרות; ואין אסור אלא להשתקע שם. ואין לוקין על לאו זה - שבעת הכניסה, מותר הוא; ואם יחשב לישב ולהשתקע, אין בו מעשה.

ג וייראה לי שאם כבש מלך ישראל ארץ מצריים על פי בית דין, שהיא מותרת; ולא הזהירה תורה אלא לשוב לה יחידים, או לשכון בה והיא ביד גויים, מפני שמעשיה מקולקלין יותר מכל הארצות, שנאמר "כמעשה ארץ מצריים . . ." (ויקרא יח,ג).

ד [ט] אסור לצאת מארץ ישראל לחוצה לארץ לעולם - אלא ללמוד תורה, או לישא אישה, או להציל מיד הגויים, ויחזור לארץ; וכן יוצא הוא לסחורה. אבל לשכון בחוצה לארץ, אסור - אלא אם כן חזק שם הרעב, עד שנעשה שווה דינר חיטין בשני דינרין.

ה במה דברים אמורים, בשהיו המעות מצויות והפירות ביוקר. אבל אם היו הפירות בזול, ולא ימצא מעות ולא במה ישתכר, ואבדה פרוטה מן הכיס - ייצא לכל מקום שימצא בו ריוח. ואף על פי שמותר לצאת, אינה מידת חסידות: שהרי מחלון וכליון שני גדולי הדור היו, מפני צרה גדולה יצאו, ונתחייבו כליה למקום.

ו [י] גדולי החכמים היו מנשקין על תחומי ארץ ישראל, ומנשקין אבניה, ומתגלגלין על עפרה; וכן הוא אומר "כי רצו עבדיך, את אבניה; ואת עפרה, יחוננו" (תהילים קב,טו).

ז [יא] אמרו חכמים, כל השוכן בארץ ישראל, עוונותיו מחולין - שנאמר "ובל יאמר שכן, חליתי; העם היושב בה, נשוא עוון" (ישעיהו לג,כד). אפילו הלך בה ארבע אמות, זוכה לחיי העולם הבא. וכל הקבור בה, נתכפר לו, וכאילו המקום שהוא בו מזבח כפרה, שנאמר "וכיפר אדמתו עמו" (דברים לב,מג). ובפורענות הוא אומר "על אדמה טמאה תמות" (עמוס ז,יז). ואינו דומה

א אין המלך נלחם תחילה, אלא על מלחמת מצוה. ואיזו היא מלחמת מצוה - זו מלחמת שבעה עממים, ומלחמת עמלק, ועזרת ישראל מצר שבא עליהם. ואחר כך נלחם במלחמת הרשות - והיא המלחמה שנלחם עם שאר העמים, כדי להרחיב גבול ישראל ולהרבות בגדולתו ושמעו.

ב מלחמת מצוה - אינו צריך ליטול בה רשות בית דין, אלא יוצא מעצמו בכל עת, וכופה העם לצאת. אבל מלחמת הרשות - אינו מוציא העם בה, אלא על פי בית דין של שבעים ואחד.

ג ופורץ לעשות לו דרך, ואין ממחין בידו. ודרך המלך - אין לה שיעור, אלא כפי מה שהוא צריך: אינו מעקם הדרכים מפני כרמו של זה, או מפני שדהו של זה, אלא הולך בשווה, ועושה מלחמתו.

ד מצות עשה להחרים שבעה עממין, שנאמר "החרם תחרימם" (דברים כז,יז); וכל שבא לידו אחד מהן, ולא הרגו - הרי זה עובר בלא תעשה, שנאמר "לא תחיה, כל נשמה" (דברים כט,יז). וכבר אבדו, ואבד זכרם.

ה וכן מצות עשה לאבד זרע עמלק, שנאמר "תמחה את זכר עמלק" (דברים כה,יט); ומצות עשה לזכור תמיד מעשיו הרעים ואריבתו, כדי לעורר איבתו - שנאמר "זכור, את אשר עשה לך עמלק" (דברים כה,יז). מפי השמועה למדו, "זכור" בפה; "לא, תשכח" (דברים כה,יט) בלב, שאסור לשכוח איבתו ושנאתו.

ו כל הארצות שכובשין ישראל במלך על פי בית דין - הרי זה כיבוש רבים, והרי היא כארץ ישראל שכבש יהושוע לכל דבר: והוא שיכבשו אותה, אחר כיבוש כל ארץ ישראל האמורה בתורה.

ז ומותר לשכון בכל העולם, חוץ מארץ מצריים: מן היס הגדול המערבי ארבע מאות פרסה על ארבע מאות פרסה, כנגד ארץ כוש וכנגד המדבר - הכול אסור להתיישב בה.

ח ובשלושה מקומות, הזהירה תורה שלא לשוב למצריים - "לא תוסיפון לשוב בדרך הזה, עוד" (דברים יז,טז), "לא תוסיף עוד

מהסתפח בנחלת ה' לאמור לך עבוד אלוהים אחרים" (שמואל א כו, יט). ובפורענות הוא אומר "ואל אדמת ישראל לא יבואו" (יחזקאל יג, ט).

זו כשם שאסור לצאת מהארץ לחוצה לארץ - כך אסור לצאת מבבל לשאר ארצות, שנאמר "בבלה יבואו, ושמה יהיו" (ירמיהו כז, כב).

קולטתו מחיים, למי שקולטתו לאחר מיתה. ואף על פי כן גדולי החכמים היו מוליכין את מתייהן לשם; צא ולמד מיעקוב אבינו, ויוסף הצדיק.

זו [יב] לעולם ידור אדם בארץ ישראל, אפילו בעיר שרובה גויים; ואל ידור בחוצה לארץ, ואפילו בעיר שרובה ישראל: שכל היוצא לחוצה לארץ - כאילו עובד עבודה זרה, שנאמר "כי גירשוני היום

פרק ו

א במה דברים אמורים, במלחמת הרשות, שהיא עם שאר האומות. אבל שבעה עממין ועמלק שלא השלימו, אין מניחין מהם נשמה: שנאמר "כן תעשה לכל הערים . . . רק, מערי העמים . . . לא תחייה, כל נשמה" (דברים כט-טז), וכן הוא אומר בעמלק "תמחה את זכר עמלק" (דברים כה, יט).

א ומניין שאינו מדבר אלא באלו שלא השלימו: שנאמר "לא הייתה עיר, אשר השלימה את ישראל, בלתי החיווי, יושבי גבעון: את הכול, לקחו במלחמה. כי מאת ה' הייתה לחזק את ליבם לקראת המלחמה את ישראל, למען החרימם" (ראה יהושע יא, יט-כ) - מכלל ששלחו להם לשלום, ולא קיבלו.

ה [ה] שלושה כתבים שלח יהושוע, עד שלא נכנס לארץ: הראשון שלח להם מי שרוצה לברוח, יברח; וחזר ושלח מי שרוצה להשלים, ישלים; וחזר ושלח מי שרוצה לעשות מלחמה, יעשה.

ז אם כן, מפני מה הערימו יושבי גבעון: לפי ששלח להם בכלל, ולא קיבלו; ולא ידעו משפט ישראל, ודימו שאין פותחין להם לשלום. ולמה קשה הדבר לנשיאים, וראו שראוי להכותם לפי חרב לולי השבועה: מפני שכרתו להם ברית, והרי הוא אומר "לא תכרות להם ברית" (דברים ז, ב); אלא היה דינם, שיהיו למס עבדים. והואיל ובטעות נשבעו להן - בדין היה שייהרגו על שהטעום, לולי חילול השם.

י [ו] עמון ומואב - אין שולחין להם לשלום, שנאמר "לא תדרוש שלומם, וטובתם" (דברים כג, ז). אמרו חכמים, לפי שנאמר "וקראת אליה, לשלום" (דברים כג, ז), יכול עמון ומואב כן - תלמוד לומר "לא תדרוש שלומם". לפי שנאמר "עומך יישב בקרבך . . . בטוב לו" (דברים כג, ז), יכול עמון ומואב כן - תלמוד לומר "וטובתם". ואף על פי שאין שואלים בשלומם, אם השלימו מעצמם תחילה, מקבלין אותן.

א אין עושין מלחמה עם אדם בעולם, עד שקוראין לו לשלום - אחד מלחמת הרשות, ואחד מלחמת מצוה: שנאמר "כי תקרב אל עיר, להילחם עליה - וקראת אליה, לשלום" (דברים כג, א). אם השלימו, וקיבלו שבע מצוות שנצטוו בני נוח עליהן - אין הורגין מהן נשמה; והרי הן למס, שנאמר "יהיו לך למס - ועבדוך" (דברים כ, יא).

ב קיבלו עליהן המס, ולא קיבלו העבדות, או שקיבלו העבדות, ולא קיבלו המס - אין שומעין להם: עד שיקבלו שניהם. והעבדות שיקבלו - היא שיהיו נבזים ושפלים למטה, ולא ירימו ראש בישראל, אלא יהיו כבושים תחת ידם; ולא יתמנו על ישראל, לשום דבר בעולם.

ג והמס שיקבלו - הוא שיהיו מוכנים לעבודת המלך בגופם וממונם, כגון בניין החומות, וחיזוק המצודות, ובניין ארמון המלך וכיוצא בו: שנאמר "וזוה דבר המס אשר העלה המלך שלמה, לבנות את בית ה' ואת ביתו ואת המילוא, ואת חומת ירושלים . . . ואת כל ערי המסכנות, אשר היו לשלמה . . . ויעלם שלמה למס עובד, עד היום הזה. ומבני ישראל, לא נתן שלמה, עבד: כי הם אנשי המלחמה, ועבדיו ושריו ושלישיו, ושרי רכבו, ופרשיו" (מלכים א ט, טו-כב).

ד [ב] ויש למלך להתנות עימהם שייקח חצי ממונם, או הקרקעות ויניח כל המיטלטלין, או כל המיטלטלין ויניח הקרקעות - כפי מה שיתנו. [ג] ואסור לשקר בבריתם ולכזב להם, אחר שהשלימו וקיבלו שבע מצוות.

ה [ד] ואם לא השלימו, או שהשלימו ולא קיבלו שבע מצוות - עושין עימהם מלחמה, והורגין כל הזכרים הגדולים, ובוזזין כל ממונם וטפם; ואין הורגין אישה ולא קטן - שנאמר "והנשים והטף" (ראה דברים כד, ו; וראה דברים ב, לד), זה טף של זכרים.

יא [ז] כשצריך על עיר לתופסה, אין מקיפין אותה מארבע רוחותיה אלא משלוש רוחותיה, ומניחין מקום לבורח, ולמי שרוצה להימלט על נפשו: שנאמר "ויצבאו, על מדיון, כאשר ציווה ה', את משה" (במדבר לא, ז) - מפי השמועה למדו, שבכך ציווהו.

יב [ח] אין קוצצין אילני מאכל שחוץ למדינה, ואין מונעין מהם אמת המים כדי שייבשו - שנאמר "לא תשחית את עצה" (דברים כ"ט); וכל הקוצצין, לוקה. ולא במצור בלבד, אלא בכל מקום, כל הקוצצין אילן מאכל דרך השחתה - לוקה. אבל קוצצין אותו, אם היה מזיק אילנות אחרות, או מפני שמזיק בשדה אחרים, או מפני שדמיו יקרים; לא אסרה תורה, אלא דרך השחתה.

יג [ט] כל אילן סרק - מותר לקוץ אותו, ואפילו אינו צריך לו. וכן אילן מאכל שהזקין, ואינו עושה אלא דבר מועט שאינו ראוי לטרוח בו - מותר לקוצו. וכמה יהיה הזית עושה, ולא יקוצנו - רובע הקב זיתים; ודקל שהוא עושה קב תמרים, לא יקוצנו.

יד [י] ולא האילנות בלבד, אלא כל המשבר כלים, וקורע בגדים, והורס בניין, וסותם מעיין, ומאבד מאכלות דרך השחתה - עובר ב"לא תשחית" (דברים כ"ט); ואינו לוקה, אלא מכת מרדות מדבריהם.

יז [יא] צריך על עירות הגויים בשבת, ועושין עימהם מלחמה

יח [יד] ואסור להיפנות בתוך המחנה, או על פני השדה בכל מקום; אלא מצות עשה לתקן דרך שם מיוחדת להיפנות בה, שנאמר "ויד תהיה לך, מחוץ למחנה" (דברים כג, יג). [טו] וכן מצות עשה להיות יתד לכל אחד ואחד תלויה עם כלי מלחמתו - ייצא באותה הדרך, ויחפור בה, וייפנה, ויכסה: שנאמר "ויתד תהיה לך, על אונך . . ." (דברים כג, ד). ובין שיש עימהן ארון, בין שאין עימהן - כך הם עושים תמיד, שנאמר "והיה מחנך, קדוש" (דברים כג, טו).

בטקסט השיעור:
חוברת מרצה 31-32
עמ' 7

דברים פרק ב

ה ויספו השטרים לדבר אל-העם ואמרו מי-
האיש הירא ורף הלבב ילך וישב לביתו ולא ימס
את-לבב אחיו פלבבו: **ט** והנה פכלת השטרים
לדבר אל-העם ופקדו שרי צבאות בראש העם:
י פי-תקרב אל-עיר להלחם עליה וקראת עליה

לשלום: **יא** והנה אם-שלום תענה ופתחה לך
והנה כל-העם הנמצא-בה יהיו לך למס ועבדוך:
יב ואם-לא תשלם עמך ועשתה עמך מלחמה
וצרת עליה: **יג** ונתנה יהנה אלהיך בידך והפית
את-כל-זכורה לפי-קרב:

רשימי

שנצטווית להחרימם, אתה רשאי לקיימם:

למס ועבדוך -

עד שיקבלו עליהם מסים ושעבוד:

**(יב) ואם לא תשלם עמך ועשתה
עמך מלחמה -**

הכתוב מבשרך שאם לא תשלם עמך סופה

להלחם בך אם תניחנה ותלך:

וצרת עליה -

אף להרעיבה ולהצמיאה ולהמיתה מיתת

תחלואים:

(יג) ונתנה ה' אלוהיך בידך -

אם עשית כל האמור בעניין, סוף שה' נתנה

בידך:

(ט) שרי צבאות -

שמעמידין זקפין, מלפניהם ומלאחריהם
וכשילין של ברזל בידיהם וכל מי שרוצה
לחזור הרשות בידו לקפח את שוקיו.
זקפין, בני אדם עומדים בקצה המערכה
לזקוף את הנופלים ולחזקם בדברים שובו
אל המלחמה ולא תנוסו, שתחילת נפילה
ניסה:

(י) כי תקרב אל עיר -

במלחמת הרשות הכתוב מדבר, כמו
שמפורש בעניין (פסוק טו) כן תעשה לכל
הערים הרחוקות וגו':

(יא) כל העם הנמצא בה -

אפילו אתה מוצא בה משבעה אומות

(ח) ויספו השוטרים -

למה נאמר כאן ויספו? מוסיפין זה על
דברי הבהן, שהכהן מדבר ומשמיע מן
(פסוק ג - ד) שמע ישראל עד להושיע
אתכם, ומי האיש ושני ושלישי כוהן מדבר
ושוטר משמיע, וזה שוטר מדבר ושוטר
משמיע:

הירא ורף הלבב -

רבי עקיבא אומר: כמשמעו, שאינו יכול
לעמוד בקשרי המלחמה ולראות חרב
שלופה. רבי יוסי הגלילי אומר: הירא
מעבירות שבידו, ולכך תלתה לו תורה לחזור
על בית וכרם ואשה לכסות על החוזרים
בשביל עבירות שבידם, שלא יבינו שהם
בעלי עבירה, והרואהו חוזר אומר שמא בנה
בית או נטע כרם או ארש אשה:

בטקסט השיעור:
חוברת מרצה 31-32
עמ' 7

יהושע פרק יא

יה ימים רבים עָשָׂה יְהוֹשֻׁעַ אֶת-כָּל-הַמְּלָכִים הָאֵלֶּה מִלְחָמָה: **י**ט לא-הָיְתָה עִיר אֲשֶׁר הִשְׁלִימָה אֵל-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּלִתי תַּחֲוִי יִשְׁבִי גְבֻעוֹן אֶת-הַכֹּל לְקַחוּ בַּמְּלָחָמָה: **כ** כִּי-מֵאֵת יְהוָה הָיְתָה לְחַזֵּק אֶת-לִבָּם-

לְקַרְאֵת הַמְּלָחָמָה אֶת-יִשְׂרָאֵל לְמַעַן תַּחֲרִימֵם לְבִלְתִּי הָיִית-לָהֶם תַּחֲנֻנָּה כִּי לְמַעַן הִשְׁמִידֶם כַּאֲשֶׁר צָנָה יְהוָה אֶת-מֹשֶׁה:

רד"ק

ועצת ה' היא תקום.

(כ) לחזק את לבם -

זה היה לשתי סבות: האחת: שהיה זה עונש עונם, כמו בפרעה: ויחזק ה' את לב פרעה. והשנית: כמו שאומר הטעם, כי למען השמידם כאשר ציווה ה' את משה, כמו שכתוב: כי אתן בידכם את כל יושבי הארץ וגו', ואמר: פן יחטיאו אותך לי: להם תחנה. כמו חנינה ורחמנות:

עם משה אהיה עמך. ולמה חסרו משנותיו עשר שנים? אלא אמר יהושע: אם אני מנחיל הארץ במהרה לישראל ועושה להם המלחמות מיד אמות. אמר הקב"ה: לא כך עשה משה רבך, כשאמרתי לו נקום נקמת בני ישראל מאת המדינים אחר תאסף אל עמך, מיד וידבר משה אל העם החלצו ואתה עלה בלבך כך, הנני מחסר משנותיך. אמר דוד עליו השלום: רבות מחשבות בלב איש

(יח) ימים רבים -

ולמעלה אמר לכד יהושע פעם אחת, ר"ל כי כל המלכים ההם שזכר לכד בפעם אחת בלי הפסק קודם ששבו אל המחנה הגלגלה, ואחר כך עשה מלחמה ימים רבים עם שאר מלכי הארץ, עד שלקח הכל. ויש בו דרש: שנענש יהושע על שנתעצל במלחמת המלכים, כמו שנאמר: ימים רבים, שהרי אמר לו הקב"ה: כאשר הייתי

עוד דוד המלך, בהכריזו על שלמה כעל יורש העצר, הודה בסגולותיו שאין כדוגמתו, וקרא לו המועמד הראוי ביותר לתפקיד מנהיג המדינה. הצעדים הראשונים, שבהם נוקט שלמה בתפקיד זה של ראש הממלכה, מעידים מיידית, כי דוד עשה את הבחירה הנכונה.

25-26

בשנת ב' אלפים תשע מאות עשרים ושבע בית דינו של שלמה המלך מנסה לעשות סדר בתיק מסובך ומורכב - בתביעתן ההדדית של כלה וחמותה במטרה לזכות בעזרתה של ההוצאה לפועל הממלכתית בתינוק, שכל אחת מהן קוראת לו "בן". אך למי הוא באמת שייך? זו בדיוק הבעיה, שבית הדין צריך לפתור.

27-28

בתקופת שלטונו של שלמה, מנהיגי כל המדינות הגיעו לארץ ישראל לביקורים רשמיים. מלבד שאלות מדיניות ועסקיות, חלק מרכזי ומשמעותי בכל ביקור כזה היה שיחה מרתקת עם איש מרתק.

29-30

בשבעה באדר בשנת ב' אלפים ארבע מאות שמונים ושמונה הישראלי הראשון יעביר לרשות כל אחד משנים עשר השבטים מגילת ספר התורה, הכתובה במו ידו, וימנה מפקד חדש, אשר עתיד להכניס את בני דורו לארץ המובטחת.

31-32

FOR MORE INFORMATION:

972 (54) 810-99-05 ISRAEL • 7 (495) 229-30-13 RUSSIA • 1 (718) 715-41-50 UNITED STATES

E-MAIL: education@tehilim.ru • ONLINE: www.tehilim.ru